Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXX
B
20
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CΥΝ ΘΕΩΙ.

HENRICI SCRETÆ

Schotnovii a Zavorziz.

M. D.

De

FEBRI CASTRENSI MALIGNA,

ſeu

mollium corporis humani partium

INFLAMMATIONE

dicta

LIBER SINGULARIS.

In Latinum verſus, ab auctore recognitus, & auctus.

SCAFUSII.

Impenſis Joh. Martini Meiſteri.

Typis Joh. Martini Osvaldi.

cIↄ Iↄc LXXXVI.

SERENISSIMO.
PRINCIPI. AC. DOMINO.
DOMINO.

FRIDERICO.
CAROLO.
DUCI.
WIRTEMBERGIÆ.
TECCIÆQVE.
COMITI.
MONTISBELIGARDIÆ.
DYNASTÆ.
HEIDENHEMII.
ADMINISTRATORI. AC. TUTORI.
SUMMO.
PRINCIPI. AC. DOMINO.
MEO.
CLEMENTISSIMO.
LIBELLUM. HUNCCE.
D. D. C. Q.
HUMILLIMUS.
HENRICUS. SCRETA, SCHOTN. A. ZAVORZIZ. M.D.

Digitized by Google

Elenchus contentorum hujus libri.

Sectio I. De vera inveſtigatione febris caſtrenſis malignæ.

Caput. I. De nomine hujus morbi pag. 1.
II. De deſcribtione hujus morbi pag. 19.
III. De foco ſeu ſede hujus morbi. pag. 27.
IV. De differentia febrium caſtrenſium malignarum ab aliis qvibuscumqve febribus, ac ipſa peſte. pag. 41.
V. De cauſſis externis febrium caſtrenſium malignarum. pag. 64.
VI. De cauſſis anteced. h. morbi. pag. 94.
VII. De cauſſis int. prox. h. m. pag. 104.
VIII. De indole, invadendiq; modo hujus morbi. pag. 141.
IX. De ſymptomatibus in hoc morbo contingentib. cauſſisq; eorumd. p. 147.
X. De ſignis diagnoſticis, cauſſisqve eorumdem. pag. 154.
XI. De ſignis progn. bonum vel ſiniſtrum morbi eventū indicantib. pag. 171.

Sectio II. De declinatione febris caſtrenſis malignæ.

Caput. I. De variis declinandi modis, qvorum ope febris maligna caſtrenſis epidemia præcaveri poteſt. pag. 181.
II. De modo, qvo animi affectus ſint ſopiendi, ac moderandi. pag. 182.
III. De aere eligendo; & vitioſis fuliginibus referto corrigendo. pag. 186.

IV. De modo, qvo victus ratio heic ſit obſervanda. pag. 193.
V. De modo gubernandi exercitationes, ac reqviem. pag. 200.
VI. De modo regundi ſomnum, & vigilias. pag. 202.
VII. De modo excrementa in corpore pr.n. retenta expellendi, probosq; humores retinendi. pag. 285.
VIII. De remediis, qvibus hic morbus præcaveri poteſt. pag. 219.

Sectio III. De tuta hujus luis curatione.

Caput. I. De optuma medendi methodo in curatione h. m. attendenda. pag. 228.
II. De inventione remediorum, ex tribus indicationibus methodi medendi provenientium. pag. 231.
III. De remediis, qvæ in prima h. morbi aggresſione ſunt adhibenda. p. 260.
IV. De modo, qvo æger in augmento hujus morbi tractandus. pag. 276.
V. De modo tractandi ægrum circa ſtatum, ac criſin hujus morbi pag. 292.
VI. De modo, qvo æger in declinatione morbi tractandus. pag. 299.
VII. De modo, qvo curatio in gravidis aliisqve debilioris conſtitutionis hominibus inſtituenda. pag. 301.
VIII. De modo, qvo infantes hac lue correpti, tractandi, pag. 303.

culorum finem affligetur. Nec aliunde, accedente juſta Dei in deſertores legis ſuæ vindicta, qvam a mortalium propria culpa, partium corporis humani, tam eleganter inter ſeſe cohærentium, læſiones arceſſi posſunt; unde infinitæ morborum ſpecies dinumerari ſolent; qvos tandem omnimoda harum partium disſolutio, ſeu mentis cum corpore deſtructo divortium excipit. Recenſitis qvoqve calamitatibus merito jungitur morbus, qvem heic aliqvali commentario perſtringere ſuſcepi, atqve febris caſtrenſis malignæ appellatione a medicorum filiis jam dudum nobilitatus eſt. Temerariis certe indulgeo auſis, qvi auguſto Nomini Tuo, SERENISSIME DUX, abjectas atqve infrunitas

haſce chartas inſcribo. Confidentiæ tamen huic ſtimulos admovit ea, qva me im̃enſa Tua beare voluiſti CLEMENTIA, cum innocentisſimum corpus Tuum qvartana contumaci pene tabeſcens medicationi noſtræ concrederes; atqve laboribus curisqve noſtris D. O. M. dexteram porrigeret. Qva enim ſingulari fiducia, SERENISSME PRINCEPS, medicis Tuis me olim aſcribebas; eadem ego audacia vicisſim pagellas haſce de febri caſtrenſi maligna complicatas præ pedibus Tuis humillime nunc evolvere nitor. Conatuum ergo meorum magnam in CLEMENTISSIMO Tuo PRÆSIDIO ſpem colloco: errato ſimul veniam inde petiturus, unde tot ac tanta CLEMENTIÆ

TUÆ

SERENISSIME DUX,
CLEMENTISSIME PRINCEPS.

ARtificioſiſſimam humani corporis machinam hydraulico-pneumaticam tot inter ſe differentibus, ac omnem hominis induſtriam ſuperantibus canaliculis, ductibus, mæandris, receſſibus ac incerniculis, tot reticulatis funiculis, totqve ſolidis involucris & fulcimentis contextam, per qvam verſicolores ſucci, efficientia ætheris participes,

vario aſſiduoqve motu feruntur, & condignum immortalis animæ domicilium, & inluſtre ſapientiſſimi Conditoris ævi magiſterium a ſagacioribus Numinis in ſecula benedicti cultoribus ſemper habitam fuiſſe, ulteriori non indiget probatione. Suæ ac nepotum ſaluti optume conſuluiſſet homo, ſi illibatam adhuc voluntatem limitibus mandatorum Dei coercuiſſet, eamdemqve intra rationis, omnis culpæ tunc exortis, dictamen, ſpreto prævaricatore, continuiſſet. Verum poſtqvam fidem Deo ſanctam tam turpiter deſeruiſſet, qvasvis ærumnas, duellum, famem, morbos, imo mortem ipſam, poenæ loco perpesſus fuit: qvibus adhuc malis totum genus humanum ſingulis diebus usqve in ſeculo-

haſce chartarum plagulas tantiſper ſepoſuiſſem, ac alteram Germanici tractatus *editionem jam auſpicatus eſſem, ecce! amicorum undiqve ſonare cœperunt incentivæ, qvibus me, in exterorum gratiam, non ſolummodo ad Latinam hanc translationem evulgandam ſollicitarunt; ſed ut iisdem ſimul meam, diu in ſinu fotam*, de natura ac differentiis febrium *ſententiam generatim explicarem; eamdemqve* tractatui *huic commode intercalarem, rogarunt: qvorum amicæ petitioni nullo modo deesſe volui. Scio qvidem, medicorum doctisſimorum haut paucos, abhinc pluribus luſtris, admodum plauſibiles de* febribus *earumdemqve* esſentia, *præſertim vero de malignis, lucubrationes protulisſe: nihilominus tamen, qvia eorumdem hypotheſes, ut plurimum, vel in ſolo igne, ſeu flamma præter naturam in cordis cavis accenſa, vel in humorum ſingulari effervescentia ac ebullitione, vel in auctiore & concitatiori ſangvinis motu poſitæ fuerunt, hæc cuncta me a ſemel propoſito minime deterruerunt, qvin candide eam, qvam tam diu aluisſem, tot experimentis totq; ſuffragiis ſuffultam nosſem opinionem,*

paullo

paullo diffuſius explanerem. In hoc pleros q; hactenus perfunctorie egiſſe autumo, qvod organicarum partium læſiones nunqvam magni æſtimarunt, licet earumdem occaſiones producentes cauſſarum claſſi debite inſeruerint; qvum tamen, iisdem probe examinatis, facillime omnes difficultatis nodos, in morborum cauſſis indagandis, expedire potuiſſent. Qvamqvam heic nihil tam ſublate de me dictum velim, ac ſi omne id, qvod a me in tractatu hoc confirmatur, omnibus numeris perfectum, nullaqve amplius reprehenſione dignum eſſet: hominem, erroribusqve variis me obnoxium eſſe novi, & pluribus laboribus hac tempeſtate fere confectum; inſuperqve compertum eſt, rerum naturalium receſſus, qvos hoc delicato ſeculo penitius ruſpari contendunt ſagaciores, omnem qvandoqve perſcrutantium induſtriam eludere. Spero nihiloſecius lucubratiunculas haſce omnibus æqvis rerum cenſoribus haut diſplicituras; maxime ſi percipient, nos non inanis captandæ gloriolæ, ſed miſere decumbentium cauſſa easdem in commentationem hanc digeſſiſſe. Qvamprimum etjam reſcivero, lectorem ingenu-

um

TUÆ ſpecimina in me, ac nuper in generum meum D. Oſiandrum Fil. effuſa fuerunt; cum erranti, auctore Tullio, ſola confeſsio medicina ſit. SERENISSIMA igitur fronte meas Tibi depoſce partes, ne tenellus hic ingenii fetus liberiori aeris fluxui expoſitus ulla momorum jactetur injuria. Faxit DEUS OPT. MAXUMUS, ut TUA GLORIA perennet, PRINCIPIS HÆREDITARII VIRTUS inclareſcat, atqve Toti SERENISSIMÆ Domui WIRTEMBERGICÆ acceſsio digna & jucunda adjungatur. Scafuſii. Eidibus Martiis.

CIↃ IↃC LXXXVI.

Præ-

Præfatio ad lectorem.

D*Ecennium eſt, qvum* libellus de febri caſtrenſi maligna *patrio ſermone primum excidit; qvi interjectis vix totidem menſibus eadem lingva altero tanto major iteratis curis in ſcenam prodiit. Non obſtante tamen ſecunda* libri *editione, eumdem amicorum hortatu qvoqve in Latinum converſum prelo denuo ſubjicere adactus ſum. Hisce conatibus haut exiguam nuper commodabat operam generi mei* Joannis Adami Oſiandri M. D. & in alma Tubingenſi Academia extraordinarii in arte medica Profesſoris,*indefesſa qvædam & inaudita ſedulitas atqve virtus: ſubſecivis enim horis pro privata potius exercitatione, qvam ut vulgari uſui deſtinaretur, priorem ac contractiorem* libellum,*fideliter ad verbum transtulit; qvam interpretationem poſtmodum ipſemet ad ungvem caſtigavi, & compluribus in locis illuſtravi, novisqve additamentis auxi. Dum autem*

hasce

IX. De modo, qvo capitis doloribus, delirio & phrenitidi hoc morbo durante ſuccurrendum. pag. 306.
X. De remediis, qvæ in ſopore gravi, lethargo; & ex adverſo, qvæ in vigiliis nimiis conducunt. pag. 312.
XI. De modo, qvo oris fauciumqve inflammationi, aphthis, ac anginæ proſpiciendum. pag. 316.
XII. De modo, qvo pleuritidi, aſthmati, peripneumoniæ, & tuſſi medendum. pag. 321.
XIII. De remediis, qvæ in vomitione enormi & ſingultu conveniunt. pag. 328.
XIV. De eo, qvod in diarrhœa & dyſenteria agendum. pag. 331.
XV. De remediis, qvibus ventris durities diuturnior, tormina ac flatuum incluſiones tolluntur. pag. 336.
XVI. De remediis, qvibus exanthemata, anthraces, bubones, morbilli ac varioli tractandi. pag. 338.
XVII. De eo, qvod in convulſionibus, ac morbis ſpaſticis agendum. pag. 342.
XVIII. De modo, qvo ſitis intenſa reſtingvenda. pag. 344.
XIX. De modo, qvo æger in victus ratione, decubitu, ac aeris moderamine tractandus. pag. 347.
XX. De modo, qvo æger in ſtatu convaleſcentiæ tractandus. pag. 349.

Sphalmata ſic corrigenda.

Pag. 4. lin. 9. ſpurcities. p. 10. l. 1. Qvin. p. 16. l. 24. repetitis. p. 27. l. 9. eun. p. 29. l. 19. eadem. p. 43. l. 13. buntur. p. 45. l. 19. admotum. p. 46. l. 13. aboleantur. p. 50. l. 9. ullam. p. 58. l. 12, qvod. p. 62. l. 18. refertur. p. 73. l. 14. deſcendere. p. 95. l. 23. terreſtres. ib. l. 15. reſcere. p. 99. l. 7. inqve. p. 103. l. 21. potuiſſe. p. 107. l. 18. ſangvis. p. 117. l. 13. atmoſphæris. p. 121. l. 4. corruptæ. p. 128. l. 21. conſpectu. p. ead. l. 23. luculentæ. ib. l. 25. ſuppreſſis. p. 151. l. 7. pyrotechnias. p. 153. l. 3. arthritide. p. 160. l. 7. qvibus vertigo. p. 176. l. 1. prorumpat. p. 182. l. 21. tenebuntur. p. 185. l. ult. iidem. p. 193. l. ult. intemperantiæ. p. 202. l. 14. gymnaſtica. p. 211. l. 17. lotar. ib. l. 24. ſerventur. p. 217. l. 13. glutitione. p. 221. l. 23. ſemunciam. ib. l. ult. diaphoretico. p. 222. l. 8. chiscis. ib. l. 21. extendentibus. p. 223. l. 14. riſticam. ib. l. 20. ſambuci. p. ead. l. 17. qve. p. 247. l. 10. abundanter. p. 259. l. 12. malacisſandum. ib. l. 15. GUTTÆ. p. 273. l. 21. dedimus. p. 275. l. 8. Extemplo. p. 279. l. 7. exiccat. ib. l. 11. dele haut. p. 287. l. 19. acac. p. 316. 316. p. 319. l. 17. althææ. p. 320. l. 24. althææ. p. 331. l. antep. hidroſin : in qvibusd. locis c,e; f,ſ; n,u; r,t, ob figuræ ſimilitudinem confuſa, qvæ facile emendantur.

um eamdem ob cauſſam animi propenſa erga me voluntate eſſe, calcar mihi, non frenum, admovebitur, aliqvot adhuc opuſcula perficiendi, modo Deus & otium & vitæ auram conceſſerit: qvo annuente obſervationes medicæ de febribus malignis, aliæqve miſcellaneæ, *nec non* noctes hibernæ in diſpenſatorium Auguſtanum, pyretographia, univerſa praxis medica, pharmacia tripartita, *ac* Nicandri Colophonii theriaca & alexipharmaca cum commentariis notisqve illuſtrata, *deinceps lucem publicam aſpicient; modo*

Sint Mecænates; non deerunt, Flacce! Marones.

Qvæ præter intentionem irrepſere vitia typographica, ea benivolus lector, ne ſenſus inde pervertatur, e ſubjuncta deſignatione corrigat, rogo. Vale, ac hisce tamdiu fruere, donec reliqvi partus excluſi ſint.

Epi-

Epigramma in auctoris laudem, libellum de febri maligna caſtrenſi edentis.

ITe truces Parcæ: non iſteic pulla trahuntur
Stamina; non veſtro colla paranda jugo.
In Te vera loqvor, SOCER optume, vincere febrim
Dum qvosvis ægros, dum medicosqve doces,
Heic micat æternũ volitans Tua fama per orbẽ;
Heic noſtras cingit florida PALMA domos.
Sed qvid erit merces? Sic Te Tua fata ſecundent,
Ut ſit, qvanta operis, ſic Tibi longa dies.

Ita accinit

obſeqventisſimus gener Tuus

Joh. Adam Oſiander, Med. D.
ac Profesſor Extraord. Tubing.

DE FEBRI CASTRENSI maligna

Liber ſingularis

SECTIO PRIMA.

De vera hujus affectus inveſtigatione.

Caput I.

De nomine hujus morbi.

ITa certe comparata eſt hominum natura, ut nullus omnino ex mortalium civibus tam conſtanti, tamqve perenni hoc in mundo fruatur felicitate, qvin ſingulis fere momentis modo his, modo aliis calamitatibus prematur. Qvi non pereunt bello? qvot non fame enecti ſunt? plures ſaxifragis undis ſuffocatos ſcimus? non-

nulli vivi combuſti ſunt; alios cœleſti igne tactos comperimus; qvantus numerus eorundem, qvi animam ex alto delapſi excuſſere? nonne improbis inviſi veneno, aliisve petulantiæ technis ſubito aut clandeſtine ex amicorum gremiis abripiuntur? Ita qvoqve nullum fere tam ex vegetantium, qvam vita carentium reperitur numero, ipſismet elementis haud exceptis, qvin mille modis vitæ humanæ alias tenui filo pendenti maximas inſidias ſtruere valeat. Reliqvos prædulce malum luxuries, immoderatio gulæ, vinoſa convivia, exſecranda laſcivia, duri labores, difficiles partus, modo matri, modo infanti, modo utrisqve ſimul necem afferentes, irarum ardor, animi contractio, dira peſtilitas ac immanes morbi,

ΚΑΙ ΑΧΘΕΑ ΜΥΡΙΑ ΓΑΙΗΣ.

uti *Nicander Coloph.* Θηρ. v. 9. loqvitur, confodere, necemqve afferre ſolent. Qvod asſertum ipſe Epicureæ ſectæ anteſignanus *T. Lucretius Carus de rerum*

natura libro V. hiſce verſibus confirmat:

Qvid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille Leonis obesſet, & horrens Arcadius ſus?
Deniq; qvid Cretæ taurus, Lerneaq; peſtis
Hydra venenatis posſet vallata colubris?
Qvidve tripectora ter gemini vis Geryonai?
Et Diomedis eqvi ſpirantes naribus ignem,
Thracen, Biſtoniasqve plagas, atq; Iſmara propter
Tantopere officerent nobis? uncisq; timendæ
Unguibus Arcadiæ volucres Stympala colentes
Aureaq; Heſperidum ſervans fulgentia ma- (la
Aſper, acerba tuens immano corpore, ſerpens
Arboris amplexus ſtirpem, qvid deniqve obesſet
Propter Atlanteum litus, pelageq; ſevera,
Qvò neq; noſter adit qvisqvam, neqve Barbarus audet?
Cætera de genere hoc qvæ ſunt portenta per- (emta,
Si non victa forent, qvid tandem viva nocerent?
Nil ut opinor: ita ad ſatiatem terra fera- (rum
Nunc etiam ſcatet, & trepido terrore repleta'ſt,

 Per

Per nemora ac montis magnos, ſilvasqve profundas:
Qvæ loca vitandi plerumq; ſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum'ſt pectus: qvæ prelia nobis
Atq; pericula eſt ingratis inſinuandum?
Qvantæ conſcindunt hominem cupedinis acres
Sollicitum curæ, qvantiq; perinde timores?
Qvidve ſuperbia, ſpurities, petulantia qvantas,
Efficiunt cladis? qvid luxus, deſidiesqve?

Interjectisqve centum fere ac ſexaginta novem verſibus idem *Auctor* miſeriam hominis ulterius proſeqvitur:

Præterea genus horriferum natura ferarum.
Humanæ genti infeſtum, terraqve mariqve,
Cur alit atq; auget? cur anni tempora morbos
Important? qvare mors immatura vagatur?
Tum porro puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita nudus humi jacet, infans indigus omni
Vitāi auxilio; cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit;
Vagituq; locum lugubri complet, ut æqvum'ſt,

Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.

Merito igitur ærumnoſæ vitæ noſtræ afflictam conditionem cum *Menandro* apud *Stobæum ſerm. 96.* deplorandam eſſe cenſemus hoc diſticho:

ΤΡΙΣΑΘΛΙΟΝ ΓΕ ΚΑΙ ΤΑΛΑΙΠΩΡΟΝ ΦΥΣΕΙ
ΠΟΛΛΩΝΤΕ ΜΕΣΤΟΝ ΕΣΤΙ ΤΟ ΖΗΝ ΦΡΟΝΤΙΔΩΝ.

Id eſt,

Ærumnoſa prorſus eſt, & miſerrima ſuapte natura res,
Multisq́ plena curis vita.

Qvur ergo ſuperbiunt miſelli homines, in ipſiſmet mundi ruinis æternitatem ſtabilientes? Iisdem certe ſannis excipiendi, ac olim *Solimanus*, filius *Abdo'lmelici* decimus tertius poſt *Muhammedem* Muslimorum imperator, cum aliqvando formam ſuam in ſpeculo attentius luſtraret, atqve de eadem, qvippe venuſtiſſimus erat, gloriaretur, ſe coronam juventutis eſſe, ab una puellarum ſuarum, teſte percelebri hiſtoriæ

Saracenicæ ſcriptore *Georgio Elmacino*, hiſce verbis reprehenſus fuit:

* انت نعم المتاع لو كنت تبقي *
* ولكن لا بقاء الانسان *
* فليس فيما علمت فيك عيب *
* كان في الانسان غير انك فان *

Qvæ juxta generi J. Ad. Oſiandri M.D. ac Prof. Tub. tranſlationem ſic ſonant:

Tunc pulcer, Rex magne, fores, ſi vita maneret;
Aſt homini in terris manſio nulla datur:
Nec vitii turpis novit veſtigia corpus;
Humani pateris nil, niſi qvod MORERIS.

Qvo audito ita perterritum eſſe *Solimanum*; ut mox tiaram ſuam depoſuerit, contriſtatus ſit, ac paucos poſt dies obierit. Fugacis vitæ noſtræ flebilem exitum, olim parens optumus *Johannes Screta, Schotnovius a Zavorziz*, Archiater, dum viveret, Scafhuſii Helvetiorum felicisſimus ſeqventi ode jambica elegantisſime deſcribſit, qvam *Tobiæ Furlegero* Norico, amicorum ſuorum integerri-

gerrimo, occaſione choreæ mortalitatis Auguſtæ Rauracorum in cœmeterio P. Prædicatorum pictæ, dicavit, ac ejusdem amicorum albo inſeruit: ob pietatem erga parentem præmature mihi ereptum Lectori benivolenti integram exſcribere volui, qvæ ſic ſe habet:

Qvod non Apelles Cous, aut Zeuxis manu
Poſſent ſagaci, Rauraco nunc in ſolo,
Mortalitatis terminum certisſimæ,
Paucis tabellis, ecce! pictor exhibet:
Ut, unico qvod urbis in loco fuit,
Nunc orbis ipſos pervolaret angulos.
Heic purpuratos cernis in reges ſuum
Fatale ſceptrum ferre textrices Deas:
Non infulatos præſules, non pauperis
Agri colonos, aut ſacrum Muſis chorum
Horrere: Cunctis certus inſtat exitus,
Ubi choreas furva Morta præcipit.
An qvid Philippi profuit gnato, ſimul
Plureis avara mente mundos qværere?
Diſerta qvidnam Suada juvit Tullium?
Aut qvid Lacænam pellicem vultus Deâ
Digni ſalaci? Socratem Deûm timor
Subtraxit atris non ſororum legibus.
Ergo ſophorum recte Homerus, cardinem

Prudentiæ tunc dicit eſſe maxumum,
Ævi fugacis volvimus qvum tramitem.
Cui placeres, pectus ut fidisſimum,
FURLEGER, ære comparas Tibi piæ
Incendium curæ; nec immemor mei
Eris, modos hos qvum videbis ruſticos
Fuſcare frontem tam libelli candidi.

Eandem qverimoniam pariter de morbo, qvem nunc tractare ſuſcepimus, habere oportet, ut tot rebus miſerandis circumvallatos nos ſentiamus, unde emergere, niſi per ſingularem opem divinam, haud valemus. Attamen non demum noſtra ætate, aut ſaltim præcedenti ſeculo oriri cœpit affectus accuratiori ſane examine dignisſimus: eundem enim jam dudum veteribus cognitum fuiſſe, ex ſcribtis illorum cedro dignisſimis abunde liqvet; luculentaqve hujus aſſertionis teſtimonia ipſemet *Hippocrates* diverſis locis perhibet; imprimis vero in *libris epidemiôn* paſſim; præſertim tamen *ſecundo ſect.* 3. ubi purpuram eleganter ac clare depingit, qvem videſis; necnon ejusdem *Coacas prænotiones*; cui accinit qvo-

qve

qve *Aëtius Amydenus* tetrabib. *l.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 129. aliiqve e veteribus medicis.

Et qvia nunc omnis noſter ſermo de febribus erit caſtrenſibus; ideo qvid per vocem *Febris* tam antiqvi, qvam recentiores intellexerint, ante omnia perſpiciemus; ſubſidia pro intentione noſtra ab aliis lingvis peregrinis petendo. Per *febrim* ergo non ſolum ſangvinis aliorumq; humorum, ſed etiam ipſarum corporis ſolidarum partium præter naturam incenſionem, inflammationem aut ebullitionem veteres tradere voluerunt; unde recte ab *Iſidoro Hiſpalenſi* orig. libr. 4. *cap.* 6. *Febris a fervore dicta eſt: Eſt enim abundantia caloris*; cui ſententiæ qvoqve aſſenſum præbet magnus *Gerardus Johannes Voſſius* in etymolog. L. L. *Febris*, inqvit, *a qvibusdam a feritate nomen accepiſſe videtur Perrotto teſte: ſed recte ipſe a* fervendo *deducit; & ante eum* Servius in Virgil. *Georg. l.* 3. *ac* Iſidorus *lib.* 4. *cap.* 6. *nempe, qvia calida ſit totius corporis intemperies. A* ferveo *ſeu* ferbeo, *eſt* ferbis, *&* κατὰ μετάθεσιν febris. *Sic Græcis* πυρετὸς.

a πῦρ; *id eſt*, ignis. *Qvia Hippocrates*, πῦρ, *uſurpari ſolet pro* febri *vehementisſima.* Hactenus vir incomparabilis.

Qvia igitur indicavimus a *fervendo* dictam eſſe *febrim*, non vero a *februare*, qvod qvibusdam placuit, ideo mea maxume intereſt, hujus etymi conſenſum ab aliis qvoqve peregrinis lingvis petere, cum Græcanicæ vocis πυρετȣ̃. ratio itidem a πῦρ, id eſt, *igne* deducatur. Hebræi pariter per vocem דלקת *febrim*, & qvidem *ardentem* Deuter. 28. vſ. 22. intelligunt a rad. דלק, *arſit*, *accenſus fuit*, *perſecutus*, *infectus eſt.* Videtur tamen heic דלקת, *dalleqvet* qvamcumqve febrim deſcribere, ita ut ſat calamitatum inobedientes Iſraëlitæ experturi ſint, qvotiescunqve legem divinam poſthabuerint, qvemadmodum ex allegato loco ſacro ſatis liqvet: Qvamqvam cum Hebræa ſignificatione Chaldaica, Syriaca, ac Samaritana radix eadem ſit, tamen horum ࠃࠋࠒ *dalaq* etiam *confudit* notat, ac ſi cum Syrorum ܕܠܩ mutato ח in ק, conveniret, qvod fre-

qventer

qventer accidit. ܕܠܚ conturbavit, ſicuti qvoqve Hebræorum דלח *turbavit aqvam pedibus* ſignificat; Æthiopum autem vox geminata ደለቀለቀ *dalaqlaqa*, & አድለቅለቀ, *adlaqlaqa, commovit, tremuit, concuſſit*; ut & Arabum دَلِقَ, *mobilis, irreqvieta, commota fuit res, imbecillum reddidit* jejunium; ideo latiori qvoqve ſignificatu Hebr. דלקת ſumi poterit. Alias apud Hebræos *febris ardens* ſeu *inflammatio viſcerum* חרחר, *charchyr* qvoqve appellatur a rad. חרר *aduſtus, exuſtus, uſtulatus fuit*; ubi geminatum vocabulum intenſiorem ſignificationem habet. Conſentiunt hic qvoqve Chaldæi, Syri, Æthiopes ac Arabes, qvibus hæc radix idem denotat. Sic etiam קדחת, *qaddachat, febris ardens* a rad. קדח, *accendit, accenſus fuit, conflagravit*: ubi Chaldæa, Syriaca, ac Arabica lingva eadem verbi ſignificatione gaudet. Ab Hebræorum magiſtris docemur אשתא, *febrim*, a calore vel ardore ſic dici, a voce אש *ignis*: qvæ terminatio in אשתא mere Chaldaica eſt.

Syri

Syri ab hac voce *febrim* appellant ܐܫܬܐ qvæ & *ignem* denotat; qvemadmodum inde Samaritani *eamdem* ࠀࠔࠄ, *a-ſcheh* dicunt; at Æthiopibus እሳት, *yſat*, *ignis* eſt. Sic iisdem חמא qvoqve *febris* appellatur a radice חמם, *calefecit*, uti qvoqve Arabum حُمّى inde derivari ſolet: in hisce enim vocibus conſentiunt. Imo etiam iisdem אחילו eſt *febris acuta & ardens*, vel a rad. חלה *ægrotavit*, *infirmus fuit*, unde Chaldæi formarunt חלי & חולי, *morbus*, & qvidem *longus ac inveteratus*, qvi accreſcit & corpus debilitat, ut *febris*; vel a חול, *doluit, parturivit* deduci debet. Nec non צמרא *zimra*, apud eosdem eſt *febris ardens, calor, ardor*, a Chald. rad. צמר, *caluit, arſit*; ſicut & צמרתא & צמירא febrim notant. Arabibus generatim *febris* dicitur حُمّى a rad. حَمَّ, *calefecit, fervefecit* aqvam, id eſt, ligna ejus *accendit*, cui & Hebræi, Chaldæi, ac Syri conſentiunt, & Æthiopum ሐመ & ሐመመ, *hama* & *hamama*, *cruciatus, afflictus fuit*, cujus ſignifica-

nificatio haut multum diſtat a dictis lingvis: iisdem præterea *febris ardens* صَالِبْ & طَبْخ vocatur: nam صَلَبَ *crucifixit.* 2. *Aſſavit carnem, eduxit ex oſſibus pingvedinem & combuſſit.* 3. Intrans. *Invaluit, & continua evaſit febris*; طَبَخَ vero *coxit, aſſavit*, ſignificat. Æthiopica vox ፈዘንት, *fazant*, eſt *febris*, & qvidem, meo ſaltim judicio, *intermittens* ſeu *cum rigore conjuncta*, a rad. ፈዘነ, *fazana, febri laboravit*; qvæ forſan eadem, ac Arabum نَافِضْ *horrida febris*, ſeu *cum rigore conjuncta*: a rad. نَفَضَ; *horrore affecit*, ubi hic ن prima, & in Æthiopica tertia littera eſt, per metatheſin, qvæ freqventiſſima apud Orientales fit, translatis conſonantibus. Attamen Æthiopibus *febris ardens* ንድድ *nydad*, id eſt, *febris maligna*, a rad. ነደደ, *nadda, arſit, exarſit ignis*. Apud Perſas peculiariter *febres ardentes* vocantur گَرْمِی, *ghermi*, a گَرْم warm/ *calidus fervor*; unde qvoqve گُرْم, gurmen/ *dolor, mæror animi*;

&

& حَرَّمَا, *calor aëris*, ac حَمَّامَا, *thermæ*, q. d. *calida aqva*: iisdem qvoqve *febris* تَب, tap. vocatur; nam تَبَا, *putridus*, *corruptus* eſt: qvod a calore fit, & humoribus aliisve partibus mollioribus corporis durante febri, qvicqvid alii in contrarium ogganniant, contingit. Sexcenta adhuc afferri poſſent vocabula, ad febres ſpectantia, qvæ ab orientalibus lingvis petita, febris etymon, effectum ac ejusdem accidentia magis illuſtrarent; ſed hisce contenti ſimus, ne lectori benivolo, rerum forſan magis gratarum narrationem differendo, faſtidium creemus: qvæ ſolummodo eum in finem adduximus, ut pateat, a plerisqve moratioribus populis febres, imprimis continuas ſeu inflamationes nomina ſua ut plurimum ſortita eſſe a calore ac ſimilibus vehementioribus motibus, ita ut unanimis heic conſenſus maxime intercedat; qvamqvam calor ſolummodo effectus, non vero eſſentia a nobis habeatur.

Pro varia qvoqve hujus morbi indole, locis affectis differentibus, ac gra-

viorum ſymptomatôn luxurie, diverſa qvoqve eidem ab auctoribus impoſita fuere nomina.

At qvamvis ſubinde contingat, ut qvidam ſine prævia, aut inſigni mutatione conſpecta, vel etiam infectione hac lue corripiantur; lectoqve affigantur; nihilominus, qvia in caſtris plerumqve, vel dum milites ſub papilionibus degunt, a perverſa vivendi victusq; ratione, a qva facillime corpus ſuum, vel ad generandum hunc fomitem, vel ad ſuſcipiendā luem diſponunt, ferocire ſolet, merito *febrim caſtrenſe* vocavimus; & qvidē *contagioſam*, qvod alii, qui communibus cum iisdem habitaculis utuntur, hoc affectu inficiantur; cumqve milites, qvæcumqve peragrant loca, hac etiam lue inqvinent *epidemia* appellari poteſt. Alias *febris Hungarica ſive Hungaricus morbus* nuncupatur; præſertim Germani milites mala victus ratione luxuriantes tali morbidæ diſpoſitioni anſam præbebant, qvotiescunqve in Pannonia contra Sarmatas ſtipendia merebant, unde affectui huic *febris Hungaricæ* no-

men inditum fuit: imo a ſymptomaton graviorum in hoc affectu ſævitia *phrenitis, angina, colli fauciumqve inflammatio, peripneumonia, pleuritis, inflammatio ac ardor ventriculi, cardialgia, colica, diarrhœa, febris maligna, puncticularis, purpura*, & pluribus aliis nominibus auditur. Neqve hic modo dictus affectus abſimilis eſt veterum medicorum, ita appellato, *hemitritæo*, qvo de elegantisſimam deſcribtionem *Adrianus Spigelius Bruxellenſis*, Profeſſor Patavinus celebratisſimus, medicæ artis poſteritati ſacram eſſe voluit: cujus ſingulari de hoc morbo tractatu collectæ obſervationes merentur, ut a cunctis medicorum filiis pluries repetita lectione ſibi familiares reddantur.

Sæpe ſæpius enim hæc febris hominem inſtar *tertianæ* invadere ſolet, cui nihilominus certæ malignitatis notæ adſunt, unde a veteribus eidem nomen *hemitritæi* inditum fuit. Sic aliqvando pro exacerbationum reperitis ſtatisqve periodis *qvotidianæ, tertianæ* aut *qvartanæ continuæ* titulos accepit. Neqve exiſti-

exiſtimo, apud antiqvos *hemitritæi* curationem per appenſum *Abracadabra*, licet deteſtanda ſuperſtitione magica vix caruerit, qvandoqve ad optatum eventum ob hanc ſaltim rationem pervenisſe, qvod interea alia nocentia, ac præter veram methodum adhiberi ſolita remedia negligerentur. Conſultius enim meo ſaltim judicio foret, ſoli naturæ medendi negotium committere, qvam absqve ulla valetudinis ſpe noxia adhibere remedia: ſicuti flamma in auras detractis lignis evaneſcere ſolet. Cujus morbi tractationem hisce verſibus expresſit *Qv. Serenus Samonicus* in de medicina præceptis ſaluberrimis, ut dixit, capite de hemitritæo depellendo.

Mortiferum magis eſt, qvod Græcis ἡμιτρίταιον
Vulgatur verbis: hoc noſtra dicere lingva
Non potuere ulli, puto, nec voluere parentes.
Inſcribis chartæ, qvod datur Abracadabra:
Sæpius & ſubter repetis, ſed detrahe ſum̃am;
Et magis atq; magis deſint elementa figuris:

B Sin-

Singula quæ ſemper rapies, & cætera figes,
Donec in anguſtum redigatur littera conum.

Qvid vero de his aliisve veterum *Gnoſticorum, Baſilidianorum*, ac *Judæorum* impietatibus ſtatuendum ſit, *Joannes Chriſtianus Fromannus* in ſuo *de faſcinatione* opere perfectisſimo libr. I. part. 1. ſect. II. cap. 22. egregie docuit, fuſiusq; recenſuit, qvem illic videre poteris. Qvi plura de appenſorum nugis ſcire cupit, legat *Julii Reichelti* Mathematici Regii ac Profesſoris Argentinenſis celeberrimi *exercitationem de amuletis*; noſtri enim inſtituti necesſitas non permittit hæc prolixius tractare.

Eadem, qvæ modo de magica hac curatione protulimus, confirmant pauperes ac ruſtici, qvi ſæpisſime ab hac febri liberantur, ſine ullis præſidiis medicis, a ſolo *vini* temperatiori, dum morbus declinat, uſu, ac *fructibus ſale conditis* & comeſtis, uti infra recenſebimus.

Cap.

Cap. II.

De hujus morbi deſcribtione.

HAud absqve ratione medicorum veterum, aliorumqve hanc artem profitentium parum vel nulla veritate fundatæ de hoc aliisqve plurimis affectibus ſententiæ merito rejiciuntur; qvum obſervationum circumſpectui, oculorumqve judicio ex cadaverum ſectione orto adverſentur: eorundem namqve hypotheſes, qvas foco asſidentes (dum toga holoſerica pallioqve bombycino cincti esſent) absqve ullis prævis experimentis anatomicis, ne forſan fimbriæ brachiorum orbiculatæ criſpatæqve una cum manicis ſerico pictis cruore polluerentur, eum tantum in finem effinxerunt, ut ad diſcipulos ſuos veriſimilia qvædam pro occultanda crasſisſima ſua ignorantia cothurnato atqve prolixo verborum apparatu jactare posſent, ſive ea veritati, rationi ac experientiæ convenirent, ſive ſecus, parum ſolliciti.

Uno ore fere omnes ex veteribus cenſuere, *febrim* generatim ſumtam *esſe calorem p. n. in corde accenſum, perqve totum ſangvinem diffuſum, unde plures actiones lædantur*: cui ſententiæ favent ex recentioribus iſti, qvi focum ſeu vitalem flammam in corde exiſtere opinantur, a qva ceu pabulo purpureus latex in vigore ſuo conſervetur. At qvia heic calor merum accidens, purumqve ipſius febris productum eſt, ideo nullo modo ad ejusdem esſentiam pertinet; neqve ullarum febrium (niſi cordis ſubſtantia aut inflammata ſit, aut abſcesſu latente laboret) locus affectus in hac machina hydraulica qværendus eſt, ſicuti infra patebit: qvapropter allata *febris definitio* utroqve pede claudicat.

Alii dicunt *febrim* nil aliud *esſe*, qvam *auctum & concitatum ſangvinis circuitum, unde ſimiliter plures partium corporis actiones lædantur*; & qvidam rem acu ſe tetigisſe credunt, dum *febris esſentiam in enormi ſangvinis humorumqve ebullitione ſeu fervore p. n. conſtitutam*

tam eſſe perhibent. Utramqve tamen ex hisce opinionibus Viri hac ætate longe celeberrimi haud facile approbabunt, præſertim vero nec *Gideon Harvey* in erudito, at imperfecto, de *febribus tractatu*; nec *Cornelius Bontekoe* Belga celeberrimus, Reipublicæ Hamburgenſis Practicus, ac Potentisſimi Electoris Brandeburgici, dum viveret, Medicus, in *diatribe ſua de febribus* a *Jano Abrahamo a Gehema* S. R. M. Poloniæ a conſiliis ac Medico Excellentisſimo terſisſima lingva Latina ſuperbiente; neqve *Joannes Jones* in *novarum diſſertationum de morbis abſtruſioribus* tractatu I. *de febribus intermittentibus*, cum iisdem ſentient: cum nec pulſus celerior necesſario ſignum ditioris ac crebrioris ſangvinis circuitus ſit, qvia etiam cruore exinanita corpora ad arteriarum freqventiorem ac citatiorem pulſum adiguntur; cordaqve animalium, imo & cadaverum, exſecta, ac ſangvine ſpoliata, nihilominus a qvovis irritamine, aut inflatione crebris ictibus per ſat longum tempus ad motum pulſumve

incitantur; uti doctisſimus noſtratium *Joh. Conr. Pajer*, medicus, anatomiæ ac rerum naturalium ſcrutator ſagacisſimus, clare id demonſtrat parergo VII. anatomico, *de reſuſcitatis cordibus*, qvod ad Excellentisſimum *Joh. Jacobum Harderum* Med. Doct. ac P. P. in Academia Baſileenſi ſcribſerat. Qvam ob rem hactenus perperam ex differentibus pulſibus mox differentem ſangvinis ſyſtaſin ac motum deſumere conati ſunt. Neqve etiam fervor ſeu ebullitio ſangvinis, ſi qva datur, pro ipſamet febrium esſentia ſumi debet; cum ſaltim ad effectum ſeu febrium productum, ſicuti & calor, pertineat. Qvod fuſius pluribus exemplis ac obſervationibus probare poſſemus, ſi inſtituti ratio id expoſceret. Ideo binas haſce *febrium deſcribtiones* ſuis auctoribus remittamus. Qvare nunc poſtulat necesſitas, ut noſtram qvoqve ſententiam in medium proferamus, non ut aliis eamdem obtrudamus, ſed ut pariter ſolliciti reddantur ad inveſtiganda hæc, qvotidie fere eorundem

obtu-

obtutui ſeſe ſiſtentia, *febrium phænomena.*

Exiſtimo itaqve *febrium omnium ortum ac esſentiam fieri a ſangvinis aut lymfæ, aut utriusqve ſimul circa extrema arteriarum oſcula glandulasqve, aut tubulos excreantes ſtagnatione ſubitanea, actiones plures poſt liminio lædente, ſangvinisqve motum periodicum remorante. Stagnatio* hæc fit vel propter *lymfæ cruditatem, crasſitiem* aut *lentorem*, ſive a calida ſive frigida causſa excitetur; vel a *ſangvine in grumos concreſcente*; vel etiam a *conſtrictione glandularum, tubulorum ac arteriarum, circa extima oſcula forinſecus a ſpiculis veneniferis, aut ſale acido reſoluto motus ſpaſticos cientibus*, producta: qvamvis alias totus *ſangvis* una cum *lymfa* ſecundum naturam ſe habeant, ut in multis, *peſte, febribus contagioſis, lue veneria*, ac *ſcelotyrbe* inqvinatis, qvorum humores antea optime esſent conſtituti, id obſervare licet. Nihilo minus qvia circa ſecretionum loca ſangvini liberalior tranſitus denegatur, ideo tam diu aggeſtus partes vicinas diſtendit, actiones

earundem qvoqve lædit, ac febrim qvalemcunqve profert: præſertim autem qvoties ſangvinis appulſus ſatis vehemens eſt, plura adhuc ſymptomata febres comitantia producuntur.

Haud tamen exiſtimemus, hanc *lymfæ cruditatem* ac *lentorem* nulli ulteriori mutationi obnoxiam fieri, aut *ſpisſiorem ſangvinem* non poſſe ſtagnando putreſcere ac reſolvi: cum qvilibet fere ex diverſis inter ſeſe pugnantibus particulis conſtans humor, niſi impulſus fortior externus accedat, brevi tempore in noxium ac fœtidum liqvamen ſtagnando vertatur, aut fermentando aceſcat. Qvæqve vero harum mutationum cum lymfa aut ſangvine poſt ſtagnationem, aut diuturniorem in partibus adhæſionem ac moram fiat, ea certe non ad ipſam *febris esſentiam*, ſed magis ad ejusdem *effectum* ſeu *productum* pertinebit; ſicuti *profluvia ventris, exanthemata*, *hæmorrhagiæ*, *ſudores liqveſcentes* ac *abſceſſus* in febribus inter *ſymptomata* aut *evacuationes criticas* referri ſolent; qvæ non *cauſſas* ſeu *esſentiam*,

tiam, ſed *effectum* earundem monſtrant ac detegunt. In *febribus* enim non demum *cauſſæ* incipiunt virtutem ſuam exerere, cum *dolor* ſeu *æſtus* p. n. auctus in partibus aut toto corpore percipitur; ſed magis principia earundem deſumi debent ab illa *mutatione*, qvum vel ſubito *exhalationes fuliginum* in cute ſiſtuntur; aut *lymfa* ac *ſangvis* circa *glandulas miliarias* ac *tubulos excreantes* ſtagnat; vel intra *arteriarum oſcula* moram capesſit; aut circa *glandulas*, *tubulos* ac *oſcula vaſorum* a qvovis irritamine *conſtrictio ſpaſtica* fit.

Videmus igitur qvamcumqve *lymfæ* aut *ſangvinis* in partibus *ſtagnationem*, ac *remoram febrim* excitare, ejusdemqve esſentiam conſtituere posſe. Sic etiam nulla fit in partibus *inflammatio* ſeu *ſangvinis varicoſa in arteriarum* qvarumcunqve partium *ramuſculis* minimis *diſtenſio*, niſi *lymfæ* aut *cruoris* ſtagnatio in *oſculis vaſorum* aut in ipſis *glandulis* minoribus ac *tubulis* præcesſerit.

Cum igitur hactenus ſatis perceperimus qva ratione *febres* generatim

ſumtæ exordium capesſant; ac in qvonam præcipua earum *esſentia* conſiſtat; ut & qvomodo *effectus, ſymptomata*, ac *criſes* variæ inde progignantur. Qvapropter variis ipſorum opinionibus rejectis, fundamentum deſcribtionis *hujus morbi* experientiæ & obſervationibus anatomicis recentiorum ſubſtruimus, ſtatuendo, *febrim caſtrenſem contagioſam epidemiam esſe inflammationem internam eandemqve malignam, qvæ in hac vel illa corporis parte aut viſcere nidulando, ſpiritusqve vitales ac animales irritando, disſipando vel ſuffocando, brevi ſummam virium jacturam facit.* De qvo, ut alios jam medicos ſilentio prætereamus, videſis *Thom. Bartholin. hiſtoriar. anatomicar.* centur. III. §68. & centur. V. §4. Ut & Excellentisſimi *Theoph. Boneti ſepulcretum*, loco de *febribus ardentibus* ac *malignis*; pariter qvoqve *Adriani Spigelii* cedro dignum opus de *hemitritæo*, antea citatum; aliis hac vice omisſis.

Malignitatis ac *virulente qvalitatis ſigna* ex variabili hujus *affectus* indole deſumuntur: qvod morti proximi priſtinæ

ſtinæ ſanitati ſæpisſime reſtituantur; cum ex adverſo hi, in qvibus optima criſeos ſigna apparuere, derepente animam exhalarint. Et qvoniam tam fallaci, ac occulto modo hic *morbus* interdum ſævire ſolet; ideo ſumma heic ſatisqve attenta medici prudentia reqviritur, qvo veram gravisſimi hujus affectus indolem genuinamqve eandem curandi rationem perſpicaci mente indagare posſit.

Cap. III.

De hujus morbi foco ſeu ſede.

SI *veterum medicorum* ſententiæ adſtipulari deberemus, firmiter credendum nobis esſet, in *morbo* nunc deſcribendo *cor* primario ægritudine laborare, ac ipſo facto pati; qvi vero noſtris temporibus *focum* ſeu *ſedem malignarum febrium* exactius diſqvirere ſolliciti ſunt, longe alia ratione, uti ſupra jam indicavimus, *esſentiam* ac *cauſſas* earum manifeſtas fieri, percipient; qvæ ex ſeqven-

ſeqventibus palam fient. Qvibus in *locis* aut *partibus* corporis humani *affectus* hic *ſedem* ſuam figere ſoleat, omni medico, ægrum priſtinæ iterum ſanitati reſtituere contendenti, qvam maxime ſcitu neceſſarium eſt: ſiqvidem *ſymptomata* pro ſubjectorum diverſitate multum a ſe invicem differre, huncqve gravius, illum vero mitius affligere, qvotidianis obſervationibus conſtat: unde *ſedem* atqve *cauſſam proximam* hujus *affectus* apud cunctos & ſingulos non in *uno*, ſed *diverſis* humani corporis *partibus* aut *viſceribus*, ſicuti ex ſeqventibus palam fiet, deliteſcere aſſerimus.

Potiſſimi hoc morbo laborantes in *ventriculo*, ac ejusdem nunc *ſuperiori*, nunc *inferiori orificio*, interdum etiam *externe* circa *arteriarum gaſtricarum expanſiones maligna* hac *inflammatione* prehenduntur: qvare iisdem ſæpe ſæpius *cardialgia gravis*, *vomitus enormes*, *ciborum faſtidium*, *ſitis intenſiſſima*, *ardorqve ventriculi moleſtiſſimus* conjuncta ſunt.

In aliis nunc *tenuia* nunc *craſſa inteſtina virulenta* hac *inflammatione* corripiun-

piuntur: ſive *bilis* aut *ſuccus pancreatis* p. n. conſtitutus concurrat; vel etiam immediate *colluvies bileſcens* e *ventriculo*, aut *lymfa vitiata* e *glandulis inteſtinorum* admiſceantur; ſive horum nil fiat, perinde eſt: unde ferocisſimi *dolores colici* & *tormina* gravisſima exoriuntur. Si *calor* humores *colliqveſcens* adſit, *fibræqve inteſtinorum* inde vellicentur, & ad excretionem continuo ſtimulentur, freqventes *diarrhœæ*; ſi vero *blenna inteſtinorum liqvefacta* ac *aciditatem* vaſa *corrodentem* nacta ſit, *dyſenteriæ* excitantur; & qvotiescunqve a *corrodente* hoc *veneno inteſtina tenuia motibus ſpasmodicis* torqveantur, contumacior *alvi ſuppresſio* & *inflationes ventris* acerbæ, *tympaniten* æmulantes, imo deniqve *gangræna* aut *ſphacelus* iisdem ſubſeqvuntur: præſertim vero ſi ægri modo ante primum *morbi* inſultum, vel ipſo durante irritantibus haut necesſariis ac inflammantibus *purgationibus*, diris *vomitionibus*, acrioribus *clyſteribus* & tenerrimæ cutis decorticationibus a medicorum privignis vexati fuerint.

fuerint Hodiernis enim temporibus magna adhuc medicorum cohors reperitur, qvi, nullum morbum, qvocunqve etiam nomine veniat, absqve prævia *purgatione* aut *venæ ſectione* curari posſe, firmiter credunt; qvod ipſo opere qvotidie confirmant.

Nonnunqvam *meſenterium*, nonnunqvam *pancreas*, nonnunqvam ipſum *omentum* recenſito modo *inflammantur*, qveis in caſibus nunc *æſtus*, nunc *horrores* aut *rigores* alternatim, utut ſine notabili dolore, corporis interanea pervagantur, excepto qvod in *meſenterij inflammatione* dolores retro circa *dorſum* ſeſe ſiſtant, & inde per *ſpinam* ad *ſcapulas* usqve & *axillas* penetrent. De *pancreate* W*irſungii*, ejusdemqve *uſu* nuper demum Excellentisſimus *Joh. Conradus Brunner* M. D. Diesſenhof. Celeberrimi noſtri W*epferi* gener carisſimus, affinis & amicus meus ſingularis, doctisſimam *exercitationem* Amſtelodami impreſſam poſteritati ſacram esſe voluit: in qva benivolus lector hujus viſceris naturam ac conſtitutionem e multis

multis experimentis ab auctore conſignatis intelligere poteſt, qvem hac vice eo remittimus.

Pectus qvoqve ac *pulmones* hac *inflammatione* fœdari ſæpisſime contingit; hinc *citatior*, interdum & *difficilior reſpiratio*, *tusſis perpetua*, & ubi hæc læſio ad coſtas usqve prorepſerit, *dolor lateris pungens* eandem conſeqvitur; ægri qvandoqve de *gravisſimo pondere pectus* eorundem *premente* conqveruntur. Eſt enim hic caſus, licet haud crebro a medicis animadvertatur, fere omnium periculoſisſimus; cui ut plurimum, niſi cita medicatione per *expectorantia* ſeu *bechica* ſuccurramus, *puris collectio* ſuper *diaphragmate* ſeu *empyema*, aut *hydrops pectoris* ſuccedit.

Qvandoqve etjam obſervavimus, hanc *inflammationem* in ipſam *vaſorum ſpermaticorum thecam*, ut & in *teſticulos* virorum, ac mulierum *congeriem ovorum* ſeſe inſinuasſe, unde *teſtes* in magnitudinem capitis infantilis excrevere: qvæ in viris facile oculorum obtutui ſe ſiſtit, apud ſeqviorem vero ſexum in

dextro

dextro aut ſiniſtro hypogaſtrii latere tactu explorari poterit. Qvo major enim *inflammatio teſticulorum* cum tumore fuerit, eo magis ſecundum *thecæ vaſorum ſpermaticorum* longitudinem conjuncti *dolores* ad *renes* uſqve intus ſeſe expandent. Qvemadmodum in *furore uterino*, ſeu *inſano mulierum amore*, qveis cum mares nec concubare volunt, nec audent, *acidior irritabilisqve humor teſtes* earundem, aut rectius *ovorum faſciculos* ita exagitat, ut illic nonnunqvam *inflammationes* contrahantur; unde in tantam inſaniam incidunt. Hujus mali exemplum nuper nobis provectæ ætatis puella exhibuit. Exiſtimo itaqve, qvotiescunqve harum partium *inflammationes*, *febri maligna* affligente, proveniunt, illas tunc temporis qvoqve in tantam *inſaniam* ac *furorem* abripi. Verum in viris *partium generationi inſervientium inflammationes*, ac inde ſuborti *tumores*, juvenes maxime vexantes, ſæpisſime finita jam *febri maligna*, aut in ejusdem declinatione ſaltim, ab uberiori ac intempeſtiva *nutritione* ſeſe

conſpi-

conſpiciendos præbent; qvos præſertim externe *crurum eryſipelas* comitari ſolet. Qvibus de affectibus duo exempla notatu dignisſima memini, mihi praxin medicam exercenti olim obviam fuisſe facta; utrobiqve tamen, auxiliante Deo, ægrotantes remediis ac conſiliis noſtris feliciter & absqve ullo ſanitatis detrimento inde liberati fuerunt.

Qvod ſi *inflammatio* dicta *collum, os* & *aſperam arteriam* petat, plerumqve *anginam*, qvæ ſubinde ad *ventriculum* usqve deſcendit, excitat: hoc in caſu jam *uvula* cum *tonſillis* mirum in modum intumeſcit; jam *lingva* cum ſubjacentibus *glandulis* in tantam magnitudinem elevatur, ut eidem vix amplius ſat ſpatii in ore ſuperſit, qvin, ceu in canibus anhelantibus accidit, extus propendeat. Imo ægri in *cynanche* labiis mirum in modum hiantibus (dum *lingva* ab interna qvoqve *inflammatione* qvaſi toſta & rigida extra dentes porrecta eſt) *aura* refrigerationem ad intolerabilem æſtum mitigandum captare contendunt.

Si *faucium* ac *œſophagi* ſummus *ardor* profundiores radices egerit, ægrotantes, qvod ad interiora, ſe totos igne fartos eſſe credunt, & qvoties vel tantillum *acidiuſculi* aut *ſalſi* qvid intra corpus asſumſerunt, prunas ſe deglutiiſſe exiſtimant. *Tumor* ſub *lingva* propullulans *ranula* dictus, *ſynanchen* vel *oris* ac *faucium inflammationes* comitans, ad hanc etiam clasſem merito refertur; qvamvis ſint, qvi *viſcidam*, *mucoſam*, ac *gelatam blennam* tantummodo in illo contentum eſſe opinentur; tamen ego hujusmodi *tumorem* in verum *abſcesſum* maturuiſſe vidi, *tonſillis*, *uva*, ac *faucibus* pariter a *phlegmone* occupatis: qvi nihilominus divina asſiſtente clementia ſecura adhibendo *remedia*, feliciter a me ſublatus fuit. Huic *ranulæ* non abſimilis illa *lues*, qvæ aliqvot ab hinc annis pecora pesſime infeſtabat, ac *ſuppurato* in *glandulis* ſub *lingva* ſuccreto ſeſe exhibebat: & niſi ab initio *remedia* tale *ulcus detergentia* adhiberentur, *lingva* poſtliminio ab hoc *veneno corroſa* excidebat, unde

unde tandem infectum pecus enectum fuit. De qvo diro *affectu* prudentiores judicabant, qvoddam *veneniferorum inſectorum* genus *ova* ſua primo ſtatim *vere*, deciduo *melli aerio* in *viride pabulum*, a *jumentis* poſtea manducatum, depoſuiſſe; *exilia* vero hæc *ova ſalivæ* mox ope in repentes *vermiculos* excreta *glandulis* ſub lingva adhæſiſſe; qvæ dein a virulentis horum *inſectorum morſibus* exeſæ ſuppurarint, atqve in *abſceſſum* mali moris abierint.

Hæc *inflammatio*, qvando ad *caput* usqve aſcendit, *craſſæqve cerebri membranæ exteriori* ſeſe inſinuat, *dolorum capitis* intenſiſſimorum, & inde ſecuturæ *phrenitidis* auctor exiſtit; ſi vero in hac *dura meninge inflammatio* latius extenditur, ita ut fere ne gutta qvidem *ſangvinis* per *cerebri anfractus* feratur, *lethargum* aliosqve *ſoporoſos affectus attonito morbo* haud abſimiles exitïoqve plenos omnino inducit: qvod ex perpetua *dormiendi neceſſitudine*, *ſenſuum externorum privatione*, atqve nunc hujus, nunc alterius, vel etiam utriusqve ſimul

mul lateris *paralyſi* cognoſcitur; imo, ſi qvis dextro vel ſiniſtro *oculo* candelam propius admoveat, is *pupillam* in latere affecto ſe non amplius contrahere, ſed (qvod lateris illius jam emortui ſignum eſt evidentisſimum) immotam ac plane dilatatam permanere, obſervabit.

Ubi *inflammatio* hujusmodi in ipſum *cerebrum*, vel ulterius in ipſosmet *nervorum exortus* ac *propagines* penetravit, efferumqve hocce venenum *vehiculo ſpirituum* animalium ſeſe impegit, omnes *ſenſus*, *motiones*qve corporis & animi in confuſionem rapiuntur: unde *deliri ſermones* continui, *ridiculæ habitus mutationes* & *artuum inſolitæ jactationes*, tandemqve *veſania* aut *phrenitis* aliâs ſatis ab hac *ægritudine* afflictos excarnificare ſolent; & ſi apud eosdem ingens *mæſtitia*, vel inſperatus ante morbi invaſum *pavor* præcesſerit; aut ex adverſo *iracundia* tunc vehementiori exarſerint; ex qvibus perverſis animi motibus animales ſpiritus in functionibus ſuis ultra modum irritantur, haut ferendum

rendum in *ventriculo ardorem*, inflammationis comitem concitant. Hocqve *delirio phrenitideqve* exagitati ægrotantes qvam facillime a ſana ratione in extremam *deſperationem* deſciſcunt, qvo in ſtatu miſero prehenſi ſe jam a *furiis* ac *orci flammis* torqveri fingunt: unde ſibimet ipſis vim inferre ſæpius tentant, de αὐτοχειρία, vitæ dolorisqve finem facturi, ſolliciti; qvos nunqvam ſolos relinqvamus, ſed eosdem tam interdiu, qvam noctu, ne ſemet ipſos aut ex alto præcipitent, jugulent, aut inſtrumento qvocunqve interficiant, in virorum aliqvot robuſtiorum cuſtodiam concredamus. Memini enim me unum atqve alterum horum tragicorum exemplorum ipſismet oculis meis perſpexiſſe: ubi nempe delirans qvidam æger ſibimet ipſi venam ſecaturus, cultro brachii ſinum, rapæ inſtar, fodiendo omnes illic nervos, arterias ac venas, & pone palmam omnia vaſa ac tendones transverſim diſſecabat. Alius collum circumcirca innumeris furcillæ bicornis ictibus lædens a ſe-

cunda ædium contignatione in areolam ſemet ipſum præcipitem dabat; qvi tempore tunc brumali per noctem illic proſtratus, frigore periit. Qvidam alius delirio febrili vexatus proprium abdomen cultro aperiebat, omentum extrahebat, ac inteſtina vehementer diſcisſa, tanqvam inutilia eximere conabatur, cujus tamen vita adhuc per aliqvot dies durabat. Hæc omnia a negligenti ægrorum cura contigerant; attamen illa infortunia apud ægros delirio laborantes diligenti cuſtodia averti qveunt. Qvotiescunqve autem *venenifera* hujus morbi *ſpicula* in ipſos *nervos* circa eorundem *exortum*, aut in *extremas* horum *expanſiones* intruſa ſint, ad tantam certe *ferociam* ac *inqvietudinem* una cum contentis *ſpiritibus animalibus* adiguntur, ut varii ac terribiles exinde *motus ſpaſtici*, qvi præſentibus ſæpe terrorem incutiunt, erumpant.

Tandem *morbus* hic pluries in *cute* ſedē ac veſtigia ſua fixisſe creditur: qvando videlicet in artubus aliisve locis *eryſipelas* forinſecus apparet; aut e *cute rubicun-*

bicundæ, ex atro purpureæ, vel *nigræ,* pulicum morſibus non abſimiles *maculæ* ſparſim prorepunt; ſi qvoqve *puſtulæ* variolorum inſtar, *carbunculi* ſeu *anthraces, bubones, parotides* & *aphthæ* illic conſpiciuntur, malum non ita perniciofum eſſe multi opinantur, ac ſi hoc *venenum* ope *ſpirituum* & inde dependentium virium a corde & interaneis ad extima usqve corporis propulſum ſit; qvod de illo duntaxat *eryſipelate,* de illis tantum *maculis,* qvæ ad perfectam maturitatem perducuntur, inſuperqve æger circa *præcordia* ſe melius habere, viresqve reſumere incipit, nec non *mentis compos,* qvi prius deliraſſet, fit, intelligendum eſt: alias ejusmodi *exanthemata, puſtulæ* aut *bubones* modo recenſitis ſignis bonis deſtituti, experientia teſte, magnam hujus virulentiæ copiam adhuc in corpore latitare indicio erunt, vel *maculas* ſimiles, prout exterius in conſpectum veniunt, etiam interne in *ventriculo, inteſtinis, pulmonibus* aliisqve *viſceribus* foveri nobis ſignificant: qvas illic deliteſcere

animi deliqvia, *virium*qve *dejectus* ſummi, una cum *præcordiorum anxietatibus* conjunctis abunde teſtantur.

Cuncta hæc ſigna, cum labore ac ſumma virium perditione prorumpentia, maximam ſymptomatôn ferociam indicant: qvæ tamen plerumqve funeſto exitu finiuntur: iisdemqve *dementiam* atqve *delirium* adjungenda esſe cenſemus.

Deniqve cenſuram noſtram haud effugere poterunt etjam iſtæ *inflammationes*, qvæ alias ipſummet *hepar lienem* ac *renes* asſvetæ ſunt immeare. Qvocirca num *ardor* qvidam cum *rubore cutis*, aut *dolor pungens* in alterutro *hypochondrio* mox ſub *coſtis nothis* ſentiatur, eaqve regio ad tactum dura exiſtat, diligenter attendendum; hocqve ita ſe habente, vel *hepar*, vel *lienem* ab hoc *veneno* inflammatum esſe, præſertim qvando *inteſtinum colon*, reliqvumqve *abdomen* a flatibus liberum eſt, non dubitandum: in *renum* autem *inflamatione ardor* iſte *dorſi* regionem ipſosmet *renes* ſubtendentem,

tem, nec non latitudinem *lumborum* ſollicitat; cujus affectus *ſignum pathognomonicum* difficilior ac vehementius adurens urinam expellendi conſvetudo exhibebit.

Cap. IV.

De febrium caſtrenſium malignarum differentia ab aliis qvibuscunqve febribus, ac ipſa peſte.

NEgari haut poteſt, medicos in hunc fere diem varias de febrium natura ac proprietatibus fovisſe ſententias, unde diſcentes magis confundebantur, qvam v. erudiebantur: qvorum opiniones, experientia ac ratione deſtitutæ, ægris ut plurimum funeſtæ fuerunt. In præſentia igitur rerum, hoc negotium diligentius, ut & veritati magis conveniret, disqvirere, ſententiamqve noſtram de febrium diviſione ac in qvibusnam inter ſe conveniant, vel differant, exponere neceſſarium duximus.

Qvamvis omnes illi affectus, qvi *febrium* nomen aut *inflammationis* titulum ſuſtinent, primo producendi modo conveniant; dum nullus eorundem absqve ſubitanea, aut etjam temporis ſucceſſu tota ſangvinis ac lymfæ in partibus ſtagnatione formetur: unde neceſſario hi ſucci in perenni ſuo ac per omnia vaſa circumfluo motu plurimum impediuntur: qvi retenti obſtructiones intra arteriarum oſcula, ac excreantes tubulos, aut inflammationes varicoſas pariunt, ſive ſangvis in arteriarum ramusculis diverticula qværat, ſive per diapedeſin tenuior ejus pars per ſumme diſtentos hosce canales transſudet, aut ſubinde ab acrimonia appellentis fluidi eroſa vaſcula cruorem in vicinas partes effundant. Qvæ omnia contingunt, ſive causſa ipſis vaſis inhæreat, ſive conſtrictio ab extus a rebus frigidis, aut acrioribus ſpiculis humorum corruptorum aut virulentorum circa eadem oſcula ac tubulos fiat; qvo minus ſangvis ac lymfa curſum ſuum absqve obſtaculo continu-

are poſſit: his enim interceptis & genus venoſum plurimo laudabili ſangvine ſpoliatur, & humores retro ſtagnantes corrumpi ac putreſcere incipiunt, & multivariis aliis affectibus anſam præbent; unde ſudores ſymptomatici ac frigidi, varia exanthemata, pluresve corruptorum ſuccorum immodicæ exundationes ortum ſuum trahunt, qvæ vulgo fermenteſcendi, ebulliendi, aut effervefcendi actui, humoribus proprio, ab aliis viris celeberrimis adſcribitur.

Tamen multivariam qvoqve febres inter ſe differre ab experientia rerum magiſtra evinci poſſet, ſi noſtra tractandi ratio id heic expoſceret; cum hæc ad cujusvis febris examen ſpectet: qvemadmodum olim febrium omnium differentias jam aliqvoties pro lectione diverſis medicæ artis alumnis, tanqvam hypotheſin propoſuimus.

Exiſtimamus enim omnes febrium ſpecies tam pro diverſitate cauſſarum, qvam etiam pro vario agendi modo, loco ac tempore, ſi non ſecundum eſſentiam,

ſentiam, pluribus ſaltim accidentibus a ſe invicem diſtare: hinc easdem in qvatuor primarias clasſes diſtribuere voluimus; differentiæqve hæ communiter a diverſitate ipſarum causſarum, earundemqve vario agendi modo, ac morbi foco deſumuntur.

I. Ab obſtructione ſangvinis in arteriarum oſculis, ac lymfæ in glandulis miliariis cum, vel ſine ſuperveniente inflammatione, facta; cui haud diu perſiſtens glandularum, ac tubulorum, in gula, ventriculo, ac inteſtinis, intextorum obſtructio annumeratur.

II. A pertinaci obſtructione glandularum, tubulorum excreantium, ac ductuum aqvoſorum diſperſorum in ventriculo, pancreate, inteſtinis, meſenterio aliisqve viſceribus, ad chylum conſtituendum, eundemqve perficiendum atqve diluendum; qvamqve tamen nulla harum partium affectarum inflammatio comitatur.

III. Ab obſtructione ac conſtrictione minorum arteriis appenſorum oſculorum, unde ſangvis retro eadem ſtagnat,

nat, ejusdemqve circuitus impeditur, ac varicoſa in ejusmodi partibus excitatur inflammatio; ita ut ab hac ſangvinis remora neceſſario humorum ita dictus putror ac corruptio ſubſeqvi, atqve connexio diverſarum earundem particularum disjungi ac disſolvi debeat.

IV. A viſcerum, aliarumve nobiliorum partium obſtructione, unde puris collectiones & latentia ulcera ſeu abſceſſus ac vomicæ ortum ſuum ducunt.

I. Qvotiescunqve igitur accidit, ut ab *aere externo frigido*, *aqva frigida*, vel ab *asſumtis* actu aut potentia ſaltim *frigidis*, qvocunqve nempe *potu gelido*, *acetariis*, *crudis* ac *horæis fructibus*, *lacte aliisqve* chylum viſcidum, feculentum ac admodum ineptum reddentibus veluti *causſis* ſolummodo *procatarcticis*, aliisve *evidentibus externis*, humores dictis rebus objecti, ſangvis ſcilicet ac lymfa in arteriis capillaceis ac glandulis miliariis ſubito congelentur, ac ad motum ineptiores reddantur: ſive id in corporis ambitu, in ipſa cute, ejusve mini-

minimis glandulis intertextis eveniat; ſive circa humani cylindri axem, in gula nempe, ventriculo ac inteſtinis id fiat, ubi pariter plurimi arteriarum ramusculi, complures tubuli ac glandulæ excreantes diſperſæ ſunt. Imo & infinita obliqva lactium oſcula per inteſtina disſeminantur, qvæ omnia in debitis ſuis functionibus a prædictis *cauſſis* manifeſtam eclipſin pati posſunt: ita ut vel ad tempus eorum actiones propter humorum ſubitaneam oppilationem aboliantur, aut plurimum minuantur; vel ex adverſo nimium augeantur. Hæc perſpici posſunt in *ſudoribus*, *hæmorrhagiis*, *vomitibus ac alvi profluviis*, *exanthematibus*, *eryſipelate* & *ſimilibus*, febres vel ſolventibus, vel ſubinde earundem ferociam augentibus. Nam omnes hi ſucci, ob perpetuum novi ſangvinis per arterias appulſum, tandem ulterius protruſi, vel per tubulos glandulasqve cuti intertextas fortius expulſi, ut antiqvam ſedem omnino deſerant, *ſudorem criticum*; vel ex tubulis ac glandulis in gula,

la, ventriculo, ac inteſtinis diſperſis ubertim affluentes *vomitus* aut *profluvia alvi* cum morbi expulſione excitant; aut obſtructis vel conſtrictis adhuc oſculis arteriarum propter dictum perpetuum novi ſangvinis appulſum ramuſculi arteriarum a ſangvinis copia admodum diſtenduntur, unde *varicoſæ* fiunt *inflammationes*; vel a tenuiori & acriori per diapedeſin ex nimium diſtentis arteriis transſudante ſangvine *eryſipelas* haud diu perſeverans progignitur; per diæreſin vero effuſo ſangvine *hæmorrhagiæ*, *exanthemata* atqve *purpura* ortum habent; vel ſi in glandulis ſive majoribus ſive minoribus lymfa cruditate aut acrimonia peccans congeratur, & per diæreſin extra ſua vaſa una cum ſaugvine erumpat, producuntur ſubinde *bubones*, *phygetla*, *parotides*, *phymata*, *furunculi*, *phlyctænæ*, *epinyctides* & plures aliæ cutis *puſtulæ* ac *exanthemata*: qvibus plerumqve vel febris præcesſit, vel adhuc conjuncta eſt.

Et qvia hujusmodi *febres* plerumqve cum inſigni *horrore*, aut etiam manife-

ſto *rigore* ſeſe produnt, opinamur eundem excitari, cum ſangvis in oſculis ac vaſis arteriarum capillaceis congelatus; aut crudior, viſcidior, penitusve concreta lymfa in glandulis hærens, tandem ulterius in venas propelluntur: unde utervis motu coactus ſimul in tranſitu nervorum illic protenſas ac extantes fibras, ob horum liqvorum hoſtile ac peregrinum acidum etjam frigore reapſe præditum, aliqvatenus vellicare ac ſpicula ſua intrudere ſolet; a qvo irritamine univerſum ſyſtema nervorum, maxime vero ſpiritus animales in iisdem contenti, in conſenſum afflictarum partium rapiuntur, ut etiam totum corpus inde contremiſcere incipiat: cui phænomeno nos *rigoris* ſeu motus hujus tremebundi causſas adſcribimus; *horror* autem a mitiori vellicatione generatur.

Poſt *rigorem* ſæpe ſæpius *calor* ipſum tactum feriens ſupervenire conſveſcit; caloremqve *ſudor* excipit, qvi ſignum nobis præbet, materiam hanc jam fere esſe ſubactam; & dum hic *ſudor* rite ſucce-

ſuccedit, ac cum euphoria viriumqve manifeſta refectione eſt, indicat *cauſſam proximam* ſeu febris *materiam* & ex antiqva ſua ſede penitus protruſam, & ſangvini iterum commixtam, omnino deflagratam, ac ſubactam eſſe: qvi naturæ conatus certe ſuperfluum ſerum a reliqvo ſangvine præcipitat ac ſeparat.

Ad hanc claſſem ergo referuntur omnes *febres ephemeræ* ſive unius, ſive plurium dierum; *ſynochi ſimplices*, licet inter continentes recenſeantur; qvo & *cauſſus* ſeu *febris ardens* pertinet; qvi ab aliis *ſynochis* in hoc unice differt, qvod horum ægrotantium ſangvis ſulfureis ſeu oleoſis particulis magis ſcateat, & ob præpeditum liberiorem ejusdem circuitum ab obſtructis arteriarum oſculis major bullitus ſeu ſangvinis ita dictum incendium exoriatur. Qvod non eo interpretandum eſt, ac ſi cum veteribus ſtatuerem, ſangvinem in corde prius accenſum fuiſſe: cum fruſtrata in minimis vaſis determinatio motus ſangvinis ac lymfæ, perpe-

tiiusqve novus purpurei laticis appulſus ſufficiat ad hoc phænomenon explicandum. Qvare non recto, ſed obliqvo adactus curſu ſangvis qvaqvaverſum diverticula qværendo modo hos, modo illos febrium effectus producit; uti ex jam allatis abunde conſtat.

Nec *eryſipelata*, ubicunqve exterius prorumpant, nullam ad aliam locari qveunt clasſem, qvam ad primam hancce; qvia plerumqve a ſolis causſis procatarcticis, licet veræ partium externarum inflammationes ſint, neqve ulla diuturna interna causſa conjungatur, producuntur: qvibus *inflammationibus febres ephemeræ* ſemper asſociantur; qvo etiam referuntur *tumores* ſupra expoſiti; itemqve *herpes* ſeu *ignis ſacer*, *eryſipelas capitis, faciei ac artuum*; ut & omnes reliqvæ *externæ inflammationes* benigniores, qvæ cum vel ſine *abſcesſibus* in apricum proferuntur.

II. Ad hanc ſecundam clasſem referri posſunt omnes *febres intermittentes* ſive *ſimplices, duplices, triplices*, aut magis *compoſitæ* ſint, ſive citius aut tardius

dius recurrant; imo *exqviſitæ* vel *ſpuriæ* ſive aliis peregrinis humoribus ſociatæ animadvertantur.

Interea tamen nulla particularis obſervatio me fallet, ut credam harum febrium *focum* & in eodem contentam *cauſſam proximam* in ſingulari aliqvo viſcere aut parte corporis tantum delitеſcere, qvemadmodum ſolertisſimus *Regnerus de Graef* celeberrimo Sylvio tacite annuente cenſuit, *pancreas esſe ſedem unicam febrium intermittentium, cujus obſtructi ductus differentias ac periodos* harum febrium determinent: qvam ſententiam in eleganti *tractatu de ſucci pancreatis natura & uſu* pluribus expoſuit; cui tamen adſtipulari haut posſumus, qvia infinitæ aliæ obſervationes ex anatome corporis humani petitæ ſatis evincunt, modo hoc, modo aliud *viſcus*, interdum *glandulas* lymfam ſecernentes, imo ipſosmet *lymfæ ductus* materiam *febrium*, ad *intermittentes* producendas, continere posſe: ex qvarum tamen partium numero dictum pancreas eo modo affectum haut ex-

culum volo. Maxime vero ego ſimul accuſarem *tubulos glandulasqve* in *ventriculo* ac *inteſtinis* diſperſas pertinaciter a lentore *lymfæ* obſtructas, aut *tubulos* ac *venas lacteas* a *viſcidiore* ac *crudiore chylo* infartas; vel etiam *lymfam* ad motum *ineptam* in *meſeræi glandulis* ac *ductibus aqvoſis* ſtagnantem. Rationes enim haut contemnendæ, qvibus asſenſum perhibeo, probant *materiam febrium intermittentium* qvarumcunqve *esſe lymfam* ſeu *ſangvinis ſerum ab acido aliqvo adventitio inqvinatum ac qvaſi congelatum*, qvæ in memoratis partibus, tanqvam in ſede ſua, tam diu deliteſcit, donec vel juxta regulas ipſius *ſangvinis* motus in ſe redeuntis (opem ſimul ferentibus *ſpiritibus animalibus* in extremos *nervorum* ſurculos pernici flumine penetrantibus) e cubili ſuo iterum expellatur; & vel e corpore prorſus ſecernatur; vel in ipſum *ſangvinem* reſorbeatur, eidemqve commiſceatur: unde mox *rigor*, ac dein *calor*, & tandem *ſudor*, ſi a nulla re externa impediatur, haut abſimili modo, ut antea disſeruimus, ſuccedit. Om-

Omnes qvi *temperamento* ſunt *melancholico* ſeu lymfam ac ſangvinem acidiorem fixum continent, ut & *ſcelotyrbe*, *lue Veneria*, atqve mulierculæ *hyſterica paſſione* laborantes, qvorum univerſus *ſangvis* pariter plurimo *acido* contaminatur (ita ut interdum *acidum* illud tam diu in corpore digeratur ac exaſperetur, donec in *chalcanthi* naturam degeneret, unde majorem lentorem *lymfa* nanciſcitur & ad motum inobedientior fit) *qvartanæ*, recenſito modo ortæ, præ aliis ſunt obnoxii.

Cauſa proxima tertianam efficiens, dicta hac, aliqvo modo mitior ac limpidior eſt; & huic *materia febris qvotidianæ* adhuc lubricior, & ad motum proclivior exiſtit, ita ut tam hæc, qvam illa, intenſionis gradibus ſaltim inter ſe differant: ſi vero cum *lymfa*, qvo modo in ſtatu ſecundum naturam conſtituta eſt, comparentur, plurimis adhuc & *cruditatum*, & *lentoris*, *acorisqve vitiis* easdem laborare comperiemus, qvibus ſanior nullo modo inqvinata eſt. Attamen una *febris intermittens* ab alia

ejusdem ſpeciei plurimis adhuc aliis modis differt, ita ut una in hoc homine exqviſitior ſit, qvam in alio; pluresqve harum *intermittentium* inſigni *rigore paroxysmos* prodere ſoleant, dum aliæ levi percepto *horrore anxietates* admodum moleſtas cum *calore* ſatis *mordaci* oſtendunt: qvæ nonnunqvam & leviori prorumpunt percepto tepore.

III. Ad hanc claſſem vero ſpectant omnes *febres malignæ*, *peſtilentes*, imo & ipſa *peſtis*; ut & aliæ *inflammationes*, *phrenitis* nempe, *lethargus*, *pleuritis*, *peripneumonia*, *cholera*, *dyſenteria*, *diarrhœa billioſa*, *varioli*, *morbilli*, *purpura*, *ſeu maculoſæ febres*. *Hemitritæus* qvoqve jure merito asſociatur *febribus malignis*, qvia vera partium internarum, præſertim vero *ventriculi*, *inflammatio* exiſtit, uti id celeberrimus Patavinus Profesſor *Adrianus Spigelius* libro de *ſemitertiana* plurimis experimentis comprobavit. Huc qvoqve locandæ veniunt *qvotidiana*, *tertiana*, *qvartana continuæ* dictæ, de qvibus *Franc. Moræus* egit libello de *febribus malignis continuus* paroxyzantibus.

bus. Nec alio pertinent *febris leipyria, elodes, typhodes*, ac *epiala*, & qvocunqve tandem nomine a veteribus indigitatæ fuerint. In dictis enim *febribus* omnibus obſervare eſt, *inflammationem partium internarum*, & qvandoqve etjam *externarum* ſtrictim haſce *febres malignas* conſtituere, qvæ in plurimis vel a naturæ robore ſponte disſolvitur; aut in aliqvibus modo citius, modo tardius in *gangrænam*, aut *ſphacelum* fatiſcit. Autumo enim *communiores malignas* ab exqviſita *partium inflammatione* oriri; in *peſtilentibus* autem, & iis, qvæ hominem brevius confodiunt, *inflammationem* mox in *gangrænam* mutari; in ipſâ autem *peſte* & qvæ omnium citisſime ægrum e medio tollit, *ſphacelum* ipſum huic tragœdiæ colophonem imponere. Nec imposſibile eſt naturæ conatibus, in qvibus perpetui liqvidorum motus inteſtini fiunt, qvin *venenum* aliqvod efficacisſimum, eqve *ſale volatili* ſumè cauſtico ac irritante conſtans, partibus viventibus ſeſe inſinuet, & easdem inficiat, recenſitosqve tres gradus læden-

di brevisſimo tempore abſolvat: ita ut id, qvod hac hora *inflammatum* ſimpliciter viſum ſit, interpoſito aliqvot horarum ſpatio jam in *gangrænam* abiisſe animadvertatur; cui mox *ſphacelus* ipſe ſeu ſumma partium corruptio ſuccedat.

Qvamdiu igitur morbus, de qvo nunc ſermo eſt, ſolitos mediocritatis limites non transgreditur, virus dictum in omnibus ac ſingulis ſupra recenſitis partibus ſimul ferociam ſuam haut exercebit, ſicuti, ſi opus foret, multiplici experientia freti teſtari posſemus; qvoriescunqve autem inflammationes & intenſiori gradu, & in pluribus corporis humani viventis viſceribus ſimul hoſpitarentur, vix capio, qvomodo ejusmodi lues a vera & genuina *peſtilentia* diſcerni debeat; præſertim ſi *epidemias* malignasqve hujus commatis inflammationes cis paucos dies *ſphacelus* ac hinc propediem cita *mors* ſubſeqveretur. Verum qvia nunc unam nunc duas tantum, qvandoqve, licet rarius, plures partes in *febribus caſtrenſibus* mali moris infe-

infeſtari, e ſollerti ſæpiusqve repetita cadaverum ſectione,edocemur,easdem a dira peſtilitàtis labe omnino diſtingvimus: *febres* enim *malignæ*, de qvibus heic agimus, adeo protervæ atqve pernicioſæ indolis non ſunt, tamqve crudelia ſymptomata,ſicuti peſtis,nunqvam habent conjuncta; ſiqve hæc evenirent, qvin talem affectum peſtem nuncupemus, vix qvicqvam obſtabit: qvamqvam ad utrumvis malum profligandum virtute penitus convenientia ſæpius adhibeantur remedia, præſertim, ubi febris noſtra ad ſummum malignitatis gradum evecta eſt.

At reliqvæ *febres continuæ* omnes, qvocunqve nomine veniant, & qvas in ſpecies diſpeſcantur, qvod ad operationes ac ſymptomata freqventer cum *caſtrenſibus* conſentiunt, ita ut vix ullum utrinqve intercedat diſcrimen: qvas ob cauſſas nullam *febrim continuam* inflammationis expertem eſſe, venerandus noſter *Wepferus* toto orbe celeberrimus jam dudum pronunciavit, iisdemqve propterea nullo modo ob ma-

lignitatis metum fidendum eſſe, rectiſſime asſeruit.

Qvamvis *caſtrenſes*, qvod ad primam morbi accesſionem, *tertianam* intermittentem ſimplicem, inſultibus aliqvoties repetitis, ſubinde repræſentent; nihilominus vero mox manifeſta malignitatis indicia, ob corporis ac humorum p. n. conſtitutionem, ſeſe produnt, ut de vera hujus morbi agnitione haut amplius dubitandum ſit: a *peſtilentibus* tamen adhuc differunt, qvo hæ a ſolo *contagio* externo foveri, propagari, ac conſervari qveant; qvum reliqvæ *continuæ febres* ab *inflammatione* productæ, malam corporis diſpoſitionem, omniumqve humorum cruditatem ac corruptionem, tanqvam causſam producentem habeant.

Nihilo ſecius tamen, qvemadmodum nunc in antecedentibus ipſam *peſtem* propter feritatem latisſime per univerſum corpus ſerpentem a *febribus epidemiis caſtrenſibus* ſejunximus: ita heic pariter *mitiores continuas* omnes, ſeu *continentes* ab iisdem *epidemiis* diſcer-

diſcernimus. Qvod de illis tantummodo dictum volumus, qvæ tam altis haut nituntur radicibus, qvarumqve cauſsæ tantum perverſitatis apicem nondum attigere, ac in qvibus *ſpiritus*, tam *vitales*, qvam *animales*, una cum robore naturæ convenienti ad virulentæ cauſsæ e ſuo nido expulſionem ſufficiunt.

Porro *affectus*, qvem heic tractare ſuſcepimus, a mitioribus *continentibus* in hoc differt, quod in illo corpus plurimis adhuc crudis corruptisq; humoribus,aliisve ſordibus, a læſa concoctione provenientibus, ſcateat, qvæ hic illic hærentes minima vaſcula obſtruunt, ac inflamationes excitant; cum ex adverſo *continentes* ſimplices ſangvini tranſitum, propter vires præſentes, ac minorem liqvidorum lentorem, absqve inflamatione poſt brevem, vel mediocrem ſudorem,concedant. Ac prætcrea pleriqve *ſpiritus* in corpore humano latitantes a *febri caſtrenſi* ita exhauriuntur aut ſupprimuntur, ut venenum hoc acidum & volatile (cujus ratio infra

infra patebit) facile ulterius ſerpere, partibus corporis mollioribus profundius ſeſe inſinuare, easdem depaſcere, ſpiritusqve omnes, vitales nempe atqve animales, irritare ac in furorem agere valeat.

IV. Ad hanc claſſem tandem refero omnes *febres hecticas* olim ſic dictas, eo qvod mollior habitus totius corporis inde conſumatur, *febres*qve *lentas* ac *tabificas*: qvæ omnes ſimul ſumtæ nihil aliud ſunt, qvam ſigna manifeſta *internorum*, ſeu *latentium* viſcerum *abſcesſuum*, ac ſuppurati, ubi intus in corpore *ſerum acidius* p. n. ſtagnat ac putreſcit, vel alias *pus* illic colligitur. Qvare admonitos velim omnes medicos, ne hasce *febres* juxta Barbarorum ac ſemidoctæ præteritorum ſeculorum turbæ placita tractare ſuſcipiant, qvia in inveſtigandis harum *febrium* ſeu *latentium abſcesſuum* veris cauſsis nimis ſocordes fuerunt: ſolis enim *humectantibus* ac *refrigerantibus* exiſtimarunt iisdem mederi poſſe; cum tamen *aperientia* ac *diaphoretica* heic qvam maxime

xime reqvirantur: qvibus itidem adjungantur ea, qvæ *acidum* illud corrodens *abſorbent*, *præcipitant* ac *invertunt*. Luridæ enim ac emaciatæ facies hoc modo ægrotantium teſtantur, non ſolum magnum in humoribus deliteſcere acorem, qvem natura in ventriculo tantummodo innoxium, in aliis autem partibus non niſi cum valetudinis diſpēdio ferre poteſt: unde magnus *Helmontius* ſcienter dixit, *omne acidum, excepto ventriculo, corpori eſſe inimicum, & internas partes ab illo conſumi, abſceſſibusqve domicilia parari*; omnis enim *dulcor* conditioni ac indoli fluitantium liqvorum corporis convenit; aut ſaltim *ſale* qvodam *ligato* ſeu *enixo* medio, in qvo ſpicula acida obtuſa ſunt, aut abſconduntur, magno cum ſanitatis emolumento, donati ſint, oportet; ſiqve inde aberrant, aut *acore* erodente laborant, iidem *humores* convenientibus remediis ad dulcitatis æqvilibrium reducantur: qvæ medicatio perficietur vel *abſorbendo acidum margis* aliisve *glebis*, uti ſunt *bolus*, *terra ſignata*, *unicornu*

cornu foſſile, creta, agaricus petræus, calces metallicæ, aliorumqve *foſſilium, ſtimmi* nempe *diaphoreticum, ceruſa antimonii, ſtomachicum Poterii, ac ejusdem antihecticum, bezoardicum ſolare, lunare, Martiale ac Joviale* & ſimilia; vel illud *acidum præcipitando* per *corallia, margaritas*, earundemqve *conchas*, & alia *oſtracodermata, cryſtallum, gemmas, chalybem* & reliqva; vel *invertendo* illud per *alcalia* tam *fixa*, qvam *volatilia*, ſive *ſalſa* ſint, ſive *inſipida*, ubi ex horum numero ſunt omnes *plantæ vulnerariæ*, ſicuti *bellis minor, numularia, veronica, hypericum, hedera terreſtris*, ac plures aliæ; ex illorum vero cenſu veniunt *ſalia* ex cineribus harum plantarum confecta; imo *nitrum ſulfure*, vel *ſtibio* crematum huc referuntur; nec non *volatilia*, ut *ſal cornu cervi, lumbricorum, viperarum, fuliginis*, ac *tartari volatilia*, itemqve *ſpiritus urinæ, ſalis ammoniaci, cornu cervi*; ut & omnes *plantæ* ſcelotyrbæ dicatæ, tam *ſale volatili acri oleoſo*, qvam *amaro fixo* turgentes, earumqve *ſpiritus, ſalia volatilia* ac *eſſentiæ ſpisſatæ*; ſimiliter etjam *gluti-*

glutinantia ſale vol. turgida, ut *cornu cervi, cornu alces* ejusdemqve *ungula*,& inde confectum *juſculum gelatum.*

Ex veterum hypotheſibus *febris hectica* credita fuit ſubſiſtere poſſe absqve ulla *cauſſa fovente* ſeu *humore peccante:* qvod tamen experientia teſte, abſurdisſimum eſt. Qvis enim unqvam agnovit *effectum* alicujus rei absqve ſua causſa? Multa etiam, qvamprimum eorundem causſæ detrahuntur, in duratione haut perſiſtunt. Sic plurimorum morborum par eſt ratio: utpote qvi latitante adhuc in corpore, aut partibus ſaltim affectis causſa, minime ſubiguntur, qviqve ex adverſo vix amplius affligere qveunt, mox ac eorundem causſæ debito modo ablatæ, aut ſubactæ ſunt. Hoc tamen notari debet, omnes hujusmodi *febres* primario, tanqvam *cauſſas procatarcticas*, agnoſcere *obſtructiones viſcerum* ac *partium* ſingulares, ubi vel *ſangvis* vel *lymſa acido errante* inqvinata ſenſim congeritur; qvod ſtalagma temporis ſuccesſu in *ulceroſum* ſeu *corrodens ſerum* degenerat; cujus ſpicula,

ſpicula, poſtqvam ſeſe *glutinoſo ſero* extricarunt, incipiunt partes vicinas ſenſim ſenſimqve depaſcere; & cum nullam omnino viam illic ſe ſubducendi inveniant, circumcirca acrimonia ſua oſcula arteriarum conſtringunt, *levemqve inflammationem* ſuſcitant: præſertim autem accedente uberiori ſangvinis per arterias diſtributi appulſu, hæc *febricula* ſeu *inflammatiuncula* augetur; reliqvum vero hujus corrupti laticis in genus venoſum reſorbetur, ac iterum univerſo ſangvini immiſcetur: unde complura harum *febrium ſymptomata* ac *morbi* deducuntur.

CAP. V.

De febrium epidemiarum caſtrenſium cauſſis externis.

CUm hactenus ſatis detexerimus, qvid *febrium caſtrenſium* nomine intelligendum ſit? qvinam ſit earundem *focus*, ac in qvibus cum aliis *febribus* conveniant,

veniant, qva etiam ratione ab iisdem differant? reqviritur ut nos ad hujus morbi *cauſſas* accingamus: qvæ, ut in more poſitum eſt, in *externas & internas* diſpeſcuntur. *Externarum* ſeu *procatarcticarum*, fomitem pro hoc affectu ſubminiſtrantium, variæ ſunt, ut mox percipiemus: utpote qvæ vel *ab extus* nocere valent, vel *intra* corpus asſumuntur, ut *cibus*, *potus*, *nicotiana* ac *medicamenta*; *internarum cauſſarum* præcipue agnoſcimus duas, *antecedentem* qvippe in corpore exiſtentem, & *continentem* ſeu *proximam*, qvæ rectius *materia* hujus morbi diceretur. In hoc vero capite *externas* ſolummodo tractabimus; reliqvis in ſeqventibus capitibus non omisſis.

Externis cauſſis, aut rectius, propoſiti hujus morbi *fomitibus* annumerantur *ſex res necesſariæ externæ*, absqve qvorum uſu vita humana conſervari haut poteſt; etjamſi ad corporis esſentiam non pertineant: utpote 1. *aër.* 2. *cibus & potus.* 3. *motus & qvies.* 4. *ſomnus* & *vigiliæ.* 5. *excreta* & *retenta.* 6. *animi pathemata.* E Qvem-

Qvemadmodum extra aqvam piſces vitam ſuam actutum amittunt; ita nec homo, reliqvis animantibus haut exceptis, absqve *aëre* ne momentum qvidem temporis vitam producere poteſt: qvum tenuis illa, fluida, ac ſpiritu plena congeries (qvæ non tantum externam telluris ſuperficiem circumdat, ſed etiam ope deſuper gravantis, & ipſi intermixtæ *materiæ ætherea* per omnia ſpatia, meatus ac interſtitia telluris penetrat) cunctarum vitæ functionum connexio ac vinculum ſit; unde univerſa animalia nobiscum *aëra ſale volatili æthereo* turgidum qvolibet anhelitu in ſe attrahere coguntur, qvi in venam pulmonibus intextam intruſus, ac inperceptibili modo ſangvini unitus, eundem vegetiorem, ſpiritibus ditiorem, ac ad motum aptiorem reddit: qvod ad vitam noſtram conſervandam ſumme necesſarium eſt. Qvam ob cauſſam nonnulli *reconditum vitæ cibum in aëris recesſibus contentum esſe* dixerunt. Hæc tamen omnia de puriori *aëre* dicta velim, qvi *agens* tantum, nullo modo

patiens

patiens elementum creditur; ſicuti ſumme mobilis,ac ſubtilis *cæleſtis materia* a veteribus philoſophis *ignis* vocata, pro agente ſolummodo habebatur *cauſſa*. *Aër* autem putridis, putidis aut virulentis exhalationibus ac vaporibus inqvinatus, inſpirandoqve in corpus attractus,univerſi ſangvinis flumen ſine dubio ita contaminat, ut ſanitas magnum inde detrimentum capiat.

Præſertim vero omnia iſtiusmodi *contagia* aliis qvoqve causſis conjuncta heic deſcribtam *febrim malignam* producunt; uti ex ſeqventi narratione omnia ordine exponentur.

Præ reliqvis cunctis recenſendis comperimus *humidum*, *fœtentem*, *nebuloſum*, ac *mucidum aëra* a ſtagnorum,paludum, lacuum ac lacunarum halitibus aſcendentem valde noxium eſſe; ſicuti omnia *ſqvalore fœtentia* ac *nebuloſa loca* inſaluberrima cunctisqve febribus progignendis apta nata ſunt.

Pari modo *cœni* ac *ſordium* per plateas a pluvia, nive, aliisqve tempeſtatibus ſtrata *colluvies* enormiter *aëra* contaminat;

minat, qvæ, ni everratur, putrorem contrahit: ideo in urbibus bene conſtitutis magiſtratus, ſalutem publicam qvibusvis aliis rebus anteponens, pro auctoritate, qva pollet, ineunte mox vere, & qvamprimum glacies nivisqve cruſtæ duriores in plateis, areis ac tectis liqveſcere incipiunt, de evectu, hujusmodi tota hieme collectarum ac putreſcentium ſordium, proſpicere, hæcqve putidisſima ſterqvilinia in plateis ædiumqve areis minime tolerare debet; ne inde exhalans ac asſurgens fœtor atmoſphæram inqvinet, morbisqve epimediis anſa præbeatur.

At qvamvis eqvorum, boum, ſuum, ac hominum *excrementa alvo ejecta* per ſe innoxia ſint, utpote ex qvibus egregia tam egenis, qvam divitibus inſervientia remedia parari posſunt; qvotiescunqve vero ea reliqvo cum *ſqvalore*, *urina* nempe, *eluvie*, *inteſtinis* animalium *rejectaneis*, omnibusqve rerum *ſordibus* in plateis aut ædium fosſis aggeſta in *ſimetum* excreſcant, necesſario fœtorem putroremqve contrahent, unde cir-

circumfluus *aër*, ni crebriorem perflatum capiat, corrumpitur; in pagis autem ac villis, ceu locis admodum perflabilibus, ſterqvilinia hæc ſine notabili damno ferri qveunt.

Haud abſimili modo *aëri* labes infertur, qvando milites caſtra ponentes alvi coacta ex hominibus brutisqve, ut & mactatorum pecorum cruorem cum interaneis, vel prælio cæſorum cadavera inhumata linqvunt, aut non ita procul a tabernaculis negligenter projiciunt: cum omnes hæ ſordes profundius in foveam deturbari deberent, ne ambiens *aër* ullum inde fœtorem contrahat, aut ulla contagione contaminetur; verum ſi qvælibet merda, qvam milites iſti circa tentoria ſua deponere ſolent, in palum mutaretur, munimentum exinde fieret, in qvo nec Sarmatarum neqve Thracum copiæ contra eosdem qvicqvam tentare posſent.

Thracici enim militis mundities ac prudentia laudibus merito extollenda eſt, qvi tam in tentoriis ſuis, qvam juxta eadem, ac etiam in ipſismet fosſis ca-

ſtrenſibus cloacas ad imunditiem corporis occultandam ſub terra conditas, modo iisdem occaſio ſeſe offerat, habent: unde tam diu ſani in caſtris ſuis vitam degunt; cum ex adverſo ſqvalentes ac ſordidi lurcones varios morbos ob fœtentem præ naribus aëra ſuſtinere cogantur: ita ut illis ſæpe ſæpius magis cum fame, peſte ac morbis, qvam cum hoſte dimicandum ſit.

Omnibus cujusvis urbis incolis non ſolum gratum, ſed & ſanum esſet, ſi *pecorum ventres* ac *interanea*, in incultisſimo urbis loco, juxta profluentem, vel ſaltim propter fontem exinaniri ac purificari posſent: certiores enim inde redderemus, aëra fœtidis ſordium cumulatarum aſcendentibus exhalationibus vix amplius contaminari: etjamſi non exiſtimem, hujusmodi *feces*, ex *interaneis pecorum* aggeſtas, tot tantarumqve calamitatum auctores exiſtere posſe; nihilominus tamen, qvia plurimi homines easdem abhorrent, ideo freqventius ex urbe ejiciendas esſe cenſeo.

Qvemadmodum etjam apud nos *fons* *inte-*

inteſtinis eluendis dicatus, in priſtinum ſuum locum, tanqvam in celſisſimam urbis partem repoſitus, & denuo exſtructus, a teterrimo fœtore nil detrimenti arcesſit; qvia exhalationes ex illic collectis ſordibus erumpentes recta ſurſum tendunt, ac ſine ullo damno in ſublimitatem aeris diſtribuuntur, qvæ in decliviori urbis loco facilius in ædes penetrare, illicqve contentum aera inqvinare posſent. Qvemadmodum e contraria parte *Diogenis Cynici* in pedes illitum ungventum facilius ejusdem nares feriebat, qvam aliis, qvi tantum caput eadem litura inungebant. Ex allatis forſitan rationibus etjam modo dictus fons eminentiorem ſitum obtinuit, qvo vapores ex illic congeſto fimo in altum protruſi a ventorum perflatu citius disſipentur. Imo *latrinæ* ſiniſtro loco exſtructæ, ac ſpiraminibus necesſariis deſtitutæ, integras qvandoqve ædes, & in his contentum aera fœtore ſuo ſpurcare ſolent.

Pluribus etiam in urbibus malus mos inolevit, ut, hominibus per plateas ad-

huc ambulantibus, interdiu iſtiusmodi *ſordes* evehantur (qvi tamen obſcœnus labor conſultius noctu ſuſcipi posſet) &, qvod magis eſt, easdem mox in loca domiciliis vicina, aut prope mœnia, vel ubi cives freqventius obambulant, aut illac alias tranſire ſæpius coguntur, palam abjicere haut verentur; qvamvis multo commodius hæc retrimenta in profluentem devehi potuisſent.

Qvilibet etjam carnifex, qvi *brutorum cadavera inhumata* linqvit, haut exiguam multam ſufferre deberet; qvia intolerabilis exinde emanans putor aera valde inficere posſet: alias teterrima hujusmodi cadavera in profundius flumen cōmode projiciuntur.

Illud miror, olim adduci potuisſe templorum cuſtodes, qvi valetudinis humanæ conſervationem exactius noviſſe debuerunt, ut in ædibus ſacris, atriis haut exceptis, locum ſepulturæ dederint, arcasqve reponere concesſerint; imo ex ipſis templorum pomeriis cœmeteria confecerint: inde enim nil aliud exſpectandum erat, qvam qvod ſæpis-

ſæpisſime *fœtor teterrimus e cadaveribus* illic *ſepultis* exhalarit, cujus infectione plurimi illorum, qvi hæcce loca freqventabant, multivariis oppresſi fuere morbis.

Ab hoc perverſo ſepeliendi ritu temporis ſuccesſu tandem fundus in cœmeteriis, templa cingentibus, ita in altum excrevit, ut plurimis locis agri planities hac tempeſtate ad ipſas feneſtras usqve ac clathros aſcendat; omnesqve jam, qvi vel ſacris præesſe, vel iisdem ſaltim interesſe cupiunt, per tot gradus illic aſcendere, qvot olim ſurſum adeundo fecere, adigantur: qvas ob causſas etjam ex hisce monumentis perpetuo vapores maligni ſpiritusqve fœdi odoris ubertim expelluntur, qvi levi negotio in patentes adhuc poros, ſeu glandulas miliarias cuti ſubſtratas, prima luce e lecto ad ſacra properantium, illabſi, ſangviniqve commixti multiplices pravasqve corporis affectiones progignere posſunt.

Sic qvoq; nonnunqvam Romæ contingere ſolet, ut hi, qvi ſingularis curioſi-

rioſitatis gratia ſubterraneas collabſorum ſepulcrorum ſpeluncas intrant, a virulentis exhalationibus prehenſi, antiqvitatis deſiderium vitæ diſpendio luere, ſæpisſime cogantur.

Priſci e gentibus olim ſingulari rerum notitia cluebant, qvi Deorum templa, ædesq; ſacras in ſublimioribus locis utplurimum exſtruxere: qvemadmodum ſplendidisſimum templum Hieroſolymitanum in colle, & Samaritanum in monte Garizim, aliis nunc omisſis condita fuere; de qvibus diffuſius egit *Joannes Baptiſta Villalpandus* in deſcribtione *templi Ezechielis*; nec non doctisſimus *Jacobus Jehuda Leo* Ebræus libro *de exſtructione templi Hieroſolymitani*; *Johannes Seldenus* in aureo *de jure naturæ ac gentium juxta Ebræorum inſtituta* libro; nullo etjam modo abſolutisſima templi Hieroſolymitani ichnographia, in Ducatus Wirtembergici viridario Stutgardiæ asſervata, heic reticenda eſt. Huc qvoqve referri posſunt ea, qvæ de hac re extant apud *Vitruvium* in *architectonices* libr. 1. cap. 4.

ac libr. III. cap. 1. At jamdudum *Lilius Gregorius Gyraldus Ferrarienſis* ſepulcretis, intra ac circum templa ſtructis, dicam ſcribſit in libello de *ritibus ſepeliendi* capite V, qvem *Joannes Faes Luneburgenſis* luculentis *annotationibus* illuſtravit: utrobiqve enim diffuſius de hoc inſtituto agitur; qvare benivolentem lectorem eo ablegatum volumus.

Multæ interdum *evaporationes* ex ipſa terra in atmoſphæram incumbentem a tremebunda terra, ab *igne ſubterraneo*, a montibus *ſulfur flammasqve* eructantibus, a fumantibus *cryptis*, a profundioribus detectis *ſpecubus*, atqve a virulentis immaturisqve *metallorum fumis* asſurgunt, qvæ proxime circumfluum aera vehementer inficere ſolent, ut plurium ac valde pernicioſorum affectuum causſæ fiant.

Sidera vero, planetas, excepta Luna, atqve cometas tam crinitos, qvam barbatos veneniferos radios, aliosqve putidos vapores emittere haut credimus, qvia graviores iſtiusmodi corporum cœleſtium particulæ e conſveta ſua operandi

perandi ſphæra in tellurem ejici neqveunt; qvicqvid pro ſtabilienda hypotheſi recepta ex adverſo obblateret aſtrologorum vulgus: ſententiam autem hanc non ideo reſpuimus, ac ſi cum *Ariſtotele* ejusqve asſeclis vaſtisſimum æthera, ac globos candentes circa umbilicum cujusvis vorticis ſeſe volventes, ſeu ſtellas fixas omnis corruptionis ac interitus expertes ſtatueremus.

Aer igitur, qvotiescunqve ex levisſima qvavis causſa plures mutationes ſubit, diverſarum etiam, & qvidem qvo magis *a ſerenitate* ſua *declinat*, ac *feculentus* fit, eo graviorum in corpore humano qværimoniarum auctor exiſtit; ſub qvo pariter *diverſas tempeſtatum vicisſitudines, æſtus nimios, frigus intenſisſimum, cœlum* ultra qvam conducit *pluvium*, ac *tempora ſicca æſtivi canis* comprehendimus.

Hominum cœtui autem aer fit exitialis, qvando heic, illeic, *paluſtria, ſqvalore fœtentia* ac *nebuloſa loca* perpetim incolere, aut qvoties diutius *gurguſtiis, ergaſtulis,*

gaſtulis, caſis vel *cubilibus ſitu mucoreve inqvinatis* immorari coguntur : potisſimum vero, ubi lectiſternia vel omnino deſunt, vel delasſatis ac frigore fere confectis ipſorum membris fovendis non ſufficiunt; vel qvotiescunqve e locis temperatioribus ſubito inſumme æſtuoſa ſe recipiunt, revera uvidæ corporis partes inde multum exhauriuntur, pingvesqve liqveſcunt, qvæ neceſſario toti machinæ deflagrationem minantur; vel ſi vicisſim calidiorem locum deſerendo gelidiorem intempeſtivius petant , nil obſtat, qvin ſudor jam in ſuperficiem corporis propulſus ſub cute vere crasſeſcat, aut ad interiora retrudatur? experientia rerum magiſtra, *qvaslibet ſubitaneas mutationes ſanitati vim inferre,* compertum eſt.

II. Alimonium tam qvotidianum hominibus, qvam cæteris animalibus pro hac vita ſuſtentanda ſumme neceſſarium esſe , qvotidiano rerum uſu edocemur ; qvare etjam cogimur tam ſæpe ejusdem delicias devorare; qvia in illo contentum vitæ nectar tam levi

levi negotio deflagrat ac conſumitur: non tamen dubitamus, qvin temperatus, ſtatisqve horis modice ſumtus probæ notæ cibus ac potus ad tuendam ſanitatem ſumme conducat. E contraria vero parte deteſtanda *luxuria* defluere, atqve eſculentis potulentisqvē *ſine ordine, ſine menſura, ſine ſelectu ſe ingurgitare*, ſumme noxium eſt: præſertim tamen ſi *caro ſuilla recens*, nec rite ſalita aut fumo indurata, *piſces paludoſi, putridiqve neqviſſimi*, ac reliqvæ *carnes putrore corruptæ, cibi præpingves, placentæ, artocreata, ova fœtida* aut *butyro frixa*, vel nimia qvantitate, vel haut debito tempore ac hora asſumuntur; ſi etiam absqve ſelectu *vappa, vina pendula*, ætate *rancida*, *ſulfuris fumo* nimium *inqvinata*, ob immaturitatem *acerba*, pluribusqve aliis modis corrupta, vel etiam *zythum recens*, adhuc *turbidum* & *non bene fermentatum*, aut *vetuſtum aceſcens*, *aqvas*qve *paluſtres* ac *qvietas* non exiguis hauſtibus bibunt: *fæculenti* namqve ac *inſalubres* ejusmodi *potus* totum ſangvinem vitioſis, crudis, terre-

terreſtribus ac limoſis, imo qvandoqve viroſis particulis inficiunt; unde æqvabilis particularum textura, motusq; earundem inteſtinus pervertitur.

Qvando milites *cibos concoctu difficiles*, aut *multivarios* qvalitatibus differentes, ut aqvaliculi ruptionem minitentur, ſimul *liberalius ingerunt*; & vicisſim ſi iterum *fame* per aliqvot dies fere enecti ſunt, data mox occaſione ſe totos *cibis* denuo *infarciunt*; qvando & ſe plures ex iſtorum heluonum claſſe non ſolum tota die, ſed & in ſeram usqve noctem *compotationibus*, aliisqve ſordidæ *gulæ illecebris* irretiunt; ſi inſuper ex iisdem qvidam debitum ordinem, & cibum ſumendi tempus non obſervando, omnia eſculenta ac potulenta, brutorũ inſtar, abliguriunt: ab *enormi* enim hac *ingluvie* cruditates in variis viſceribus congeruntur, ac vaſa tam ſangvinem, qvam lymfam ferentia nimium diſtenduntur, ut interdum rumpi ſoleant: & ſicuti immaturum, aut jam invite corruptum vinum, nimia qvantitate hauſtum, *pleuritin* ac *peripneumoniam* facile arceſſit;

ſit; ita qvoqve *frumenta pluvioſa tempeſtate collecta*, vel ab *inſectorum examinibus* catervatim ova ſua deponentibus depravata, & in panem excocta, magnam ſanitati vim inferre poſſe, luce meridiana clarius eſt: haut minus in vituperationem veniunt illi, qvi *abſinthiten*, vel *vinum aduſtum* qvotidie, mox ſummo mane jejuno ventre, integris ſcyphis, imo integris congijs hauriunt. De vini abuſu legi meretur celeberrimi *Philipp. Jac. Sachſii a Levenhaim ampelographia*; de noxa aqvæ paluſtris egit *Columella de re ruſtica* libr. I. cap. 5; vitium voracitatis ac temulentiæ reprehendit *Leonardus Leſſius* S. J. Theologus in *hygiaſtico*; nec non *Ludovicus Cornarus* in diſſertatione *de vitæ ſobriæ commodis*. *Gregorius Horſtius* in tractatu de *ſanitate tuenda*, ac ex hodiernis incomparabilis *Helmontii* ſeqvacibus celeberrimus *Engelbertus Holterhofius* de *hominis vita brevi ac longa*: qvæ ſcribta digna cenſeo, ut a cunctis tam ſobrietatem amantibus, qvam avidis heluonibus legantur,

gantur, atqve valetudinis præcepta in iisdem expreſſa probe obſerventur.

Huc etiam abuſus *tabaci* pertinet, cujus herbæ accenſæ *ſuctus* creber efficit, ut philocapni perpetuo fatigentur *ptyeliſmo*, probos etjam ex corpore humores inſtar rivuli perennis emulgente, unde ſingulari *macie*, *oris* gravisſimo *fœtore*, animiqve *torpore* ac *temulentia* fere continua laborant; qva virulentia plantæ hujus *fumos* ore *attractos* pollere ipſa teſtis eſt qvotidiana experientia, ac celebrium auctorum ſcribtis confirmatur: præterea qvoqve *ſuffitio* hæc tantum ſenſus *in ventriculo ſtuporem* acciere ſolet, ut iſtis fellatoribus *appetentiam cibi*, nonnunqvam & *potus* penitus dejiciat. Qvur autem nonnulli ex recentioribus medicis, qvos inter eminet *Isbrandus de Diemerbroek*, artis medicæ nuper Trajecti ad Rhenum profesſor famigeratisſimus, *ſuctum tabaci* temperatum, ceu nobile remedium prophylacticum contra *peſtem* laudaverint? nullam aliam ob cauſſam id feciſſe opinor, qvam ut *ſaliva* in glandulis ac du-

ctibus ſuis lentore ac motus inertia contaminata lubricitatem nanciſceretur, ac expulſioni magis apta fieret; qvam lubricitatem, *caryophyllos* ac alias res mandendo, ut infra patebit, melius procurare poſſemus. Si enim ſingulari virtute alexipharmaca ac vi purgandi aera polleret hæc planta, nullus profecto militum, bajulorum ac ruſticorum a *febribus malignis* aut *peſte* infeſtaretur; cui tamen tot contrariorum eventuum reclamant experimenta: unde *fumum tabaci* præſidium adeo excellens prophylacticum adverſus dictos morbos, qvemadmodum nuper minus recte creditum fuit, haut eſſe exiſtimamus.

Hodie apud pleroſqve fere mos eo pervenit, ut qvilibet *nicotianam tritam* faſtigiatis leviter collibus indeſinenter ſpiritu per nares attrahat, qvam poſtea una cum muco per palatum in ipſas fauces trahunt; & qvia deinceps ſæpe ſæpius in ipſum ventriculum decidit, planta hæc ſtupefaciendi prædita virtute eundem tam male multare poteſt,

ut

ut ſternutantes fraterculi omnem interdum cibi appetentiam perdant; qvæ ſolitæ conſvetudinis abſtinentia unice redimitur. Non tamen inficias ibo, qvin tam *fumus*, qvam pulvis hujus plantæ nonnunqvam remedii loco adhiberi posſit. Hiſce duobus recenſitis modis adhuc pejor eſt freqvens exercitatio *mandendi* fœtidam ac vietam *nicotianam* conditam, qva non tantum probæ notæ *lymfa* ubertim ex ore expuitur, ſed etiam *ſaliva* inde contaminata ac deglutita ſtomachi ſenſum plane invertere, ac deſidem ab opere ſuo facere potis erit. Imo pleriqve iſtorum heluonum *vini* non tantum *meri*, ſed & maxime *aduſti* ſtrenui potatores ſunt, qvi ſimul *peti fumum* & ſuctu haurire, & ejus *pulverem* anhelitu naribus attrahere, & *fruſtula* dentibus mandere optime norunt, adeo ut uxoribus ſuis ac liberis necesſarium victus & amictus penum temere detraxisſe haut ſufficiat, niſi ſimul ſanitatis ſalutisqve jacturam faciant. Unde apud nos qvondam conjunx excubitoris cujusdam pesſimam

mariti inutiliter nicotianam conſumendi, & cum hac omnes facultates ſuas devorandi asſvetudinem erga vicinam ſuam hiſce verbis reprehendebat: *Per animam! virum ſimilem meo Johanni* Wenceslao *haut invenies, qvoties tabacum impetrat, tunc dæmonem fumantem ſugit, mendicam herbam vorat, merdamqve naribus attrahit, ut ventris inteſtina eidem dilacerentur.* Qvi de hujus herbæ tam uſu, qvam abuſu plura ſcire cupit, legat *Joh. Chryſoſtomi Magneni* exercitationes, *Jacobi Balde* S. J. ſatyram in *tabacum*, ac *Neandrum*, præcipue vero doctisſimum Gallicum ſcribtorem *Pradæum*, qvi juxta carisſimi conterranei ſui *Renati Des Cartes* hypotheſes, tam de dicta herba, qvam etiam de partibus corporis utilitatem inde capientibus, ſatis ingenioſe disſeruit.

Secundum enim naturam ſe habente ſyſtaſi, ac motu ipſius *ſalivæ*, valetudinis bonæ ſigna inde petuntur, præſertim ſi tenui ſuo condimento ſalſo non orbata ſit: poterimus igitur, neglecto ſuctu *tabaci* nauſeabundo, multo ſvavius

vius

vius ac elegantius *ſalivam* proritare, mandendo *cinamomum, caryophyllos, cortices mali citrii* vel *aurei*, *cardamomum, cubebas*, *pyrethrum*, *zedoariam*, *zingiber*, *angelicam, baccas juniperi, ſemen feniculi, erucæ*, aut *naſturtii*, & inde paratos *paſtillos* aliaqve innumera; qvum plures conſortio nicotianam fumigantium intereſſe vix qveunt, eo qvod tetrum hunc odorem cane pejus & angve fugiant. Ac præterea hujus plantæ *acrius ſal narcoticum cerebro* ac *ventriculo ſenſus hebetudinem* tam profunde imprimit, ut non tantum omnis cibi ac potus, uti antea diximus, *appetentia* aboleatur, ſed etiam *memoria* debilitetur, ac *ſtupor* menti inducatur.

Omnes igitur tales deteſtandi, apud qvosdam tamen inevitabiles, *exceſſus* atqve *errores*, qvos committere ſolent ſanitatis negligentes; ut & ex adverſo *ruſtica* ac *inculta parſimonia*, illata civibus militibusqve *fames* & *annonæ difficultas* ad hanc *luem* diroſqve alios *affectus* excludendos plurimum faciunt; *inordinatam* namqve ac *perverſam* in

ventriculo *coctionem* & *digeſtionem* ſeqvitur *ſangvinis* a ſua craſi naturali receſſus; & ex laudabili, florido, ſpiritibusq; turgido ſucco fit impura ſpiritibusq; deſtituta, ac iners, ut ita loqvar, *vappa*; unde corpus humanum ſenſim ſenſimqve huic *veneno* progignendo ac recipiendo aptum redditur.

III. *Exercitationes corporis immodicæ*, ac qvæ freqventius ſine emolumento repetuntur, ſimulqve diutius perennant, ſanitati non ſemper adeo ſalutares ſunt, ac qvidam exiſtimant; qvum non tantum probi *humores*, *ſangvinem* in mediocri ſpisſitudine conſervantes, magno impetu ex corpore expellantur, ſed omnes etjam *artus* ac *membra*, ſpiritibus disſipatis, exinde collabaſcant ac debilitentur, ac ad munia ſua obeunda inepta reddantur, ut deinceps *ſangvinis* ac *lymfæ* circuitus maxime impeditus *malignis* hiſce *febribus*. anſam præbeat: imo ſtatim poſt *nimios corporis motus gelidi* potulentorum *hauſtus*, confeſtim magnas *pulmonum, ventriculi, hepatis inteſtinorum*qve, ut & *pancrea-*

tis

tis inflammationes excitare qveunt: omnia qvippe *frigida*, ſive intra corpus, ut *cibus* & *potus* asſumantur, ſive ab extus illud, ut *humida* ac *frigida conclavia*, *ventus frigidus*, *aqva gelida*, ac *virentes ceſpites* feriant, *poros cutis* patentes ſubito obſtruunt, ac perpetuum *ſangvinis* circuitum impediunt.

Valde æſtuantia *balnea* ac *laconica*, in qvibus longius ac ultra debitum tempus morari, vel etiam mox iisdem valedictis largiorem *gelidum potum* capere ſolemus, ſanitati noſtræ non minus obſunt: ſtatim enim ac *balnea* calore *ſangvinem* ſuperant, ejusdem etiam liqvoris concitatior motus in qvibusdam partibus impeditus, facillime *inflammationes* excitare ſolet.

E contraria parte *otium deſidioſisſimum*, *ſomnus*qve *profundior* & *protractior* perinde ac *excedentes exercitationes* ſanitati vim inferunt, & corpus iners animumqve ſocordem reddunt; nam in traductione temporis tam pernicioſa, tamqve futili non ſolum magni *cruditatum* per vices in corpore *aggeſtus* fiunt,

unt, ſed etjam liqvida corporis cruditate, lentore, ac coctionis impotentia contaminantur, qvæ impediunt, ne excrementa ſingularum partium per debitos purgationis *tubulos* amandentur; unde ſpiritus oppreſſi ad functiones edendas inutiles fiunt: qvibus ita in corpore aliqvandiu ſtagnantibus exitioſa oboriri ſolet *oppilatio*; qvam ſeqvitur *inflammatio*; & huic tandem ſupervenit enormis *vaſorum inflatio* & contenti humoris *putror*, ita ut ubiqve fere erumpere, ac vicinas partes inundare tendat: qvæ certe phænomena nil aliud, qvam eosdem *affectûs*, de qvibus agere conſtituimus, nobis exhibent. Attamen hæc *mala* omnia *moderato corporis exercitio*, *animì tranqvillitate*, *ſomno* ac *vigiliis modum non ſuperantibus*, cæteris qvoqve rite obſervatis, averti poſſunt.

IV. Qvum hactenus accurata mente luſtraverimus, qva ratione immodicæ corporis *exercitationes*, & vicisſim etiam nimia *qvies* ac *deſidioſa vita* præſentem morbum producere; fomitemqve illi tribuere

tribuere ſoleant: ſimili etjam modo *vigiliæ protractæ* (ſive in *compotationibus*, aut *excubiis*, aliisve *nocturnis excurſionibus*, apud ægros, aut ſponſam, inter legendum aut ſcribendum, ſive conſulto, ſive animi mœrore, aut qvacunqve tandem ex cauſſa inſtituantur) admodum nocivæ ſunt, ac ſanitati vim adferunt. Haud abſimili modo *ſomnus* in deſidioſis, ciboqve ac potu infartis lurconibus, in meridianam usqve lucem protractus, concoqvendo cibo ac chylo perficiendo ineptus eſt; qvo & *libera fuliginum* per cutem *exhalatio*, aliorumqve *excrementorum expulſio* impeditur: unde homines ſupinæ pigritiæ dediti ad qvosvis labores ſuſcipiendos impares ſunt, ita ut anguſtiis preſſi ſudorem merdamqve excludant, ac ad plures eosqve graves morbos propenſionem nanciſcantur.

Statim a largiori *cena cubitum ire* ſomnoqve indulgere, omnino noxia ac verbis verberibusqve digna conſvetudo eſt; præſertim autem *meridianus* poſt lautius prandium inſtitutus *ſomnus*

valde nocet, qvem lenta ciborum digeſtio in ventriculo ſubſeqvitur. Ut igitur in omnibus aliis rebus, ita & heic, medium tenere, probatiſſimum ſanitatis tentamentum eſt.

V. *Præpeditæ inſenſibiles exhalationes* per poros cutis & glandulas miliarias, *alvus* diutius *ſuppreſſa*, *urina vix profluens*, *tonſillarum*, *ductuumqve ſalivam* in naribus fundentium *expletiones*, *excreationes ſputi* in pectore *oppreſſæ*, *menſtrua* in feminis non bene reſpondentia aut *commorantia*, *hæmorrhoides* ſtatis alias periodis cruorem fundentes *obſeratæ*, & ſimilia *ſecretionum impedimenta* plurimas *ſordes* ac *corruptos* in corpore *humores* ſangvinem inficientes coacervare ſolent. Viciſſim etjam omnes *largiores evacuandi actus*, ſicuti *alvi fluxus diuturnior*, *enormes* undiqve rivis fluentes *ſudores*, atre purpurei *ſangvinis profluvium* e naribus, *monſtrifici* mulierum *menſes*, *hæmorrhoides* liberalius cruorem fundentes, *gonorrhœa*, *pollutiones nocturnæ*, ac deteſtandæ maſturbatorum *libidines*, *albus* mulierum *fluor*,

Venus

Venus immoderata, totiesqve ad laſſitudinem iterata, vires corporis vehementer atterunt, ut *contagionem* eo facilius, citiusqve in corpore nidulari, morbumqve hunc producere poſſit: qvibus etiam vehementes ac crebrius repetitæ *alvi purgationes, clyſteres* ac *venæſectiones* accenſeri debent: cum tamen hodie adhuc morbis acutis & malignis, ſvaſu plurium medicorum, noxia hæc arma inferantur, licet numerum ab intempeſtivo fortiorum iſtiusmodi remediorum uſu enectorum integra cœmeteria vix capiant, atqve ſic experimenta per mille mortes faciant.

Ptarmica ac *errhina* remedia copioſe & abundanter adhibita ingentes in corpore humano tragœdias excitare qveunt; moderate vero ac neceſſitate premente uſurpata, ſanitati admodum proficua ſunt. Et qvemadmodum *retenta* ac *corrupta excrementa* magnum corpori detrimentum facere qveunt; ita etiam ex adverſo *excreta* largiter *profuſa* easdem calamitates progignere valent; ut incomparabilis *Hieronymus*

Mercu-

Mercurialis in aureo *de arte gymnaſtica* opere libr. IV. fuſius id comprobat. Qvis qvæſo! *retenta* poſt largum cibum & potum *excrementa* innoxia unqvam deprehendit?

VI. Ex *animi motibus*, fomitem *febri malignæ* largientibus, vehementiores heic tantum in cenſum veniunt; uti ſunt *ira*, *terror*, *mæror*, *timiditates* ac *trepidatio* recens conſcribti militis pone mœnia ac propugnacula tantum cacantis, qvi ſpiritus vitales mirabilem in modum exhauriunt ac diſturbant, ut per totum corpus, imo ſingulos artus, tam intus, qvam extus, ſummum virium diſpendium ac langvor animadvertatur; ac in eodem ſangvinis tranſitus liberior inhibeatur, qvi tali modo affectus necesſario ſiſtitur, ut inflammationes inde gignantur.

VII. Hiſce cauſis externis merito annumeratur *venenum ab ægris exhalans contagioſum*, qvod ab adſtantibus aliis ſubinde per reſpirationem in ipſos *pulmones* illabitur, ſubinde *ore* exceptum in *gulam* ac *ventriculum* protruditur, ac ſubinde

ſubinde qvoqve in laxiorem *cutis textaram*, aut eidem ſubſtratas *glandulas miliarias* penetrat; ſicqve plerosq; corporis recesſus occupat, ubi ſtatim vires ſuas extendere, atqve ferocire ſolet; oſculaqve arteriarum ac lymfæ ductuum conſtrictione ſpaſtica occludit, ut poſtea, ſicuti aliqvoties dictum eſt, inflammatio varicoſa in ipſismet arteriarum ramuſculis contrahatur. Maximopere etiam *contagione* hac virulenta ſe facillime contaminare ſolent pleriqve, qvi *horrorem* qvendam ab *ægris*, aut ab exhalantibus *ſudoribus* ac *excrementis* eorundem contrahunt, unde *ſpiritus* qvaſi in carcere occluſi, vel potius *ſuppresſi* malignitatem hanc e corpore expellere, ejusqve ſævitiei habenas injicere haut valent. Juxta plurimorum qvidem ſententiam contagium hoc primæ externarum cauſſarum, aeri ſcilicet, apponi debuisſet; qvoniam autem ſæpisſime, dum lues hæc grasſatur, aer nullis impuritatibus aut veneniferis exhalationibus ſcatet, ideo tali veneno peculiarem heic locum asſignamus:

mus: attamen haut inficias imus, ubi morbus hic latius ſerpſerit, diuqve perſeveraverit, aera tandem qvoqve ſpiculis contagii *viroſis* corrumpi ac inqvinari poſſe.

Cap. VI.

De cauſſis antecedentibus hujus morbi.

Ex *cauſſarum antecedentium* numero, ſicuti in plerisqve aliis morbis gravioribus, heic merito ſeqventes duas præcipuas recenſendas eſſe exiſtimo, *cacochymiam* nempe ac *cachexiam*: qvibus ſi corpus laceſſitur, ad multivarios morbos recipiendos diſponitur; præſertim autem tam fluidorum, qvam conſiſtentium corporis partium pravæ conſtitutiones jam ante febrium malignarum eruptionem a *cauſſis externis*, forinſecusqve *concurrentibus occaſionibus* pedetentim ſubrepere poſſunt; ſicuti *præcedenti capite* diffuſius de hac re egimus.

Qvando

Qvando itaqve plures ex hiſce *cauſis externis* in corpore humano concurrunt, vimqve ſuam ſat diu exerunt; vel adhuc pejoribus asſociantur, non posſunt non valde perverſas ac periculo plenas in omnibus vitæ actionibus *mutationes* progignere; ita ut poſtmodum omnes probæ notæ *humores* ex qvibus ipſe *ſangvis* principem locum tenet, ab æqvilibritate ac indole naturæ convenienti deflectant, & qvalitatum ſalubrium loco præpoſteras integritati corporis proprietates ſibi adſciſcere cogantur. Hi *humores*, inqvam, mediante calore interno pedetentim *putrorem nacti* ita pervertuntur, ut etjam malignæ eorundem qvalitates magis magisqve incrementum capesſant; donec tandem omnia e diverſis *ſalibus* aliusqve texturæ *particulis* connexa ac *humoribus innatantia corpuſcula* a ſe invicem disſolvantur ac colliqveſcant, *feculentæ* autem, *terrſtres* ac *limoſæ particulæ* ex adverſo magis indurentur; hinc *particulis ſalium volatilibus*, qvæ aliis *oleoſis* ligatæ ſunt disſipatis, & facillime e corpore

corpore avolantibus, reliqva *volatili*
acida arſenici inſtar *rodentia corpuſcul*
ab *oleoſis* illis demulcentibus evolut
ſangvini aliisqve *humoribus* tam diu im-
pexa permanent, usqvedum per *febri*
alicujus impetum ad *oſcula arteriarum*
in hoc vel illo labaſcenre *viſcere* aut alia
corporis parte projiciantur, qvæ dein irri-
tando ac convellendo eadem conſtrin-
gunt, aut alias *feculentis* modo recenſi-
tis *particulis* opplent; ac obſtructiones
illic efficiendo, continuoqve impetu
appellentem jam inqvinatum *ſangvi-
nem* ſiſtendo *varioſam* & *corrodentem
inflammationem* procudunt.

Qvalitas hæc humorum virulenta
vocem, foſſilibus alias competentem,
non reſpuit: a *Paracelſo* enim ejusqve
ſeqvacibus *Realgaris*, id eſt, *exhalationis
cryptarum* nomine venit, ac nihil aliud
eſt ſecundum *Dornæum*, *Rulandum*, ac
Gvilielmum Johnſonum, qvam *fumus foſ-
ſilium*, qvi *arſenici* aut *auripigmenti* na-
turam habet, ſicuti diſertius hoc voca-
bulum *Jacobus Pancratius Bruno* Medi-
cus ac Profeſſor Noricus celeberrimus

in *lexico* ſuo *Caſtelliano* explicat: eſtqve *Realgar* duplex vox Arabica, ſcilicet رهج الغار *Riho'lgari*, qvorum رهج *Rihon*, *ventus*, *exhalatio*, aut *odor exhalans* e re eſt, a radice راج *Raha*, ſignif. 3. *valde oluit* ac *fetuit terra*; ſignif. 6. *percepit odore ſuo* rem; ſignif. 8. paſſ. *vento perflatus fuit.* الغار *Algaron* vero *cryptam*, *ſpeluncam*, *antrum*, ac *cavernam* ſignificat, a radice غار *Gara venit in depresſiorem cavamqve terram & regionem*, qvæ غور *Gaur* dicitur.

Qvoniam vero ab illa digeſtione putrorem inducente totus *ſangvis* una cum *lymfa* qvam maxime læditur, *ſpiritusqve animales* ſimul hebeſcunt, ita ut naturæ, ad ingratum hunc hoſpitem e nido ſuo, imo e toto *corpore* tunc expellendum, occupatæ vix amplius ſufficiant: idcirco qvibus hæc obveniunt, niſi probatisſima ac cita medicatione labem hanc emendarint, luxuriem *veneni* hujus lethiferi ulterius perferre adiguntur; donec inde huic hoſti vincendo impares ægri omnino ſuccumbant; vel ex adverſo ſpontaneo motu,

aut natura adjuvante, per inſenſibilem *exhalationem venenum* hoc disſipetur, vel proliciendo *ſudorem* expellatur, aut ejus *ſpicula* alio qvocunqve modo infringantur, obtundantur, invertanrur, involvantur ac præcipitentur.

Malis hiſce progignendis haut parvam commodat operam concoctionis *ciborum* in ventriculo *depravatio* ex ſupra recenſitis causſis externis emergens: hinc *chylus cruditate* aliisqve *vitiis* laborans inde ſecernitur, qvi in reliqvis coctionum officinis in deterius transmutatus in *ſangvine* nullatenus melioleſcere, multoqve minus in ultimis *ſecretionibus* emolumento esſe poterit; qvia juxta tritum medicorum axioma *vitia concoctionis primæ non in ſecunda, multo minus in tertia corriguntur.*

Accuratiori enim microſcopiorum examine comperimur ut D. *Leevvenhoekii* obſervationes ad illuſtr. *Henr. Oldenburgium* perſcribtæ *actisqve Philoſ.* N. 117 ſeptemb. 26. anni 1675. pag. 378. inſertæ affirmant, *ſangvinem e corpore ſano emisſum ex minutisſimis, mollisſimis ac ſumme*

rubicundis globulis conſtare, qvi per minimos arteriarum ramuſculos propulſi, tandem & arctius compresſi, ellipſeos ſolidæ ſeu ovi oblongi figuram acqvirant, ac ita ad tranſitum aptiores fiant; qvam primum vero globuli iſti, inſtar ovorum diutius coctorum duritiem p. n. nacti, in vaſorum osculis aggeſti hærentes, efficiunt, ne ſangvis libere & absqve ullo obſtaculo perfluere posſit.

Nobis igitur & heic talem corrupti *ſangvinis* indolem ad *antecedentes febrium* & præcipue *caſtrenſium causſas* referre licebit.

Sic etjam interdum *ſangvinem* aliosqve corporis *humores putreſcentes* in *peſte febribusqve malignis* per freqventer iterata experimenta, ope microſcopiorum inſtituta, *vermiculos* exiguos, *aſcaridum* inſtar, teſte acutisſimo *Kirchero* in *peſtis ſcrutinio* exhibuisſe, conſtat: hoc certe ſummam *malignitatem* ac extremam *corruptionem ſangvinis* arguit, ſi qvis hujusmodi ingratis hoſpitibus in corporis recesſibus domicilium concedere adigitur, ortis a *fructibus, frumentis, vino,*

cereviſia ac *lacte* per *inſecta*, qvæ *ova* ſua in haſce res ubertim deponunt, corruptis; eaqve *cibis* comixta, ac aſſumta, & in ventriculo fota ac emollita, ob exilitatem ſuam, ipſosmet *lactium tubulos* cum *chylo* ſubinfluere, *ſangvinem*qve *inſectis* ſcatentem, ac *verminoſum* reddere ſolent; ita ut prorependo ac mordendo in *arteriis* ac *venis*, *conſtrictiones ſpaſticas* excitent.

Reliqva vero *inſectorum* exigua *ova*, ab hominibus, in *cibo* ac *potu* deglutita, ac diutius *inteſtinis* inhærentia tandem in varii generis *lumbricos* excluduntur, qvi pro *inſectorum* varietate tam figura qvam magnitudine differunt: ex eorundem numero *lumbricos teretes* inteſtinorum, *aſcarides*, *lumbricos*, tæniarum inſtar, *latos* perq; omnia inteſtina extenſos, aliosq; *cucurbitæ ſemen referentes* in *ductu choledocho* ac juxta *cyſtin felleam* hærentes, originem ſuam trahere cenſemus.

Hujusmodi *vermes* ſingulare repentium genus conſtituere, ut falſo qvidam opinantur, haut crediderim; cum nil

nil niſi *monſtroſa repentia inſectorum ova, in alieno hoſpitio degentia*, ſint, qvæ, cum iisdem exterior *aëris* ſubtilioris aut *materiæ æthereæ* impresſio deeſt, ex circumcincta *cuticula* ſeſe penitus evolvere, aliarumqve *muſcarum* inſtar alas ſuas explicare, & circumvolitare haut valent; ex adverſo vero ob *humorum*, ac *nutrimenti* copiam in permagnos *lumbricos* ac *reptantia ova* excreſcunt. Rara qvidem res eſt, qvod dicta *ova* interdum in perfectas *muſcas*, *ſcarabeos*, *papiliones*, *culices* ac alia id genus *reptantia inſecta* in corpore humano excluſa reperiantur, qvæ tamen e veris phyſicæ ſcientiæ principiis a ſollerti ſapientiæ alumno facile comprehendi poteſt.

De modo recenſitorum veritate asſenſum nobis præbebunt recentiores, ſeduliqve rerum naturalium, ſeu operum ſum̃i creatoris indagatores; qvorum nullus mentis tam inops erit, qvi cum gregariis ac e trivio litteratoribus credat, multivarias *lumbricorum* ſpecies ex putridis tantummodo rebus, absqve ſuæ ſpeciei *ſemine*, originem ſuam ducere:

cere : at multiplici experientia freti doctiores comprobant *inſecta*, in *lumbricorum* pullitie, *ova* ſua prius in putida ac humida loca ſemper deponere, qvæ brevius vel longiori tempore poſtea, pro locorum ac ipſorum ovorum indole, moveri, ęqve centro ad circumferentiam membra ſua evoluta expandere incipiunt: uti hanc geneſin profundioris doctrinæ philoſophus *Franciſcus Redi* Aretinus, Magni Ducis Etruriæ nuper archiater in *obſervationibus de inſectis*, aliiqve viri celeberrimi eadem auctoritate cluentes, ſufficienter erudito orbi litterario ſcribtis ſuis exhibuerunt.

Hisce merito adjungi videtur amicus noſter integerrimus, ac abſtruſiori litteratura politisſimus, plurimum reverendus *Joh. Rodolfus Forer*, eccleſiæ primariæ diaconus vigilantisſimus, ac humaniorum artium profesſor, decus civitatis noſtræ optatisſimum, qvi non minorem in cognoſcendis rebus naturalibus, ac in abſtruſiori theologiæ ſapientia ſe probat; ut ſeqvens obſervatio

tio ſatis ſuperqve acutisſimum ejusdem ingenium prodit.

Ante biennium extremo autumni ægrotabat *filiolus* ejusdem natu minimus, qvi die qvodam intra paucas horas ſeptuaginta & amplius majorum teretium *lumbricorum* per ſecesſum depoſuerat; qvo pacto ſollicitus parens mox ad genuinam hujus mali causſam „penetrabat, ratus; horum vermium „examen non aliunde, qvam a polluto „lacte vaccino, a liberis ſuis comeſto, „originem traxisſe; qvod boves lactariæ prædium paſcentes aqvæ fontanæ, „ac putealis purioris defectu, pluviam „e tectis collectam, ſtagnandoqve pu„treſcentem potare cogerentur, qvæ „præter hæc in cupis ſub dio asſervata „omni volatilium inſectorum ſpurci„tie vermibusqve ſcateret: unde asſe„rebat, facillime fieri potuiſe, qvod „minutisſima hæc ovorum rudimenta „cum chylo in vaccis ſangvini ſeſe com„miſcuerint, qvæ poſtea nondum ex„cluſa ulterius in mammarum glandu„las lac ſecernentes, tubulosqve lacteos

 intru-

„intruſa, & in lac abſcondita ab infan-
„tibus tandem comeſta ſint: pro qvo
„malo avertendo omnibus viribus
„poſtmodum ſe ſollicitum esſe velle.
Cujus eleganti rationeqve ſuffultæ narrationi nil amplius addere malui, qvam eandem me de horum *lumbricorum* ortu fovere ſententiam.

Cap. VII.

De luis hujus causſis proximis ſeu internis.

EX ſupra allatis patet, *duas principales causſas internas* esſe, a qvibus absqve aliarum interventu *febres caſtrenſes* & reliqvæ *malignæ* producuntur ac foventur: qvarum *prior* majoris diſtinctionis gratia, *continens* ſeu *proxima cauſa*, febrium esſentiam ac indolẽ exprimens, appellari poteſt: qvæ vero nil aliud eſt, qvam arteriarum capillacearum *ſpaſtica conſtrictio*, aut *interna* intra earundem extrema oſcula ab aggeſto cru-

crudiore viſcidioreq; ſero contingens *obſtructio*, unde interceptum ſangvinis circuitum neceſſario partium aut *viſcerum inflammatio*, ſeu *varicoſa arteriarum capillacearum expletio* ac *diſtenſio* conſeqvitur: qvæ nobis præcipuam certe *febrium continuarum malignarum*qve conditionem exhibent.

Internarum cauſſarum altera, qvæ verius *proxima febrium caſtrenſium malignarum materia* indigitari poſſet, eſt *virulenta illa particularum heterogenearum crudarumqve in ſangvine ejusve ſero contenta congeries, qvæ vel forinſecus per contagionem humores ſubinfluit, vel a recenſitis procatarcticis, ac antecedentibus in corpore deliteſcentibus cauſſis fovetur, ac excluditur.*

De modo, qvo *prior interna*qve *cauſſa principalis* producatur, jam in præcedentibus capitibus ſatis ſuperqve egimus, adeo ut nulla ratio ſit, cur una eademqve res tot vicibus repetatur, qvum inde eruditus ac benivolus anagnoſtes haut difficulter dictorum memoriam in conſilium advocare poſſit.

Priori igitur *cauſſa interna principali* ſuperius ſatis explicata, accingamus nos ad *materiæ febrium malignarum proximæ* conſiderationem; utpote a qva hi *morbi* conſiſtunt & foventur, atqve tot inde mirandi *effectus* tamqve gravia *ſymptomata* conjunguntur, aut ſuperata demum *febri* comparent.

Et qvamvis *proxima* hæc *febrium malignarum materia* in ipſo ſangvine aut ejusdem ſero contineatur ac involuta ſit, nec antea forinſecus qvicqvam, qvod nocere posſet, operetur; niſi qvamprimum *virus* illud, contagionis vi attractum, in veſtimentis, linteis, aut lectiſterniis diutius aut contumacius hærendo per patentia cutis ſpiramenta in corpus humanum, aut per anhelitum, vaporis ſpecie aeri permixtum, vel in ventriculum, vel in pulmones ſuſcipiatur: nihilo ſecius tamen de eadem *febrium materia*, ſeu *veneno peſtifero* ita ſermonem inſtituere, ejusve *proprietates* ruſpari conabimur, ac ſi illa ſolitaria & absqve ullo ſubjecto ſeu domicilio ſubſiſteret.

Sic

Sic etjam ipſamet *materia febrium malignarum proxima* bivariam dividi poteſt, alio enim modo agit ejusdem *volatilior* portio, & alio modo *fixior* ac *crudior* ejus pars. Remur itaqve *fugitivam materiam proximam febrium malignarum caſtrenſium epidemiarum eſſe venenum ſeu ſal acidum volatile, corrodens, efferum* (arſenici ſeu realgaris inſtar) qvod vel in ſangvine ac lymfa progenitum, *partim a fixis acidis ſalis particulis, partim vero ab oleoſis urinamq; redolentibus mediante diuturniore mora ſeu digeſtione putrorem inducente ſui juris fit*; vel *qvod* foris per contagionem *in ambitum aut cavitates corporis male diſpoſiti ſuſcipitur : unde adſtipulante perenni circuitu, qvo ſangvinis a corde per arterias amandatur, nunc internis viſceribus ſeſe inſinuat, nunc partibus externis implicatur; & qvamcunqve partem occupat (imo qvoqve reconditos ſpirituum animalium canaliculos) eandem etiam inſolito irritamine convellente ac exedendi vi laceſſere non deſinit, usqvedum vel a conſtrictis arteriarum oſculis, ſangvine remoram patiente, varicoſa,*

ricoſa, lateq; ſe extendens inflamatio, in viſcere ac corporis parte, cui inhæreſcit, excitetur; *vel ab iisdem deniqve corroſis ſuffuſiones acrioris ſangvinis tam in cute qvam in partibus internis nonnunqvam adjunguntur*; unde tot *variolorum, anthracum, puſtularum, phlegmones*qve *vitia* derivari debent; vel a nimia eorundem vaſorum diſtenſione per diapedeſin transſudante tenuiori acrioriqve ſangvine varia *exanthemata*, *morbilli* ac *eryſipelata* producuntur. E contraria vero parte dicimus *fixiorem febrium materiam eſſe crudiorem, indigeſtam, viſcidam, terreſtrem, feculentam*qve *tam purpurei laticis, qvam lymfæ partem, qvibus & minimi ſangvinis globuli indurati a nobilisſimo* Leevenhoekio *detecti, annumerari qveunt*; *unde arteriarum oſcula, tubuli excreantes ac lymfæ ductus obſtrui, ſangvinisqve ac lymfæ perennis motus impediri ſolet.*

Si autem hæ *obſtructiones* pertinaciores remaneant, atqve vel *vehementior corporis* aut *animi motus*, vel *nimia repletio, crapula, vini aduſti abuſus*, aut *excrementa retenta*, *balnea Venus*qve ſangvinis

nis motum cis partes affectas concitatiorem efficiant; aut vaſa turgidiora reddantur, ramuſculi arteriarum retro divaricantes ac per anaſtomoſin juncti certo *inflammatione varicoſa* inficientur: ſingulis enim fere pulſus cordis rhythmis ſangvis recens propulſus alterum cis oſcula hærentem protrudere geſtit; at qvia ulterius moveri haut poteſt, ideo ad latera divergens tutiora diverticula qværit, qvæ tamen non invenit, unde necesſario omnes arteriarum in parte affecta anaſtomoſes ramuliqve protenſi præter naturam inflantur, ac diſtenduntur, & ſic *inflamationis varices* fiunt.

Hæc, qvæ modo pro *materia febrium* ſtabilienda attulimus, haut a re ipſa atqve veritate diſtare mecum forſan ſentient, qvotqvot in rerum naturalium cognitione, artisqve chemicæ experimentis atq; laboribus apprime rectisſime verſati ſunt. Qvi enim varias, aliâs, ſi ſeparatim ſumantur, *innocuas corporum particulas*, *ſalibus*, pariter ſeorſim *vitii im̃unibus*, jungendo, earumve

rumve texturas immutando in præſentisſimum *venenum* magna cura conficere norunt; vel qvi disſolutionis ope aliisve artificii compendiis latitans *venenum* e naturali aut arte conflato corpore extrahere ſciunt; vicisſim etjam, qvi *virus*, ſumme noxium, manuario laboris adminiculo e rebus expellere, aut aliorum corporum additione illud ipſum affabre ſopire, infringere, vel deprimere valent, ita ut amplius nocere neqveat, vel qvod magis eſt, in præcellens *medicamentum* vertatur, hi, inqvam, omnes, ea, qvæ hactenus de *febribus caſtrenſibus epidemiis* earumqve *cauſis* in medium protulimus, ſi non certisſima, vero tamen qvam maxime ſimilia esſe judicabunt.

Maxuma obſtupeſco admiratione, qvotiescunqve recordor, plerosq; *medicos* fere ad noſtram usqve ætatem, in indagandis *genuinis febrium malignarum*, ipſiusqve *peſtilentiæ*, *cauſis*, tam ſocordes fuisſe, qvod exiſtimarint, ac ſi *cauſſæ* horum morborum ab *occultis qvalitatibus* ita dependerent, qvæ nullis,

lis, qvamvis ſollertiſſimis, veſtigiis poſſent indagarier: unde non mirum, ſi in ſanandis hisce aliisqve *morbis acutioribus*, nec non ipſa *peſte* apud ægros tam parum profecere.

Qvod ſi autem accuratius penſitemus, qvibus modis *venenum* hoc *fugitivum* in corpore *progenitum*, aut aliunde per *contagionem* ſusceptum, inibi vim ſuam exerat, palam fiet, operationem ejusdem adeo viriliter ac manifeſte ſe gerere, ut nullus dubitationi amplius ſuperſit locus, qvin *materia harum febrium proxima* a *manifeſtis* ac judicio noſtro eruendis *qvalitatibus* oriatur: *manifeſtæ* qvippe *qvalitatis* indicium certisſimnm eſt ipſa *manifeſta operatio*; & ex *operationibus qvalitates* rerum æſtimare ſolemus.

Exemplum hujus phænomeni ſatis evidens exhibet nobit *vulnus recens ac profundum*, homini aut animali inflictum, qvod *ſolutionem continui* esſe dicunt, in qva *operatio* manifeſta alicujus *cultri*, *enſis*, aliusve *inſtrumenti* animadvertitur, cujus *aciei* aut *cuſpidi* in *corpus*

corpus magno niſu protruſi, molliores ejusdem partes reſiſtere non valent. Nonne hinc edocemur, *manifeſtam* hanc *operationem* non *occultis*, ſed *evidentibus qvalitatibus* ac *cauſſis* adſcribendam eſſe.

Porro, qvoniam ex obſervationibus conſtat, *magnetem* filo appenſum, aut aqvæ ſuberis ope innatantem, & æqvilibrio inhærentem ad utrumqve polum vergere, *ferrum*qve, ut vulgo creditur, attrahere, imo qvoqve *acum magnete* tactam, licet variis in de modis declinet, polos reſpicere; experientisſimi in rerum naturalium cognitione judicant, ad hoc præcellentisſimum naturæ phænomenon producendum liberum *materiæ cœleſtis* fluidisſimæ e particulis corporeis ſubtilisſimis in viſibilibusqve conſtantis, ac copioſe *meatus* ſeu *interſtitia magnetis* pervadentis illabſum ac egresſum concurrere, qvi talem poſituram eidem conciliet, ita ut a magna appellentis hujus *materiæ cœleſtis* qvantitate *activitatis ſphæra* ad certam a *magnete* diſtantiam *atmosphæræ*

inſtar

inſtar conſtituatur; unde tam miræ *magnetis* operationes ſeqvuntur, ad qvem non modo *ferrum*, ſed alii etjam *magnetes* in hac *activitatis ſphæra materiæ cœleſti* innatantes, ac haut procul ab ejusdem influxu poſiti, propelluntur; in ejusdem vero egresſu corpora illa repelluntur. Fuere qvidem plurimi ex *philoſophis*, qvi has *magnetis* virtutes *occultis qvalitatibus*, nec unqvam recludendis proprietatibus adſcribſerunt. Teſtimonia interim pro utraqve ſententia luculentisſima nobis exhibebunt celeberrimi viri, inter qvos ſaltim *Gvilielmus Gilbertus*, medicus Anglus *in phyſiolog. nov. de magnete* pasſim, *Nicolaus Cabeus* S. J. *in philoſoph. magnet.* *Renatus des Cartes* nobilis Gallus in *princip. philoſ. parte* 4. *Petrus Gasſendus*, *Thomas Hobbes*, *Athanaſius Kircherus*, *Vincentius Leotaudus*, uterqve ſoc. Jeſu in *magnetologia*, ac *illuſtrisſimus Robertus Boyle* pasſim in *opuſculis* ſuis ſufficiant: qvorum ſcribta, cui ſententiæ magis ſit fidendum, benivolus lector ipſemet evolvat;

Nonnunqvàm etjam varios ac graves *morbos*, remediis qvibusvis ſecundùm artem fruſtra adhibitis, vix obedientes, per extus appenſa, vel qvocunqve modo corpori applicata *amuleta*, ex rebus, utplurimum vilisſimis ac abjectisſimis, vel omni prorſus odore carentibus conſtantia, ſublatos fuisſe vidimus.

Huc ergo referenda etjam mihi videtur *medicina diaſtatica* ſeu *magnetica*, ubi non infimi ſubſellii *auctores*, remedia effectus ſuos in diſtans agendo obtinere, perhibent: qvo de poſt *Paracelſum* videndi *Joan. Erneſtus Burggravius*, *Andreas Tenzelius*, *Rodolphus Goklenius*, *Robertus a Fluctibus*, *Kenelmus Digbeus*, *Joan. Baptiſta van Helmont*, *Petrus Servius* medicus Romanus, *Petrus Borellus*, *Sebaſtianus Wirdigius*, *Thomas Bartholinus* de *transplantatione morborum*; præſertim autem *Gvillielmus Maxvellus* de *medicina magnetica* opere novo, ejusdem editionem procurante *Georgio Franco*, medico Palatino ac profesſore publico celeberrimo: qvem, ut reliqva

doctis-

doctisſima hujus acutisſimi Scoto-Britanni ſcribta, ſi eorundem copiam nanciſcatur, publicæ luci non invideat, obnixe rogamus: qvemadmodum egregium hunc tractatum ex liberalitate generoſisſimi D. *Polieri de Botans*, Sereniſſimo *Electori Palatino* a ſecretioribus tunc temporis conſiliis ſibi communicatum, licet tertium illi non addiderit librum, typis imprimi curavit. Heic D. *Polieri* ideo mentionem fecimus, qvod hujus viri nobilisſimi vix ſatis deprædicandam encomiis humanitatem, ſtudiorum olim ſocius amplisſimus ac excellentisſimus *Joannes Otto* M. D. Præſes causſarum forenſium ac criminalium dexterrimus *mecum* plus vice ſimplici expertus ſit.

Hinc plurimi ex viris doctis, iisdemqve ſinceram pietatem colentibus ſolita præjudicatione moti omnes iſtiusmodi *operationes in diſtans*, omniaqve *appenſa*, tanqvam nefandæ magiæ rea ac illicita, damnarunt; qvia *occultas has virtutes* omnem naturalem potentiam

ſuperare opinantur: qvibus plures tamen hanc ob causſam adhuc adſtipulantur; ideoqve iisdem remediis uti nefas esſe, tota die declamant, & in omnes ac ſingulos mirum in modum debacchantur. Plures enim hisce rebus omnem penitus virtutem præcidunt, qvod tales *lapides*, *herbæ*, *radices*, *ligna*, *osſa* & ſimilia omnis odoris ac ſaporis plerumqve expertia ſint; neqve ulla res, qvocunqve modo paretur, ſive hisce adminiculis portiuncula ab ægrotantis corpore ſociata ſit, ſive ſecus, efficaciam ſuam in diſtans transferat.

Verum ex adverſo omnes, qvi naturæ arcana, abditasqve rerum causſas, & exinde reſultantes effectus ruſpantur, nobiscum æqvisſime judicabunt, plurima eaqve profundi ſpiritus *effluvia*, ſubtili ac pellucida *cœleſti materia* turgida e *periaptis* aut *in diſtans agentibus* exhalantia in rariorem cutis texturam penetrare, ut ſuppresſi vel ad ferociam conciti *ſpiritus animales* in ipſis *nervis* cordarum inſtar ad qvemvis motum ſuſcipiendum per univer-

ſum

ſum corpus extenſis, ſic inde pervadantur, illuſtrentur, excitentur, aut etjam ſopiantur, qvo & ſaburrā peccantium in corpore humorum, ubi hæreant, feliciter ac confertim e ſede ſua non tantum deturbare, ſed etjam e corpore ipſo eliminare, atqve ita ægros tam ab hac *lue*, qvam ab aliis qvibuscunqve *ægrimoniis* liberare valeant.

Uberiorem hujus rei explicationem deſideranti elegantisſimorum tractatuum illuſtrisſimi *Roberti Boyle*, nobilis Angli, de *atmoſphæris corporum conſiſtentium*, de *mira ſubtilitate, natura determinata ac inſigni efficacia effluviorum* aliorumqve viri hujus celeberrimi *opuſculorum* decies repetitam lectionem commendatam cupimus, ut in qvibus plurima effectuum dictorum experimenta pasſim occurrunt, qvæ attente ſcrutantibus ſummo animi oblectamento erunt.

Nobis itaqve haut abſimili modo demonſtrare ſatagentibus *proximam febris caſtrenſis contagioſæ cauſſam* & inde emanantes *proprietates* ab *evidentibus* ac *ma-*

nifeſtis, non vero *occultis qvalitatibus* oriundas esſe, omni cura incumbit, ut cunctos *effectus operandi*qve *modos* ejusdem disjunctis vicibus ita examinemus, qvo de illorum competentibus *qvalitatibus* nullus omnino dubitandi locus relinqvatur; ſicuti in *ſeqventibus capitibus* aliqvo modo prolixius hac de re agere niſi ſumus.

Unicum adhuc rationibus conqviſitis confirmandum ſupereſt, *morbi* videlicet hujus *cauſſam proximam* ſeu *materiam*, ut ſupra jam innuimus, etjam in *veneno* ſeu *ſale acido, corrodente, effero, volatili, ſulfureo, arſenicum æmulante*, ſeu, ut chemici loqvuntur, *realgarino* conſiſtere.

Qvoniam cujusqve *veneni* indoles eſt, qvotiescunqve *homo*, vel aliud *animal* ejusdem, licet ſat exigua, imo minima qvantitate, particeps fit, jam omnes eorundem, jam qvasdam principes, & ad vitam ſumme necesſarias *functiones* inſolito impetu ferire, effreniqve licentia pervertere, *ſpiritus animales*, vitæ noſtræ rectores, dispellere

&

& ad inſaniam adigere; *motum* qvemvis, ut & *digeſtiones* ac *ſecretiones* naturæ congruas ex *humoribus*, *chylo* ſcilicet, *ſangvine*, *lymfa*, ac *vehiculo nervorum* ita turbare, ut nunc ultra modum congelentur ac indureſcant, nunc nimis colliqveſcant: ex qvibus tandem plurium, ſi non omnium, in tali corpore *functionum læſio* aut *abolitio*, ſingularumqve partium *corruptio* pollutas hoc acri *veneno* partes neceſsario ſeqvitur: qvod vel ſubito ferociendo, vel pedetentim ac clanculum ſerpendo, hominem nihilominus in maximum ſanitatis ac vitæ diſcrimen conjiciet.

Hinc gravisſimis rationibus impulſi affirmare cogimur, *febris malignæ caſtrenſis causſam alteram proximam* ſeu *materiam* qvoddam e recenſitis modo *venenis* esſe, eo qvod, adſtipulante experientia (ſicuti jam in antecedentibus dictum fuit, & infra porro fuſius explicabitur,) ſimili prorſus modo in corpore humano ferociat, taliumqve funeſtorum effectuum, & inde conſeqventium infauſtorum eventuum ma-

ter exiſtat. *Venenum* enim *dicitur,qvod per venas eat*.

Hoc autem *virus* vim ſuam mediante aſſiduo putrefaciente calore exſerere conſtat: cumulatas enim ac ſtagnantes mox cruditates digeſtio hanc colluviem putrore polluens ſeqvitur; unde poſtmodum humoribus nimium diſſolutis illibatæ adhuc ſangvinis particulæ ab eodem veneno ſeparantur, aut penitus invertuntur, qvalitatemq; virulentam acqvirunt. Sic etjam putridi ac hoſtilis hujus caloris vi particulæ ſalium, graveolentes inſtar urinæ, volatiles, pingvibus ac fibratis alias involutæ extricantur ac aceſcunt, qvæ antea ipſum acidum obvolvendo, id neutri potentiæ particeps reddebant, ac intra vaginulas ſuas reconditum conſervabant; nunc vero fugitivæ ex iisdem e corpore in auras avolando, ipſamet *contagii materiam* exhibent; & fixiores intus deliteſcendo tam diu arteriarum oſcula, lymfæ ductuum exiles canaliculos, glandularumqve tubulos aliasve partes aut integra viſcera ita depaſcunt

depaſcunt ac erodunt, donec inflammatio confirmetur, exanthemata ac puſtulæ erumpant; vel partes penitus ſphacelo corrupta ſint: ni venenum cito natura vel arte juvante invertatur, hebesqve fiat, aut alio, ubi nocere vix amplius poteſt, amandetur. Siqvidem omne acidum, qvamprimum a pingvium ſeu oleoſarum ac fibratarum particularum, ceu ſpicula ejusdem acutiora obtundentium, involventium ac occultantium, compedibus exolvitur, reliqvo corpori, ventriculum ſi excipias, ſumme noxium exiſtit.

Atqve ut exemplo clarisſimo dicta mage confirmentur, perſcrutantium oculis *lignum putridum* exponere ſufficiat, qvod, licet cremetur & in cineres redigatur, parum *ſalis lixivi* vel plane nullum, ex qvo dein *ſal volatile*, urinam redolens, confici posſet, ſuppeditat: fitqve hoc ideo, qvia *ſal* ejus lixivum ſeu *fixum*, dum lignum reſeratum atqve putrorem nactum eſt, non concreſcit; ſed particulæ ejusdem disſolvuntur, ſuiqve juris fiunt: unde hujus ligni *ſal*

volatile urinam redolens, mediante putredine ſeſe prodens ſenſim in auras avolat, & qvoties crematur, niſi in excipulis colligatur, facile pariter evaneſcit. Cum asſertis hisce, ſi placet, confer, qvæ de iisdem collegit illuſtris *Joannes Baptiſta ab Helmont* pluribus in locis, præſertim vero in tractatu *Blas human.* § 38. 39. 40. 41. 42. cujus ipſamet verba heic apponere conſultum duximus.

„ Alioqvin multa fiunt fixa, reſiſtuntqve perſpirabilitati, ſi càlore urgeantur, qvæ alias erant in ſe volatilia. Qvare alcali non generatur in cinere ab igne efficienter; qvamqvam effective inde procedat. Qvippe officium ignis eſt qvidem accendere, conſumere, & ſeparare, non tamen qvicqvam producere. Cum non ſit dives ſemine, ipſe deſtructor ſeminum, ignis: ex ſeminibus autem procedit omnis generatio. Dum ergo alcali fixum fit ex ſale antea volatili, non eſt productio rei nova; ſed rei alteratio ſaltem. Alcali enim materialiter qvidem erat in concreto ante cremationem, fluebatqve una cum Mercurio atqve ſulfure; verumtamen, dum ignis tollit Mercurium & ſulfur, ſal qvidem, tanqvam principium magis ſubſi-

„ſubſiſtens, in liqvatione concremationis arri-„pit ſibi vicinam ſulfuris ſive pingvedinis par-„tem; eamqve, dum ab ignis tortura non ſat „valet tueri, partim ſub larva Gas ſimul avolat, „atqve empyreumatis odorem acqvirit, par-„timqve apprehenſo, ſulfuri colliqvando incor-„poratur, & verus carbo fit. Qvapropter ſul-„fur conjugio ſalis jam fixus, non celeriter e „carbone in fulſginem tendit; ſed ſenſim, ac „non niſi aperto vaſe, adeoqve cum ſulfure pri-„ori (nam hinc ſulfur rei plerumqve acutum ſa-„lis volatilis ſaporem retinet) ac tandem cum „ſulfure carbonitio juſtum ſui ſalis volatilis „pondus evolat. Qvod ſane nusqvam eſt ma-„nifeſtius, qvam in carbone mellis. Hic enim „ſi vaſe clauſo urgeatur, candenti igne immu-„tabilis perſeverat; vaſe autem aperto ita u-„trumqve abit, ut porro nil cinerum reſiduum „unqvam ſuperſit. Materialiter ergo ſal alcali „præexiſtit in concreto ante conflagrationem: „qvoniam formaliter totum ſal in concreto e-„rat volatile, & non in forma fixioris alcali. „Qvod jam imprimis liqvet in cruore, qvi totus „absqve reſidentia ulla per poros inſenſibiliter „exhalat volatilis; ſin autem concremetur, plu-„rimum ſalis fixi in cinere ſuo relinqvit. De-„niqve lignum pini, qvod parum cineris, mi-„nusqve ſalis dat, in cinerum clavellatorum „præparatione totum calcinando vertitur in al-

cali

„cali. Etenim e Scandia advehuntur nobis ci„neres clavellati, *Weedaſchen* dicti, e pino „plerumqve, & qvercu nonnulla cremati, qvi „cum humidiore aëre cados, qvibus vehuntur, „inficiant, ſale nimirum liqvato: itaqve ligna „cadorum, ſic ſalita, dum cremantur, liqveſcunt „inſtar cornu, ac fere in ſalem degenerant, etjam „pars cinerum nempe ſal fit, ratione contenti „ſalis; qvod dein *Potaſchen* nominant. A„lioqvi enim cineres ejusdem ligni, ablato ſale „manent cineres, & non fiunt ſal. Unde ni„mirum conſtat, ſalem ex cinere, ſalem deinde „per colliqvationem ſibi ſimilem efficere, & „qvidem fixum. Ac proinde in concreto, ratio„ne ſalis & colliqvationis, fixitatem alias non „exiſtentem, ſuboriri. Ita, dum vini tartarus „crematur, vix unciæ ſedecim ejus dant binas „uncias cum dimidia ſalis alcali; ergo tredecim „cum dimidia unciæ volatiles calcinando perie„re. Hæ tamen ſi diſtillentur, ac demum im„bibantur, in ſuo carbone reſiduo adhuc qva„tuor uncias ſalis cum triente dabunt per coho„bationem. Ergo qvod de qvatuor & triente „unciis vides factum te arbitro; idem judica „de duabus unciis & ſemiſſe prioris alcali. Huc „facit, qvod alibi de aqva vitæ, fixata in alcali „tartari, dixi, idemqve aceto evenit diſtillato. „Hinc itaqve apparet, ſal volatile rei fixari in „ſuo alcali fixato. Imo pariter totum cinerem

antea

„antea fuiſſe volatilem, fixatumqve ſub prima „colliqvatione combuſtionis; ſalia autem vo„latilia, qvæ esſentiis propinqviora erant, in „prima ignis tortura, ſimul cum esſentiis abſceſ„ſiſſe. Nota tamen, qvod tametſi alcali e ſpi„ritu vini fiat, in tartari ſale fixo; nihilominus „qvatenus ſal aqvæ vitæ connubio esſentiæ „mutatum ſit, in fixitate tamen univoca ambo„rum unum ab altero ſeparabile esſe, atqve di„ſtingui. Qvatenus alcali e ſpiritu vini, affuſa „aqva forti, fit rubicundum; alcali vero tartari „non mutat colorem. Qvodcirca etjam eſt ſua, „inter alcalia reſpublica & adulteratores mone„tæ; plurimum circa ſal tartari laborant, ſpreto „alcali ſalis petræ. Etjam ſal alcali paratum, „ut dicitur heic e ſpiritu vini, per ſui ſociatio„nem mutat ſaporem lixivii tartari: ſic, ut eva„dat balſamus Samech Paracelſi aſtringens, qvi „antea ſaporem lixivii habebat, expers balſami „erat, & cauſticum referebat. Tandem huc „qvadrat, qvod ligna carioſa atqve putrida vix „ſalem in ſuis cineribus relinqvant. Qvippe „ſal volatile abſcesſit cum ſulfure per fermen„tum putredinis: adeoqve tantumdem ſalis „fuit volatile in re, ſive concreto, qvantum ſal„tem in cinere deficere reperitur, id eſt, totum. „Unde ſeqvitur, qvod ſal volatile, tam a ſulfure „qvam ab mercurio repetitum, idem ſit materia„liter cum alcaliſato; ac proinde volatile alca-

liſatur,

„liſatur, & vicisſim alcali volatiliſatur, manente „formalı concreti proprietate. Seqvitur de- „niqve, qvod ſulfur concreti diſtillatum, & ſul- „fur carbonis ſint ejusdem ſpeciei, licet hoc „carceratum, ıllud vero liberum ſit.

Huic qvoqve adde experientisſimum *Ottonem Tachenium* in *Hippocrate* ſuo *chemico* & *clav. medic. Hippocrat.* quibus adde acutisſimum *Joan. Bapt. Alpruni* Medicum Vindobonnenſem in *experimento medico de contagioſa peſte Viennenſi.*

Qvia nullum fere in rerum natura *venenum* reperitur, qvin *ſali* cuidam *luxurianti, corrodenti* ac *convellenti* ortum ſuum debeat, ideo morbi, qvem tractamus, *materiam fugitivam proximam esſe ſal venenoſum* in antecedentibus jam dictum eſt: idqve facili negotio probabimus; cum qvotidie varium doloris, morſiunculæ, pruritus, roſionis, imo ejam odoris, ſaporis, frigoris, ac caloris ſenſum a diverſis, ınviſibilibus tamen, varieqve modificatis, aeri aut liqvoribus qvibusvis innatantibus ſalium particulis, motu inteſtino

ſenſiles

ſenſiles qvascumqve corporis partes perreptantibus oboriri animadvertimus. Qvoniam itaqve in *febribus caſtrenſibus* multivarii dolores, ictus, irritamina, ſpaſticæ conſtrictiones tam intra qvam extra vaſa, ſangvinem ac lymfam ferientia, eorundemqve eroſiones itidem percipiuntur, qvæ ſenſus perturbationes ac irritamenta non posſunt non ab acrioribus ſalium particulis excitari. De qvibus virorum noſtra ætate celeberrimorum ſcribta, præſertim autem *M. Malpighii*, *Caroli Fracasſati*, *Joann. Alphonſi Borellii*, *Laurentii Bellini*, *Roberti Boyle*, nec non *Henrici Oldenburgii acta philoſophica*, *Thomæ Bartholini acta medica Hafnienſ.* & in his expertisſimi *Olai Borrichii* accuratisſimas *obſervationes*, cum ejusdem *Hermete vindicato* legi merentur.

Qvæ ſupra recenſita ſunt, *materiam hujus morbi fugitivam proximam acidum & corrodens venenum esſe* nobis perhibent; idqve patet exinde, qvod *flammæ* aut *chryſulcæ* inſtar partes corporis viventes corrodere, celeriqve impetu dilace-

lacerare atqve divellere ſolet: unde etjam in extremis arteriarum ac lymfæ ductuum oſculis ſpaſticæ conſtrictiones humorum circuitum penitus intercipientes efficiuntur. Experientia enim qvotidiana conſtat *flammam*, *aqvam fortem*, *mercurium ſublimatum*, *arſenicum*, atqve alia *venena corrodentia* propter *acidum luxurians*, cujus ſpicula e thecis ſuis jam evoluta ſunt & extant, hac penetrandi vi pollere; hujus dogmatis teſtes ſunt labores pyrotechnici: imo *Hippocratis* jam tempore hæc asſertio innotuit, ac procul dubio a *priſcis Ægyptiis chemicis* ad *Græcos* delata fuit: de qvibus videatur ipſemet *Hippocrates* libro de *veteri medicina* § 24. edition. *Antonii van der Linden*; atqve in hunc commentarii *Michaelis Ettmulleri*, qvem mors iniqva præmature e conſpetu noſtro raptavit; ut & *VVilhelmi Ten Rhyne*, Medici Bataviæ Jacatrenſium in Java majori, luculentas ad hunc *Hippocratis* textum *annotationes*.

Ne vero *volatile* hujus *veneni*, qvod in explicatione parum difficultatis adfert,

fert, nobis avolet, pernicem ejus motum, qvo univerſum ſangvinem totamqve lymfam in corpore deliteſcentem celerrime penetrat, eosdemqve humores ad ſtagnandum ſollicitat, conſtrictiones ſpaſticas excitat, ſimulqve ſpiritibus in latebris ſuis vehementes turbas ciet, atqve in arteriarum ramuſculis extremam varicoſam diſtenſionem ſeu inflammationem efficit, ſicqve perbrevi temporis momento totum hominem inqvinamento ſuo pervagatur, paucis verbis demonſtrasſe ſufficiat.

Tandem hujus luis *cauſſam proximam alteram* ſeu *materiam fugitivam* etjam in *effero ſulfureoqve*, ſeu *arſenicum participante veneno*, qvod *Paracelſi* asſeclæ *realgarinum* vocant, conſiſtere exiſtimamus. Superius jam *realgar* apud chemicos *fumum cryptarum* ſignificare (ſub qvo etjam *immaturæ hydrargyri, ſtimmios* ac *ſandarachæ exhalationes* comprehenduntur) indigitavimus; & qvia *febris caſtrenſis causſa præcipua* ſeu *materia peſtifera volatilis proxima* etjam *fugi-*

tivam & *corrodentem acrimoniam*, *mercurii ſublimati* aut *arſenici* inſtar, qvamvis non in tam excellenti gradu, habeat; inconſiderantiæ nos alicujus reos fieri vix credo, qvod affectum noſtrum ab *ceſſero*, *ſulfureoqve* ſeu *realgarino veneno* qvam proxime produci ſtatuerimus.

Qvorum delicatulæ aures voculæ peregrinæ duritiem ferre vix posſunt, nobis, qvod in explicatione causſæ barbara hac voce auſi ſimus uti, ignoſcant; commodiore namqve heic nos vocabulo deſtitui ingenue fatemur: qvum multæ hodie occurrant res, qvæ propriis nominibus exprimi haut qveunt; maxime vero ſi easdem purioribus Latinis vocibus, a clasſicis ſcribtoribus olim uſitatis, omnibus nervis exprimere contenderemus. Phyſici enim, aliiq; e doctiorum clasſe plures tanta genuinarum vocum inopia hactenus laborarunt, ut etjam iisdem indagandis curam amplius haut magnam impenderint, qvo res odorantes & ſapore refertas decentibus nominibus inſignirent, ac in certos gradus ſeu clasſes diſtribuerent,

rent, cum tamen artis opticæ gnari, ac muſici omnibus coloribus ſonisq; convenientia nomina qvam elegantisſime impoſuerint. Si itaqve perſonatus ille piusqve *Baſilius Valentinus* (qvem alii *Trithemium* fuisſe autumant) ac magnus *Paracelſus*, qvod ejusmodi vocibus mentem resqve ſuas explicuerint, cenſuram evitarunt, nos qvoqve ipſorum veſtigiis heic inſiſtentes excuſatos fore confidimus; tantoqve magis, cum doctisſimi viri hodienum idem faciant, qvos inter ſolus *Carolus de la Font* Med. Doct. & Profesſ. primarius in academia Avenionenſi ſufficiat, qvi in *disſertationibus medicis de veneno peſtilenti* peſtem nullatenus ab occultis qvalitatibus, ſed a *venenoſis ac corrodentibus fosſilium* ſeu *arſenici exhalationibus* aera inqvinantibus oriri asſerit: qvoniam vero elegans hic *tractatus* nuper in pauciorum manibus verſaretur, nunc vero tertiûm lucem publicam novis prelis Jenæ aſpexit, ideo ipſum auctorem lector benivolus adeat, aut Anglicam lingvam callentes, harum disſertatio-

num compendium ex *Henrici Oldenburgii actis philoſophicis* No. 73. anno 1671. 17. Julii fol. 2210. ſaltim percurrant, ubi ſententiam auctoris primo mox obtutu percipient; qvod Latine translatum heic inferre voluimus, cujus verba ſic ſe habent.

„ In priori harum diſſertationum Auctor a„git de natura ac cauſſis peſtis, ad qvalitates „occultas aut aſtrorum influxus haut confugi„endo; ſed venenum peſtilens ab aëre, præſer„tim exhalationibus arſenici infecto ac corrup„to, deducendo, qvod vel reſpirationis ope per „os, aut nares attrahatur, unde pulmones ac „cerebrum afficiantur, vel cutem penetrando „in reliqvas corporis partes ſeſe inſinuet: ubi „non coagulando, (uti D. Williſius ſtatuit, cujus „ſententiam tamen Auctor ſatis modeſte exa„minat) ſed corrodendo vim ſuam inferat, qvæ „non a calore, aut ulla primarum qvatuor in „ſcholis celebrium qvalitatum, ſed a certa par„ticularum ſalis corrodentium, ex pluribus ef„fectibus ipſius arſenici patentium, textura de„pendeat, qvos juxta ſeriem recenſet; præſer„tim vero ea, qvæ in cadaveribus a peſte demor„tuorum conſpiciebat, in qvibus non ſolum in„terior ventriculi tunica, ſed reliqva etjam in„teſtina corroſa, nigra, ſphacelo affecta ac cor-

rupta

„rupta fuerint. Minime tamen inficias it, qvin „huic ex arſenici proſapia veneno etjam aliæ „exhalationes, præcipue vero ab hydrargyro, „ſociari qveant, qvæ, ſi jungantur, ac cum aliis „ſimul volatilibus particulis ſublimentur, ſum„me deſtruentia fiant, & potisſimum in corpo„ra præ aliis diſpoſita, qvæ nempe cacochymia, „plethora, obſtructione, ſubita humorum con„turbatione ab imaginatione, metu aut con„ſternatione excitata laborant, ſuſcipiantur. „Qvantum ad ipſius peſtis propagationem, exi„ſtimat ac evincere conatur, eandem, ſicut vul„go putatur, non ita contagioſam eſſe, adeo, ut „ſi decem forte peſtis labem ex contagio hauſe„rint, mille repertos iri, qvi ex aere ipſius peſtis „ſeminaria in peſtilenti conſtitutione traxerint. „In poſteriori vero disſertatione Auctor diver„ſos ſanandi peſtem modos exhibet, qvibus cor„rodentes particulæ vel expellantur, diſpergan„tur, involvantur, retrudantur, figantur, aut in „earundem tranſitu, dum corpus pervadunt, „impediantur; ubi & diverſa ſuggerit remedia, „qvæ ab eodem cuilibet dictæ methodi mem„bro convenientia judicantur: tandem brevi„ter finiendo, optuma conſilia, ſe contra peſtem „præmuniendi, addit; qvorum hæc tria prima„ria inculcat: ab aere ſcilicet venenoſo procul „ſecedere, eundem corrigere, aut ſemet ipſos „contra aera peſtilentem munire: ubi ſimul,

„qvomodo duo poſtrema omnium optume ex-
„pediri qveant, mentem ſuam detegit.

Conſtat ex adductis, Auctorem hujus libri ſtatuere, continentem peſtis cauſſam alteram ſeu materiam proximam eſſe *virus* de *arſenico* participans, qvod qvandoqve e *cryptis terræ* exhalando per *aera* diſperſum, & inde reſpirationis ope, aut per meatus cuticulares, glandulasq; miliarias in corpus humanum attrahatur: qvicqvid autem ſit de hoc, qvod in præſentia rerum magis defendere, qvam infirmare devincti eſſemus, aſſerto, demonſtraſſe ſufficiat, *materiam febrium caſtrenſium proximam volatilem* in corpore humano *qvalitatem virulentam*, exhalationibus *arſenici* ac *hydrargyri* ipſo effectu reſpondentem acqvirere; qvia tam dictæ exhalationes, qvam virus in corpore humano productum partes rodendo, ſpiritibusqve diſturbandis occupatum ſit. Qvapropter eandem ob commodioris vocis defectum *realgarinum*, ſeu *efferum ſulfureumq; venenum* nuncupavimus; qvia tam foſſilium *virulentæ exhalationes*, qvam

qvam *venenum peſtiferum* in corpore humano contractum corrodendo, conſtringendo ſpiritusqve irritando partibus viventibus cladem inferunt. Celeberrimos ergo hac in re viros ſecuti ſumus, qvi *cauſſis morborum veneniferorum* ejusmodi nomina imponere haut veriti ſunt; ex qvibus ſi *Paracelſi ſcribta* iliade prolixiora legi formidarentur, ſolus *Johannes Hayne* de *morbis aſtralibus* conſuli poterit.

His qvidem omnibus, qvæ hactenus de *proximis* & *internis febris caſtrenſis epidemiæ cauſſis* in medium protulimus, illorum ſententia, qvi magni *Helmontii* placita amplectuntur, obſtare videtur, asſeverantium, *cauſſas malignarum febrium proximas in triſtibus moleſtis ac perverſis ideis* ſeu *ſpirituum irritationibus, terribilia veſtigia generi nervoſo imprimentibus*, conſiſtere, qvæ eosdem a functionibus ſuis naturalibus recedere, & ex adverſo operationes peregrinas valetudini humanæ contrarias exercere adigant. Verum, ſi enunciationem hanc accuratius examinemus, aut fal-

tim mitius illa explicetur, utramqve hypotheſin haut inter ſe pugnare, ſed facili negotio alteram cum noſtra conciliari poſſe ſententia, comperiemus; modo nobilisſimi *Helmontii* ſeqvaces, *triſtibus* hisce ac *moleſtis ideis*, tanqvam *charactere ſignatis ſpiritibus* non omnem *corporis* ſeu *materiæ esſentiam* adimerent; unde enim *exanthematôn*, *macularum*, *purpuræ*, *inflammationum*, *gangrænæ*, *ſphaceli*, aliorumqve in hoc morbo & peſte ſeſe manifeſtantium effectuum causſæ explicarentur, niſi corporei qvid, vi ſua corrodente tales in corpore turbas excitans, conjunctum esſet. Ipſemet *Helmontius* omnium optume litem hanc dirimit, *tractatu de febribus cap.* XVII. § 8. his verbis:

„ Neqve ideo fruſtra conqveritur anatome, „disſectionum difficultates mox ſub pyloro ſuperare qvasvis alias totius corporis, propter „vaſorum multitudinem, glandulis intortam. „Hinc namqve exorbitationes alimenti, male „digeſti, maleqve diſtributi, itemqve ſcoriæ, „ſive ſtercoris liqvidi, extra orbitam alienati, „vel humoris alimentarii ac ſpermatici degene„ratio ſimul concurrunt; unde ſtomachi œconomia

„nomia evertitur. Cuncta ſiqvidem concur-„runt in vaſorum multiplicata textura, excre-„mentorumqve adhuc commiſtione. Qvibus „de cauſſis virus ſurgit, alienanturqve alimenta „ſcopo, variasqve per moram ſubeunt altera-„tiones. Qvas dum topicus ibidem Archeus „ſua perſentit ditione, anguſtiatus, turbatus ac „veluti demens diverſimode illa adhuc alterat „magis, ac pro venenorum illorum ſvaſu, varias „confingit ſuarum perturbationum ideas, ut „Protheum Poetarum exprimat, variamqve „febrium ſcenam effingat. Non proin tamen „virulenti hujus contagii metamorphoſes fines-„qve ſunt medentum objecta. Nec enim tum „venenorum ſymptomatumqve eſt ſpectanda „varietas, qvantum loci dignitas & perturbatio „Archei; & dein, qvo medio compeſcatur virus, „reducaturqve averſio, concitataqve confuſio „Archei. Nam his ſedatis ceſſat mox ipſa fe-„bris, qvæqve materialiter ibidem peccant, fa-„cile a natura domantur, atqve recedunt dire-„cte ſubacta. Hac ſcilicet via ſtatim febres „cedunt, ad appulſum alicujus arcani; reſidu-„um autem expulſionis, committitur humeris „naturæ, ut ſua ſervetur Hippocrati dignitas. „Qvod ipſæ naturæ ſint morborum medicatri-„ces. Hæc de continuis; juxta atqve interpo-„latis febribus & loco natalitio illarum. Huic qvoqve ſuppar eſt locus tractatu Demens

„Idea § 35. 36. Tantum abeſt, qvod inſanæ „ideæ formarentur a mente ſtulteſcere neſcia. „Nam patet, qvod ideæ ſeqvantur perturbatio-„nes rerum, unde fiunt. Qvod maxime cla-„rum eſt in Rabiente & Tarantula: qvorum vi-„rus propriam, determinatam, æqvalemqve a-„mentiam producit, & ideas ſibi perpetuo con-„ſimiles. Sic qvoqve fortis perturbatio no-„ſtræ imaginationis imaginem cudit, eamqve „imprimis in ſordes aliqvas, ſin minus in ipſum „alimentum, vel etjam in partem ſolidam, & „noſtri conſtitutivam. Unde videlicet conti-„nuata eſt idearum novarum propagatio, ipſa-„qve diverſitas & amplitudo, in maniacis.

Verum qvia *animi paſſiones*, *ſpirituumqve perturbationes* vehementiores *externis procatarcticisqve cauſſis* ſupra jam annumeravimus, ut &, qvomodo *ſpiritus animales* ab hoc *veneno* afficiantur. *ſectionis hujus cap. 6. ac præſenti* explicuimus, *triſtes* hasce *ideas*, ſeu *ſpirituum turbationes*, ni ab *aliis ſordibus* in furorem agantur, aut *cauſſam procatarcticam* esſe, aut, qvod magis veritati conſonum eſt, ob accumulatas prius ſordes, *cauſſam antecedentem* conſtituere, quarum idearum opera poſtmodum in ipſo corpore

re illud *peſtiferum corrodens ac luxurians virus* qvidem produci, ultro largimur, easdem vero *cauſſam proximam febrium* eſſe negamus. Qvod ſi ſint, qvi nos temeritatis aut impietatis arguerent, qvod hujus *luis*, & per accidens etjam *peſtilentiæ cauſſam primariam ac proximam* a ſenſibus notis & corporeis tantum rebus oriri ſtatuerimus, his reſponſa reddimus, nos pietatem piantes a jam recenſitis *ſuperiores cauſſas*, ſeu *irã Numinis divini* non excludere, ſed potius easdem ob *ſacramenti reverentiam*, utut tacite, includere. Qvis enim ex ſanioribus inficias ibit, qvin *bella injuſta, generiqve humano exitialia, ira, vindictæ cupiditas, cædes, ſtupra, comesſationes, vinolentia, ſocordia, aliæqve vitæ deſidioſæ illecebræ* infinitas fere *calamitates morbosq;* præſertim autem *ipſas febres caſtrenſes*, (qvæ cuncta, ſi juxta divinitus datam philoſophiam moralem loqvi velimus, nil niſi *delictorum fructus ſceleribusqve patratis condigna* præmia ſunt) fataliter poſt ſe trahant? Qvoniam vero falcem alienam in mesſem mittere, atqve de fratre

fratre, qvi ovo prognatus eodem, imprudentius judicare, noſtri nunc non eſt inſtituti; juſtam tamen enormium & execrandorum ejusmodi vitiorum reprehenſionem, ac emendationem ſaluberrimo tranqvillitatis vitæ præſidio esſe ducimus; atqve hoc, qvicqvid eſt operis, piis animarum ducibus, illibatorumqve morum magiſtris commendatum volumus: nos interea corporis ſanitatisqve curam duntaxat habentes in id præcipue intendimus, ut miſeros morbo ægros, auxiliante Deo, ab hujusmodi valetudinis gravitatibus ſine mora vindicare, priſtinumqve iisdem vigorem congrua medicatione reddere valeamus.

Altera cauſſarum corporearum, *fixior* nempe *crudiorqve materia* tam ampla heic demonſtratione non indiget, ac *volatilior* pars, de qva diffuſius hactenus cum ingenuo lectore ſermocinati ſumus; qvia ſupra pasſim illarum *cruditatum* mentionem fecimus, & qvo modo generentur, ac operationes ſuas edant, explicuimus: videſis ergo *hujus ſectio-*

ſectionis caput II. IV. V. ac VI. ne eadem toties ſine urgente necesſitate repetantur.

Cap. VIII.

De morbi hujus indole, invadendiqve modo.

QVamprimum itaqve hoc *venenum* in corpore humano productum eſt, aut per *contagium* ab extus eidem ſeſe inſinuavit, nullam certe moram (qvoniam cunctæ res creatæ motui undiqve ſubjectæ ſunt) interponet, tam interna viſcera qvam etjam externas corporis partes ſenſu præditas utplurimum absqve ulla remiſione irritando, titillando. ac rodendo laceſſere, qvin etjam ſpiritus animales inibi latitantes ad trucem ac ſpaſticum motum ſtimulentur; unde apud pleroſqve *rigor* ac *febrilis horror* ſeſe prodit. Qvod ſi ergo functiones, ob ſpiritus jam exhauſtos, vel a ſordium copia propemodum ſuppresſos,

preſſos, qvoad motum internum vim patiantur, ac remiſſiores ſint, *venenum* iſtud ac *crudior lymfæ* portio in affectis partibus magis magisqve ſæviet, donec tandem *ſedem* ſibi profundius figendo, *convulſiones* circa arteriarum oſcula, *obſtructiones* partium ob *interceptum ſangvinis circuitum*, ac vehementes *ob vaſorum diſtenſionem inflammationes varicoſæ* producantur.

At præterea probe notandum eſt, *venenum* hoc ante *rigoris* irruptionem aut *horroris* perceptionem circa ipſius *morbi ingreſſum* nullum adhuc certum ac definitum *locum* obſedisſe; ſed adhuc per totum fere corpus vagari, donec partem aut viſcus ad reſiſtendum impar, qvemadmodum in *eryſipelate* vulgari qvotidie obſervatur, totum occuparit. Attamen grasſante *febri maligna venenifera corrodens*qve hæc *materia* exacto *rigore* citius faciliusqve internis, qvam externis, (qvæ ut plurimum *mitiore eryſipelate* prehenduntur) corporis partibus infigitur: partim propter *ſpiritus* admodum *exhauſtos* aut *ſuppreſ-*

ſos,

ſos, qvorum penuria hoc perniciter ac fortiter proſerpens *venenum* a centro ad circumferentiam propellere amplius non valet; partim etjam *propter cutem extimam, glandulasqve miliarias conſtrictas*, aut *viſcido ſero fartas*, ut, licet *virulenta materia* ad exteriora propulſa ſit, beneficio tamen impulſus ſpirituum & virium evolare haut qveat; ſed a ſangvine abrepta, denuo verſus interiora retrudatur mollioribusqve partibus internis, diſpoſitionem jam ad *venenum* iſtud recipiendum ex cauſſis præcedentibus nactis, irrepat.

Sæviente itaqve *veneno* hoc *lymfa* e ventriculi tubulis, inteſtinorũqve, qvæ nil aliud qvam ventriculus continuatus ſunt, glandulis extillans, *ex acidisſimo ſalſoqve ſucco* in *amarum bilioſum lixivumqve ſal* degenerat; & qvum *lymfa* non ſolum in hisce cavitatibus, ſed etjam pasſim in corpore ab iſta *virulenta colluvie* corrumpatur, nil aliud inde, qvam hujus *bilioſæ* ac *lixivæ blennæ inundatio* ſperanda, qvæ os, fauces, ventriculum ac inteſtina ita polluit, ut non ſolum

ſolum plerorumqve fere *ciborum appetentia* proſternatur, ſed etjam *ſumma cardialgia*, *oris amaror fetorqve*, *nidor e ventriculo*, *ſitis inexplebilis* ac *acidorum delectus* exoriatur: a qvo poſtea *liqvamine bilioſo*, copia ſua ventriculum moleſtante, vomitus crebri ac enormes, & ſæpisſime *bilioſæ ventris aliarumqve partium reſolutiones* ſubſeqvuntur.

Sæpius hoc malum cum *rigore* aut febrium *horrore*, ſæpius ejam absqve iiſdem ægros invadit; nonnunqvam *ſudores* colliqveſcentes ſimul moleſti ſunt; nonnunqvam *ſudor* penitus abeſt, ita ut vel fortisſimis *diaphoreticis* aut *hydroticis* prolici vix posſit.

Apud omnes autem ac ſingulos, qvotqvot hac *febri* infeſtantur inſignis ſtatim *omnium virium labſus*, *omniumqve membrorum lasſitudo* attenditur: imo nounulli adeo *imbecilles* fiunt, ut absqve metu *ſyncopes* ne per momentum qvidem erecti ſedere, multo minus ſtare aut ambulare qveant: qvæ non niſi a ſupresſis ac exhauſtis ſpiritibus contingere ſolent, dum veneni corrodentis

tis vis undiqve explicata eorundem effectum longe ſuperat. Et qvia plures *immodicis vigiliis* aut *ſoporibus gravibus, deliriis, perverſis membrorum motionibus, jactationibus corporis vehementibus, tremoribus* ac *motibus convellentibus* laceſſiri vidimus, ideo *virulentam* hujus morbi *cauſſam univerſum corpus perrepſiſſe, nervorumq; penetralia oppleſſe*, judicamus.

Cumqve ſæpiſſime *capitis dolores, angina, faucium ardor, lingva ſicca* & *ſcabra, maculæ, puſtulæ, artuum dolores, ſpasmus, profluvium ventris, inteſtinorum difficultas, alvus ſuppreſſa, tuſſis*, aliaqve ſymptomata ægros affligant, omnes humores tam ſangvini comixtos, qvam reliqvos a *veneno hoc corrodente* infectos & corruptos eſſe, indicio erunt.

A ſpiritibus ſuppreſſis, exhauſtis vel a naturali conſtitutione *aberrantibus*, præſertim ipſius qvoqve *cordis functiones, ſangvinis*qve in ipſo ad vitam neceſſarius motus vitiatur, dum illud nunc *debiliter*, nunc *vehementer*, nunc cum *ſuppreſſionum metu* movetur; hinc va-

ria *pulſus differentiæ*, isqve jam *celer*, *debilis* ac *parvus*, jam *celer*, *freqvens* & *vehemens*, jam *intermittens* aut *ſuſpenſus* tactu percipitur: qvæ pulſuum differentiæ a ſangvine vel nimium reſoluto, vel nimium coagulato proveniunt: attamen contra plurimorum medicorum opinionem ſangvis in venis verſus cor tendens grasſante hac febre nimis reſolvitur; qvod ex ſangvine per venæ ſectionem in his ægris educto patet, qvi nunqvam, ut alias ſolet, coagulabitur. Cis extrema vero arteriarum oſcula ſic obſtructa aut conſtricta, crudior viſcidior ac feculentior ſangvinis ac lymfæ pars proxime hærere ſolet, qvæ pedetentim, niſi ſangvini circuitus brevi omnino reſtituatur, in putridam masſam vertitur. Hæc lues juxta ſvetam ſuam indolem aliqvas in ædes recepta tam diu ſævire non cesſat, usqve dum ſimul aut progresſu temporis pleriqve fere incolarum ferociam ejus experiantur.

CAP.

Cap. IX.

De ſymptomatibus in hoc morbo contingentibus, eorumqve cauſſis.

EX omnibus *ſymptomatibus* nulla occurrunt, qvæ certius indicant, aliqvem *caſtrenſi*, aut alia *mali moris febri*, correptum eſſe, præter *laſſitudinem* ac *debilitatem* in plerisqve artubus, *dejectum virium*, *cardialgiam* ſeu *præcordiorum anxietatem*, *oris ac lingvæ* (ſubalba, turbida, ac retorrida ſaliva oblinitorum) *amaritiem ac ſiccitatem*, *appetentiam ciborum abolitam*, *ſtomachi præſertim crebram nauſeam* a pingvibus, ovis, carne, piſcibusqve contractam, *ſitim*, etjam qvocunqve fere potu, *inextingvibilem*, *calorem ac æſtum*, non qvidem externo ſemper attactu, ſed ex freqventi ac celeri pulſu, reſpiratione difficili, ſitiqve immenſa æſtimandum, & potisſimum a meridie ad mediam usqve noctem ingraveſcentem; unde ægrotanti

qvies infeſta fit, *noctesq; cum labore* tranſiguntur, *capitisq; vehementibus doloribus, anxietatibus circa præcordia, jugi membrorum ac totius corporis agitatione*, dum lecto tenetur, *ſudoribus*qve nonnunqvam *laborioſis*, nonnunqvam *absqve ullo ſudore* miſer urgetur.

Sæpenumero qvoqve plurimi langventium *perpetuo vomitu*, aut *diuturno ventris profluvio* vexantur: qvo durante nil præter *putridam atramqve* aut *cineraceam lubricam colluviem*, temporis progreſſu *magno cum virium diſpendio* profluenter deponunt; nonnunqvam etjam apud ægrorum qvosdam *fluxus alvi* iſtiusmodi in *dyſenteriam* degenerat.

Communiter omnes fere, qvi non ita periculoſe decumbunt, aut *temperamento* præditi ſunt *melancholico*, ſeu *humorum indole acida & fixa*, qvi antea *lue veneria*, *ſcelotyrbe*, aut *qvartana* laborarunt, qvibus etjam potior *ſeri* portio per *ſudores* aut *diureſin* ablata eſt, qvamplurimum alvo adſtricta erunt; ſic etjam ſi *torminoſi* ſint, aut *abdomen* a *diſtentis flatibus*

flatibus valde tumeat, aut *tympanites* aut *ileus* præ foribus ſit, contumaciter *anus* inde obſerari ſolet.

Urina in principio & augmento hujus morbi præſertim, *turbida*, *lixiva*, *pauca* qvantitate, *putridumqve acidum ſpirans* redditur; *citrina* qvando nonnihil apparet, non admodum *pura* tamen, aut absq; ullo laudabili *ſedimento* vel *nubecula* erit: qvæ licet adſint, ea tamen vel *divulſa*, vel ob *ſalis acidi* copiam nimium *conglobata* apparebunt; aut *lotium* omnino *tenue* ac *dilutum* erit. Interea haut ſatis penetrare posſum, cur plures celeberrimorum medicorum asſerere auſi fuerint, *urinam* multoties in hisce morbis mox a principio usqve ad declinationem naturali ſimilem ſe exhibuisſe; licet ego ſancte adjurare posſim, mihi nunqvam *urinam* omnibus ſuis reqviſitis pollentem in *febribus malignis* obſervare contigisſe; excipias velim primam morbi aggresſionem, dum *inflammatio* nondum firmata eſt, *dies indices*, in qvibus ſigna coctionis humorum apparent, ac ipſam *declina-*

tionem, in qva alias omnia in melius vergunt. Verum enimvero haut ibo inficias, qvin in ipſa *peſtilitate*, in qva vel ſimplex adhuc ſyſtaſeos *humorum reſolutio* ac leve *circuitûs ſangvinis impedimentum* eſt; vel interanea pleraq; *ſphacelo* correpta ſunt, aut ſolus *pavor peſtem* aliqvibus produxit, *urina* naturali ſimillima conſpecta ſit. Sed inde inferre non licet, hæc ſic ſe habere, qvotiescunqve omnium *humorum confuſio*, *cruditatum congeries*, ac internarum partium *inflammationes* ingentem ſangvini labem imprimunt, ubi & ejusdem *ſecretiones* oppido vitiantur.

Et qvamvis ſat diu in hoc ſterqvilinio volutati ſimus, haut tamen ab re fore opinor, omnes illos, qvi *urinæ* naturalis in *febribus malignis* defenſionem in ſe ſusceperunt, ſerio admonere, ut poſthac *urinam* non tantum per tranſennam caliginemq; aſpiciant, ſed præſertim & ipſius *pondus*, & *odorem*, & *ſaporem*, & *colorem*, & *ſyſtaſin*, & *contenta*, & *qvantitatem excretam*, atqve alia qvæcunqve exactisſime notare non dedignentur.

nentur. Qvi in *pyrotechnia* verſati ſunt, per artificioſam analyſin in hujus liqvoris qvalitates penetrare posſunt; maxime vero qvi aliqvoties *phosphorum* inde pararunt. Nam ſimile examen celeberrimus *Alpruni* cum *bubone peſtilenti* pyrotechias ope nuper inſtituebat.

Perpaucos, qvin acutisſimos ac intolerabiles *capitis dolores* conqverantur, reperies, unde vel per totum morbi decurſum, vel eodem incrementum capesſente, vel horis ſaltim exacerbationum *mente capti* erunt, ac delirabunt. Hi etjam, qvi non diu ante *febris malignæ* eruptionem iracundia exardeſcebant, vel nimium contriſtabantur, in *furorem* ſæpisſime aguntur; ac ad ipſam *deſperationem* perveniunt; qvi vel ſibimet ipſis, vel adſtantibus violentam manum inferre ſolliciti ſunt; imo nonnunqvam tantum roboris acqvirunt, ut qvatuor vel ſex qvandoqve robuſtisſimi viri illos in lecto aut cubiculo detinere vix valeant.

Utplurimum etjam, imprimis vero in morbi augmento *vigiliæ diuturnæ* ægris

gris admodum moleſtæ ſunt, & licet obdormiſcant, vel ſomnus non diu durat, vel gravia inſomnia, & crebras corporis jactationes habent. Valde autem periculoſum ſymptoma eſt *veternus*, a qvo ægri difficulter excitantur, & qvanqvam expergiſcantur, nihilominus oculi mox iterum collabaſcunt, qvi poſtea ægre aperiuntur, caputqve ipſorũ ad tactum ligni inſtar durum eſt.

In hoc affectu tam *interni*, qvam *externi ſenſus* vehementer hebetantur; nam non ſolum *intellectus* & *memoria* vim patiuntur; ſed etjam *viſus* ac *auditus* valde debilitantur; atqve *guſtus* & *olfactus* pervertuntur: qvod non aliunde, qvam a *depauperato* probo *ſangvine ac lymfa ſpiritibusqve disjectis* aut *ſuppresſis*, qvi alias in ſanitatis ſtatu e *cerebro* ſecreti per *medullam oblongam* in *nervos* ubertim profluere ſolent, provenit.

Plures etjam variis *motibus convellentibus* percruciantur; nonnulli in *dorſo*, *lumbis* aliisqve corporis partibus horrendos & intolerabiles ſæpisſime *dolores* patiuntur, ut qvandoqve *paralyſi*,

aut

aut *ſpaſmo* correpta *brachia* vel *pedes* loco movere non poſſint, eodemqve fere modo, qvo *arthitide vaga* laborantes, afficiantur. Aliis *pleuritis*, *tusſis ſicca*, *brevis* ac *velox reſpiratio*, & *aſthma*, nonnunqvam etjam *ardor* in pectore, vel in alterutro ejus latere moleſtiam parit. Qvosdam ſimiliter largisſimum & periculo plenum *ſangvinis profluvium* tam in naribus qvam in aliis locis affligit.

In aliis *ſangvinis* per *venenum* reſoluti *qvisqviliæ*, & peregrina ſuis undis vecta *miaſmata* intenſioris ſangvinis per arterias impulſus ope, in *cutem* tanqvam litus, ex alveo ſuo exponuntur, qvæ multivariis *maculis* diſtingvitur, dum hic atqve illic in eadem varii generis *exanthemata*, *rubra*, *purpurea*, *nigra*, & interdum *livida* erumpunt; qvotiescunqve per diapedeſin ſangvis ſeroſior ex arteriis extillat. Aliis *puſtulæ* variolis ſimiles circa *pectus*, ſuper *ventre*, & in *dorſo*, in *ore* nonnunqvam & *lingva* exoriuntur; ſubinde qvoqve qvibusdam *cutis*, ſed rarius, *parotidibus*, *anthracibus*, *bubonibus*, ſub *alis* & in *ingvinibus*

pariter, ac in ipſamet *peſte*, coinqvinatur.

Faucium ac *ſtomachi*, & *oris inflam̃atio*, atqve *angina* inter moleſtisſima hanc *febrem* comitantia ſymptomata recenſentur: *os* namqve & *lingva* una cum *faucibus* ad *ventriculum* usqve *nigra* & *cinerea cruſta* obducuntur; interdum præ nimia ſiccitate & æſtu *lingva fisſuris* hiat: nonnunqvam mirum in modum *intumeſcit*, ita ut eandem ægri vix ore retinere qveant: unde *ardor intolerabilis*, ad ventriculi usqve fundum qvandoqve ſe extendens ſuboritur; idqve eo magis conqveruntur, qvoties acida aut acria ægrotantes ſorbſerint.

Plura adhuc in *febribus caſtrenſibus* contingunt *ſymptomata*, qvæ partim ſupra *cap.* III. ſunt tradita, partim in ſeqventibus *binis capitibus* indigitabuntur.

Cap. X.

De ſignis diagnoſticis, eorundemqve causſis.

EX ipſisme *ſymptomatibus*, ceu *morbi effectibus* ac *productis ſigna diagnoſtica* peti

peti poſſe certiſſimum eſt, qvo benivolum lectorem remiſſum volumus; ſi ea, qvæ modo tumultuaria lectione percurrebat, memoria exciderint; & licet in indagandis morbis diligentem ſe præſtet, nihilo ſecius hæc *febris* difficulter in principio accurate dignoſcitur, præſertim ſi ibi locorum nulla adhuc hujus affectus contagioſi indicia ſeſe prodiderint. Interdum enim ægros, ad inſtar alterius benignioris, febris *horrore* aut *rigore* percellit; nonnunqvam ſenſim ſubrepit, dum eadem prehenſi in omnibus *membris* delasſantur, *ciborum faſtidio* torqventur, atqve *calore* non admodum urente, ac ſub veſperam iterum avolante, pomeridianis horis affliguntur; ita ut corporis emaciati ac virium jacturæ manifeſta notentur indicia, ac ſi febri hectica aut alia lenta laborarent. In pluribus, qvia alternis diebus magis afficiuntur, *febrim tertianam* mentitur, ita ut ab *hemitritæo* aut *tertiana notha* ſæpius difficulter diſcerni qveat; ut *continuam tertianam* taceamus, qvæ a nonnullis medicis absq;

malig-

malignitatis nota hominem invadere ſolere perhibetur: qvod qvomodo veritati conſonet, nos capere vix posſe ingenue fatemur.

Sæpe ſæpius hoc malum pro qvacunqve *ventriculi imbecillitate*, ab erroribus in cibo & potu commisſis, inſolitaqve qvantitate ingeſtis oriunda habetur, qvam ſi *purgantibus* ſive lenioribus ſive fortioribus emendare, ac expugnare ſatagunt medici, a vera certe medendi methodo aberrantes, ægrum in majus vitæ diſcrimen præcipitant. Plura, qvæ & medicos ipſos (niſi recta rationis lance omnes & ſingulas in hac lue circumſtantias attendant) deciperent *ſymptomata*, hic in medium afferri posſent, qvæ tamen omnia ex ſeqventibus clarius innoteſcent; ideo brevitati ſtudentes, ne cramben ſæpius recoctam opponamus, illis enarrandis ſuperſedemus.

Diſpiciendum itaq;, num vera hujus luis dentur *ſigna diagnoſtica*, ex qvibus *morbi* partim *præſentia*, partim *moleſtia*, *malignitas* & *immanitas*, vel ex adverſo *benig-*

benignitas ipſius colligatur. Ante omnia autem cavendum, ne ex unico tantum ſigno *felicem* vel *funeſtum eventum* prædicemus: qvia plurimi, qvos evaſiſſe credidere medici, præter omnem ſpem obierunt; alii contra, de qvorum ſalute omnes deſperarunt, morbi victores extitere, atqve de eodem triumſum egere. Qvapropter plura ex hisce *ſignis*, ſi exaſciatum velimus de morborum indole præbere judicium, conjungenda ſunt, atqve ita *bonis mala* numero ſuperantibus, ægrum extra *vitæ periculum* verſari, præſentibus autem multis *malis*, paucisqve *bonis*, contrarium concludi debet. Interim tamen unicum ex *malis ſignis* plus virium habere, qvam aliqvot bonorum junctim ſumtorum, compertum eſt. Trivariam vero nihilominus adhuc in judicio per *ſigna* faciendo falli poſſumus, qvando nimirum ipſe medicus omnes & ſingulas morbi circumſtantias non probe conſiderat; aut æger, qvod adſtantes non attenderunt, ſiniſtri qvid perpetrat, ex qvo ſine dubio in vitæ diſcrimen præceps datur;

datur; vel ancillantes ſuo officio non rite, ut decet, funguntur, aut errores ab ægris admiſſos reticent. Ne autem *ſignorum*, ex qvibus vera hujus morbi indoles cognoſcitur, obliviſcamur, ea omnia, qvemadmodum explorando affectum occurrunt, juxta ordinem recenſebimus.

Facies in exploratione, qvando ad ægrum accedit medicus, primas tenet: qvibus itaqve hæc a ſtatu naturali non multum recedit, nec tetrica apparet; *oculi* colorem vividum obtinent, pellucidi ſunt ac ſplendent, lumenqve ſine moleſtia ferunt, palpebras recte aperiunt & claudunt, ſeſeqve libere huc atq; illuc volvere valent; e *naribus* exhalans ſpiritus non friget; *tempora*, *frons* & *genæ* ad tactum molles, nec inſtar ligni duræ; *auditus* integer eſt, *intellectus* & *memoria* non vacillant; *vox* non balbutiens, debilis, tremula vel interrupta; *os* interne purum, ac *lingva* mollis & glabra, *ſaliva*qve ſatis irrorata, & nihil in *faucibus* impedimento eſt, aliis ſignis bonis concurrentibus morbus adeo

adeo periculoſus dici non debet. Ex adverſo, qvi *vultum* emaciatum, luridum, triſtem aut ferocem exhibent, aut adſtantes aſpicere dedignantur; qvibus *horror* comas erexit, *oculi* caligant, ſubſident, *lacrumas* invitas fundunt, ac immoti tenentur; *naſus* acutus ac frigidus, *ſpiritus*qve inde, ac ex *ore* friget, atqve *fermenti* putridi inſtar fetet; *frons*, *malæ*, ac *tempora* ad tactum aſpera & lignoſa; *viſus* hebeſcit, *auditusqve* propemodum abolitus eſt; qvorum *verba* prolata ratione carent, & licet hac pollere exiſtimentur, ſuis tamen narrationibus haut debito tempore & modo, ac præter conſvetudinem prolatis ſe produnt; iisdemqve varia *phantasmata* immiſcent: qvibus *memoria* adeo labilis, ut qvæ brevi antea egerint, comederint, biberint, vel locuti ſint, amplius neſciant; *ſermo* balbutiens, titubans, debilis, tremulus vel interruptus; qvorum *ora* fetorem redolent, vel *amaritiem* bilioſam aut *ſitim* intenſisſimam conqveruntur, dum qvoad interiora *os* aridum penitus, nigrum, puſtu-

puſtulisqve pollutum eſt; ſimiliter *lingva* retorrida, nigra, tumida, fiſſa, tremula, puſtulisqve undiqve conſperſa; qvi *asſumta* difficulter deglutiunt, aut qvibus pariter *collum* tumet; qvi atrocisſimis *capitis doloribus* exercentur, aut *vecordes* fiunt, *ſomno* deſtituuntur, *vertigo*, *ſopor* gravis, vel *ſangvinis* e naribus *profluvium* extra tempus moleſtiam creant; qvi creberrimo *capitis motu* in utramqve partem furente, jamqve nimio *mœrore* fere conficiuntur, jam in *deſperationem* ſe præcipitant; qvibus circa *oculos*, *nares*, *labia*, vel alias *faciei* partes *motus ſpaſtici* erumpunt, aut qvi conſimilibus accidentibus franguntur, in illis omnia hæc *ſigna*, ſive ſingulatim conſiderentur, ſive ſimul ſumantur, luculentum *febris malignæ increſcentis*, aut in *culmen* vergentis, vel *cauſſarum ferociæ*, ac *certaminis diſcriminisqve ſalutis*, nobis argumentum exhibebunt.

Caput relinqvendo ad *pectus* properamus, ubi *ſangvinis circuitus*, *cordis motus*, *arteriarum pulſus*, *reſpiratio*, *excreatio*, cum aliis e *pectore* prodeuntibus *affectio-*

fectionibus nobis examinanda erunt. Non ita periculoſe decumbere, nec a *febri caſtrenſi* qvoad interiora profundius corripi videntur omnes illi, qvi cæteris *ſignis* conſentientibus pleno, vehementi licet, tamen celeri, & usqve ad morbi declinationem æqvali *arteriarum pulſu* gaudent, qvare de iisdem bene ſperandum eſt; qvotiescunqve vero *pulſus* plures ſubit mutationes, & vel celer, freqvens, intermittens, & debilis eſt, vel celer & qvaſi depresſus, atqve contra iterum vehemens & æqvalis deprehenditur, indicio erit, præter affectas *partes internas*, plures denuo nova *inflammatione* pollui, vel *veneniferam* hujus mali *causſam*, transvehente ſangvine, usqve ad principes vitæ ſedes penetrasſe; vel etjam novas ac hoſtiles in ſangvine reliqvisqve humoribus obſtructiones ac conſtrictiones, ac inde manantes arteriarum diſtenſiones excitatas esſe.

Pulſus intermittens, ac in debilioribus corporis conſtitutionibus nonunqvam tribus, qvatuor, vel qvinqve rhythmis

L peractis,

peractis, poſt unum, duo, tria, aut plura intervalla rediens, juxta nonnullorum mentem forſan non tantum a ſangvinis in corde coagulatione, aut ab ejusdem polypo vel motu aucto ortum trahit; ſed potior nobis videtur ratio, qvod venenum peſtiferum ſpiculis ſuis acutioribus nervorum faſciculos pungat ac ſpiritus irritet, aut eorundem perennem influxum impediat; qvi in ſtatu alias naturali, ex oblonga cerebri ac ſpinæ medulla in latisſime expanſum octavum par nervorum ſemper magna copia feruntur, internisqve corporis partibus, earum functiones ſerenando, proſpiciunt: de qvo pluribus *Th. VVillis in anatome cerebri ac nervorum deſcribtione*, atqve ſpecioſisſime acutisſimus *Vieusſens* in *neurologia* egerunt.

Qvando *ſangvis* ſub digitis ad undæ fluctuantis modum ſubrepit, vel jam præſentis, vel brevi ſubſecuturi *ſudoris ſignum* exhibet, interqve *ſalubria* recenſetur. Dum in pulſuum examine comprehenſi ſumus, ac in latere brachii vel pedis oppoſito, conſimiles fere *ictus*

manum

manum noſtram percellunt, vel ſub digitis formicino *ſangvis* gradu movetur, ſeu *formicans* fit, *convulſiones* intra corpus latere, ac iisdem jam arteriarum truncos majores infeſtari ſignificat. Maxime vero hæc in iis animadvertuntur, qvi *febri caſtrenſi* propemodum conficiuntur, unde peſſimorum *ſignorum* numerum obeunt.

Mediocris *reſpiratio*, qvæ, dum ſpiritum trahimus, non admodum velox eſt, & in exſpiratione paullatim decreſcit, ſubqve finem parum qvieſcit, ipſos pulmones *inflammatione* nondum tactos eſſe, *ſignum* nobis certisſimum præbet; at valde brevis creberqve *reſpiratus* in conſiſtente ætate, ac ſenio confectis, aut eosdem *inflammatos*, aut ſaltim *tenaciori lymfa* oppletos eſſe, denotat; potisſimum ſi *ardorem* ac *gravitatem* ſub *ſterno* conqverantur; interrupta vero ſpiritus reciprocatio in illis, qvi *lateris* ac *ſcapulæ doloribus* lancinantibus exagitantur, animadvertitur; ſpiritus imo latere petitus, ac velox, in qvo *thorax* valde diſtenditur, & *abdomine* intror-

ſum truſo in altum attollitur, atqve *freqvens anhelatio* ac *rhonchus* univerſam *corporis esſentiam*, per *lethiferum* hujus morbi *venenum* omnino corruptam iri ſignificat: idem etjam accidere a ſpiritu ſubito attracto, nec ſine notabili exſpiratione aut frigide eliſo, ſolet.

Qvi qvotidie, *paroxysmi* ad faſtigium tendentis horis, aut dum æſtus aliave *ſymptomata* ingraveſcunt, (qvæ poſt mediam plerumqve noctem contingunt) *difficultate reſpirandi*, vel *ſuffocationis metu* inqvietantur, his *lymfa* ab æſtu *febris* liqvata exundat, & ubertim in *thoracis cavitatem*, aut ipſas *pulmonum veſiculas* depluit: qvibus inhærere ſolet, viſcidaqve ac ad excreationem inepta redditur. *Tusſis ſicca*, aut a *frigido potu* originem habet, aut *phlegmonen pleuræ*, vel *abſcesſum* in *pulmonibus* latentem brevi rupturum, & per excreationem evacuatum iri; vel ſi æger jam antea *phthiſi* aut *hectica febri* laboravit, horum affectuum majus incrementum indicat; ruptas vomicas excipit materiæ purulentæ ac cruentæ ejectio; qva non ſubſeqven-

ſeqvente, puris collectio ſeu *empyema* ſuper diaphragmate fit; *tenue* aliqvomodo & *viſcidum ſputum* magna copia per vices *tuſſi* excretum a ſuperius indigitato *pulmonum* aut *pectoris hydrope* oritur.

Lethale hoc in affectu *ſignum ſingultus* cenſetur, præſertim ubi ſuper *diaphragmate* ac circa *ſtomachum* convellentium motuum auctores *puſtulæ*, *exanthemata*, *carbunculi*, & ſpeciatim intus *gulam* ac *ventriculi prius orificium exulcerationes* ab *inflammatione* generantur, qvæ illud ad ſpaſticum ac perverſum motum concitant; verum *ſingultus* in *orificio ventriculi ſuperiore* ſedem ſuam habens, ſimulqve *diaphragma* in conſenſum hujus expulſionis ciens, licet non *lethalis*, *periculoſus* tamen eſt: qvod pariter de *freqventibus vomitibus* intelligendum eſt, qvi eo magis periculi pleni ſunt, qvo certiores *inflammationis ventriculi* circa janitorem indices erunt.

Gravius ab hac lue, qvam ferre poſſint, inficiuntur, qvi *ſyncopas* enormes

atqve *animi deliqvia* ſæpius patiuntur, eoqve magis affliguntur, qvo diutius tam extra lectum, qvam in eodem erecti ſedent.

A *pectore* ad *ventrem* deſcendimus, qvi ſi naturali mollitie gaudeat, ac diarrhœæ, dyſenteriæ, torminum, adſtrictæqve alvi immunis ſit, bonum ſignum præbet; ex adverſo *abdominis durities* nimia, vehemensqve ejusdem ac tumeſcens *diſtenſio* vel a *flatibus* exitum non habentibus, vel a retentis *alvi coactis*, vel a *ſpaſticis motibus* crudelibusve *coli doloribus*, aut ab *inteſtinorum inflammatione* ac eorundem *exulceratione* provenit.

Nonnunqvam etjam mictum venientes *urinam* ſat exigua qvantitate reddunt, cujus vitii *ſudores profuſi*, *ſeri inopia*, *potationes denegatæ*, *alvi profluvium*, *inteſtinorum difficultas* causſæ esſe posſunt, aut *ſerum*, qvod e *ductibus aqvoſis ruptis* aut *diſtenſis* in ventris alveum aut thoracis cavitatem extillavit, renes functione ſua fruſtratur: *urina lixiva* & *rubicunda* a copioſo *ſale corrodente acido fixo*,

fixo, ſangvini lymfæqve innatante, excernitur; *citrina* vero *ſalis volatilis* in iisdem humoribus deliteſcentis, unde colorem habet, particeps eſt; crebrius atqve copioſius cum levamine excretum *lotium* a nimia & moleſta vitioſorum humorum ſaburra corpus liberat; at ſi jugem hujus præfandi humoris fontem magnæ imbecillitates exciperent, humorum in univerſo corpore colliqveſcentium, aut etjam ſangvinis per obſtructionem intercepti, certisſimum esſet indicium.

Ne ipſam *ventris proluviem* prætereamus, exiſtimo, *cineraceas feces* a *lymfa reſoluta exundante*, & affluenter e ventriculi tubulis glandulisqve inteſtinorum (qvas eleganter præclaræ eruditionis ſolidiqve judicii vir nobilis *Joh. Conradus Peyer* medicus ac philoſophus noſtras celebratisſimus in ſuo *de glandulis inteſtinorum tractatu* deſcribſit) delabente ſpumasqve agente oriri, ideo qvoqve minus periculi portendunt, qvam *flavæ* aut *virides*, qvæ *bilioſam nidoreqve conſpurcatam colluviem* in ventri-

culo, aut egurgitatum *fel ſincerum* e ductibus hepatariis cyſtideqve profuſum, ceu cauſſam agnoſcunt. Sincerus etjam *cruor* in *dyſenteria* per alvum egeſtus, *grumis* ejusdem magna copia per exitum naturalem ſubtractis periculoſior eſt. Lumbrici ſæpius execrandis *convulſionibus* intenſisſimaq; *cardialgia* ægros vexant, qvæ *ſymptomata* non ceſſant, usqve dum *vermes* loco ſuo decedant, ac vel ore vel ano proſerpant, (qvod in hoc morbo ſæpisſime contingit) vel ex corpore alias decenter expellantur.

Si *feminæ* febribus malignis laborantes omnino *non bubinant*, melius eſt, qvam ſi tali *profluvio*, licet ſtata periodus inſtaret, ſe polluerent; multo minus inſolita *uteri purgamenta*, ſi intermedio tempore ac excedente qvantitate fierent, ſalutis qvicqvam promittunt; imo, ſi tunc abortiant, periculoſæ plenum opus aleæ erit: omnes enim largiores evacuationes virium certe præſentisſimam jacturam, inevitabilisqve fati metum in hisce affectibus portendunt,

tendunt, cum etjam vitæ noſtræ rectores ipſimet ſpiritus ſimul cumulatim exhalent.

Sudores ſine levamine prorumpentes, vel ab interna anxietate, vel a nimia ſangvinis refrenatione ab impedito circuitu, vel ab æſtu colliqveſcente originem trahunt; ſimiliter & *maleolentes* notabilem humorum in corpore corruptionem dicunt. *Sudor frigidus* præſertim malus eſt, ni mox *criſis* ſuccedat, qvi *catarrhi ſuffocantis mortisq;* perſæpe prænuncius fit. Qvoties a medicamine alexipharmaco *ſudor* non effunditur, a *diarrhœa*, vel *dyſenteria*, vel *nimia ſeri* ad renes amandatione dependet. *Serum* etjam nonnunqvam per cutim ablegandum poros ob lentorem ſuum libere non tranſit, ita, ut multum laboris in ſudore faciendo impendere neceſſe habeant; & licet tandem ſpes non decollet, *ſudor* tamen prolectus ita tenaciter digitorum attactui adhæret, ac ſi corpus melle antea illitum fuiſſet.

Qvando hac febri correpti, qvemadmodum integra valetudine fruentes

ſoliti fuerant, in lecto decumbunt, licet ſitus deterior ſit, inde tamen nullum certum ſævitiæ morbi ſignum depromere posſumus; ſed ſi corpus indeſinenter huc ac illuc perverſe jactetur, brachia pedesqve lectulo exertent, aut pedum alterutro vel utroqve, ut valgi compernesqve ſveſcunt, distorti cubent, nec non in dorſo jacentes genua antrorſum, calcaneos vero, ranis jam jam ſubſulturis ſimiles, retrorſum ad nates usqve protendunt; aut nullum omnino membrorum amplius levare, neqve com̃ode movere posſunt, magnas profecto ſpirituum, ac inde emergentium functionum perturbationes produnt.

Plura qvidem talia in medium proferri posſent ſigna, qvorum cum in ſuperioribus mentio jam ſit facta, eadem hic repetere non opus eſt.

CAP.

Cap. XI.

De ſignis prognoſticis, bonum vel ſiniſtrum morbi eventum indicantibus.

FAllax & periculoſum eſt, de febri hujus caſtrenſis *eventu* judicium, anteqvam vel naturæ robur, vel morbus ipſe victoriam reportavit: qvod circa declinationem demum magis comparebit. Nihilominus tamen ex qvibusdam *ſignis* deſiderandum aut deplorandum morbi finem colligere poterimus; modo cuncta ejusdem producta ſollerti indagine examinare velimus: qvorum cum notisſima in antecedentibus jam allata ſint, pauca tantum his ſuperaddidisſe in præſentia rerum ſufficiat.

Ante omnia *qvatuor ſigna* principalia in hoc morbo conſideratione digna ſunt, in qvæ ſpem ſalutis ægrorum locare posſumus, 1. *reſpiratio facilis* absqve ullo labore, absqve ullis cordis anxietatibus, 2. *pulſus æqvalis* nec multum

a

a ſtatu naturali recedens. 3. *appetentia ciborum* ac *potus* non penitus dejecta, nec nimis aucta. 4. *ſudoris* cum levamine facilis eruptio : qvibus *vultum*, *ſermonem*, *ſalivam*, *excreta* & *retenta*, *motum corporis* & *animi*, ſi non multum ab ingenua ſua indole deſciverint, addere posſumus.

Nunc presſo pede ipſas *criſium* ſeu *ſecretionum* differentias, ac qvo pariter modo *proxima* ſeu *continens* harum febrium *materia* naturali impetu ſic ſubito, adjuvante medica arte, expellatur, anteqvam ulterius progrediamur, ordine recenſebimus.

I. Omnium facillima, ac eandem ob rationem ſaluberrima criſis per ſudorem proveniens eſt: hinc maxime neceſſaria æſtimatur, qvod ejus ope impeditus vel ſaltim interceptus totius ſangvinis circuitus iterum reſeratur ac reſtituitur ; qvo ergo hanc luem impeditumve ſangvinis motum convenienti medicatione ſuperare qveamus, præmiſſo, ſi opus eſt, univerſali remedio, mox ſudorem liberalius provocare contendimus, eodemqve bis ad minimum qvotidie inhæremus, donec ex probe animadverſis digeſtionum ſignis morbum penitus profligatum eſſe cognoverimus.

II. Poſt

II. Poſt ſudorem criticum fruſtra exſpectatum vomitio critica ſalutaris habetur, qvæ, præ reliqvis ſecretionum ſubſeqventium modis, qvocunqve certe vacat periculo, licet ægrum ſumma præcordiorum anxietate ſeu cardialgia, freqventiqve copioſiſſimæ blennæ expuitione premat, aut eundem ad bilioſæ colluviei per os ejectionem ſollicitet: talis vomendi actus, ut plurimum, diarrhœas bilioſas ſymptomaticas ſubſeqvitur.

III. Vomitum ſecuritatis cauſſa excipit excreatio critica, ſeu ſputi bene cocti, purulenti aut etjam cruenti ejectio per tusſim; qvæ debito tempore contingens in pleuritide, peripneumonia, ac empyemate non niſi ſalubris esſe poteſt.

IV. Huc merito, propter affinitatem cum præcedenti modo ſcreandi, ptyeliſmus refertur, qvo lymfa vitiata ac pene putrida ubertim ac ſat diu inſtar perennis rivuli per ductus ſalivarios ex ore defluit, ita ut ipſamet continens febrium materia ſimul e corpore penitus eliminetur; pari etjam jure in hanc clasſem reponimus, criſeos tempore prorumpentem largiorem narium mucum: ſive crasſior ac dextre concoctus fuerit; ſive tenerior, ichoris inſtar, ac putidus extiterit: unde tamen immaniores capitis dolores ex templo evaneſcunt.

V. Minime nunc reticeri debent ventris proflu-

profluvia critica, ſive bilem colore aliqvatenus referant, ſive cineracea ſint foria; modo non ſint dejectiones ſinceræ, nec amurcam ac fecem vini æmulentur, aut atræ portiunculæ, carbonum inſtar, excrementis immixtæ ſint: hi enim evectus plerumqve lethi prænuncii ſunt; illi vero partitis vicibus ac fruſtillatim, qvamvis ægri inde multum debilitentur, & materiam virulentam educunt, & morbum infringunt.

VI. In hunc locum nunc pertinet diureſis critica, ſeu largius lotii profluvium: eaqve ex jam recenſitis criſeos ſpeciebus periculoſior eſt: qvia non tantum ſangvis limpidiore ſero ſpoliatur, atqve pingviores humorum particulæ magis colliqveſcunt, qvod adhuc tolerabile foret; ſed præſertim, qvia inde haut inani conjectura augurari poſſumus, ſangvinis ac lymfæ curſum in aliqvibus partibus tunc apprime remoram pati, unde non ſolum vaſa valde intumeſcunt, ſudores colliqveſcentes extillant, ac lotium copioſius per renes elutriatur.

VII. Areolam hanc explent omnes feculenti & critici tumores, ac ſecretiones acrium humorum ſub cute collectorum, uti ſunt abſceſſus, bubones, parotides, phygetla, anthraces, puſtulæ, herpes, eryſipelas, varioli, morbilli, ranula ſub lingva, aliisve nominibus nota, qvæ licet ſubinde periculo plena ſint, non tamen funeſto ſemper exitu terminantur: imprimis autem

autem ſalutares cenſentur exulcerationes labiorum ac limbi narium, in morbi declinatione ſeſe prodentes; qvia exedens ac viroſum ſerum ab interioribus capitis partibus per naturæ robur extrorſum protruſum haut amplius inflammationem intus fovere poteſt.

VIII. Tandem qvoqve critica narium hæmorrhagia notari debet: qvæ ſi large ac die critico contingit, & licet ægrum fere neci det, ſalutem nihilominus pollicetur; ſi vero hoc narium profluvium, qvamvis criſin perfectam poſt ſe traheret, nullo modo qvinqve vel ſex horarum ſpatio ſponte ſiſteretur, candente ferro naribus prope admoto, aut urtica recenti contuſa naribusqve intruſa, vel linteis aceto madidis ac circa collum volutis, aut ſcroto applicatis remoretur neceſſe eſt; imo nonnunqvam burſa paſtoris recens trita & naribus intruditur, & carpis applicatur; vel ſtercus ſuillum aridum aut toſtum, ac hæmatites aut creta trita per nares attracta hæmorrhagiam narium qvamcumqve mox ſiſtit. Paucæ contra cruoris ſtillæ ſive diebus criticis, ſive aliis intermediis prolabantur, magnum nobis de vita ægrotantis metum incutiunt. Attamen hæmorrhoides ſtillantes declinante morbo plethora laborantibus admodum proficuæ ſunt; ex adverſo autem menſium fluxus maligna febri incrementum capeſſente feminis

feminis etjamſi ſtatis diebus prorumpant, ut antea notavimus, valde periculoſus exiſtit.

Si itaqve plures harum *excreationum* aut fere omnes ſimul ægrum laceſſant haut evadet; ſic etiam, qvando horum ejectuũ duo vel tres modum excedant, certo moriuntur: in hisce enim caſibus tam ſolidæ qvam fluidæ corporis partes præ nimio putrore ac extrema corruptione colliqveſcunt, conſtringuntur, ſphaceloqve afficiuntur.

Qvemadmodum *ſudor univerſalis* ſine virium notabili diſpendio bonus eſt: ita *ſingulares*, qvi in capite, pectore, aut abdomine tantum proſiliunt, perniciem minantur: qvando in declinatione morbi æger nil ſudat, difficulter evadit, aut in longum morbus producitur: ſudor calidus, naſusqve frigidus mortem denuntiant.

Singuli contentorum corporis *motus*, qvi diebus criticis fiunt, magis ſalutares ſunt illis, qvi alio tempore accidunt: malum qvoqve ſignum eſt, ſi mox a principio morbi, ea, qvibus alias ſemper asſvetus fuit, *formidare* ſolet

æger,

æger, ac *refractarius* præter morem ad remedia ſit.

Maculæ æqvo *maturius* erumpentes ſimiliter periculoſæ ſunt; ut & illæ, qvæ *ſerius* apparent: *ſeptimo die* absqve notabili animi perturbatione in conſpectum venientes *maculæ*, ni ſtatim iterum dispareant, id mali non portendunt, qvod illæ, qvæ *contrario* modo ſe habent; *violaceæ*, *ex atro purpureæ*, *lividæ* & *nigræ* nunqvam bonæ ſunt.

Mejentes & *oletum* inſcii in lectum deponentes, vel admodum debiles, vel mentis non ſatis compotes ſunt.

Lethale ſignum eſt, qvando decumbentes ex tempore *alio ſecedere* contendunt, *titivilitia* legunt, *fracta voce* rident, vel alio perverſo modo *ora distorqvent*: *cantillans*, aut absqve deliriis ſolito *audacior*, *ſermo*, vel ex adverſo *timidior*, ac *inſtar infantis* prolatus plus periculi plerumqve qvam ſecuritatis indicare ſolet.

Sternutamentum pro bono ſigno habetur, ac naturæ, qvæ parti in naribus affectæ ſuccurrere molitur, robur ſignificat.

Narium hæmorrhagia diebus paribus contingens, ſtatimqve cesſans, ut plurimum, periculo non vacat.

Menſium fluxus, qvamvis ſtato tempore ſeſe prodat, morbo incrementum ſumente, periculoſus; extra conſvetum tempus, etjam decretoriis diebus prorumpens, lethalis; at in declinatione, qvocunqve die promanet, modo antiqvam periodum attingat, minus periculoſus exiſtit.

Os frigidum, *lingva frigida*, *tremensq;* & *nigra dentium colliſio* ac *ſtridor*, *orisq;* variæ *diſtorſiones* vitæ præſagiunt exitium.

Cuticula, ſi applicatione cantharidum *ſicca* permaneat, aut ſi in veſiculam elevetur, nigroqve colore compareat, ſummam humorum putredinem, ſanguinisqve ac lymfæ corruptionem indicat.

Sangvis a ſecta mox vena *frigidus* erumpens, aut qvi poſtea in vaſe exceptus *non coagulatur*, ſignum lethiferum præbet; atqve indicio eſt, venas ſangvinis rivulo penitus depletas esſe, nec qvic-

qvicqvam ex arteriis in eaſdem profluere. At Deus omnino avertat a me *ſeriſſimam* hanc, eamqve *funeſtam, ſangvinis miſſionem*, poſt qvam nil aliud præter citam mortem exſpectari debet.

Qvoties ægri nigrum aut valde viſcidum ſputum excreant, lethale ſignum eſt: qvamvis etjam ſat magna qvantitate ſputum tunc per tuſſim ejiciatur, at viſcidum, pellucidum, crudumve fuerit, ſemper aliqvid mali portendere ſolet.

Difficulter evadunt, qvi ſine intermiſſione *deſperationem* cogitant, aut *deteſtanda* fantur, niſi ab opiatis hoc contraxerint: cui dein malo cantharides applicatæ incantamento ſunt.

Nec illi, qvos nimius *pavor*, *mæſtitia*, vel *ira* vehementior, aut etjam *crapula* a generoſo vino, atqve *purgatio* reſinoſa lecto affixit, ſanitati reſtituuntur.

Remedia bona ac efficacia in principio *neglecta*, vel alias *incurioſius adhibita* nil boni portendere qveunt.

Auræ frigidioris ambitus per totum morbi decurſum periculoſus.

Lecto perpetim *affixi* certius ſaneſcunt, qvam *inqvieti*, extraqve lectum verſantes ægri.

Subito obtumeſcentes morti qvam proximi ſunt.

Alia mortis & ſalutis ſigna, ex qvalitatum corporis mutatione petenda, lector benivolus fuſius e *capite antecedenti*, ut & ſcribtis virorum in arte medica excellentium, qvi de *febribus malignis*, *purpura* ac *peſte* commentarios ſuos dederunt, petat rogo. Opinor tamen, heic pleraqve neceſſaria ſigna prognoſtica expoſita eſſe.

Sectio

SECTIO SECUNDA.

De febris malignæ caſtrenſis epidemiæ declinatione.

Cap. I.

De variis declinandi modis, qvorum ope febris maligna caſtrenſis epidemia præcaveri poteſt.

MOrbum hunc divina aſſiſtente gratia tribus modis præcaveri poſſe, qvotidiana nos docet experientia.

I. *Obſervatione debiti* ac *decentis vitæ regiminis*, qvod in obſervatione ſex rerum neceſſariarum, nonnaturalium a medicis appellatarum, qvæ non tam ad eſſe, qvam ad bene eſſe hominis ſpectant, conſiſtit: hæcqve ſunt 1. *aer*, 2. *cibus & potus*, 3. *motus & qvies*, 4. *ſom-*

nus & vigiliæ, 5. *excreta & retenta.* 6. ac *animi pathemata.*

II. *Debita medicamentorum applicatione*, qvæ iis, qvi vel diſpoſitionem ad hanc luem in corpus ſuſcipiendam præſentiunt, vel in qvibus una aut altera ſex modo recenſitarum rerum neceſſariarum, ſeu evidentium corrigi debet, *cito*, *tuto* & *jucunde* exhibenda ſunt.

III. *Mutatione loci*, qvo in morbus ferocit: qvotqvot autem alienum ſolum, gravisſimæ hujus luis virulentiam evitaturi petunt, timiditatem prius exuere, bonoqve & pacifico eſſe animo, atqve omnes exceſſus enormes vitare, amice rogantur: niſi enim hoc faciant, in locis longe disſitis nihilominus ab hoc morbo corripientur; & ſic patrios lareis fugiendo, ni mox Parcarum furvæq; mortæ præceptis obedire adigantur, diu tamen lecto teneantur.

Cap. II.

Qvomodo animi affectus ſint ſopiendi ac moderandi.

VIdemur qvidem a conſveta medicorum

corum via recedere, qvod mox in principio, qvomodo *animi pathemata* dirigenda ſint, docere niſi ſimus: qvem etjã ordinem *Raymundus Mindererus* in libro de *medicina militari* olim qvoq; obſervabat: Sed qvoniã conſtat, absq; *animi placatione*, nec *aera* purisſimum inſpiratũ, nec laudabilem *cibum* ac *potum* ſumtum, *exercitationes* aut *reqviem*, nec *ſomnum* & *vigilias*, neqve *excreta* & *retenta* qvicqvam ad corporis vigorem, ſanitatisqve conſervationem conferre; ideo prudentiores hoc nobis vitio haut verſuros fore perſvaſi ſumus, qvod animum tranqvillare ante omnia decreverimus.

Qvotqvot igitur loca febribus malignis epidemiis, ſeu hac caſt renſi inqvinata inhabitare coacti, alio ſe conferre non posſunt, primario omnium peccatorum ſcelerumqve comisſorum memores, vera penitentia inducti, *reſipiſcant*, horumqve veniam a ſummo rerum Gubernatore devotisſimis ſuſpiriis, precibusqve ardentisſimis in genua procumbentes efflagitent; & virtutia

pietati poſthac litaturi, a vita perverſa deſiſtant, peccandiqve illecebras fugiant, necesſe eſt; qvod ubi præſtabunt, veramqve in D.O.M. fiduciam collocabunt, eumq; haut fucata mente colent, providentiam ac ſingularem ejus tutelam per omnem vitam ſuam, etjam in omnibus actionibus, experientur, ut inde ſum̃a animi tranqvillitas ſperãda veniat; cum ex adverſo pervicaces Numinis contemtores, qvia ſe omnibus flagitiis nobilitare unice ſtudent, ſemet ipſos ſupremi Judicis clementia defraudent, variaq; mentis inqvietatione, animi angore, ac conſcientiæ morſibus conficiantur; qvæ certe haud parum ad harum febrium productionem conferre ſolent.

Idcirco, qvisqvis es mortalium, ſpem tuam, & dum Sol juſtitiæ animi nubila ſerenat, & urgentibus anguſtiis in Deum tuum colloca, qvi te nunqvã deſeret, ſed ſalvum te vult, qvoties peccata, ſuppetias ferente Deo, fugere, integer vitæ ſcelerisqve purus vivere, atqve neqvitiæ viis relictis, tramite recto & ad vitam

vitam æternam ducente inſiſtere tibi curæ cordiqve eſt : non enim Deum omnipotentem & ubiqve præſentem, imo & ſumme ſapientem, omnia providentem ac miſericordem credere ſufficit, niſi eundem ſcelerum ſimul vindicem ac juſtum revereri velimus.

Poſthæc igitur qvilibet omnem *melancholiam*, *mœrorem*, ac *vanum periculi mortisq; imminentis metum* excutiat, iisdem valedicat, lætaqve mente ſeipſum erigat, qvo corpori robur non deficiat, ac ſpiritus inde ſuſcitentur; & pro certisſimo habeat, ſe ſub Numinis clementisſimi tutamine esſe, ut ut medios inter ægros grasſante lue verſari teneatur. Nimis enim hunc morbum exhorreſcentes, ſolo ſæpius *metu*, ſolaqve forti ſæpius *animi impresſione* hujus mali crudelitatem experiuntur.

Spiritus namqve *animales* ab angore ac timiditate, modum excedente, ita anguſtantur & contriſtantur, ut virtute ſua dilatante, partesqve nobiliores perenni ſuo tranſitu roborante, qvo felicius eidem ſua munia obeant, mirum

qvantum defraudentur; hinc ſingulis humorum, alias laudabilium, coctionibus turbatis ac vitiatis, motibusqve corporis perverſis deleteria colluvies, hujus luis causſa, proficiſcitur; atqve tandem propter omnimodam humorum corruptionem omnia naturæ præſidia corruunt.

Cap. III.

Qvalis aer eligendus, & qvomodo vitioſis fuliginibus refertus corrigendus.

Est qvidem *aer* vitæ & morborum auctor juxta *Hippocratis de flatibus libro* effatum: qvi ſi purus, lucidus, ac ventis ſalubribus perflatur, non poteſt non magnum ſanitati condimentum esſe.

Aera igitur, ſine qvo ne per momentum vivere posſumus, accuratius penſitantes, in illo *occultum vitæ noſtræ cibum esſe* deprehendimus: id qvod felix ille, ſic

ſic dictus Coſmopolites, *Alexander Sethonius*, obſervans, in *novi luminis chemici tract.* XII. epilogo his verbis expreſſit: *Creatus homo de terra, ex aere vivit: eſt enim in aere occultus vitæ cibus, qvem nos rorem de nocte, de die aqvam vocamus rarefactam, cujus ſpiritus inviſibilis congelatus melior eſt, qvam terra univerſa.* De qvo pluribus videri poſſunt nobilis *de Nuyſement* libro *de ſale philoſophico*, ſeu *ſpiritu mundi univerſali*, *Joh. Riſtii Holſati Phœnix philoſophicus*, *Hygini a Barma Saturnia regna*, *Robertus Boyle de aeris vi elaſtica*, cum aliis hujus viri celebrandis ſcribtis, *Johannis Mayovv qvatuor primi libri tractatus medico phyſici*, *Sebaſtiani VVirdigii medicina ſpirituum curioſa*, *Joh. Henrici Koefferlini disqviſitio phyſicomedica de ſpiritibus*, *Andreæ Nitneri* tractatus de *ſpiritu mundi*, ſeu *nobili aqva cardiaca*, & tandem *Chriſtiani Adolphi Balduini aurum auræ cum phosphoro Hermetico*, qvi qvaſi in compendio omnia de *ſpiritu mundi*, in aere natitante, notatu digna luci publicæ expoſuit.

Cum itaqve *aer* ſpiritu mundi ſeu *ſale* *vola-*

volatili æthereo imprægnatus, ac ab omnibus veneficis & peregrinis exhalationibus aut vaporibus depuratus, ad vitam prolongandam, ſanitatemqve conſervandam, qvam maxime, necesſarius ſit; ſæpisſime autem tum a variis ejus e terra, ac montium cavernis exhalantibus fumis, ab inſepultis hominum, ac beſtiarum cadaveribus oriundis fetoribus corruptis, (qvod ſupra jam in *primæ ſectionis capite* V. § 1. innuimus) inficiatur, ſanitati noſtræ ſi velimus conſulere, *hæc loca deſerere*, aut in *ſalubriorem nos recipere*; aut ſi hoc commode fieri non posſet, *debitis remediis aer corrigi atq; depurari* oportet.

Humidum, pesſimeqve olentem in ædibus vel angiportis contentum *aera*, interdiu bis, ter vel pluries, mane ſcilicet, circa meridiem, veſperi & noctu, flamma e probe prius exiccatis *lignis juniperi*, *abiegno*, *aut piceo* ſuſcitata purgamus; huic ſcopo etjam *pulvis pyrius* parum humectatus, *ſulfur* itidem *commune*, *chalcanthum*, *reſina*, *cornua caprina*, *acetum* & ſimilia *in prunas conjecta* aut *accenſa* inſerviunt.

Sani-

Sanitati noſtræ omnino conſultum foret, ſi ſterqvilinia cuncta, ſordesqve a porcis, gallinis, anſeribus, aliisqve animalibus domeſticis ex ædibus ac plateis arcerentur. Eluvies in plateis, aut anguſtioribus ædium areolis, decliviore facto canali in ciſternas, aut profluentem rivum deducatur, ne ſtagnando putrorem contrahat. Neqve etjam tolerandus eſt perverſus mos impudicæ pubis, & puellarum natibus muros fricantium, alviqve coacta ad ædes, ſepimenta, pomeria, derelictosq; urbis angulos deponentium, unde proximi vici fetore inqvinantur. Pariter qvoqve ſordidi homines, ac ancillæ urinam matulis noctu collectam in plateas non effundant. Neu fetor excrementorum e ſella familiæ, aut cloacis publicis totam domum, totasqve areas inficiat, ea probe obtegantur, aut in locum abditum transponantur, aut etjam a foriis tempeſtive purgentur.

Carnificibus ſenatusconſulto ſerio inculcetur, ne fetidas cadaverum qvorumcunqve detractas pelles, anteqvam

in altiori, ab urbe tamen remoto, loco bene exſiccatæ fuerint, ædium ſuperioribus contignationibus ſuſpendant, alias per totam viciniam teterrimus inde exhalans ſqvalor maximo cum ſanitatis detrimento diſpergeretur, nareſq; illic degentium perpetim feriret: imo grasſante pecorum lue pelles nullo modo detrahant, ſed iſta cadavera profundioribus fosſis integra occultent.

Pannos, lectiſternia, lintea, veſtimenta; ut & alia ægrotantium utenſilia non ſtatim ab aliis uſurpentur, niſi prius probe lota, ſuffumigiis correcta, aeriq; puriori ad tempus exppoſita fuerint: qvod etjam de omnibus aliis rebus, qvæ nos ambire ſolent, intelligi debet, ne aer inde magis conſpurcetur, ſed munditiei ejus opera detur.

Vita ſordida luxuiqve dedita aera in ædibus ac plateis, homines proxime ambientem, contaminare ſolet, ita ut, experientia teſte, eundem non posſint non ejusmodi dira mala variiq; morbi excipere.

Horis pomeridianis, hibernoq; tempore

pore, ſi cœlum faveat, feneſtras valvasqve parum patefacito, liberalemqve flammam e junipero in conclavi alito; ut aere udo inqvinato, fetidoq; expulſo recens, ac ſpiritu æthereo turgidus intret, locumq; perflet: qvo facto mox iterum fores atqve luminaria claudito.

Ægros inviſuri, aut aliorſum nebuloſo aere domo exeuntes, caveant ſibi, ne per plateas feſtinando ſpicula nociva in aere volitantia concitatius inſpirantes attrahant; atqve ægrotantium ædes vix ingreſſi haut ſtatim ad lectum ſublimi anhelitu properent, ne malignam decumbentium auram ſudoremqve exhalantem per reſpirationem in ſemetipſos recipiant, neu per ejumodi contagium inficiantur.

Curioſum eſt, inqvit *Tullius*, *ea ſcire velle, qvæ ad nos non pertinent*: idcirco nullus, niſi vocatus, aut munere devinctus qvi tetricum ægrotantium vultum exhorret, aut a nauſeabunda ægros ambiente mephiti contremiſcit, febri maligna detentos adeat. Sed hoc eo tutius expediet, ubi ante acceſſum vel aliqvot

grana

grana juniperi, vel parum de *radice angelicæ* aut *zedoariæ*, *corticibus pomi citrei vel aurei*, aut *caryophyllum manſerint*.

Hunc etjam in finem haut parum emolumenti dabit *caſura* fabæ magnitudine ſindoni inſuta, ſi naribus ſæpe admoveatur; vel ſeqventes res ſerico includantur.

℞. Rad. angelicæ rec. ſiccatæ, myrrhæ rubræ ſelectæ, caſuræ, caryophyllor. ANA ʒj baccar junip. GR. LX. cymas rutæ rec. TRES, nucem myriſticam totam.

Inciſa & contuſa in unicum ſaltim vel duos globulos coacta ſindoni aut linteo involvantur, ac *aceto rutato* vel *roſaceo* intincta naribus freqventer applicentur; qvibus etjam tempora & carpi ſimul fricentur. Neceſſitate urgente, ſi cuncta hæc ad manus non eſſent, *rutam viridem* manibus contritam, cum aliqvot confractis *juniperi granis*, itidem *aceto* humectam dicto modo adhibe; aut *caryophyllos*, *nucem myriſticam*, *rutam viridem*, *baccasq. juniperi* ſimul contuſas, *acetoqve* madefactas temporibus ac carpis ſæpius affricato, naribusq; admoveto.

CAP.

Cap. IV.

Qvomodo victus ratio heic ſit obſervanda.

NOn minus eleganter qvam ſcite *Hieronymus Mercurialis* opus *de arte gymnaſtica* cedro dignisſimum a victus erroribus auſpicatus eſt hoc modo: *Qvamdiu homines paucisſimis rebus contenti lautas menſas & opipara convivia non cognoverunt, propinationisqve poſt inductam paullatim conſvetudinem penitus ignorarunt, (id qvod primis illis ſeculis extitisſe, memoria proditum eſt) morbi neqve apparuerunt, neqve eorum nomina innotuerunt, ſicut usqve ad tempora Socratis diſtillationum, qvas Græci* κατάῤῥους *dicunt, nomen, qvo nil hodie freqventius eſt, ignoratum esſe tradidit Plato: qva de re tunc temporis medicina aut paucos omnino, aut nullos uſus, nullaq; principia extitisſe certum eſt: etſi Homerus antiqvisſimus Auctor ſcribſerit Ægyptum multas herbas, multaqve medicamenta habuisſe. Poſtqvam vero intemporantia nefanda lues, coqvorum*

rum exqviſitæ artes, delicatisſima epularum condimenta, vinorumqve peregrinæ temperaturæ inter homines irrepſere, morborum ſimul varia continuo genera ſuccreſcentia ad inveniendam medicinam eos coegerunt: qvæ ſemper carere profecto licuiſſet, niſi humana, vel potius ferina ingluvies, omnium vitiorum ſoboles, ejus uſum omnium maxime necesſarium effecisſet.

Ne igitur hi, qvi ſanitatis vitæq; integritatis ſtudioſi ſunt, ad eos ſcopulos navim ſuam afflictam videant, cum pro perverſo ſeculi more intemperanter vivunt, asſidue tuburcinantur, vino ſomnoqve ſepeliuntur, iisdem ſvaſor esſem, ut medicorum innocua hygieines præcepta ſtrictim obſervarent; & hisce tempeſtatibus certe morbi tot ac tantas ſtrages haut ederent. Qvo itaqve medium in hac re teneant, conſultum duxi locum ex *Plutarchi præceptis ſanitatis, tomo* I. *operum Græco-Latinorum Pariſiis* 1624. editorum ſat utilem iisdem commendare: *Non igitur*, inqvit, *imitari debemus bonos navi-*

naviculatores, corpusqve ſubinde impletum & oneratum, purgando ſurſum & proluendo evacuare: ſicut illi ob avaritiam, multa in naves cum ingesſerunt, asſiduo deinceps aqvam exhaurire coguntur; ſed corpora noſtra habilia & expedita ſervare, ut etjamſi aliqvando premantur, ob levitatem ſuberis inſtar ſurſum ſeſe efferant.

Qvalem vero ſelectionem in *cibo* ac *potu* ſumere, qvemqve modum in illis capiendis obſervare debeant, ipſis celebriores, qvi de alimentorum facultatibus ac re cibaria ſcribſerunt, auctores præcipient: ex quibus *Simeon Sethi de alimentorum facultatibus* interprete *Martino Bogdano* Bernatium Archiatro, *Melch. Sebizii* ac *Balthaſaris Piſanelli libri de alimentorum facultatibus*, *Ludovicus Nonnus* ac *Johannes Bruyerinus de re cibaria*, *Leonardus Lesſius S. J. in hygiaſtico* ſeu *vera ratione valetudinis bonæ & vitæ*, cum ſubjuncto tractatu *Ludovici Cornari* eodem pertinente, præſertim vero omni exceptione majores *Paullus Neucranzius de purpura cap.* XX. ac *Joh. Sigismundus Elsholzius in diætetico* nuper pa-

trio ſermone typis exarato; nec non *Gregorius Horſtius* ac *Engelbertus Hölterhofius de tuenda ſanitate* legi ac imitari merentur.

Ne igitur ſine ſymbolo dato hinc diſcedamus, paucis tantum, qvaliter homo *cibi* ac *potus* debita adminiſtratione *febrim caſtrenſem malignam* declinare qveat, iiſdemqve necesſariis regulis lectorem inſtruere voluimus.

Cibus & *potus*, licet bonæ notæ ſint, ac laudabile nutrimentum ſuppeditent, ſæpius tamen de die, & magna copia non ingerendus, qvia ſucci nutritii elaboratio hoc modo turbatur; ita etjam *eſculenta* ſangvinem feculentum, ſpiritibusqve orbum progenerantia interdicta volumus, qvalia ſunt *caro recens ſuilla* vel *putrida* aut *corrupta alia, piſces paluſtres putreſcentes vel emortui, ova ad duritiem cocta, butyro frixa ac vetula, masſa ex farina & ſpumo lactis pinſa, non fermentata, lagana, poma immatura, fructus dulces bilemqve augentes*, ut ſunt *pruna, mala perſica, cucumeres, pepones* & ſimilia: ſic etjam nec *vinum largius* ad ebrietatem

tem usqve, neqve *ſulfuris fumo inqvinatum*, *aut recens, acidum, auſterum, pendulum ac rancidum*, nec *cerviſia haut* bene *defecata, non vetus, nec aceſcens* bibenda. *Vitam ſedentariam* exigentes, qvia *exercitationibus* corpus non multum fatigant, nec *aſſidua manuum opera* victum qværitant, *cibis*, alimonium bonum præbentibus, concoctu facilibus parcius demenſis hora debita veſcantur, *vinum generoſum vetus*, vel *Zythum probe fermentatum* beneqve *defecatum* ſuperbibendo.

Cena ſemper *prandio* parcior ſit, nec ſtatim a paſtu, ventriculo cibis onuſto, niſi prius ſteterint, aut pasſus mille mearint, lectum petant; inter prandendum aut cenandum, vel ſub veſperam pro ſangvinis refectione ac refrigeratione, *embammatis* loco, *fructus acidiusculi*, ſimulqve nonnihil *adſtringentes*, attamen *maturrimi*, ut ſunt *ribeſia Europaea, fraga, baccæ rubi idæi, ceraſa acida, mala, pruna Damaſcena*, ac *uvæ* modice guſtari posſunt, cumqve his, ne acor eorumdem crudior ventriculo obſit, *panis* tantillum comedatur. Qvo-

Qvorũ corpora nimio calore æſtuant, ab eſu *lactis*, tormina ſævisſima, diarrhœam vel vomitus bilioſos excitante ſibi temperent; operariorum & crebrioribus exercitationibus defesſa corpora, qvia vitioſorum humorum congeſtum ſudore mox eliminant, non tantum *lac*, ſed & alia interdicta *edulia* facilius ferunt.

Qvotqvot autem ventriculum, ab heſterna *cena*, *cibo potuqve* nimium gravarunt, ſi poſtridie a qvocunqve victu abſtineant, nullo incommodo erunt obnoxii.

Qvicunqve prima ſtatim luce medici ægros contagio furente inviſere debent, *offam cepe ac ovo ſorbili auctam* asſumant, vel *panem butyro illitum foliisqve rutæ conſperſum* edant; vel ad minimum *fruſtulum panis rutato* vel alio *aceto intinctum* deglutiant, ne virus inſpiratione attractum ventriculo vacuo diu inhæreat.

Jentaculis non asſveti, vel ea ob nauſeam formidantes, *grana* aliqvot *juniperi*, vel *angelicæ*, *zedoariæ* aut *imperato-*

ris

riæ radicem, *corticesqve mali citrei*, *caryophyllos*, *cinamomum* aliaqve ſpiritus ſuſcitantia manducando ſanitati ſuæ conſulere posſunt: *cepæ alliiqve* eſus hoc tempore multum conferret, modo ea deglutientes pesſimum ex ore halitum non ſpirarent. Ego graveolentium horum loco ſumerem *panem martium aromatibus conditum* aut *biscoctum ſaccharo* onuſtum.

Horum etjam perverſa conſvetudo merito deteſtari debet, qvi vix orto ſole *vinum ſublimatum*, aliosqve generoſiores *latices* liberalioribus, aut duntaxat brevioribus hauſtibus ingurgitant, vel *abſinthiten*, aut aliud *vinum* integris fere menſuris hauriunt: qvorum in uſu diutius perſeverando ventriculi habitudo ſenſim relaxatur, flacceſcit, ac ciborum digeſtio depravatur.

Qvid de abominando atq; nocentisſimo *tabaci* abuſu ſtatuendum ſit, ſupra *ſect.* 1. *cap.* V. §. 2 abunde explicatum eſt: hoc unicum ſaltim hic concedimus, qvod aere præſertim nebuloſo & humido, aut ſi caput diſtillationibus ſit ob-

noxium, ſummo mane ac cubitum ituri unicam tantummodo fiſtulam fumificam exſugant: caveant tamen ſibi omnes ab intemperato ejus uſu.

Ultimo non ab re foret medicos caſtrenſes, ſi a ſcribto tædium hauſerint, ad *Raymundi Mindereri medicinam militarem notis Joh. Hiskiæ Cardilucii novis auctam*, ac *Joh. Valentini VVillii*, qvem ob præmaturam mortem merito lugemus, *tractatum medicum de morbis caſtrenſibus internis cap.* IV. §. 3. remittere.

Cap. V.

De modo gubernandi exercitationes, ac reqviem.

QVemadmodum moderatæ *corporis exercitationes* naturam a multis moleſtis, intra cutis ſpiracula hærentibus ſordibus liberando, ſangvinemqve, (ne particulæ hujus duriores, crudiores & minus mobiles in vaſis tenuisſimis varios morbos producturæ ſubſiſtant) in naturali motu juvando, ad ſanitatis conſervationem plurimum faciunt: ita *motus*

motus vehementior ac *diuturnior* ſanitati humanæ qvam maxime offlcit, qvia omnes in corpore ſpiritus exhauriuntur, ſingula membra cum viſceribus debilitantur; ita ut particulæ, ſangvini ægre uniendæ, ad cutis reticulum glandulasqve miliarias rejectæ, ibiqve ſubſiſtentes per ſudorem aut exhalationem exſpirare neqveant.

Otioſa ſimiliter *ſegnisqve vita*, qva fuligines copioſæ in corpore accumulantur, propter motum autem partibus denegatum exhalare non posſunt, valetudinis firmitati ſumme nocet: ſic itaqve ſuppresſis ſpiritibus laudabiles etjam humores ſordibus iſtis conſpurcantur, ac deleteria qvalitate imbuuntur: qvapropter, ſi ſanitati viribusqve noſtris proſpicere contendimus, in *motu* & *qviete* medium teneamus necesſe eſt.

Sudor a laboribus, vel aliis corporis *exercitationibus* in cutis ambitu *frigus* contrahens, & ad interiora pulſus, ſanitatem vehementer lædit. Hinc qvibus hoc accidit, cutim univerſam con-

feſtim ſatqve diu pannis calidis aſperioribus, ad poros patulos reddendos, perfricari ſibi patiantur ; qvibus hoc non arridet, in lecto probe tecti *ſudorem* proliciant, qvo id, qvod frigoris impetu ſub cute congelarat, expellatur; alias febri qvadam infeſtari poſſent, & ſi *ſudor* præter omnem ſpem non excitetur, eundem cochleari *rob ſambuci, aceti* aut *aqvæ*, vel etiam *poſcæ* modico diluti, e voto provocabis.

Qvi prolixiorem de his inſtitutionem deſiderant, attenta mente *Hieronymi Mercurialis* totum *de arte gymmaſtica opus* perlegant, cum huic elegantisſimo ſcribto, qvod ad corporis *exercitationes* pertineat, nil omnino deſit.

CAP VI.

De modo regundi ſomnum & vigilias.

QVia capite præcedenti, qvomodo *corporis exercitationes* grasſante hac febri ſint inſtituendæ, aut moderandæ, expli-

explicuimus, haud difficulter illinc qvoqve *ſomni* ac *vigiliarum* regimen deſumi poſse exiſtimamus; nihilominus tamen unam vel alteram animadverſionem addendo, commentarium hac de re magis intelligibilem reddemus, ex qvo etjam nonnihil pateat, qvomodo & qvando *ſomnum* vel *vigilias* capesſere ſanitati conducat.

Cavendum itaqve, ne in excesſu, aut defectu eorundem peccemus, ſed, ſicuti in *motu* & *qviete*, medium teneamus. Ab immodicis namqve ac *intempeſtivis vigiliis* ſpiritus fugantur, ſangvis acrior ac crudior, evadit, calor nativus obtunditur, ciborum concoctio depravatur, vires labefactantur, ſenſusqve omnes obſcurantur. Contra *ſomnus nimius*, meridianus præſertim modum excedens, alimentorum digeſtionem retardat, imperfectamqve relinqvit, ac excrementorum egeſtionem remoratur; dumqve ventriculus denuo cibo ac potu, prioribus nondum digeſtis, oneratur, chylus certe a fecum inutilium magmate haut decenter ſecernitur, ſed turbi-

turbidus crudusqve ac feculentus permanet, & poſtqvam ſangvini commiſcetur, peregrinam atqve hoſtilem eidem larvam inducit, motuqve corporis deficiente bona malis tam diu commixta permanent, donec humores omnes putreſcant, cruditatem limoſam, vaſa anguſtiora obſtruentem, contrahant, atqve acrimonia corrodente partes ſingulas ſenſim ſenſimqve depaſcant.

Ægrorum curam habentes, totasqve noctes inſomnes traducentes interdiu per unam aut alteram horam dormiant, cibosqve coctu faciles capiant. Ne qvoqve ab ægris exhalantes malignæ fuligines tam facile contagionis ope per reſpirationem ſeſe inſinuent, neu ſpicula ſua profundius in pulmones, ventriculum aut cerebri meningas adigantur, jejunus ad ægrum appropinqvet nullus ſive medicus ſit, ſive alius, ſed ſemper aliqvid prægustent necesſe eſt; vini autem potui largiori non indulgeant, qvia ebrii partim lecto affixis non recte proſpicere, & partim faciliorem ad luem hanc per contagionem hau-

hauriendam diſpoſitionem nanciſcuntur.

Cap. VII.

De modo excrementa in corpore præter naturam retenta, expellendi, probosq; humores retinendi.

V*Enter* qvotidie ad minimum ſemel miniſterio officioqve ſuo fungatur, necesſe eſt: qvod majori valetudinis levamento mane mox a ſomno fit; ſi autem qvotidie ciborum retrimenta tam mature deponi non posſunt, ſellæ cum egerendi niſu ſæpius inſidendo, (qva conſvetudine non neglecta tandem adſtrictisſima alvus obediet) ventris coacta e corpore extrudentur.

Pesſime ſanitati ſuæ conſulunt, qvi in pertinaci *alvi ſegnitie* purgationibus extemplo, clyſterum injectionibus, ac glandibus perpetim ſe macerant: a binis enim poſterioribus excretionum modis, ſi nimis acria imixta ſint, ani ſphincter, ſedisqve venæ nonnunqvam ita intumeſcunt, ut ſordes ventris, li-

cet

cet ex inteſtinis reliqvis ad rectum usqve protruſæ ſint, excerni tamen neqveant; & ſic alvi contumacia, qvam his remediis tollere male ſatagunt, eo magis augeatur.

Æqve boni, qvam vitioſi humores cum ipſa bile in cyſti ſua, magna vi e corpore per medicamenta purgantia fortiora expelluntur, ita ut deinceps magma verſus inferiora detrudendum, ac per alvum eliminandum partim non ſatis humectetur nec lubricum reddatur, partimqve ob exhauſtam bilem ſtimulo ac niſu debito, qvo felicius & facilius egeratur, careat.

Improvidæ purgationes, experientia teſte, novas conſtrictiones ſpaſticas ac inde oriundas inflammationes in ventriculo, inteſtinis, pulmonibus partibusqve aliis internis freqventisſime excitant: proinde prudens medicus tam temporis, qvam loci ſymptomatumve circumſtantias probe obſervet; ne alium hoſtem, qvam antea morbus fuerat, magis ſævientē, deteſtandis hisce evacuationum offuciis, in corpus illiciat,

illiciat, qvam exturbet: cujus etjam *in ſect.* 1. *cap.*X. paucis mentio facta eſt.

Plurima a purgantibus remediis damna exhibentur in doctisſimo venerandi *Wepferi* noſtratis libro *de cicuta aqvatica hiſtoria ac noxis*, qvi infinitis fere ditatus eſt obſervationibus; qvarum aliqvot jure meas, bona cum *auctoris* celeberrimi gratia appellare posſū; qvod experimentis illis non ſolum freqventer interfuerim, ſed etjam iisdem ſuppetias ultro tulerim; qvod & alii viri ſollertisſimi, ut ex ipſomet opere patet, ingenue præſtiterunt. Qvam obrem æqvum lectorem ad ſcribtum illud elegantisſimum, pro asſerto noſtro vindicando, evolvendum obſecro.

Qvoties autem alvum adſtrictam nonniſi remediorum opera ad excrementorum egeſtionem ſollicitare posſumus, mitiora nobis ſufficiant, inter qvæ ſeqvens uſui externo conducit:

℞. Butyri rec. unc. ij. vitellum ovi. croci triti, gr. x.

Hæc probe ſubacta, (qvibus ad placitum de *luteo ſambuci pulvere* ℥j commiſceri

miſceri poteſt) craſsitie nucis myriſticæ vel juglandis ano intrudantur; vel *globuli* e panis *fermento*, *ſale* conſperſo formantur & exiccantur, qvos poſtea in uſum vocando, unum, duos, vel tres *butyro* aut *olivo illitos* podici intrudimus. Qvi a flatibus ventri incluſis obſtructiones alvi incurrunt, pari modo *globulis e ſaccharo moſchum* ſpirantibus, *oleo communi* vel *butyro* intinctis utantur. Hoc in caſu qvoqve tutisſime *glandes*, (non ſæpe tamen repetendæ,) *ex melle cocto*, *ſalis communis* addito pauxillo, confectæ applicantur. *Globulis* autem atqve *glandibus* propter excernendorum nimiam duritiem nihil proficientibus, *clyſteres emollientes domeſtici* cum fructu injiciuntur, qvi *ex libra una lactis dulcis tepidi*, cui *vitella ovorum duorum*, *mellis cochlearia duo*, vel *ſaccharum tritum* admixta ſint, componuntur; vel *lactis* loco, *aqva fontana* aut *juris carnium* menſura media ſubſtituitur, cui *furfurum*, *herbæ malvæ* aut *altheæ*, *florum chamameli* ſingulorum manipulus, *ſeminis aniſi* ʒij incoqvuntur, colato juri poſtea *butyri recentis*

centis UNC. *ij*, *mellisq; recentis cochlearia duo* addendo; qvoties *aqvam fontanam* aſſumſimus, *parum* adhuc *ſalis communis* inſperſimus.

Infantes a ſola candelæ e *cera*, aut *ſyringes clyſteris butyro* vel *oleo illitæ* in anum lenta intruſione ſæpius alvum exonerant; qvibus etjam externa remedia ſuperius recenſita, commode applicari qveunt.

Ungventa, *cataplasmata*, ac *olea* hic *epomphalina* egregie alvum movere ſolent: uti eſt *ungventum de cyclamine ſeu de artanita*, *oleum epomphalinum Fioravanti*, *cataplasma ex cumino cum felle tauri* mixtum *Seb. Auſtrii Rubeaqvenſis*, deſcribtum a *G. H. Welſchio* in *exoter. cur. & obſerv. chil.* II. 501, *linimentum e ſalvia recenti cum butyro* coctum, ac hujus plantæ pulvere aſperſum, ac *ungventum contra vermes* correctum in *Noctibus noſtris hibernis*; ut & ſeqvens *mixtura*, qvæ conficitur ex *olei e lathyride Fernelii*, *ac linimenti e ſalvia ſingulorum uncia*, *oleiqve epomphalini* 3j. Cuncta hæc vel ventri toto, vel ſi fortiora ſint, umbili-

ci regioni illinuntur. Huc qvoqve ſpectant *unctiones pedum cum helleboro utroqve, hermodactylis, hyoſcyamo, ſempervivo, ſucco pæoniæ ac ſebo* paratæ, ac ab eodem *Welſchio exot. cur. & obſ. chil.* II. 596. deſcriptæ. Si *oleum lini* calide linteis exceptum ſæpius ventri toto imponatur, etjam pertinacisſimæ ventris obſtructiones reſerabuntur.

Alvus externa remedia reſpuens, lenientibus & emollientibus internis medicamentis ad officium compellenda eſt: qvod fiet, qvando mane ac veſperi horis duabus ante prandium & cenam *cremoris tartari probe triti* ℥j. *in jure carnium parum ebulliens* asſumitur; vel præſente bilioſa in ventriculo colluvie ſeqvens *pulvis* eodem tempore *cum jure tepido* ſorbetur.

℞ Crem. tartar. ℈j. Ocul. cancror. ℈ſs. Antimon. diaph. c. nitro. gr. 5. Dacryd. ſulf. par. gr. ij. Ol. nucis myriſticæ expr. gr. j. M. f. p. ſ.

Pulvis cholagogus celeberrimi *Wepferi* huic intentioni etjam ſatisfacit, cujus hæc eſt deſcriptio:

℞. Cre-

℞ Cremor. tartar. ℨſs. Dacryd. c. ſulf. par. gr. iij. Nitri ppt. gr. j. Miſce.

Felicem effectum in contumacisſimis aliâs alvi obſtructionibus a *pasſularum laxantium uſu*, de qvibus mane ac veſperi bonum cochlear asſumitur, experti ſumus, & infantibus etjam, ut ut minori doſi, tutisſime exhibuimus: modus illos parandi ſeqvens eſt:

℞ Prunor. Damaſcen. maturor. a nucleis liberat. ℥iiij. Folior. ſennæ ſine ſtipit. ſelect. ℥ij. Tartar. alb. purisſ. ℥j. Sem. feniculi ʒij.

Inciſa & contuſa in aqvæ fontanæ menſura media ad dimidii conſumt. lente coqvantur; colato juri adde

Pasſular. minor. probe lotor. & ſelect. ℥viij
Sacchar. albisſ. ℥iiij.

Hæc iterum coqvantur, donec mellis fere ſpisſitudinem habeant; poſtea ab igne remotis, & tam diu, donec refrigeſcant, agitatis commiſce *cinamomi ſelecti pulveris* ʒj, atqve ita in pyxide pura ad uſum ſervetur.

Sola *folia ſennæ* cum *prunis Damaſcenis* urgente necesſitate, coqvi, jusqve

calide, addito ſaccharo, hauriri poteſt.

Sambuci flores nondum aperti, aceto, pipere ac macere conditi, & ſacharo oleove aſperſi embammatis inſtar in menſa aſſumti alvum laxare ſolent.

Lactuca junior cum jure carnium bullita ac butyro recenti, ſalisve, piperis macerisqve pauxillo aucta pariter alvum ſollicitat.

Succus naſturtii aqvatici cum jure ſumtus, ventrem laxat, ſi mane ac veſperi repetatur, ac per aliqvot dies continuetur: qvod & præſtat *ſuccus cochleariæ* eodem modo ingeſtus.

Imo qvotidie ſecunda hora ante prandium de ſeqventi pulvere doſis in jure ſalis experte ſumi poterit:

℞ Cryſtallor. tartari, antim. diaph. florum ſalis ammoniaci cum hæmatite, ſalis abſinthii ſingulorum ℨiiij. F. pulvis tenuis, diviſus in doſes VIII. æqvales.

Qvomodo ex adverſo in diarrhoeis aliisq; alvi profluviis procedendum ſit, infra *ſect.* III. cap. 14. ſatis explicabitur. Sudoris qvidem in hujus ſect. cap. V. aliqvalem mentionem fecimus; nihilominus

minus

minus tamen delicatuli, ſi qvalemcunqve mutationem percipiunt, frigidusqve eorundem membra horror qvatit, de *extracto* noſtro *theriaco grana* V. in catapotiis, vel *bezoardici mineralis grana* X. cum *ſirupo oxyacanthæ* ſeu *berberum*, vel *citri*, aut *mica panis*, vel *conditura roſarum* ſubacta deglutire, vel etjam aliud diaphoreticum, qvorum infra deſcribtiones aliqvot exhibebuntur, ſumere poterunt.

Cerebri ſordium, ut dicunt, in naribus extillatio, propter ductuum in iisdem a ſpisſiore bleña oppilationem, intercepta, *errhinis* ac *ptarmicis* optume reſolvitur & educitur: qvo varii *pulveres e tabaco, aromatibus ac plantis odoratis* compoſiti pertinent, qvorum copiam nobis *Dn. Pradeus* nobilis Gallus in eleganti *tractatu de tabaci per nares attrahendi præparatione* primum Gallice edito, nunc vero Germanicam in lingvam verſo a *G: K. M. D.* exhibuit: qvibus hic ſubjungere voluimus *pulverem tabaci compoſitum*, communicatum ab Illuſtrisſimo Comite *Maximiliano Franciſco a*

Furſtenberg, unde hodie apud nos ſub nomine *pulveris tabaci Comitis Maximiliani* venum exponitur, cujus hæc eſt deſcribtio:

℞. Tabaci virginiani. lbij. Iridis florentinæ lb j. Ligni rhodii lb ſs. Cyperi rotundi ℥iiij. Cinamomi, ſtyracis calamitæ, ſummitatum amaraci, rorismarini, lavendulæ ſingulor. ℥ij. Caryophyllorum, maceris, florum roſarum rubearum ſingulor. ℥ij. Radic. ellebori albi ℥iſs. Zibethi, moſchi orientalis ſpiritu roſarum ſoluti ſingul ʒ ſs.

Fiat ex omnibus pulvis non admodum tenuis: verum malus mos, pulveres ptarmicos liberalius ac freqventius attrahendi, heic merito rejicitur.

Huic qvoqve ſeqvens *pulvis* ad roborandum caput efficacisſimus viribus accedit, ſi qvantitas lentis ſubinde naribus attrahatur; qvi ab amico communicatus hoc modo, ut ſeqvitur, paratur:

℞. Tabaci virginiani ʒ j. florum betonicæ, caryophyllorum, nucis myriſticæ ſingul ℈i.. moſchi orientalis ſpiritu roſarum ſoluti, ambræ chryſeæ ſingul. ℈j.

F. ſe-

F. ſecundum artem pollen probe in vaſe cuſtodiendum clauſo.

Huc qvoqve *elæoſaccharum* noſtrum *ptarmicum* pertinet, qvod uſu freqventi probatum qvoq; propalare voluimus, & ſic componitur:

℞. Sacchari candi albi, radicis piperitidis ſiccatæ ſingul ℥iij. balſami apoplectici optimi ʒj. olei thymi, amaraci utriusqve diſtillati ſingul. ʒſs.

M. f. pulvis ſubtilis, qvi in vitro optime clauſo asſervandus.

Sic aliqvoties hac *tinctura ptarmica*, qvæ Exc. *Joh. Sophronium a Kozak* auctorem habet, ſatis antiqvas ac pervicaces cephalæas poſt purgatum corpus cum *extracto catholico* ac *mercurio dulci* perſanavi, & hoc modo componitur:

℞. Radicis ellebori albi ℥j pyrethri, amaraci floriferi ſiccati ſingul ℥ſs. Spiritus vini optimi, qvantum ſufficit, ut tres digitos ſuperemineat.

Stent aliqvamdiu in loco tepido probe vitro incluſa, donec inde tinctura fortior extrahatur, qvæ per philtrum ut clareſcat trajicienda: in hanc poſtea

pennæ immergendæ, qva nares, qvoties inibi blennam ſtagnantem reſolvere ac expellere ſtudes, illinire poteris. Nos interdum qvoqve *aqvam amaraci* in qva *ellebori albi fibra* bullierit, ſiphunculo vel rhinenchyte in nares infantum oppletos injecimus, & ita eosdem a ſuffocatione liberavimus.

Modum, qvo a variolis obſtructæ nares mature reſerari qveant, nobiscum olim communicavit *Emanuel Stimmer*, Senator ampliſſimus, compater & amicus integerrimus, qvem propter egregias animi dotes ingeniiqve, qvo pollet, acumine, honoris cauſſa heic nomino: qvod ſciam, eundem ad omnia infantibus ac pueris ſuis obvenientia morborum ſymptomata, accurate ſemper attendere. Ῥινεγχύτης enim, *Cœlio Aureliano* auctore eſt ſpecillum ſeu inſtrumentum, per qvod aliqvid in nares infunditur, ſive infundibuli ſive ſiphonis formam habeat; ac ferreum aut corneum ſit, perinde eſt: oriturqve a verbo ῥινεγχυῶ, narib. inſtillo; qvo uſus eſt *Dioſcorides* aliqvot locis;

locis; ut & *ῥινεγχυσια* ac *ῥινεγχύ]ουμεν@* ibidem occurrit.

Hodie pariter in Galliis *aqva Reginæ Hungariæ* in nares attracta uſitatiſſima eſt, ita ut plurimi, cum a limpido hoc liqvore tunicæ in naribus foramina confeſtim reſerentur, *tabaci pulverem* deſerant.

Salivam deficientem *maſtichis*, *caryophyllorum* vel *radicis pyrethri* manducatione prolicimus: at ſi in locis infectis contagii tempore verſaris, a ſalivæ deglutione ſedulo tibi caveas, ut cui forſan jam ſpicula lethifera ex aere attracta inhærere, & in ventriculum detrudi, illicqve facillime inflammationem aut gangrænam excitare poſſunt; ideo ſemper eandem expuere conducit, uti id diffuſius a nobiliſſimo *Jacobo Joanne Wenceslao Dobrzenski de Nigroponte in præſervativo univerſali naturali* demonſtratum eſt, qvem videſis. Urina ſuppreſſa *aqva petroſelini* vel *raphani ruſtici*, cui guttæ aliqvot *olei diſtillati ſuccini albi* inſtillentur, provocatur; aut in hunc finem mane ac veſperi de *tin-*

ctura ſalis tartari guttæ X. *vel* XII. in *jure* vel *aqva fragorum* asſumuntur.

Menſtruus fluxus in feminis utero non gerentibus deficiens per ſeqvens *infuſum emenagogum*, prius ab Exc. *Wepfero* longo uſu probatum, poſtmodum vero a nobis hoc modo præſcribtum, excitabitur.

℞ Scobis chalyb. ℥j. Cinamomi. acuti, cort. pomor. aur. ext. ſicc. rhabarb. electi ſing. ʒiij. caryophyllorum, maceris ſingulor. ʒiſs. cortic. winteran. ſalis abſinthii, ſem. fenic. ſingulor. ʒij. meliſſæ, pulegii ſingulor. MAN. ſs. ſacchari ℥ij. Contuſis in pulverem crasſum affunde vini albi veteris menſuram, aqvæ meliſſæ menſur. mediam.

Stent per biduum infuſa; poſtea qvotidie mane ac veſperi de claro liqvore bibant ℥ij: qvo ſumto, corpus per horam movendo, ſeſe calefaciant, omniaqve frigida fugiant.

Similiter *antimonii diaphoretici martialis* grana X. vel XV. cum pauxillo *cinamomi* in vino vel jure mane ac veſperi deglutire, perqve XIV. dies continuare conducit.

Et

Et qvia graſſante hoc malo virium qvam maxime conſervationi ſtudendum eſt, ſudores etjam in laconicis prolecti, Venusqve immoderata plurimum nocent.

De animi pathematibus, qvæ potisſimum aliæ enormes evacuationes, vires una cum ſpirituum cohorte proſternẽtes, conſeqvuntur, in ſuperioribus ſufficienter dictum eſt. Hisce temporibus qvoqve poſt *purgationes* vituperatas, *venarum* etjam *inciſio*, *ſcarificatio* & ſimiles evacuandi ritus æqve noxii ac omnes errores in ſex rebus neceſſariis deprehenduntur.

Cap. VIII.

Qvibus remediis hic morbus præcaveri posſit.

Qvotqvot, licet nullam in corpore mutationem, ſe ab hac lue correptos esſe, percipiant, copioſis in ſangvine ſtagnantibus corruptis humoribus referti ſunt, feculentarum harum ſuperflui-

perfluitatum colluviem vere & autumno per *leniter purgantia*, ſuperiori capite indicata medicamenta evacuare debent; plethorici vero, & qvorum arteriæ ac venæ turgent, ſi ad id asſveti ſint, nec inde expaveſcant, ſecunda vel tertia ab asſumto pharmaco die, ad *ſangvinem imminuendum ac ventilandum*, obſervato ſimul debito victus regimine, *qvinq; vel ſex* aut *ſeptem ejusdem uncias e ſecta vena* emittant. Hanc qvi, ut & remedia purgantia reformidant, de die in diem a cibo & potu ſibi detrahant, usqvedum ſe melius habere, atq; ventriculum & inteſtina a ſuperfluis excrementis, corpusqve ab humorum corruptela liberum esſe ſenſerint. Nec media æſtate, præſertim diebus canicularibus, nec hieme torrida in partes ſæviente *purgatio* aut *venæſectio* inſtituenda: his namqve anni tempeſtatibus varios morbos, hac non ſæviente malignitate, incurrere posſumus, ſi ejusmodi adminiculis abuti velimus.

Qvi vel leviter febri caſtrenſi ſe tactos esſe exiſtimant, *purgantibus* omni-

no

no abſtineant, atqve *ſcammonium, colocynthida, jalappam, agaricum*, aliaqve his ſimilia cane pejus & angve fugiant: mox vero in principio, ſi cardialgia adſit, aut ventriculus ingeſtis corruptis ſcateat, mitius aliqvod *vomitorium* asſumant, v. g. de *oxyſaccharo emetico Danielis Ludovici* ℥ſs. vel de *tartaro emetico* ejusdem *auctoris* duo vel tria grana in cochleari *aqvæ fontanæ* aut *juris calidi*; poſtero mane diaphoreſin inſtituant, *antimonii diaphoretici* ʒſs vel *bezoardici mineralis* ℈ſs cum pauxillo *conditura roſarum*, aut *rob ſambuci* ſubactorum ſumendo; utqve ſudor velocius atqve liberalius proſiliat, bonum hauſtum *decocti cornu cervi* aut alterius ſuperbibant: abſente autem *emeticorum* indicante, *antimonii diaphor.* ʒj. nitro adhuc gaudentis *aqvæ diſtillatæ* aut *fontanæ* unciis aliqvot dilutam, ac *ſirupo violarum* ad placitum auctam uno hauſtu ebibere, aut *ſalis polychreſti unciã* in *jure* largiori ſalis experte ſolutam abſumere poterunt; poſtea ſudoris expulſio tractari videtur, & ita ſæpius a *diaphroretico* effica-

efficaciori ſemel aut bis ſumto æger convaleſcit penitusqve reſtituitur.

Infantes propter pituitæ tenacioris, vermiumqve in ventriculo ac inteſtinis collectionem, potisſimum, qvando variolorum vel morbillorum indicia adſunt, commodisſime ac ſecurisſime *trochicis* noſtris *hermeticis* laxantur, qvorum compoſitio hæc eſt:

℞. Mercurii dulcis aliqvoties ſublimando optume purgati ℥ſs. Dacrydii ſulfuris fumo non infracti gr. xxxxviii. Cornu cervi philoſophice præparati ℈ij. Cinamomi acuti ℈j. Sacchari albisſimi ℥ſs.

Miſce fiant cum *lentore tragacanthi* ac *conditura roſarũ* trochiſci No. LXIV. fabæ magnitudine, æqvales; de qvibus infanti unius anni *unicus*, bimulo & trimulo *duo*, qvatuor aut qvinqve annos habenti *tres*, ſex ad decem usqve annorum pueritiam extendentium *qvatuor*, vel triti in pulticula, aut alio qvocunq; modo exhibeantur.

Præter hæc, licet præmisſis *purgationibus*, beneqve inſtituta victus ratione corpus ſatis deterſum, aqve colluvie vitio-

vitioſorum humorum liberatum ſit, alia etjam medicamenta huic veneno e diametro oppoſita in uſum vocanda ſunt, qvando majori ſecuritate minoriqve infectionis metu inter hac lue detentos vivere volumus; ex qvibus ſeqventia excellunt.

Qveis itaqve forma *pulveris* arridet, his ſeqvens præſcribatur.

℞. Radicum angelicæ, carlinæ, zedoariæ, radicum fraxinellæ, helenii, boli Armenat. ſingul. ℥ſs. Myrrhæ rubræ ſelectæ, cinamomi optimi, caryophyllorum, nucis myriiſtcæ ſingul. ʒj. Sacchari albisſimi ℥viij.

Miſce fiat *pulvis ſubtilis*, de qvo mane ac veſperi cochlear dimidium comedant, vel *vino* aut *melle* dilutum potent.

Condituram vel *eclegma* deſiderantes hunc *pulverem* uni vel duabus libris *rob baccarum juniperi* vel *ſambuc* commixtum mane ac veſperi, qvantum apex cultri capit, deglutiant.

In forma *pilularum* aut *conditura* ſeqvens probatur

℞ Aloes Soccoterinæ, gummi ammoniaci, Myrrhæ rubræ, terræ ſignatæ ſingul. ʒij. croci orientalis ʒj.

Miſce

Miſce fiant cum *theriaca Andromachi catapotia* piſi magnitudine, de qvibus duo mane ac veſperi ſumendæ: aliarum etjam *pilularum theriacôn* tuendi ſe contra febres malignas gratia e rebus ad *theriacam* neceſſariis artificioſa virium extractione paratarum duo vel tria grana in unam *pilulam* redacta felici ſucceſſu qvotidiè degluttiuntur.

Compoſitionem *extracti theriaci* licet ſatis laborioſam ſeqventi modo, *ſect.* III. *cap.* II., ſæpius feliciter obtinui, auſimq; affirmare, eandem omnes alias longo poſtſe intervallo relinqvere, cũ ſummo ſtudio vires earumdem rerum in hoc *extracto* conſerventur, exaltentur, ac in exiguam moleculam contrahantur.

Qvi liqvidis delectantur, mane in cochleari cum *vino* guttas ſex ad decem usq; de *elixiri proprietatis Paracelſi* debite ſecundum *Joannem Franciſcum Vigani* parato, vel loco hujus de ſeqventi mane ac veſperi XII. XV. ad XX. guttas in *vino*, *juſculo*, aut *aqva ſcabioſæ* ſumant; cujus hæc eſt compoſitio:

℞. Aloes

℞ Aloes ſoccoterinæ, myrrhæ rubræ, croci orientalis, rhabarbari veri, radicis zedoariæ, angelicæ, inulæ, corticis citri ſiccati flavi extimi ſingul. ℥ſs.

His contuſis & conciſis affunde *aceti* acerrimi ℥iiij, & *ſpiritus vini a phlegmate liberi* menſuram mediam: ſtent per dies aliqvot in loco calido, vitro probe munito, incluſa; *eſſentia* poſtea clara ſervetur ad uſum.

Qvibus acida grata ſunt, de ſeqventi *aceto alexipharmaco* cochlear unum mane ac veſperi asſumant, vel fruſtulum panis in eo madefactum deglutiant, aut *offæ*, *juſculo*, vel *cibis* commixtum hauriant:

℞ Radicum angelicæ, inulæ, carlinæ, fraxinellæ, tormentillæ ſingul. ℥j. baccarum juniperi ℥ij. zedoariæ, zingiberis albi ſingulor. ℥ſs. corticis citri, winterani, cinamomi optumi, nucis myriſticæ, caryophyllorum, myrrhæ ſelectæ, ſingulor. ʒij. croci orientalis, caſuræ ſingulor. ʒj. foliorum rutæ, herbæ ſcordii, rorismarini, florum centaurei minoris, roſarum rubearum, calendulæ ſingulor. Mj. ſeminis ciceri, feniculi ſingulor. ℥j.

Inciſis & contuſis affunde *aceti acerrimi ac fragrantisſimi menſuras tres* & ubi in loco calido per duas hebdomadas in vitro capaciori probe clauſo ſtetere, *acetum*, reliqvo magmate poſt prelum rejecto, *clarum* in aliud vitrum effundatur, &, ut ſupra dictum fuit, capiatur.

Nonnulli qvoqve domo egresſuri orbiculum de *pomo citri* recenti cum ipſo *cortice* comedunt: qvi commanducatus meo judicio haut contemnendus; in peſte Viennenſi eodem cum fructu uſi fuerunt.

Tria trium celeberrimorum Phyſicorum Amſtelædamenſium *Franciſci de le Boë Sylvii*, *Paulli Barbette*, & *Franciſci van der Schagen* prophylactica medicamenta intra corpus juxta eorumdem præſcribtum asſumta, maximo cum fructu virtutes ſuas exerunt; qvalia ſunt *aqva prophylactica* vel *acetum antiloimicum*, *conditura prophylactica* & *pulvis alexipharmacus*.

Nullis aliis *balſamis* aut *aqvis diſtillatis*, aliisqve operoſis compoſitionibus contra hanc luem opus habent, qvi in

modo

modo deſcribtis, & *ſect.* III. *cap.* 3. adductis remediis acqvieſcunt. Lectorem autem his non contentum ad *Auctores* eos, qvi de peſte ſcribſere, remittimus, nosqve ad curationem harum *febrium*, *tertiamq; ſectionem* accingimus.

SECTIO TERTIA.

De tuta hujus luis curatione.

Cap. I.

De optuma medendi methodo in curatione hujus morbi attendenda.

QVoniam inter omnes medicinæ partes genuina *medendi methodus* primas tenet, ſiqvidem illa modum docet, qvo deperdita jam ſanitas per certas *indicationes* iterum reſtitui poſſit; ideo etjam heic nobis probe obſervandum venit, ut ex veris artis fundamentis curationem hujus mali tutam deſumamus; qvam obtinebimus, ubi ſecundum certas *indicationes*, *indicata* remedia ex infallibilibus hujus luis *indicantibus* cauſſis deſumimus.

Cum itaqve univerſalis *methodi medendi*

dendi ſcopus ſit, ut *contraria curentur*, atqve *indicationes curan* generatim in hoc conſiſtant, ut omnium morborum causſæ inhibeantur; inde ſeqvitur per *remedia* iisdem *contraria*, partimqve *nocentis ſublatione*, & partim *deficientis additione* hoc fieri debere: *ſublata enim alicujus rei causſa tollitur etjam effectus.*

Merito igitur reprehendendi ſunt omnes, qvi empiricorum more, minus perſpectis causſis, imo vix animadverſis morborum phænomenis, mox ſe ad perſanandos qvosvis affectus accingunt, qvo jurata ſua remedia ſecreta ſat caro pretio miſere afflictis ægrotis venundareposſint.

Ut autem ad propoſitum noſtrum eo commodius perveniamus, occaſione *febris caſtrenſis malignæ epidemiæ* certæ *indicationes* adinveniendæ, qvæ ad triplicem hujus *luis causſarum* numerum dirigi qveant; atqve ut decentem curationem obtineamus, ſeqventia peragenda ſunt.

I. Ut acidum volatile, corrodens,

...r, ſulfureum, ſeu realgarinum ...r virulentum, internarum iſtiusmodi inflammationum ſæpiusqve gangrænæ cauſſa, *evacuando*, *infringendo*, *invertendo*, *abſorbendo*, *diſpergendo*, *præcipitando*, aut *figendo* viribus ſuis orbetur.

II. Ut ſangvis, ejusqve ſerum, ſuccus nervorum ſeu ſpirituum vehiculum, ac omnes, qvocunqve nomine veniant, in corpore peccantes aut in putrorem abeuntes, vel etjam ob lentorem ſtagnantes humores *immutentur* & *emendentur*, *naturalemqve dulcorem*, *ſyſtaſin debitam*, ac *motum convenientem redipiſcantur*; & ſi qva cruditate laborant *digerantur*, ac *ad maturitatem perducantur*, *lentoremqve deponant*.

III. Ut *inordinata vivendi victusqve ratio deſeratur*; ex adverſo autem *hygieines præcepta*, qvæ in debito ſex rerum necesſariarum uſu conſiſtunt, & partim ad opprimendum morbum, partim ad priſtinam ſanitatem recuperandam necesſaria ſunt, *obſerventur*.

Nihilominus tamen diligenter hæc tria notatu digna ſunt; 1. Ut curatio

tuta,

tuta, cita & jucunda fiat, II. Ut a mitioribus ad fortiora remedia gradatim aſcendamus, III. Ut communia auxilia ſingularibus præferamus.

Cap. II.

De inventione remediorum, ex tribus hiſce indicationibus provenientium.

QVum in præcedente capite, inqve prima indicatione, malignitatem hanc corrodentem *evacuando* curari poſſe ſtatuerimus, plurimi forſitan exiſtimabunt, nos per *purgationes* ſæpius *repetitas* aut *ſangvinis misſionem* crebriorem ac largiorem hoc effecturos eſſe: qvod tamen neqvaqvam intendimus. Candidus qvippe lector ex ſupradictis ſatis colligere poteſt, qvantopere fortiores & inflammantes *purgationes*, qvalia ſunt *agaricus*, *ſcammonium*, *turbed*, *eſula*, *jalappa*, *colocynthis*, atqve ex his paratæ *pilulæ*, *eclegmata*, aliæqve formu-

læ fugiendæ ſint, ut per qvæ partes jam tum debiles magis irritantur & inflammantur.

Sic etjam qvam maxime reprehendendi ſunt illi, qvi nullam *febrim malignam* absqve ſemel inſtituta, ut de ſæpius repetita taceamus, *venæſectione* curari poſſe exiſtimant; cum tamen in *febribus caſtrenſibus* duo duntaxat caſus, iiqve rarius obſerventur, & in qvibus ſæpe ſæpius nullus medicus præſens, vel tunc nondum vocatus eſt, in qvibus *ſecta vena* locum habeat, *abundantia* ſcilicet *ſangvinis* & *veneni corrodentis revulſio* ac *derivatio*, anteqvam profundius partibus, qvod vel in principio erumpentis horroris aut rigoris, vel eodem finito contingit, ſeſe inſinuaverit. Qvapropter chirurgus confeſtim vel horrore aut rigore durante, vel mox eodem peracto, dum vires adhuc conſtant, ægerqve plethoricus aliâs ſit, *venam tundat*, ſibiqve, ne ſangvinem nimis profundat, caveat; imo multo minus, ut plures ex medicorum filiis perperam conſvevere, in

terti-

tertium, vel qvartum, a morbi asſultu, diem laborem hunc differat.

Haut vero arbitrari debemus, eos, qvi in ſanitatis ſtatu ſangvinei reperti ſunt, hoc morbo poſtea prehenſos, ejusdem purpurei liqvoris ubertate refertos esſe; faſtidium enim ciborum, ut plurimum, præcedens, ac per aliqvot dies durans, omnem hanc ſangvinis affluentiam, imo & ipſum corporis vigorem conſumere atqve tollere poteſt, ut deinde hanc ob causſam *detractione ſangvinis* non opus ſit: præſertim vero depravata ciborum digeſtio, chylive turbata ſecretio, iræ, terroris ac pavoris imago, virium conſervatio, atqve iterata veneniferæ, acidæ ac ſtagnantis malignæ causſæ in ſangvinem commixtio penitus disſvadent, ut ægrum in majus adhuc vitæ periculum præcipitemus, ac una cum ſangvine ſpirituum relliqvias provocemus.

Nos in hac parte per vocem *evacuare* nihil aliud intellectum volumus, qvam ut hujus morbi fomes, potisſimum in pectore, ventriculo ac partibus vicinis latens,

latens, inqve bilioſo, lixivo, tenaci & amaro liqvamine conſiſtens, ſecuriori *vomitorio*, *ſale* nempe *vitrioli*, *oxyſaccharo emetico Dan. Ludovici*, vel ejusdem *tartaro emetico* ejiciatur, ſimulqve etjam venenum volatile corrodens, qvamvis internis partibus jam inhæreat, hac concusſione extricetur, ac ſuperveniente ſudore expellatur; vel ut virus hoc volatile, & qvidem omnium optume per *diaphoretica* ac *alexipharmaca* & *invertentia* eliminetur. Ne vero per *diaphoreſin* laudabiles ſimul & noxii humores expellantur, artis opus eſt, ut hoc *venenum* prius *infringatur*, *invertatur*, *retundatur*, ſeu *præcipitetur*, vel *abſorbeatur* ſeu *imbibatur*, aut *involvatur* ac *lentori implicetur*, aut *diſpergatur* ac *diluatur*, *intercipiatur*, aut *figatur* ac *ligetur*, aut *ſpirituum ferocia demulceatur*, vel *defectus* eorundem *reſarciatur*, *ſangvinis ac lymfæ motus reſtituatur*, aut *humorum putredo inhibeatur*, vel omni posſibili modo *virulentia hæc evertatur*.

Tam diverſis igitur huic veneno reſiſtendi modis diverſa qvoqve, variasq; virtu-

virtutes habentia remedia expetuntur: ſpeciminis ergo loco ſeqventia ſint.

Omnia ergo, qvæ hoc *acidum corrodensqve volatile venenatum ſal infringere, invertere*, aç *retundere* valent, omnino contrarias *acido* qvalitates habeant, neceſſe eſt; hæc itaqve cuncta partim *præcipitando*, ac partim *abſorbendo* aut *imbibendo* ſpicula hujus veneni inania reddunt.

Ex *præcipitantium* ſtrictim ſumtorum numero huc pertinentium, ſeqventia haut infimæ erunt notæ: ſicuti ſunt *oſtracodermata* pleraqve, *lapides* e triplici regno deſumti, ac *gemmæ, corallia* ſc. *margaritæ, conchæ margaritiferæ* aut aliarum *oſtrearum teſtæ, chelæ lapidesve cancrorum, bezoar orientalis* ex animalibus deſumtus, aut in agris *Siculis* collectus, *occidentalis* dictus; nec non *cryſtallus, ſmaragdus, hyacinthus, amethyſtus, granatus*, aliæqve *gemmæ*; & ſi qvis *hæmatiten, ſilices*, aliosve *viliores lapides* ad hanc claſſem referre vellet, huic certe nullo modo refragarer.

Qvo etjam citius ac majori impetu qvic-

qvicqvid eſt hujus veneni *infringatur* ac *invertatur*, ſimulq; obſtructiones arteriarum a crudiore, viſcidiore, ac ad motum inepta lymfa ortæ, tanqvam inflammationis causſæ referentur, necesſe eſt, ut in ſubſidium veniant omnes *ſales ſpiritusqve volatiles* : uti ſunt *ſal & ſpiritus cornu cervi volatilis, ſal viperarum, ſerpentum, lumbricorum, ungulæ alcis, ſangvinis ac cranii hominis, eboris, tartari, fuliginis, urinæ*, omnia volatilia; nec non *ſpiritus urinæ* aut *ſalis ammoniaci*, ejusdemqve *flores* ab *hæmatite, chalcantho uſto, ſulfure* aut *chalybis ſcobe elevati:* qvibus jure merito annumerare debemus *caſuram*, tanqvam excellentisſimum *ſal volatile oleoſum aromaticum.*

Huc qvoqve pertinent omnia remedia, qvæ luxuriem ac ſpicula hujus venenati ſalis *occultare*, *abſorbere* ac *imbibere* posſunt: ex qvorum numero ante omnia *terra ſimplex elementum*, ſeu *terra virginea* aut *magnetica* eſt, ubertimqve in plurimis corporibus terreſtribus reperitur, ſicuti eſt *terra ſignata*, *bolus Armenas*, *terra Lemnia*, *Melitenſis*, *unicornu foſſile*,

foſſile, *marga* ac *creta*; cujus indolis qvoqve ſunt ex animalium claſſe *cornua*, *oſſa*, ut & *cornu cervi uſtum*, *oſſa hominum cremata*; imo etjam omnes *metallorum* ac venarum metallicarum *calces*, , qvæ plerumqve nil aliud ſunt, qvam talis terra primæva ramentis metallicis ac pauxillo ſalis ſociata: uti ſunt *antimonium diaphoreticum*, *pulvis fixus antimonii albus*, *ceruſa antimonii*, *ſpecificum ſtomachicum Poterii*, *bezoardicum minerale*, *Solare*, *Lunare*, *Joviale*, *Martiale*, *Saturninum*; nec non *diaphoreticum Martiale Dan. Lud.* ac *diaphoreticum Joviale* ſeu *antihecticum Poterii*, *ſulfur antimonii fixum diaphoreticum*, *crocus Martis*, *diaphoreticum magnum Fabri antipeſtiferum Frid. Hofmanni* & ſimilia.

Ex *involventium* ac *implicantiũ* claſſe hæc, qvorum vel *glutini ſpicula* hujus corrodentis ſalis *involvuntur*, vel *ramoſis* pingvium *particulis implicantur*, ſunt: ut tanqvã *glutini* ſeu *viſco* virus hoc *inhæreſcat*, in uſum vocanda ſunt *animalium cornua*, *oſſa*, *dentes* ac *ungves*; nec non eorumdem *partes membranaceæ*, & ex

ex qvibus *gelatum jus* excoqvi poteſt. Freqventius tamen ſeqventibus uti ſolemus, *cornu cervi* videlicet, *cornu alces, rhinocerotis, unicornu marino, dente hippopotami, & apri, mandibula* ac *oſſibus lucii piſcis, ungula alces, caballina, gummi Arabico, ceraſorum, lacruma draconis arboris, tragacantho*; ac imprimis multis *ſuccis concretis* e plantarum claſſe, uti ſunt ſapæ, ext racta, rob, gummi.

Ex oleoſis implicantibus excellunt *butyrum, olivum, adeps humanus, catulorum*; nec non *amygdalæ, piſtachia, nuclei pini, ſemina frigida majora, & minora, ſemen cardui benedicti ac lactei, papaveris, cannabis., lini, violarum, napi, naſturtii, urticæ, ſeſami* ac plura alia, cum eorumdem oleis expreſſis ac pingvedinibus.

In *diſpergentium* ac *diſcutientium* cenſum primario veniunt, *ſpiritus* ac *ſales volatiles* antea dicti; qvibus & ſeqventia, qvæ ſimul balſamina virtute ac fragrante odore ſuo ſuppreſſos & tenebricoſos ſpiritus ſuſcitare, refocillare ac erigere qveunt, accenſenda; qvo poſtmodum tam remediorum horum ope,

ope, qvam etjam ſpirituum ſubſidio ad hujus veneni e ſuo nido expulſionem conjunctis viribus ſe accingant, ac ejusdem impetum ſuperent; ut ſunt *inula, angelica, valeriana, imperatoria, chamæleon, rosmarinus, amaracus, ſcordium, dictamnum Creticum, ſerpillum, thymus, calamintha, origanum, ruta, abſinthium, calendula, ſambucus, cortices pomi citrei & aurei, ſemen feniculi, aniſi, ſeſelios, grana juniperi, cinamomum, cortex Winteranus, kinkinna* celebre *antipyreticum, caryophylli, nux myriſtica, macer, crocus,* & ſexcenta alia, qvæ propter ſal volatile oleoſum ſvaveolensve virtute aperiendi & penetrandi ſuperbiunt, ut eo facilius feliciusqve ſudorem elicere valeant, ſeroqve immerſas particulas veneni per cutis ſpiracula eliminent. Et qvia heic videmus fragrãtia hæc ſalia oleoſa prodesſe, merito etjam operam impendamus, qvo omnes *ſpiritus, olea* atqve *ſalia volatilia*, chemica arte parata, per ſæpius iteratas elevationes ac admixtione cinerum, cornu cervi uſti, vini ſublimati, aliarumqve rerum, qvibus ſcoriæ

ſcoriæ adhæreant a ſordibus qvisqviliisve empyreuma, fuliginem, rancorem, ac fetorem ſpirantibus purgentur, donec ſales nitido ac ſincero ſuo colore nivem aut glaciem purisſimam æmulentur, ſpiritusqve pelluciditate ac candore ipſum æthera fere ſuperent: aliâs hæc retrimenta, ſi iisdem immixta permanerent, acore ſuo hasce inflammationes multum augerent, partesqve adhuc magis lacesſerent. Unde nulli ſvaſor esſem, ut *ſpiritum cornu cervi* non bene depurgatum, & cui fetens oleum adhuc ſupernatat, vel *ſulfuris balſamum* ab optumis licet cultrorum fabris Smalcaldiæ confectum, in hisce morbis intra corpus asſumeret, ſi velit majoris periculi exors vivere.

Qvo etjam adhuc magis virulentum hoc ſal *diſpergatur*, omnium optume *largiori aqvæ potu* aut aliis potulentis convenientibus a ſe invicem *ſeparari* ac *dilui* poterit; qvam ob rem *aqvæ potus* adeo necesſarius eſt, ita ut per totum morbi decurſum eadem carere haut posſimus, & ſi *fontana* aut *putealis* vitio

qvodam

qvodam laboret, bullitione ſolitaria, aut cum aliis rebus corrigi debet, cui poſtea immiſcemus *ſapas, rob, ſirupos, ſuccos ve acidos* ac *refrigerantes*; vel eidem immergere ſolemus, *ceraſa acida, pruna, fructus oxyacanthæ, pomum citreum, nitrum vitriolatum* & ſimilia. Nec ullo jure hic *acidulas* reticere poſſumus, tanqvam excellentiſſimum hujus veneni *diluens*: qvarum in febribus malignis uſum ego olim, cum in illis oris degerem, ſumme ſalutarem expertus fui; ac in hac re forſan nobiscum ſentiet *Elias Rudolfus Camerarius*, Archiater ac Profeſſor Wirtembergicus celeberrimus, in ſuis *de acidulis* diſſertationibus. Hisce etjam addamus *ſerum lactis caprilli, bubuli*, aut alterius probæ notæ, qvod teſte excellentiſſimo *Chriſtophoro Hardero* Poliatro noſtro feliciſſimo egregiam in diluenda acrimonia hujus veneni operam præſtare ſolet; hic enim vir optumus primum nobis *ſerum lactis caprilli* in febribus malignis commendavit: qvibus tandem adjungenda ſunt *jura carnium* ſvaviora; qvibus heic *pingvia* ac *oleoſa* merito aſſociari poſſunt.

Qvo etjam hujus *veneni impetus intercipiatur*, ac ejusdem *penetratio impediatur*, in uſum qvoqve vocanda erunt *adſtringentia* e plantis deſumta, qvæ plurima *terra virginea* referta ſunt: exempli loco ſint *radix tormentllæ, pentaphylli, biſtortæ, rumicum, plantago, pyrola, virga aurea, dens leonis, ſanicula, flores papaveris rheados, roſæ rubeæ, balauſtia, gallæ, ſorba, cydonia, meſpila, baccæ myrti*; itemqve ſuccorum ſpisſamenta e *ſpina Ægyptiaca* ſeu *akakia, hypociſthide*, ac *caiechu* Narſingenſi conflata.

Ad *figendum* ac *ligandum* hoc venenum *acida* reqviruntur, qvæ ſimul ſpiritus ſuppresſos odore jucundo ſuſcitent, virtuteqvæ ſua ſvaviter adſtrictoria ventriculum flaccidum ac relaxatum roborent, hujus fermentum ſeu magis volatilem ſalſamve lymfæ partem a bilioſa blenna corruptum corrigant, putredini reſiſtant, & inde ſangvini in ſolis arteriis reſoluto debitam & æqvabilem ſpisſitudinem largiantur, ſitimqve inſuper intenſiorem extingvant, hæcqve ſunt *mala citrea, aurea,*

berberes

berberes, ſeu *fructus oxyacanthæ, cydonia, poma acidiuſcula, mala granatorum, ceraſa acida, baccæ rubi idæi, oxytriphyllon, acetoſa,* exqve his expresſi *ſucci*, aut aliæ inde paratæ guſtui gratæ compoſitiones; itemqve *acetum, vitrum vitriolatum, nitrum præparatum*, vel ejus *ſpiritus, ſpiritus ſulfuris acidus, ſpiritus vitrioli*; qvibus etjam *ſulfur vivum crudum*, aut *ſulfur pellucidum Lauſannenſe*, vel hujus *flores ſublimati* annumerari posſunt.

Ne autem qvidam exiſtiment, nos nobismetipſis contradicere, dum in præcedentibus contraria contrariis tollenda esſe asſeruimus; jam autem acidum ipſius veneni aliis qvoqve *acidis* expellere nitamur, ceu per qvæ morbus, ſtante priori & maxime plauſibili ſententia, magis augeretur, qvam auferretur; illi reſponſi loco habeant, ab uſu *acidorum* modico in febrium caſtrenſium curatione nullum omnino formidandum esſe periculum, cum per *acida* hæc *fixa* veneni luxuries volatilis ac erratica magis, ne nocere pos-

ſit, ligetur. Qvemadmodum enim acetum, nitrum, hujusqve ſpiritus, ac alii acidi latices, venenatum, efferum, acidum, volatile realgarinumqve ſal in ſtibio, hydrargyro, mercurio ſublimato, aliisve virulentis fosſilibus ac plantis figunt, ipſisqve omnem nocendi vim adimunt: ſimili prorſus modo hæc eundem in corpore humano præſtant effectum, dum non tantum hujus luis virus corrodens hebetant, ligant, ſpiculaqve ejusdem obtundunt; ſed & inſuper ventriculum a bilioſo liqvamine liberant, ſangvinemqve depurant, ejusqve ſyſtaſin in æqvilibrium redigunt; ut & univerſum corpus cum humoribus in illo fluctuantibus a graviori putredine ac corruptione defendunt; præſertim autem impetuoſiorem ſangvinis e corde propulſi motum aliqvo modo mitiorem reddunt.

Huc etjam illa pertinent, qvæ propter ſalis volatilis, ceu terreſtribus fecibus inhærentis, copiam, (ita ut qvam diu humidæ ſint, a nullo calore ſal hoc vo-

latile avolet, ſed ipſis conſtanter inhæreat) putredinem vehementer arcent, ſudoremqve vi ſua penetranti procurant: inter qvæ *gentiana*, *zedoaria*, *zingiber*, *myrrha*, *nuces immaturæ*, *fumaria*, *carduus benedictus*, *ſcabioſa*, *centaurium minus*, & ex his herbis *diſtillata aqvæ*, vel e cineribus producta *ſalia* excellunt: ex modo recenſitis medicamentis *Nathanael Hodges in ſua loimologia ſive peſtis nuperæ Londini graſſantis narratione hiſtorica* ſect. VII. *Zingiber* miris laudibus extollit, & qvomodo *pulvis* ejus ad ſudandum, *conditura* vero tamqvam prophylacticum in peſte conducat, fuſius pertractat.

Tandem ejusmodi qvoqve reqviruntur medicamenta, qvæ ope oleoſarum partium ſeu ſulfuris ſui facile disſolubilis (qvod tamen terreſtribus ſcoriis ſeu innato limo circumdatum eſt, ac inde ægre ſeparari poteſt) vim habeant ſudorem non ſolum egregie proliciendi venenumqve expellendi, ſed etjam ſpiritus animales irritatos perturbatosqve & inordinate commo-

tos ſedandi atqve ad æqvilibrium reducendi, omnes peregrinas in corpore humorum fluctuationes erraticas ac reſolutiones in ſangvine, aliorumq; liqvorum, in ductibus aqvoſis aut ipſis nervorum canaliculis contentorum, compeſcendi, dolores mitigandi, ſimulqve optatam homini tranqvillitatem conciliandi. Robur tamen horum medicamentorum in eo conſiſtit, qvod lubricis ac oleoſis ſuis particulis cerebri poros ac meatus leniter oblinant ac obſtruant, & cancellis qvaſi ſangvinem includant, ſomnum creent, & præterea exortum, medium aut extremitatem nervorum, per qvas vias ſpiritus animales influunt, feruntur ac egrediuntur, ſitu ſuo oppilent, ut vel circa nervorum fines ſpiritus coerceantur, & a cauſſa dolorifica removeantur; vel circa eorumdem principium influxus ſpirituum uberior inhibeatur, ne inde magis ad furorem agantur, diſpergantur ac perturbentur. Oleoſa n. hæc ſeu ſulfurea, qvia, ut dictum, facile diſſolvuntur, mox in omnibus humoribus

ac ſuccis corporis humani intimius permiſcentur; unde tam exigua qvantitate asſumta magnam ſeri ſecretionem, & inde ſeqventem ſudorem promovent. Qvamobrem a veteribus medicis nulla fere antidotus, nullum philonium, nullum alexipharmacum, imo nullum etjam compoſitum exhibitum fuit, qvin de hisce rebus, *opio* ſcilicet aliisve *anodynis*, abundenter fartum esſet; huic autem eorundem remediorum disſolutioni ſal in ſangvine fluitans volatilis, ac ipſum ſerum qvoqve ſuppetias ferunt. Hæc medicamenta tam interne qvam externe, non ſine magno & ægroti & medici emolumento applicari posſunt. Interne omnia, qvæ ex variis *papaveris* ſpeciebus conficiuntur remedia conducunt, ut ſunt *ſemen papaveris albi, capita papaveris, papaver erraticum, opium, diacodium, ſirupus papaveris erratici*, ac *esſentia* ejus, *laudanum* (potius *laudandum opiatum*) *crocus, caſtoreum* & ſexcenta alia. Omnibus hisce palmam mihi videtur præripere artificioſe elaborata ac efficacisſima

ſima *esſentia opii Ioelis Langelotti*, qvam in epiſtola ad præcellentisſimos Naturæ Curioſos deſcribſit: hanc ſecundum viri celeberrimi præſcribtum ſæpius paravi, eademqve adhuc ſummo cum fructu in multivariis affectibus utor: inde tamen has qvatuor remediorum formulas commodioris exhibitionis gratia conflare volui.

I. Pilulæ anodynæ Regiæ viris exhibendæ.

℞. Esſentiæ opii Langelotti ℥j. cinnabaris antimonii purificatæ, unicornu foſſilis albisſimi ſingul. ʒiij. pulveris croci orientalis, ſangvinis draconis veri ſingul. ʒj. ambræ chryſeæ gr. xvi. moſchi orientalis gr. viii. olei cinamomi diſtillati guttas viii. Fiat masſa pro *pilulis* pondere gr. j.

II. Pilulæ anodynæ hyſtericæ.

℞. Esſentiæ opii Langelotti ℥j. extr. croci, extr. caſtorei ſingul. ʒj. cinnabaris nativæ præparatæ, diaphoretici Jovialis ſingul. ʒiij. olei ſuccini albi gutt. xx. Fiant *pilulæ* pondere grani unius.

III. Pulvis anodynus.

℞. Coralliorum rubeorum præparat. ʒij. ſan-

ſangvinis draconis veri, unicornu foſſilis ſing. ʒ ſs. esſentiæ opii Langelotti ʒj.
Fiat *pulvis* ſubtilis.

IV. Elixir anodynum.

℞. Esſentiæ opii Langelotti ℥j. ſpiritus vini tartariſati ℥iiij. miſceantur bene.

Soluta per filtrum trajiciantur, & in vitro probe munito asſerventur. Doſis a gutta I. ad II. III. ad VIII. usqve.

Attamen *esſentiæ opii Langelotti* dictæ *laudanum opiatum Franc. Merc. van Helmont Joh. Baptiſtæ F.* haut inferius eſt: cujus deſcribtionem *Robertus Boyle* a jam laudato *Helmontio* ſibi communicatam per *Henr. Oldenburgium in actis philoſophicis* 26. *Octobris* 1674. *N.* 107. *fol.* 194. luci publicæ expoſuit; qvam etjam hic æqvo lectori non invidere volui, ſic enim ſe habet:

℞. Opii minutim ac fruſtillatim conciſi ℥iiij. ſucci cydoniorum tepidi recentis ℔. iiij. vel ℔. v. pond. civ.

Stent in loco moderate calido per octiduum, aut decem & amplius dies, donec penitus fermentarint, poſtea tincturæ per colum trajectæ adde

Cinamomi opt. caryophyllorum, nucis myriſticæ ſingul. ℥j, vel ℥jſs.

Stent bene clauſa per triduum, qvatriduum, vel, qvod melius, integram hebdomadam in digeſtione; perqve filtrum trajectus *liqvor* in vaſe terreo ſuper vaporis balneo ad extracti fere ſpisſitudinem, aut qvamcunqve teneriorem, ſi ſtillatim exhiberi debeat, evaporet; tandem adde qvoqve

Croci optimi tenuisſime triti ℥ij vel ℥iij; aut ejusdem extracti, qvantum tot unciæ ſuppeditant.

Fiantqve inde, ſi ſpisſius ſit extractum pilulæ, qvarum doſis a gr. I. usqve ad IV; ſi vero liqvidius ſit, ejusdē guttæ V. VI, usqve ad X. & amplius ſumantur.

Nihilominus tamen præ omnibus ex regno animali ac vegetabili paratis anodynis, metallorum & foſſilium in ſupremum puritatis gradum evecta & fixata *aurea ſulfura* laudanda veniunt.

Externe bono cum fructu omnia *emollientia* & *humectantia* medicamenta cum dictis adhiberi posſunt, qvalia ſunt *flores chamæmeli*, *radix ac*

folia

folia althææ, flores liliorum alborum cum radicibus, folia & ſemen hyoſcyami, nuclei perſicorum, ſemen melonum, papaveris, crocus, caſtoreum, pingvedo canina, humana, butyrum, lac, meconium ſ. opium, galbanum cum variis *oleis, ungventis, emplaſtris* & *cataplasmatibus*; ex his vel aliis ſimili modo operantibus ſimplicibus confecta.

Ex his jam adductis variis remediis, plurimæ, præter jam citatas, medicamentorum formulæ & compoſitiones in commodiorem & temporalem etjam uſum, ſecundum artem paratæ, in officinis pharmaceuticis proſtant: e. g. *theriaca Andromachi, Mithridatium Damocratis, electuarium de ovo Maximiliani Imperatoris, diaſcordium Fracaſtorii confectio alchermes, confectio Orvietana, pulvis rubeus Pannonicus, confectio & ſpecies de hyacintho, ſpecies liberantis, pulvis comitis heroinæ de Kent* in *Monconyſii itinerum tom.* III. ac *medicinæ experimentalis Digbeanæ tom.* I. deſcribtus; hujus æmulæ *pilæ regiæ* W*epferi, aqva theriacalis refrigerans Riverii, ſpiritus theriacalis*

viacalis Paracelſi, tinctura bezoardica Michaelis aut *Danielis Ludovici*, *hujusqve mixtura ſimplex*, *aqva prophylactica Amſteladamenſium*, & alia plurima, ut hic recenſeantur, minus neceſſaria.

Verum qvia egregias qvoqve virtutes poſſidet *confectio* noſtra *alexipharmaca*, ejusdem conficiendi modum heic inſerere nobis placuit, ut ſeqvitur:

℞. Radicum angelicæ, chamæleonis, fraxinellæ ſingul. ℥iij, Radicum inulæ, zedoariæ, tormentillæ ſingul. ℥ij, corticis citri extimi ſiccati, winterani, foliorum dictamni Cretici, ſcordii, rutæ, florum roſarum rubearum ſingul. ℥j. baccarum herbæ Paridis, ſeminis feniculi ſingul. ℥ij. gummi ammoniaci, galbani, myrrhæ amaræ ſelectæ, cinamomi acuti, croci orientalis ſing. ℥j. zingiberis, caryophyllorum ſing. ℥ſs. terræ ſignatæ, florum ſulfuris, unicornu foſſilis, cornu cervi philoſophice præparati ſingul. ℥iſs. antimonii diaphoret. ℥iij. opii correcti, cafuræ, ſalis cornu cervi volat. ſalis ſuccini oleoſi ſingul. ℥ſs, ſucci citri recentis q. ſ. ad humectationem pulverum omnium, mellis juniperini, rob ribeſiorum, rubi idæi, cydoniorum ſing. ℥xxxii.

Miſce

Miſce diligenter & pone ad fermentandum per aliqvot dies, pro doſi exhibetur in convenienti vehiculo ℈j, ℈iiij, ad ℈ij.

Diffuſiorem *pulveris rubei Pannonici* utriusqve deſcribtionem hoc ſeqventi modo contraximus, qvo nunc uti ſolemus:

℞. Terræ ſignatæ optumæ ℥vj. radicis tormentillæ, fraxinellæ, ſmaragdi præparati ſingul. ℥iiij. boli Armenatis præparatæ, coralliorum alborum præparatorum, rubrorum præparatorum, conchæ margaritiferæ præparatæ ſing. ℨx. unicornu foſſilis, raſuræ eboris, cornu cervi philoſophice præparati, radicis doronici veri ſing. ℨvj. ſantali albi vel citrini, corticis citri extimi flavi ſiccati, ſeminis acetoſæ, opii, caſuræ, croci optumi ſingul. ℨij.

Fiat *pulvis ſubtilis*, qvi ſervetur ad uſum, doſis eſt a ℈ſs. ad ℈j. ℨſs. ad ℨj in convenienti vehiculo ad ſudoris eliciuum.

Supra *ſect.* II. *cap.* 8. pluribus *extractum theriacon egregium* noſtræ compoſitionis commendavimus, cujus accuratam parandi methodum æqvis rerum utilium

lium cenſoribus haut invidere volui: conficitur ergo ſeqventi modo:

Extractum theriacon egregium noſtræ compoſitionis.

Classis I. ℞. Radicum fraxinellæ unc. iij. iridis Florentinæ unc. jſs. rhabarbari vel Pontici, zingiberis, tormentillæ, pentaphylli ſingulorum ℥ vj. calami aromatici ſeu acori odorati, phu Pontici utriusqve ℥ v. angelicæ, gentianæ utriusqve unc. ſs. ariſtolochiæ longæ veræ ℥ ij. aſari ℨ ij. Inciſis & contuſis affunde aqvæ pluviæ diſtillatæ, ac aceti diſtillati purioris, de utroqve qvantum ſufficiet ad debitam extractionem obtinendam; vel horum loco aceti diſtillati prius prodeuntis aqvam volatilem (qvam imperitiores phlegma vocant) ac rorem mineralem. Extrahatur tinctura in loco calido, atqve bis vel ter hosce liqvores magmate poſt prelum relicto affundas, qvo omnis virtus ex his rebus extrahendo acqviratur; a collecta hac tinctura in maris balneo abſtrahe omnem fere liqvorem, & ſpisſamentum ſeorſim asſerva; aqva vero per diſtillationem prolecta ad extrahenda ſeqventia asſumi poteſt.

Classis II. ℞. Roſarum rubearum exiccatarum, ſcordii noſtratis florentis ſicci utriusqve unc. jſs. praſii albi, florum ſtœchadis Arabicæ de utroqve ℥ vj. calaminthæ montanæ, chamædryos

dryos, polii Cretici vel montani noſtratis, chamæpityos, florum hyperici ſingulorum UNC. ſs. centaurii minoris ℥ij. Inciſis & contuſis affunde pariter tunc aqvam prima diſtillatione partam; & ſi ejusdem qvantitas vix ſufficiat, adde liqvorum prima claſſe nominatorum ſuffenam qvantitatem. Eodem modo, ut primo in labore obſervatum, aliqvamdiu in loco calido digerantur, donec tinctura extracta ſit, qvam uti prius exprimere, novis infuſionibus augere, colligere, per filtrum depurgare, ac in maris balneo ex cucurbita vitrea humidum diſtillando in ſpisſamentum cogere debes. Extractum inde prodiens ſpisſamento clasſis I. addatur; aqva vero ſeorſim collecta pro ſeqventibus rebus extrahendis uſurpetur.

Classis III. ℞. Piperis long. UNC. iij. albi ac nigri, ſeminis petroſelini Macedonici ſingulorum ℥vj. ſeminis ammios, aniſi, feniculi Florentini, ſeſelios Cretici vel noſtratis, dauci Cretici de qvolibet ℥ij. cardamomi minoris, cubebarum utriusqve UNC. j ſs. Pinſa hæc eodem modo, ut ſuperiores clasſes, tractanda, ut extractum ſpisſamentis dictarum clasſium addi, & latex diſtillando acqviſitus ad reliqvas clasſes extrahendas asſumi qveat.

Classis IV. ℞. Cinamomi veterum, ſeu caryophyllor. qvi ipſomet cortice excellentiores, ℥xiij. caſiæ, ſeu cinamomi recentiorum acuti unc.

unc. j. coſti odorati, vel corticis VVinterani ℨvij. maceris ℨv. Inciſis & confractis affunde liqvores, uti in præcedentibus claſſibus factum fuit, qvo tandem extractum reliqvis jam collectis addi qveat; & ſi qvæ aqva a diſtillatione ſuperſit, ſeorſim asſervetur.

Classis V. ℞. Myrrhæ r. ſel. ſale tart. reſer. unc.j. asphalthi, ſeu reſinæ ſuccini, caſtorei medulloſi utriusqve ℨij. xylobalſami, aspalathi, de utroqve ℥ij. Inciſis & contuſis affunde ſpiritus vini absqve phlegmate qvantum ſatis erit. Fiat harum rerum extrăctio ut decet; et ſpiritum vini dein poſt tincturas collectas abſtrahe; reſinaceum vero ſpisſamentum ſuperius junctis extractis commiſceatur.

Classis VI. ℞. Seminis napi unc. j ſs. ſeminis thlaspios unc. ſs. Cum pauxillo aqvæ, ab antecedente claſſe IV. reſiduæ, fiat emulſio; qvæ fortiter per linteum expreſſa ſpisſamentis collectis exactisſime immiſceri debet.

Classis VII. ℞. Seminis citri decorticati, Nardi Indicæ utriusqve unc. j. ſchœnanthi ℨvij. dictamni Cretici a ſtipite purgati ℨ vj. nardi Celticæ unc. ſs. mari veri, amaraci de utroqve ℥ij. Hæc claſſis meo ſaltim judicio, ſubtilisſime teratur, ac per cribrum absqve ulla alia præparatione trajiciatur, addaturqve reliqvis extractis collectis; cum harum rerum virtus balſamina

vola-

volatilis vix extrahendo, ob levisſimam partium texturam, conſervari poſſit.

Classis VIII. ℞. Salis viperarum aut ſerpentum noſtratium, vel in horum defectu, ſalis cornu cervi aut lumbricorum terreſtrium, volatilis candidisſimi, ac optime cum ſpiritu vini a ſcoriis fetidis ſublimati unc. ij. qvod cum ſpiritus vitrioli Martis SUFFENA QVANTITATE ad ſaturitatis punctum ligetur, donec ſtrepitus, inter inſtillandum omnino cesſet.

Classis IX. ℞. Terebinthinæ Chiæ, thuris maſculi triti utriusqve ʒ vj. maſtiches ſelectæ ℈j. Qvæ ſimul lenibus lignis ſolvenda ac reliqvis extractis commiſcenda ſunt.

Classis X. ℞. Succi hypociſtheos, ſucci acaciæ ſeu ſpinæ Ægyptiacæ, gummi Arabici ſplendidi ſingulorum UNC. ſs. Hæc tria ſimul in ſucco pomorum citreorum limpido, aut vino cydoniorum, vel etiam in aqva diſtillata, a ſuperioribus ſpeciebus prolecta, ſolvantur, depurgentur, ac in ſpisſamentum, ut prius, cogantur, ut extemplo reliqvæ masſæ addi ac immiſceri qveant.

Classis XI. ℞. Styracis Calamitæ in lacrumis, ſagapeni in lacrumis, terræ Lemniæ, aut Melitenſis S. Paulli de qvolibet UNC. ſs. opopanacis ſelecti in lacrumis, galbani puri in lacrumis utriusqve ʒ ij. qvæ omnia vel ſeorſim, maxime vero hiberno tempore, terenda, vel junctim in pollen impalpabile redigenda, ac cum pulveri-

bus claſsis VII. permiſcenda ſunt, qvo ſic reliqvo ſpiſſamento jungantur.

Classis XII. Poſtqvam omnes antecedentes claſſes ſic elaboratæ, ac invicem mixtæ ſunt, adde juxta artis pyrotechnicæ leges ſeqventia ſeorſim præparanda, videlicet: extracti ſcillæ recentis in clibano cum pane aſſatæ, expresſæ, ac in viſcoſum ſpiſſamentum exhalatæ unc. ij. vel qvantum ſcillæ præparatæ ſiccæ unc. iij. cum aqva fontana extractæ ſuppeditant; extracti ab ópii Thebaici unc. iij. cum aceti diſtillati & ſpiritus vini purioris partibus æqualibus parati, ac denuo ſpiſſati; opobalſami Arabici genuini, vel ejus loco, olei nucis myriſticæ expresſi, vel utriusqve ad compoſitionem asſumti ʒ xiij. extracti glycyrrhizæ pellucidi, e recenti radice cum aqva ſimplici juxta Angelum Salam, ceu optimum extractiones rerum parandi magiſtrum, facti unc. j. ſs. extracti ex agarici unc. j ſs. ope ſpiritus vini confecti; ac tandem extracti croci cum liqvoribus acidulis parati unc. j. Singula hæc per vices toti maſſæ æqvabiliter commiſceantur, ne grumi minus per tritum diſperſi coaleſcant.

Classis XIII. Tandem cuncta ſimul juncta in mortario calido, cum piſtillo ſimiliter calente, tamdiu probe commiſcere oportet, donec omnia diligentisſime dispertita ſint; & qvia hoc ſpiſſamentum aliqvomodo liqvidius remaneret,

neret, ni craſsitudinem ab aliis ſiccioribus rebus acqvireret, ideo addere ſolemus pulveris antimonii fixi albi Baſ. Valentini, ſeu magiſterii antimonii diaphoretici UNC. iiij. boli Armenatis UNC. ij. Miſce hæc exactisſime cum integra maſſa; ne autem pingviuſculum hoc pollen intermiſcendũ in glebulas vix ſeparabiles arctetur, ſindoni aut linteo raro includi debet, ut inſtar amyli aut farinæ inſpergi posſit.

CLASSIS XIV. Operatione ad hanc metam provecta, totum extractum adhuc diu manibus malacisſanda erit; cui tandem partitis ſtillis addantur oleorum amaraci, aniſi, feniculi, cinamomi, caryophyllorum, roſarum veri, omnium diſtillatorum de qvolibet GUTTAS DECEM: qvæ deinde omnia probe unita, ac per aliqvot horas malacisſata in pyxide metallica ex auro, argento, plumbo candido Anglico, aut lamina conflata uſui ulteriori asſerventur. Hujus extracti ſeu ſpisſamenti doſis poſtmodum erit a grano hordei ad duo, tria, qvatuor ad qvinqve; qvod catapotiorum forma exhibendum, aut in convenienti vehiculo disſolvendum.

EXTRACTUM THERIACON ita paratum etjam baſis eſt ſeqventium compoſitionum; qvæ ſimiliter in hujusmodi affectibus ſummo cum ſanitatis emolumento potui dari posſunt, v.g. PILULÆ ſeu EXTRACTUM BEZOARDICUM noſtrum: ℞. Extracti theriaci noſtri, bezoardici mineralis utri-

usq; UNC. ij. miſce hæc probe; cujus doſis in febb. malignis erit a granis decem ad duodecim pro adultis. PILULÆ BEZOARDICÆ ANODYNÆ ſic fiant: ℞. Extracti theriaci noſtri, antihectici Pot. de qvolibet UNC. j. cinnabaris ſtimmios vel nativæ, ſulfuris antimonii fixi utriusqve ʒ vj. reſinæ ſuccini UNC. ſs. miſce fiat maſſa; cujus doſis a granis V. ad X. usqve ad XV. erit.

Illa remedia, qvæ pro ſymptomatum varia in hoc morbo ſævientium indole multivaria qvoqve eſſe debent, infra in ſingulis ſymptomatum capitibus reperientur.

CAP. III.

Qvæ remedia ſtatim in prima hujus morbi aggreſſione ægris ſint adhibenda.

SI penitus extra dubium eſt, hominem hac febri caſtrenſi maligna prehenſum ac infectum eſſe, qvod ex omnium membrorum laſſitudine, gravibus animi deliqviis, capitis doloribus atrociſſimis, vehementiqve cardialgia cognoſci-

noſcitur; adeoqve infirmi videntur ægri, ut præ debilitate haut amplius erecti ſtare qveant; ſi nunqvam, vel turbate ſaltim dormiant, internò æſtu & ſiti intenſa premantur, oris amaritiem incuſent, debilis aut laborioſa reſpiratio, pulſus freqvens ac celer, & urina turbida atqve lixiva ſit; ciborum ſummo faſtidio ac nauſea, qvam vomitus enormes excipiunt, vexentur; vel in potisſimis tantum membris dolores lancinantes ventrisq; tormina ſentiant, alvi profluvio torqveantur, rigor aut horror morbum præcedat, & ſubſeqvens calor poſt veſperam ingraveſcat, alternisqve diebus ægrum magis laceſſet.

Qveis itaqve hæc accidunt, non ſtatim absq; ullo obſervato temperamenti aut ſexus diſcrimine purgans remedium,aut ſangvinem mittere convenit: qvemadmodum hisce tempeſtatibus maligna ſæviente febri non tantummodo veterinarii, ſed etjam plures ex doctioribus medicis, antiqvo Barbarorum more, hæc præſidia adhuc pleris-

qve ægris mox præſcribere, medicationemqve ſuam auſpicari conſveſcunt.

Ante omnia vero, ut jam dictum eſt, diſtingvenda ſunt ipſa ægrorum temperamenta, ætas, ac ſexus; imo qvoqve diſtingvendi ipſimet affectus: cum longe alia ratione curatio in majori humorum putrore ac reſolutione, qvam in minore, reqviritur, ſeu ubi ſangvis ac lymfa plurimo acido fixo ſeu melancholico ſucco ſcatet: qvorum hæc longe facilius ſpirituum ac ſalium volatilium applicationem fert, eorundemq; continuum uſum poſtulat, dum in magnis humorũ reſolutionibus a putrore ortis acida ac terreſtria fixa, ſeu alcalia inſipida cum adſtringentibus ac opiatis omnem medicandi ſcopum abſolvunt. Supponimus tamen, impeditum ſangvinis circuitum mox a primo morbi inſultu ſpirituum ac ſalium volatilium uſu prius reſtitutum, aut ventriculum a crudis, indigeſtis, viſcidis, bilioſisqve ſordibus lenioris vomitorii ope purgatum eſſe.

Ne autem qvicqvam, qvod in hujus morbi

morbi medela neceſſario obſervari debet, omittamus; ideo absqve ulla interpoſita mora ægri non tantum in lecto ſtragulis bene cooperti detinendi ſunt; imo per totum morbi decurſum hoc modo reqvieſcant in lecto tecti, qvo ab auræ frigidioris injuriis tuti degere qveant: ubi ſimul provideant adſtantes ac medici, ne freqventius, intempeſtivius, vel tempore aliâs minus convenienti ægroti ſtratis exiliant, ac corporis membrorumqve jactatione continua ſibimet ipſis labores arceſſant; neu multa loqvantur, ſed taciturni ſint: qvam garrulitatem *M. Valerius Martialis* in *Mathone* ſalſe perſtrinxit *libro* IV. *epigr.* 81. *his verſibus*:

Declamas in febre Mathon: hanc eſſe phreneſin
Si neſcis, non es ſanus, amice Mathon!
Declamas æger, declamas hemitritæus:
Si ſudare aliter non potes, eſt ratio.
Magna tamen res eſt: errans cum viſcera febris
Exurit, res eſt magna tacere, Mathon.

Si enim juxta *Nicolai Tulpii* Amſtelædamenſium Conſulis ampliſſimi monita *obſervationibus* ſuis ſubnexa *hemicrania laborantibus tacere convenit*, multo magis hoc effatum ad ipſas febres malignas, qvæ hemicrania periculoſiores, extendi poterit.

Neqve minus noxium eſſe nimium corporis aut membrorum motum ex ipſa *Galeni* medicorum anteſignani ſententia verum eſſe comperimur, ſtatuentis febri acuta laborantes ab omni motu eſſe removendos; qvo etjam referre poſſumus nobilem qvæſtionem ab *Hieronymo Mercuriali de arte gymnaſtica libr.* IV. *cap.*7. motam, *an corpora ægra ullo pacto exerceri conveniat*? unde locum, qvi maxime ad nos ſpectat, huc inſerere conſultum duximus:

Qvocirca ſecundum iſtos corpora, qvæ immodica intemperie calidâ laborant, nullis vehementibus remisſisve exercitationibus accommodantur; qvod calor, qvi diminui debet, ab illis potius augmentum ſuscipit: qvemadmodum Galenus de Premigene, ſumma caliditate laborante, narrat, qvi ne

nedum a vehementioribus exercitationibus, imo & ab exiguis deambulationibus in porticu, ante balneum factis, magnopere lædebatur. Unde merito condemnandus eſt Aſclepiades Pruſienſis, qvi in ardentibus febribus, referente Celſo, geſtationibus utebatur: in aliis vero febribus, & morbis, medicamenta ac vomitiones tollens, inedia, ſiti, vigilia, luce primis diebus ægrotantes, inſtar tortoris, excruciabat; aliis autem diebus ambulationibus, geſtationibus, balneis lectulisqve penſilibus exercebat.

Multo minus febri maligna atrocius detenti absqve manifeſta læſione viriumqve detrimento erecti in lecto aut ſella inſidere; imo adhuc difficilius ſtare aut ambulare posſunt: qvam ob causſam eo magis ſolliciti ſimus, ad ægrum qvo citius eo melius ac firmius lecto affigendum.

Qvo itaqve juxta propoſitum noſtrum genuinamqve medendi artem curationem rite proſeqvamur, ante omnia examinabimus, *num ſangvinis misſio*, ut qvibusdam placet, *in principio hujus febris locum inveniat, adæqvatumq;*

ac ſufficiens in morbo hoc expellendo auxilium præſtet: qvod inſtitutum in iis duntaxat aliqvomodo valet, qvi plethora, ſeu ſangvinis, & qvidem laudabilis, abundantia, pollent, qvibusqve vires adhuc integræ, vel nondum omnes dejectæ ſunt; ubi mox durante febris horrore aut rigore, vel confeſtim ab eodem finito *in brachio* alterutro, ſub *lingva*, aut in *pedibus* aliqvot *ſangvinis unciæ*, nec forſan ultra *qvatuor* aut *qvinqve* detrahantur: & ne ullum animi deliqvium aut ſyncope ſuperveniat, ante & poſt venam ſectam ſeqvens *alexipharmaca refrigerans potiuncula* duobus partitis hauſtibus asſumatur:

℞. Aqvæ ſcabioſæ ℥iiij. aceti antiloimici, ſirupi rubi idæi, ſingul. ℥j. antimon. diaph. ʒ ſs. ſalis abſinth. ℈j. Miſce ad vitrum.

Poſt venam ſectam ac epotum alterum hauſtum æger in lecto ad ſudandum ſollicitandus eſt. Cavendum autem qvam maxime, ne hominibus valde debilibus, aut jam nimium ægrimonia confectis, urgente cardialgia, inqve ſangvinis penuria, ac morbo jam ad aliqvot

liqvot dies ſæviente venam tundamus; alias in præſentisſimum vitæ diſcrimen hac ſiniſtre admota operatione ægri præcipitarentur. Has igitur ob rationes, qvantum potuimus, in febri caſtrenſi aut alia maligna, imo in cunctis intermittentibus, a *ſectione venæ* abſtinuimus; ideo, qvod ne ullum qvidem felicem effectum inde obtinuerimus, niſi in vere ſangvineis mox in prima morbi accesſione, & qvibus vires non dum exhauſtæ fuerunt.

Supra dudum diverſis in locis pernicioſam iſtam medendi methodum deteſtati ſumus, qva ægrotantium plurimi in principio ſtatim cujuscunqve affectus medicamentis fortioribus purgantibus, in acriori atqve irritante reſina conſiſtentibus, dilaniari ſolent: at nos hæcce, niſi urgente duro necesſitatis telo, nec in præſenti, neqve aliis morbis in uſum adhibere conſvevimus; cum pyrotechniæ ſollertia nobis multo ſvaviora, tutiora ac certiora remedia primas vias detergentia ſuppeditet, qvæ in hujusmodi infirmitatibus valetudi-

nis

nis maximo cum fructu exhiberi poſſunt.

Verum enimvero, ſi qvis ex omnibus circumſtantiis perſvaſus ſit, medicatione per inferius guttur purgante hic opus esſe, is vulgatioribus rejectis purgantibus omnibus, mox poſt morbi exortum *pilulas* ſeqventes una vice deglutiat:

℞. Mercurii dulcis optume mitigati ℈j. antimon. diaph. cum nitro ℈ſs. extracti hellebori nigri diaphor. gr. iiij. Mercurii vitæ per exhalationem fumi virulenti correcti gr. j.

M, F. cum pauxillo theriacæ pilulæ No.V. vel X.

Vel in *jure* calido de *tinctura ſalis tartari ſtibiata Frid. Hofmanni* xx *vel* xxx. asſumat *guttas*.

Imo *antimonium diaphoreticum* ad integram drachmam in aqvæ ſcabioſæ ℥iiij. ac ſir. violar. purp. ℥ſs. una vice inſtar potus refrigerantis asſumtum ſecurisſimum detergens ac purgans, bilioſam corruptamve aut alias crudam viſcidamqve colluviem e ventriculo ac inte-

inteſtinis expellens, erit: qvo dein ſumme volatilia, ac maxime penetrantia diaphoretica eo liberius radios ſuos per qvosvis corporis ductus trajicere, vaſorum ſangvinem ferentium obſtructiones cœptas reſerare, interceptumqve purpurei laticis circuitum ad perennem ſuum motum, naturæ congruum, reducere qveant: dicta potio nonnunqvam etjam, ſi fauces ac gula blenna tenaciori oblinita ſint, vomitum movet; & cum *nitrum* ab antimonio diaph. nondum elotum eſt, adultis ad qvatuor ſcrupulos in *jure non ſalito* exhiberi poterit. Sic etjam *antimonii diaphoretici* ℈ij ac *florum ſalis ammoniaci cum hæmatite ſublimator.* ℈j. inter ſe mixta cum *juſculo ſalis experte* ſumi ſolent.

Pari modo *ſal polychreſtus* ad ʒij, ʒiij ad ℥ß in *jure* largiori *non ſalito*, vel *aqvæ fontanæ gelidæ*, aut *decocti hordei* menſura media ſolutus, ac intra horæ ſpatium brevioribus aliqvot hauſtibus ſumtus, ſufficienter & absqve noxa primas vias, ſi plurimis fecibus ſint refertæ, expurgat; qvibus vero dulcia arrident, huic

huic jentaculo detergenti immiſceant *ſirupi violarum purpurei* ℥j. eodemqve recenſito modo utantur.

Non hic reticeri debet *diaceltatesſon*, a *Moſe Charas Helmontio* adſcribtum, ſub finem *pharmacopœiæ* ſuæ *chemicæ* expoſitum; qvod a ℈j, ad ʒſs. & ℈ij in *conditura roſarum*, aut *rob domeſtico*, vel *aqva* convenienti diſſolutum dari poteſt, cujus deſcribtio hæc eſt:

℞. Antimonii crudi, & ſalis ammoniaci, tritorum & ſimul mixtorum ſingul. ℥vj.

Sublimentur ex arte flores inflammabiles rubri: horum ℞. ℥iiij, nitri purisſimi ℥viij: detonentur in ollis ſublimantibus, & flores absqve ulla ſui perditione colligantur: flores detonatos elue aqva calida, donec nulla amplius ſalſugo guſtu deprehendatur. Siccato huic leni calore pulveri affunde ſpiritum vini purisſimum, ad qvatuor transverſorum digitorum eminentiam, omniaq; vaſi vitreo excepta, agglutinato recipiente, diſtillentur igne primum lento; qvi tandem ita urgeatur, ut materia ebulliat ad ſiccitatem usqve. Relictus vero pulvis perfecte exiccatus per dimidiam adhuc horam igni exponatur, & ad uſum ſervetur.

Huic

Huic modo recenſito medicamento procul omni dubio haut abſimilis erit *Georgii Thomſoni*, Angli ac chemiatri celeberrimi *pulvis emeto-diaphoreticus* ; qvem olim in *hæmatiaſi*, nuper vero in *epilogismis chemicis* ampliter commendabat. Nec qvoad operandi modum ac dignitatem inferius erit viri expertisſimi ac humanisſimi *Petri Gabrielis*, Præfecti hortorum Serenisſimi Ducis Wirtembergici *arcanum emeto-diaphoreticum*, qvod æqve ac *ſal antiloimicum Fournelli* certisſima contra peſtem, aliasve lues epidemias peſtilentes antidota, eodem auctore, ſint : at qvia utrumqve hoc remedium, tam qvoad præparandi modum, qvam qvoad exhibendi rationem a laudato *Gabriele*, tamqvam ſingulare ſecretum obſignata manu dehinc V. annis ἀρχείῳ Wirtembergico legatum fuit, ideo illud, invito auctore, propalare noluimus.

Qvod *vomitoria* concernit, eadem in principio hujus luis in plurimis ægris non tantum ſumme proficua, ſed & maxime necesſaria experti ſumus : ex

qvibus

qvibus nos tutiora tantum eligimus. In qvibus itaq; ægrotantibus vehemens cardialgia, oris amaror, appetentia ciborum omnino dejecta, ac nauſea animadvertitur, illis ſtatim tutius aliqvod *emeticum* propinamus; urgente necesſitate parũ curantes, ſive mane ſive veſperi hoc fiat. e. g. de *tartaro emetico Dan. Ludovici*, (cum *Mynſichtianus* incertius operetur) grana duo, robuſtioribus autem tria, vel in pauxillo *juris*, aut in cochleari *aqvæ fontanæ*, in qva mox funditur, vel in forma *boli* cum tantillo *conditura roſarum rubrarum* exhibemus; dumqve ventriculus valde exagitari incipit, nulloqve adhuc præſente vomitu vehementius lacesſitur, ſorbitionem *juris*, aut *ſeri lactis caprilli calidorum* largius freqventiusve hauriendo idem rejectus provocabitur: cujus etjam remedii ope nonnunqvam ſimul asſellandi conatus augetur.

Si autem intentio ſit, obtenta vomitione ſimul per inferiora corpus detergere, huic *pulviſculo emetico* XV. *vel* XX. *grana cremoris tartari* comixta exoptatum

tu m effectum præſtabunt:qvo augmen- to omnium prius celeberrimus Chriſto- phorus *Harder* noſtras uſus fuit ; cujus luculenti teſtimonio fultus eodem mo- do illud remedium poſtmodum propi- nare incepi. Verum hac tempeſtate ad- hucſecurior reddi ſolet vomitio, ac ſor- dium in febrium principio per alvum deturbatio, ſi de *antimonio diaphoretico, tartaro tartariſato, floribus ſalis ammoniaci cum hæmatite ſublimatis ſingul.* gr. X. cum *tartari emetici* GRANO UNICO permix- ta in *jusculo ſalis experte* ſimul exhi- beantur. Nos huic ſcopo inſiſtentes ſæpisſime ſummo cum ægrorum leva- mine *ſulfuris ſtimios aurati* cum *ſale am- moniaco* ac *terra Tripolitana* ſublimati, at- qve a ſalſugine iterum, ope filtri, aut reqviei, liberi ac correcti *grana duo* vel *tria* cum tantillo *theriacæ* in *pilulam* re- dacta uſi ſumus.

Qvibus liqvida potius arrident medi- camenta, eandem virtutem in *oxyſac- chari emetici Dan. Ludovici* ℥ſs expe- rientur, qvod ex *croco metallorum*, non autem ex vitro ℥ij, ut *ſirupus emeticus An-*

geli Salæ paratum ſit: vomitiones a juſculorum ſæpius iterato hauſtu, uti ſuperius, promoventur. Qvibus res anguſta domi eſt, *chalcanthi grumum* ſeu *atramenti ſutorii* aut *tinctorii* fruſtulum fabæ qvantitate, in *aqva* vel *juſculo* ſolutum, ad vomitum ſtimulandum asſumant: *chalcanthum* enim, teſte *Riverio in obſ. c. IV.* § 99. etjam in peſte *melle* & *aqva* disſolutum, admodum profuisſe conſtat. At nonniſi maxime urgente neceſſitate illis, qvi graciliores aut alias non ſolido temperamento ſunt, *vomitoria* exhibeantur; qvi v. ad phthiſin inclinant, aut anguſtius pectus, latisſimasqve in macie ſcapulas habent, iisdem vomitus interdicti ſint, oportet.

Qvamprimum etjam hac lue infectus qvis deprehenditur, *vinum*, *zython*, aliosqve *inebriantes potus*, *ciboſqve pipere* aut *aromatibus* aſperſos, vel etjam *pingvia edulia* cum *piſcibus*, *lacte*, ac *ovis butyro frixis* ceu peſtem fugiant. *Corpus autem*, juxta *Plutarchum in præceptis ſanitatis*, *ita validum eſt nullum, cui conturbato & inflammato vinum*

num adhibitum non adferat aliqvid damni. Qvam vini noxam *M. Tullius Cicero libr.* III. *de natura Deorum* hac qvoqve ſententia firmavit: *Qvia ægrotis*, vinum ſcilicet, *prodeſt raro, nocet ſæpisſime, melius eſt, non adhibere omnino, qvam ſpe dubiæ ſalutis in apertam perniciem incurrere.* Fxtemplo igitur vini, aut interdicti potus loco bibant audacter *nectar e pomis citreis* ac *ſacchar o* paratum; vel *fontanam ſirupis refrigerantibus*, aut *rob ex ſuccis acidis* aucta, vel cui immerſa ſint *ceraſa acida, pruna alba ſerotina, racemi oxyacanthæ*, aliive *fructus acidiuſculi*; nec non *decoctum hordei, cornu cervi, acidulasq;*, ſi in promtu ſint, bibere convenit; nonnunqvam & *ſerum lactis caprilli* prodeſt, cautius tamen exhiberi debet. Ex cibis tantum *jus bubulum* aut *gallinarum*, vel *offa farinacea*, *aceto* nonnihil aut *ſucco citri* diluta laudantur; interdum etjam *pasſulas minores*, *poma* aut *pruna cocta*, *cremorem hordei aceto* aut *ſucco citri recenti* impragnatum & ſimilia concedimus; corpus ægri ab *aere externo frigidoqve* ambiente, ne venenum intror-

ſum repellatur, diligenter præmuniendum eſt.

Cap. IV.

Qvomodo æger in augmento hujus morbi tractandus.

OMnes illi, qvi propter cardialgiam prægreſſam, oris amarorem, conatumqve vomendi, *emetico*, ad colluviei bilioſæ, ſordium ac cruditatum in ventriculo fluctuantium (in qvibus etjam potior materiæ virulentæ pars latitare ſolet) expulſionem jam uſi fuerunt, neqve hac operatione omnem vitioſam ſaburram ejecerunt; aut qvi ab hisce ſymptomatibus liberi vomitione haut indigent, cuncti hi certe bis qvotidie, mane videlicet hora qvinta vel ſexta, ac veſperi hora qvarta vel qvinta a medicamento affabre *alexipharmaco* asſumto unam vel duas, pro virium ratione, horas in lecto probe tecti ſudorem proliciant; ſitimq; intenſam, qvæ ſæpisſime eosdem mirum qvantum affligit,

fligit, non diu ferant; ſed illam vel potu *decocti ordinarii*, vel aliûs *julebi cardiaci refrigerantis*, non tamen admodum gelidi, extingvere nitantur: etjam ſubinde refectionis gratia asſumi qveunt orbiculus ex *pomo citreo* disciſſo, *pruna* aliqvot *Hiſpanica*, aut *ceraſa acida* in aqva fontana emollita, vel *cydonia condita*, aut *berberes* ſeu *oxyacanthæ racemi* conditi; ſingulis duabus aut tribus horis elabſis cochlearia duo egregiæ alicujus *mixturæ alexipharmacæ* & *cardiacæ* ægro exhibeantur; noctu autem, ſeu tempore ſomni *julebus alexipharmacus* epotetur; interdiu noctuq; ſæpius *ſphæra* ſeu *globus* ſpiritus refocillans ſect. *II.* cap. 3. deſcribtus, vel faſciculus *foliorum rutæ* recentium *aceto antiloimico* aut alio probæ notæ imbutus naribus admoveantur, atqve iisdem tempora, carpi ac præcordia ſæpisſime qvoqve illinantur.

Qvolibet peracto ſudore, aut alias ſingulis tribus horis cochlearia aliqvot *ptiſanæ hordei* aut *juſculi* corrobantis *ſucco citri*, vel *aceto* ſive *ſimplici*, ſive *alexi-*

pharmaco aliove fragrante conditorum, aut in qvibus *acetoſa hortenſis* vel *oxytriphyllon* bullierit, ſorbeant; ac ſtragulæ duabus horis poſt finitum ſudoré matutinum, ſeu ante meridiem hora octava ſternantur; circa veſperam autem hic labor intermittatur; qvoniam anxietudines tunc propter qvotidianas exacerbationes ingraveſcunt. Teſte n. experientia in omnibus *morbis acutis febribusve malignis* pleraqve *ſymptomata æſtusqve interni* propter majores ſangvinis per arterias propulſi refrenationes, tempore diſtributionis chyli contingentes, crebrius ac crudelius, qvam aliis horis, ægrum ſollicitant: qvæ etjam ſymptomata a qvocunqve pleniori aut minus convenienti victu, aut potulentorum inebriantium abuſu arcesſi ſolent. Cubiculum, caſa, tentorium, aut alius locus, in qvo æger decumbit, ſemper ſummo mane, poſt meridiem, ac noctu, ſic etjam poſt ſudorem elicitum aggeſtis flammis e ligno juniperino, abiegno, aut pineo ab exhalationibus putidis, dum fores ac feneſtræ patent, expurge-

purgetur; dein mox iterum, præſertim aere frigido & nebuloſo claudantur. Æſtate vero aut flagrante canicula ædes perviæ ſint vento, qvo miasmata peſtifera eo melius atq; liberius e conclavibus abripiantur; aliqvoties namq; dum

Urit & exiccat ſitienteis Julius agros,

propter liberioris auræ, ſpiritu æthereo imprægnatæ, interdictionem ægri in effeto ac putido aere langvidam exhaluere animam, qvi haut ſine dubio in recenti ſpiritibusqve turgida aura refocillari, imo ſervari potuisſent: *cui n. bono incluſus aer, cujus peſtilens* ac *gravis*, ut *Tullius* loqvitur, *eſt reſpiratio.* Similem affecti aeris noxiam nobis ſuggerunt elegantisſima experimenta *Joh. Mayow in tract.* I. *de ſale, nitro, ac ſpiritu nitro-aereo cap.* IX. deſcribta, qvem legere, eademqve experimenta absqve magnis ſumtibus ipſemet inſtituere poteris.

Valde efficax nobilisqve *aqva ſpiritus* noſtros *reficiens* aeri nos proxime ambienti innatat; qvæ ſi artificioſa manu colligatur, & ab adhærentibus ſordibus dextre purgetur, plurimas certe ſvaviter

ter olentes latices effectu ſuo felici ſuperat. De qva legi certe meretur *Andreæ Nitneri* disſertatio de *ſpiritu mundi*, ſeu *aqva roborante univerſali*; ſicuti & hi, qvi jam ſuperius ſectione II. cap.3. allegati ſunt viri clarisſimi.

Et qvamvis in *aere frigido* undiqve nos cingente *reſtauratio* ac *cibus* pro vita noſtra ſuſtentanda lateat, cavendum tamen, ne durante aut incrementum ſumente morbo,æger nimium auræ frigidiori,excepta facie,alterutroqve brachio ſe exponat; inde enim pervium cutis reticulum glandulæqve iterum occluderentur, ut ab impedita exhalatione venenum hoc corrodens ac luxurians ad interiora retrocedere cogeretur; atqve corpus male affectum denuo morbis confligaretur.

Seqventia igitur medicamenta ad ſudorem expellendum in hoc morbo efficacisſima deprehendimus.

℞. Antimonii diaphoretici ℈j. florum ſalis ammoniaci cum ſulfure ſublimator. ℈ſs. bezoardici mineral. gr.v. caſuræ gr.1.

Miſce fiat *pulvis ſubtilis*, qvi pauxillo

rob

rob ſambuci, *vel conditurae roſarum rubrarum* cõmmixtus in forma *boli* deglutiatur; vel cum *aqva cardui benedicti*, *fumariae* aut *ſcabioſae cochlearibus* IV. ac *ſirupi ex acido citri* ℥ſs. in potiunculam redactus, exhauriatur : eodem modo etjam ſeqvens pollen parari ac exhiberi poterit :

℞. Antim. diaph. ℈j, cornu cervi philoſ. præp. bezoar occid. ſingul. ℈ſs. bezoardici miner. gr. v.

M. F. *pulvis ſubt.* pro unica doſi. Vel

℞. Florum ſalis ammoniaci cum ſulfure elev. ℈j, bez. mineralis gr. v.

M. F. *pulv. ſubt.* qvi vel in *decocto ordinario*, aut *jusculo calido* hauriendus.

Si natura hisce medicamentis ad ſudoris expulſionem incitari vix poteſt, qvod melancholicis, hypochondriaca affectione, ſcelotyrbe, ac lue Veneria laborantibus ſæpisſime accidit, atqve alias nulla præſens ſit diarrhœa aut dyſenteria, ſeqventia certe conducunt, ſi in eorundem uſu tamdiu perſeveremus, donec ſudorem illum lentum, mellisqve inſtar cuti ac manibus adhæ-

rentem, ut plerumqve eſt, nacti ſimus.

Salis volatilis puriſſ. cornu cervi, aut viperarum ℈ſs, *gr.* xv, ℈j *vel* ʒſs. cum *conditura roſarum* ac pauxillo *ſacchari* in bolum cogatur; vel qvod melius, *aqvæ diſtillatæ fragrantis unciis duabus* vel *tribus* dilutus, *ſirupoqve* competenti ſociatus uno hauſtu ſorbeatur. Horum ſalium loco autem *ſpiritus volatilis cornu cervi puriſſimi* ʒj *ſubſtituatur*: ſic & *mixturæ ſimplicis Danielis Ludovici*, aut *Frid. Hofmanni* tantundem cochlearibus aliqvot *aqvæ cardui benedicti* vel *ſcabioſæ* commixtum, & *cum ſirupo rubi idæi* aut *acido citri* ſvavius redditum, ebibitur; cui etjam pro ratione morbi *antim. diaphor.* & *ſalis abſinthii ſing.* ℈ſs. addi poterit. Volatilibus atqve ſumme penetrantibus ejusmodi remediis, ſudorem provocantibus, tam diu inſiſtendum erit, qvam diu pulſuum rythmi inæqvales percipiuntur; aut per aliqvot intervalla pulſus penitus deficit, manumqve tangentis non ferit; aut malignitas morbi partibus profundius implicata eſt, ac inhæret.

Qvi

Qvi difficiliores ad medicamenta ſunt, illi *bezoardici min.* gr. x, vel de *ſulfure ſtimmios diaphor. fixo* gr.iij.cum pauxillo *theriacæ*, *diaſcordii Fracaſtorii*, *micæ panis* vel *conditura roſarum rubrarum* in unam, duas, aut tres, vel plures *pilulas* redacta deglutiant; imo de *pilulis* noſtris *bezoardicis* ℈ſs. devorent, aut etjam tantundem de *pilulis bezoardicis anodynis*; ſic qvoqve proderit *extractum theriacum* noſtrum, aut *theriaca cœleſtis Greiffii* vel *Hofſtadii* ad gr. v. pro ſudore eliciendo una vice deglutire, vel in *aqva cardui bened.* ac *ſir. ex acido citri* ſoluta haurire; præſertim ſi ventris profluvium metuatur, aut jamjam ægrum laceſſat. Ab aſſumtis mox alexipharmacis, e ſpiritibus ſalibusve volatilibus, aut extractis, eſſentiis ac tincturis pyrotechnias ope productis, ad ſudorem eo felicius promovendum, bonus hauſtus *potus conſveti*, aut *julebi refrigerantis* ſuperbibatur.

Poteſt etjam *confect. alexipharmacæ rubræ*, *diaſcordii Fracaſtorii*, vel *confectionis de hyacintho* ʒj, ℈iiij, aut ʒiſs, aut *pulv.*

rubei

rubei Pannonici, vel *ſpecierum liberantis* aut *pulv. conf. de hyacintho* gr. xxx. vel xl. *aqvæ cardui benedicti*, *ſcabioſæ* aut *fumariæ cochlearibus aliqvot*, *aceti antiloimici cochlearibus duobus*, ac *ſirupi cydoniorum*, *rubi idei*, aut *e ſucco citri uno cochleari potiunculæ* inſtar hidroticæ exhiberi. Sic etjam, ſi diarrhœa adſit, ſeqventem *bolum* mane ac veſperi deglutire poterunt, ut ſudorem inde exſpectent: qvi conficiatur e *theriaca Venetæ* ʒj, ac *terræ ſignatæ* ʒſs invicem mixtis, addendo parum *ſacchari*; vel de *extracto theriaco* aut *theriaca cæleſti* gr. v. in *pilulis* devorare qveunt.

Pauperiores, vel qvibus alias nimium curta ſupellex eſt, cochlear unum *rob ſambuci* aut *juniperi*, cum *aqvæ fontanæ* & *aceti probi* cochlearibus duobus in potiunculam redigant & bibant; vel *pulv. pyrii* ʒij, aut *ſulfuris nativi* ʒj in *aqva* ſolutam, ſic qvoqve *pulv. card. bened.* aut *radicis gentianæ* contuſæ, vel *chamæleonis*, *fraxinellæ*, *angelicæ*, *inulæ* aut *petaſitidis* cochlear unum, cum vel absqve *rob ſambuci* in modico *aceti*, *jusſculo*, aut

aqvæ

aqvæ fontanæ aſſumant, ſudoremqve inde expectent. Imo pulvis alexipharmacus popularis *ſect.* 11. cap. 8. deſcribtus hoc modo exhibitus ſimiliter proficuus erit.

In extremo necesſitatis caſu ſummaqve remediorum penuria *ſulfuris citrini* triti, aut *nitri depurati*, vel etjam *ſalis communis* ℈ij, *boli rubri*, aut *rubricæ fabrilis*, aut etjam *hæmatitis* ℈j, *rob ſambuci*, *aceto* & *aqvæ* commixta conferunt: ſed juxta præſcribtam methodum hæc remedia iterari debent, ut ſudor exoptatus ſingulis vicibus inde erumpat.

Abhinc pluribus annis ſeqventi *pulvere diaphoretico* ad *febrim malignam* expellendam ſummo cum ægrorum levamine uſi fuimus, de qvo durante morbo qvotidie bis doſin in convenienti *vehiculo liqvido*, *mane* nempe *hora qvinta* vel *ſexta*, ac *veſperi* circa *horam qvartam* vel *qvintam*, ægrotanti exhibere ſolemus; utqve inde per *horam integram*, aut *amplius* ſudorem in lecto ſtragulis probe coopertus provocet, curamus: hujus *pulveris* permiſcendi modus

modus hic eſt, ac in officinis noſtris pharmaceuticis ſemper paratus invenitur:

℞. Antimonii diaph. ℥iiij. bezoardici mineralis, cornu cervi philoſ. præp. ſingulor. ℥j. Miſce fiat pulvis tenuis, de qvo, pro qvalibet doſi adultis propinanda, drachma media in ſeparatam chartam appendi debet.

Qvacumqve data opportunitate, qvotiescumqve aliqvot chartulæ hujus *pulveris diaphoretici* ægris distribuuntur, ſimul ſeqventem *mixturam liqvidam*, ad diluendos *pulveres vehiculi* loco, hoc modo paratam transmittimus.

℞ Aqvæ cardui bened. ſcabioſæ, vel fumariæ ℥vj. vel de ſingula ℥ij. ſirupi de rubo Idæo, berberum, ceraſorum acidorum, aut e ſucco citri pro lubitu ℥ij. Miſce ad vitrum.

De ſeqventibus aqvis cardiacis ſpiritusq; refocillantibus ſingulis fere horis duo cochlearia exhibeantur.

℞. Aqvæ florum acaciæ, meliſſæ ſing. ℥ij. ſirupi ex ſucco pomi citrei, vel rubi idæi ℥j. Antim. diaph. ʒj, bezoar. occid. ℈j. Miſce

ad

ad vitrum. Vel ℞. Aqvæ cardui bened. ℥iiij. prophylact. Amſtelædamenſium, ſir. rubi idæi ſing. ℥j, conf. de hyacintho ʒij. Miſce ad vitrum. Vel ℞. Aqvæ florum perſicorum, fragorum ſing. ℥ij, cinam. ſine vino diſtillatæ ℥ſs. corall. rubr. præpar. cornu cervi philoſ. præp. ſing. ʒſs. bezoar. occid. ℈j, ſacchari diamargaritû ℥ſs. Miſce ad vitrum. Vel ℞. Aqvæ flor. acaciæ, roſarum, melisſæ ſing. ℥j, cinam. ſine vino diſtillatæ ℥ſs. antim. diaph. ℈ij. bezoard. miner. unicornu foſſ. ſing. ℈j, ſacch. diamargaritû ℥ſs, confect. alchermes compl. ℈ij. Miſce ad vitrum. Vel ℞. Aqvæ ſcabioſæ, fumariæ, ſingul. ℥ij, ſirup. flor. tunicæ ℥j. ſal. c. c. vol. purisſ. ʒſs. unicornu foſſ. margaritarum orientalium præp. ſing. ℈j. Miſce ad vitrum. Vel ℞. Aqvæ acetoſæ, card. bened. ſing. ℥iſs. flor. acac. ℥j. corall. rubr. præp. conchæ margaritiferæ præp. ſing. ʒſs, ſacch. diamargaritû ℥ſs. Miſce ad vitrum. Vel ℞. Aqvæ cichorei, acetoſæ ſing. ℥iſs, cinam. ſine vino diſtill. menthæ criſpæ ſingul. ℥ſs. diaph. Jov. ſeu antihectici Poterii ʒj. elix. propr. cum ſpir. ſalis tart. vol. par. ℈j. ſirupi rubi idæi ℥j. Miſce ad vitrum.

Qvæ-

Qvælibet certe ex hisce *aqvis cardiacis* adhuc multo efficacior fiet, ſi eidem de *ſpiritu cornu cervi* ab omni phlegmate libero ac ſubtilisſimo ʒj. vel ʒij. aut amplius, vel de ejusdem *ſale volatili* nitidisſimo, ac ope *vini ſublimati* a ſcoriis aduſtis per elevationem purgato ℈j, ʒſs, aut ℈ij. immiſceantur: imo *ſpiritus ſalis tartari*, *ſpiritus ac flores ſalis ammoniaci volatiles* ad ʒj. additi, easdem pariter efficaces reddunt. Cuncti enim hi *ſpiritus* ac *ſales volatiles* potentisſime qvasvis internas inflammationes reſolvere ac dispellere ſolent: qvæ etjam de aliis qvibuscumqve *volatilibus* medicamentis tam *balſaminis* ac *aromaticis*, qvam *urinam redolentibus* intelligenda esſe, autumamus: qvemadmodũ haut abſimilem ob rationem *caſura*, tamqvam egregium ſal volatile oleoſum aromaticum, in *vini* ſubtilisſimo *ſpiritu* ſoluta, ac *crocus* eodem *vino ſublimato* ditisſime extractus, ſalisqve balſamini ſeu ſulfuris aurei anodyni particeps, absqve ullo ſanitatis detrimento in morbis hisce

hiſce acutis, etjam criſeos tempore, interſe commixta integris cochlearibus exhiberi posſunt.

Julebi cardiaci ſeqventi modo parari poterunt, qvos poſtmodum, ut & *mixturas cardiacas* alternatim ægro propinare debemus: ad *ſiruporum* igitur e *toto citro*, aut *ſimplici* hujus mali *ſucco, rubi idæi, cydoniorum, ceraſorum acidorum, oxyacanthæ* ſeu *berberum* ſolitarie, vel junctim ſumtorum ℥ij, *aqvæ ſcabioſæ, card. bened.* vel *fumariæ*, vel unius, vel inter ſe mixtarum ℥ij, *aqvæ prophylacticæ Amſtelædamenſium* ℥j, *nitri* purisſimi ab *antim. diaph.* elutriati ʒj, & *ſpiritu ſulfuris* aut *chalcanthi* qvantum ſat s eſt, ad gratum acorem obtinendum, bene inter ſe invicem commiſceantur. Qvibus itaqve conſultius videbitur, *condita* aut *eclegmata* mollia corroborantia ac refrigerantia prædictis *medicamentis* ſuperaddere, ægros itidem ſeqventib. feliciſsime operantibus ſolabuntur, qvæ ſic parari ſolent:

℞. Conditura roſ. rubr. ℥iiij, ſucci ex integro malo citreo cum extimo cortice fla-

vo, confect. alchermes compl. antim. diapor. ſingul. ℈iiij. Miſce fiat mixtura mollis, detur ad fictile. Vel

℞. Condituræ oxytriphylli ℥iiij, ſucci ex integro malo citreo cum extimo cortice flavo, diaph. Jov. ſeu antihectici Poterii, confect. alcherm. compl. ſingul. ʒj. Miſce fiat pariter mixtura mollis, cui interdum de theriaca Androm. aut confect. de hyacintho ʒij. addere poſſumus.

Vel etjam hoc *conditum* exhibeatur:

℞. Condituræ roſ. rubr. oxytriphylli, ſirupi ex toto citro, ſingul. ℥iſs. conf. alcherm. compl. ſpecierum confectionis de hyacintho, antim. diaph. ſingul. ℈iiij. Miſce diligenter ad fictile.

De his *conditis* interdiu ſæpius qvantitatem mediæ, cubitum autem ituri totius juglandis capiant.

Ne igitur in proliciendo ſudore oleum & operam perdamus, dum ſæpe ſæpius ab omnibus narratis remediis madoré vix obtinere poſſumus, alia certe adminicula huic ſcopo inſervientia adhibere neceſſitas efflagitat: e qvibus frictiones meo ſaltim cenſu, optima erunt; vel pedibus etjam lintea calefa-

ꝺta, aut lateres calidi, aut ſacci piſis vel ceraſorum osſiculis repleti ac forni ſupponantur; imò qvandoqve ſub alas, ac ad ingvina veſicæ, aut utriculi aqva calida, vel tepido lacte repleti applicentur. Hæcqve eo magis urgeo, ne præter ſpem æger morbo hoc ſuccumbat, cum ſudor in omnibus febribus malignis adeo necesſarius eſſe judicetur, ut eundem etjam in ipſis morbis, ſudore colliqveſcente corpus pesſundantibus, ſicuti Anglicus ſudor eſt, (cui ſimilem ſæpius inter ipſas malignas obſervavimus) haud declinare qveamus; qvia *curatio* ipſius *ſudoris Anglici* juxta *Levinum Fiſcherum* medicum celebrem, qvoqve *conſiſtit in diæta tenuisſima, bezoardicorum uſu, ac tempeſtiva ſudorum extractione*: *ſi enim ſudores*, inqvit vir largiori encomio dignus, *ſubſiſtunt, mors præ foribus eſt; ſi uberius effunduntur, ſudore fetido æger exolvitur. Corp. medic. imperial. lib.* III. *tit.* 2. § 2.

CAP. V.

Qvid circa ſtatum hujus morbi, ac circa criſin agendum.

QVotiescunq; ergo *medicamentorum* dictorum debita ac diligens *adminiſtratio* obſervatur, aſtantesqve ſimul etjam apud ægrum officio ſuo decenter funguntur, de felici hujus morbi *criſi*, & hanc ſubſeqvente *ſalutari eventu* bene ſperare jubemur; & qvanqvam *febris* hæc ob verſipellem ſuam indolem plerumqve ſtatis *diebus indicibus criticis*qve difficulter includi qveat, nihilominus tamen *ſeptimo*, *nono*, vel *decimo qvarto die* morbus in melius mutatur: qvod præcedentes horum *indices*, *qvartus* videlicet, *ſextus* aut *undecimus* forſitan ſignis ſuis *ſalubribus* oſtendent. Qvas ob cauſſas ſedulo attendendum, dum morbus jam augeri deſiit, ac in *ſtatu* eſt, utrum natura, ſeu totius corporis temperies per corruptos humores, ac virulentas impuritates oppreſſa, & in furorem adacta *hidroſi*, *diureſi*, *diarrhœa*,

rhœa, *hæmorrhagia narium*, *excreatione*, *vomitu*, *hæmorrhoidibus*, *abſceſſibus*, ac in feminis *purgationibus menſtruis* ab hiſce *febribus* ſe liberare omnibus viribus contendat? qvæ nocte *criſin* præcedente ex certis ſignis, qvorum uberiorem enumerationem ſuperius ſect. 1. c. 9. 10. & 11. invenies, cognoſcuntur; an vero harum *ſecretionum* ac *evacuationum* nulla eveniat? qvæ ex contrariis certe ſignis addiſcuntur.

Interim cuncta, qvæ, dum morbus in ſtatu verſatur, penes ægrum obſervatu digna ſunt, octo his regulis incluſimus.

I. Ægrum circa ſtatum pleniori victu non onerandum esſe.

II. Medicamenta alexipharmaca ſudoremq; pellentia ſtatis ſuis horis, ad tempus usqve criſeos, continuanda esſe, ut ita naturæ eo melius in expellenda hac malignitate per ſudorem occupatisſimæ ſuccurramus.

III. Sudorem poſtea criticum, haut absqve remediorum alexipharmacorum etjam efficacisſimorum ope, qvam diu adhuc manifeſtæ eruptionis ſuæ indicia animadvertuntur, utut tota die ac nocte duret, promovendum, nulloqve modo remorandum esſe.

IV. Ven-

IV. Ventris profluvium criticum, ante diem tertium non ſupprimendum esſe.

V. In vomitibus criticis longiora juſcula potumqve largiorem mox in principio hujus conatus data, eluere virulentas ſordes ac bilioſa liqvamina e ventriculo ac inteſtinis; at diutius & freqventius ea exhibere, nefas esſe.

VI. Excreationes criticas bechicis detergentibus ac disſolventibus juvandas esſe.

VII. Narium aut alias hæmorrhagias,niſi diutius durent,ægrisq; animi deliqvia ſuperveniant, non ſiſtendas esſe: qvibus tn. in caſibus remedia cardiaca refrigerantia, ſimulqve modice adſtringentia plurimum præſtare posſent: interne de ſeqventi mixtura ſingulis fere momentis cochlear unum exhibere conveniret, cujus hæc eſt deſcribtio;

℞. Aqvæ flor. acaciæ,acetoſæ,plantaginis, ſirupi coralliorum Zvelferi ſingul. ℥j. lap. hæmatit. præp. croci vitrioli ♂ris probe eloti, ſangv.dracon. arboris veri ſing. ℈ij. Miſce ad vitrum,

Externe acetum roſaceum linteo exceptum, carpis, fronti, temporibus & pudendis, vel cataplasmā ex rubrica fabrili aut hæmatite, vel etjam terra vitrioli dulcis cum aceto in pultem redactum temporibus ac fronti in narium hæmorrhagia, in nimio autem menſium fluxu hypogaſtrio applicentur.

VIII

VIII. Ulcera, bubones, aliosqve tempore criſeos erumpentes tumores, ne malignitas hæc retrorſum pellatur, maturantibus cataplasmatis, aut emplaſtris convenientibus emolliendos eſſe.

Heic tamen ulteriori ſilentio minime prætereundum, qvod fere pleriq;, & ex iisdem medicorum anteſignani, in ſcholis nuper docentes, diſcipulis ſuis, ceu dogma ſumme neceſſarium, inculcarint, ægrotantes in ſtatu febrium acutarum criſeosve tempore remediorum multitudine, qvocunqve nomine audiant, nullo modo aggravandos eſſe; ſed naturæ, ac cujusvis conſtitutioni totum hunc laborem committi debere: eamdem enim propria virtute reſtitantes ſordes e ſede ſua dimovere, ac cum ægrorum levamento expellere valere. Cui ſententiæ nos qvidem olim fere ſubſcribebamus, ni qvotidiana experientia ac dura neceſſitas nos contrarium edocuisſet. Qvonam, qvæſo! fundamento tunc vires miſeri ægroti innituntur, qvando easdem plane ſuppreſſas, ac morbi violentia ſuperatas conſpicimus. Qvotiescunqve igitur

morbi ſævities eo perveniret, ac criſis nullatenus erumpere posſet, anne tunc medicum a recta diſcedere conſcientia oportere opinamini? ut tantummodo nudum ſpectatorem, non autem valetudinis ſtrenuum vindicem ſeſe exhibeat, donec ſubruto naturæ robore æger tandem in conſpectu ſui morbo penitus conficiatur? Verum enimvero, ſi unqvam ſalutaria conſilia, & efficacisſima remedia prodesſe qveunt, ea profecto febribus malignis ad ἀκμὴν tendentibus maxime necesſaria fore asſerimus: & præſertim pyrotechnias ope purificati *ſpiritus oleoſi, ſalesqve volatiles* liberaliori doſi exhibiti tunc laudabiles, ac egregias ſuas virtutes in pene moribundis monſtrare poterũt: qvemadmodum *ſpiritus vini caſura* ac *croco prægnans*, *tinctura bezoardica Michaelis*, *mixtura ſimplex Dan. Ludovici*, *ſpiritus theriacalis Paracelſi*, *ſpiritus cornu cervi purisſimus*, aliiqve efficacisſimi liqvores integris cochlearibus absqve ullo metu ſubſeqventium ſymptomatôn morti luctantibus infundi qveunt: unde

de confeſtim inſignis immutatio percipietur; qvia æger non tantum in faucibus, aut trachea hærentem viſcidam, crudam, tenacemqve blennam, ſuffocationem eidem minitantem, ampla excreatione, aut mitiore vomitu, aut conſeqvente alvi profluvio, vel largiore ſudoris imbre, non ſine manifeſto levamine, ejiciet; ſed etjam inde ſpiritibus animalibus propemodum exhauſtis, aut penitus interceptis ac ſuppresſis nova ſupplementa ſcribentur, ut natura fere ſuccumbens victoriam ab atra Parca reportare qveat. Recenſitorum veritatem qvidem innumeris exemplis, qvibus ipſimet ſæpenumero interfuimus, abundanter confirmare posſemus, ſi inſtituti ratio id expoſceret, aut brevitatis ſtudium nos inde non absterreret. At loco omnium qvarumcumq; potentisſimarum probationum heic ſufficient firmisſima teſtimonia collegarum ac amicorum integerrimorum, qvi in ſemetipſis, dum *febribus perverſisſimi moris, purpuraqve* laborarent, excellentes penetrandi vires *ſpiri-*

tus cornu cervi defecatisſimi, aliorumve *ſalium volatilium*, me ſuppetias ferente, plus vice ſimplici experti fuerunt: ex qvorum numero præ aliis erunt Vir nobilisſimus, amplisſimus ac excellentisſimus, *Joh. Henr. Koefferlinus*, Auguſtisſimo Induperatori a Conſiliis ac Profesſor P. Medicinæ olim Friburgi celeberrimus; nec non *Matthæus Harder, Joh. Conradus Peyer*, ac *Joh. Conradus Wepfer*, philoſophorum, anatomicorum atqve medicorum noſtratium triga exoptatisſima.

Exinde igitur benivolus lector procul omni dubio judicabit, noſtram de febribus malignis cognoſcendis ac curandis ſententiam a nuda, nuper in ſcholis docentium, auctoritate, atqve ab inani conjectura, aut contemplatione conſilii experte minime dependere; ſed rationi ac experientiæ unice ſubnixam reſidere: inqve eodem asſerto eo magis confirmamur, qvo certiores ſumus, non paucos celebrium medicorum, e breviario ante decennium vernacule a nobis edito, in veram febres

malig-

malignas medendi methodum pertractos fuiſſe, qvi antehac ſecundum vulgatius receptas opiniones rebus medicis operam darent.

Qvæ porro in *criticis* hujusmodi *expulſionibus*, ſi æger nimium delasſaretur, ſummeqve debilis fieret, obſervanda ſunt, inferius in curatione *ſymptomatum* fuſius explicabuntur.

Cap. VI.
Qvomodo æger in declinatione morbi tractandus.

POſtqvam per dictas *criſeis* luis hujus contagioſæ *cauſſa* penitus e corpore expulſa fuit, extemplo ab ulteriori remediorum ſuperius præſcribtorum uſu abstinendum; excepta *mixtura* aliqva *cardiaca*, de qva ſæpius cochlear unum exhibeatur, ne ab impetuoſius proritato ſudore contumacior *alvus*, *ſudores colliqveſcentes*, vel ob humoris largius ab intus profuſi dispendium ipſa *tabes* contrahatur.

Criſin

Criſin vero munus ſuum abſolviſſe partim ex *ſymptomatum* remisſione conſtat, partim ex pulſu, urina, reſpiratione, ac læto vultu, aliisqve circumſtantiis naturaliter ſe habentibus colligitur. Vires interea moderato ciborum boni ſucci, ſeu laudabile nutrimentum ſuppeditantium, ac concoctu facilium uſu reſtaurentur; ſummopere autem, ne ægri eſca nimium infarciantur, caveamus; ſic n. ventriculi temperies ac functio denuo turbaretur, ita ut appetentia ciborum prorſus dejiceretur, vel etjam viribus adhuc fatiſcentibus recidivæ ſupervenirent.

Qvoniam autem ſæpius ab ejusmodi ſecretionibus virus hoc non omnino expellitur, neqve plane conſumitur, qvod ex pulſu celeri, urina flammea, perſeverante ſiti æſtuqve nimio ægrum adhuc moleſtantibus, obſervatur; ideo qvotidie ſemel duntaxat unum ex ſupra dictis nobilioribus *diaphoreticis* ſumere, atqve ſic relliqvias virulentiæ atterere ac funditus profligare oportet. Qvamprimum vero æger de die in diem

e.. melius ſe habere incipit, alternis tantum diebus, ac parciori manu *ſudorem ciens* remedium propinare, mixturamqve ſimul cardiacam ac alia *corroborantia* & *refrigerantia* non negligere conducit, donec venenum hoc radicitus extirpatum ſit; qvilibet tn. prudens medicus ex ſupra memoratis ſatis ſuperq; colligere poterit, qvomodo omnibus *ſymptomatibus* ſuccurrendum ſit.

Cap. VII.

Qvomodo curatio in gravidis aliisqve debilioris conſtitutionis hominibus inſtituenda.

QVandoqve evenire ſolet, ut etjam infirmæ conſtitutionis homines, rarioris texturæ virgines, aut gravidæ mulierculæ febri hac maligna corripiantur; attamen mox a qvovis ſudore ſyncopas atqve animi deliqvia pati ſolent, ut ſingulis fere momentis a nimia membrorum concitatione medios

dios inter amplexus extremum halitum efflare videantur: qvam ob rem ad ſudorem fortius eliciendum plane non ſunt compellendi; qvod etjam de gravidis alias intelligi debet. Præſertim autem ſpiritus ſalesqve volatiles, atqve oleoſa aromatica penetrantiora aſſumta gravidis obſunt, qvia inde per levi momento non tantum abortire, ſed haut raro vitam amittere poſſent: nihilominus tamen ejusmodi ægris mitiora remedia alexipharmaca ſtatis horis, ut ſæpius inculcavimus, exhibere qvam neceſſarium eſt, inter qvæ ſeqvens potiuncula excellit:

℞. Aqvæ ſcabioſæ vel card. bened. ℥j, ſirupi e ſucco citri, vel rubi idæi ℥ſs. unic. foſſ. bezoar. occid. cornu cervi phil. præp. ſing. ℈ſs. Miſce pro unico hauſtu. Vel

℞. Antim. diaph. ℈j, cornu cervi philoſ. præp. unicornu foſſil. ſing. ℈ſs.

M. F. *pulvis ſubt.* in *jusculo* aut *decocto* ordinario totus ſumendus, donec lenis mador cum ægrotantis levamine per cutis ſpiracula ſenſim exudet.

Huic qvoqve intentioni ſeqventia, vide-

videlicet *bezoardicum minerale*, *Lunare*, *Solare*, aut *ſudoriferum maximum P. Joh. Fabri*, ſeu *Dan. Ludovici* ad gr. x, ſpecificum ſtomachicum *Poterii* ad gr. xx. in pauxillo *conditura roſarum* aut *oxytriphylli* ſumta, congruentia ſunt.

Cæterum iisdem ægris qvoqve mixturæ cardiacæ ac reſocillantes enixa diligentia freqventisſime ſunt exhibendæ; at qvia a ſvaviter & vehementer olentibus mox læduntur, etjam nec confectionem alchermes ferre qveunt: ubi & reliqvas ægrarum circumſtantias apud imbecilles hasce rite advertere oportet. Maxime vero tunc omnes potus refrigerantes ac mixturæ cardiacæ *ſirupis* aut *coagulis acidis* exaltandæ ſunt, qvo in femellis menſtruus fluxus intempeſtive erupturus compeſci aut in gravidis embryo conſervari qveat.

Cap. VIII.

Qvomodo infantes hac lue correpti tractandi.

INfantes ab uno ad ſex annos difficulter ad ſudorem perſvadentur: qvapropter

propter in hujus defectu ſæpius nonnihil ex alexipharmacis mitioribus ac jucundioribus porrigendum; aut ſi medicamenta penitus reſpuerent, iisdem cibo vel potui commixtis fallendi ſunt: ex qvibus mixturam ſeqventem ſæpius felicem experti ſumus, ſingulis duabus horis cochlearia duo exhibendo:

℞. Aqvæ flor. acaciæ, card. bened. ſingul. ℥iſs. ſirup. e ſucco citri, aut rubo idæo ℥j. antimonii diaph. bezoar. occid. ſing. ʒſs. Miſce ad vitrum.

Vel ℞. Sirup. citri ℥ij. bezoar. orient. unicornu marini, marg. orient. præp. ſingul. ℈j. aqvæ flor. acac. ℥j. Miſce ad vitrum.

Hæc aqva corroborans ſpiritusqve illuſtrans pariter conducit:

℞. Aqvæ card. bened. ſcabioſæ, fumariæ, ſirupi acidi citri, aut de rubo idæo ſing. ℥j. antimonii diaphoretici ℈ij. bezoard. mineral. ſalis cornu cervi volat. ſingul. ℈ſs. Miſce ad vitrum.

Vel de ſeqventi *pulvere* qvotidie ter qvantum apex cultri capit, in *pulte* vel *ſirupo rub. idæi* dandum:

℞. Antim. diaph. ℈ij. unicornu foſſ. cor-

nu cervi phil. præpar. ſing. ℈j. ſuccini albi præp. cinnab. antimon. vel nat. ſing. ℈ſs. ſacch. albisſ. ℈j. M. F. pulvis ſubtilis.

Menſuræ dimidiæ decocti cornu cervi aut alterius *ordinarii* ℥ij *diaphoretici* ʒſs. ad ʒj. ſemper addi, ac qvoties infanti potus exhibetur, probe agitari poteſt; deqve eodem *antim. diaph.* gr. v. vel vi. in jure exhiberi.

Adeo conſveta nobis eſt methodus, ſagaciores delicatulosve infantes fallendi, dum iisdem recenſita aliaqve alexipharmaca in *offis*, *jusculis*, aut in ipſomet potu exhibemus. Jam diu hisce delicatulis omneqve remedium formidantibus ſeqventem potum ſummo cum fructu præſcribſimus:

℞. Sacchari albi, antimon. diaph. cornu cervi phil. præpar. ℈ij. vel ʒj. bezoardici min. ℈j. aqvæ fontanæ menſuram integr. bulliant aliqvamdiu; ac ita turbide potus præbeatur.

Sic etjam de *magiſterio antimonii diaphor.* ʒj. vel de *bezoar orientali* ʒj. ad ʒij. probe trito *aqva fontana* aut *potui asſveto* permiſceri, ac ad ſitim æſtumqve fe-

U brilem

brilem compeſcendum dari ſolet: qvemadmodum nuper etjam ſummo cum emolumento hæc Sereniſsſimo Principi Wirtembergico Hæreditario ab Archiatris tunc præſentibus conſulta & applicata fuerunt.

Adultiore ætate pueris media ſaltim pars remediorum hujus ſect. III. cap. 4. recenſitorum convenit: qvi qvoad reliqva, ut maturæ ætatis homines, tractandi ſunt.

CAP. IX.

Qvomodo capitis doloribus, delirio, & phrenitidi hoc morbo durante ſuccurrendum.

QVotiescunqve in acutis morbis, aut febribus malignis ægri capitis atrociſsimis doloribus vexarentur, ſeqvente epithemate frontis ſummo cum fructu notabiliqve dolorum remiſsione uſi fuimus.

℞. Nucleorum Perſicorum ℥ſs. aut horum loco nucleorum malorum Armeniacorum,

vel

vel amygdalarum amararum tantundem, ſeminis peponum decorticati, papav. alb. ſing. ʒij. aqvæ fontanæ ℥iiij. vel hujus loco aqvæ betonicæ, & verbenæ ſingulor. ℥ij. M.F. lege artis emulſio; cui adde aqvæ roſ. fragrantis, aceti antiloimici, aut in hujus defectu rutacei, vel aliûs ſingul. ℥j. nitri puri ʒij. cafuræ, croci orient. ſingul. ℈ſs. Miſce ad vitrum.

Hoc *emulſo* tepefacto lintea rara complicata imbuuntur, qvæ mox fronti atqve temporibus applicantur, & qvamprimum exiccantur, iterum renovellanda ſunt; qvod opus diemqve noctemqve continuetur, usqvedum capitis dolores prorſus evanuerint. At ſedulo cavere debemus, ne qvicqvam ipſo actu frigidum fronti adhibeatur, alias perqvam levi negotio pejora *ſymptomata* in capite aut ipſo cerebro, qvalia ſunt *morbus attonitus, lethargus, hypocophôſis*, vel omnimoda *ſurditas*, aut etjam *oculorum caligo* ſeu *viſus hebetudo* & *abolitio* ſuccreſcere posſent.

In hujus *epithematis* defectu ſeqventia ſubſtitui posſunt: *brasſica capitata*

ſale condita, *ſempervivum contuſum*, *folia vitis* vel *ſalicis*, *flores ſambuci* vel *roſarum rubrarum aceto conſperſi*, *panis domeſticus* cum *ſale culinari*, vel *ſal aceto* commixtum, *puls pomorum putridorum nigrorum*, aut *fungi roſæ caninæ aceto* aut alii liqvori immerſi ad tempora ac frontem applicantur; imo & *gallina nigra* aut alia *ſana*, vel *columba vivens per medium diſſecta* cruore ac interaneis adhuc calida capiti imponatur. Sic etiam in ſummis debilitatibus, dum animam qvaſi agere videntur ægri, *epithemata* pone carpos, ac in cordis, ſeu potius ventriculi, ſcrobiculo applicari posſunt; ex qvibus forſan ſubjunctum præ aliis excellet:

℞. Rad. angelic. irid. Florent. ſingul. ℥ ij. corticis pomi citrei recentis extimi flavi ℥ſs. flor. roſar. rubr. ſambuci, cymarum rutæ recentis, amaraci, ſeminis melanthii, caryophyllorum, cinamomi, nucis myriſticæ, baccarum juniperi ſingul. ʒ j. caſturæ, croci orientalis ſing. ʒſs.

Qvæ inciſa & contuſa tribus latioribus ſacculis includantur, & *aceto antiloimico*, *roſaceo*, *rutato*, aut *calthæ hortenſis* intin-

intincta brachiis ac præcordiis alligentur; ac qvoties ſiccantur, denuo mox liqvore dicto immerſa adhibeantur. Pariter prodeſt *pomum citreum* vel *aureum* orbiculatim discisſum, *aceto* conſperſum ac iisdem locis applicatum; infantibus vero pauxillum de *confect. alchermes* in vino ſolutum ventriculo ac brachiis imponi ſolet.

Pedum plantis acre panis *fermentum*, *baccæ juniperi*, *ruta*, aut *ſemen erucæ* cum *aceto* in *pultem* redacta, vel *fermentum* ac *allium* aut *cepæ* cum *aceto* tritæ, *raphanus* item *ruſticus* recens radula comminutus cum *fermento* ac *aceto*, vel *lutum ſali* & *aceto* commixtum ſæpius admota proſunt.

Qvando vero tales ægroti intenſius *deliriis* aut *phrenitide* vexantur, præter diligentem horum *epithematum* applicationem in utroqve brachio ac pedibus, & phreneticis etjam pone aures, *cantharidum* aut aliorum *acrium*, qvaſi *cauteriorum* ope, *ulcuscula pellucida* excitantur: oportet autem hæcce tam diu tenere exulcerata, neqve pati cicatri-

cem ducere, donec *veſania* (connatam hic non intellectam volumus) penitus extincta ſit, mentisqve iterum compotes fiant ægri: qvem effectum ab applicatione *emplaſtri de meliloto*, cui qvarta pars *emplaſtri exulcerantis, veſicatorii* dicti, addatur, obtinebis.

Ad exulcerandam ergo cutim, nobis familiare eſt *emplaſtrum exulceratorium Auguſtanum*, hoc modo a nobis correctum & concretum:

℞. Cantharidum, ceræ flavæ, ſingul. ℥iij. ol. roſacei, reſinæ larignæ ſeu terebinthinæ ſingul. ℥j. thuris, myrrhæ, maſtiches, caſuræ ſingul. ʒj.

Thuris ac myrrhæ pulveres ſubtilisſimi in terebinthina liqventur; maſtiche & caſura in oleo roſaceo ſolvantur; ceræ fuſæ adde terebinthinam, in qva thus & myrrha jam liqvata, dein oleum roſarum cum adjunctis, ac tandem pulverem cantharidum; & ſic conflabitur emplaſtrum efficacisſimum.

Hujus emplaſtri laudes vix ſatis prædicari posſunt, uti plurimis obſervationibus conſtat.

Hoc *emplaſtrum* interdum Imperia-

lis

lis monetæ, nonnunqvam palmæ mediæ latitudine ac cultri dorſi crasſitie alutæ aut linteo ſuperinductum, locisq; debitis applicatum poſt elabſas horas duodecim detrahatur; deinde ulcusculum, niſi ultro rumpatur, forfice aut lanceola incidendum, ſerum proſiliens linteolo rariori ſicco excipiendum, &, qvoties hæc ulcuscula, ut ſupra indicavimus, aperta tenere non opus eſt, mane ac veſperi, donec conſolidentur, *foliis brasſicæ, betæ* aut *hederæ* butyro recenti obductis tegenda ſunt; verno ac æſtivo ſole, dum ſolitæ plantæ recentes non habentur, auctore excellentisſimo *Joanne Ammiano*, percelebri Doctore Medico noſtrate, cuti læſæ *folia calthæ paluſtris* cum *butyro*, maximo ægrorum commodo, imponuntur.

Qvod ſi vero celerior cutis exulceratio in hisce affectibus deſideretur, pro efficacia *emplaſtri* hujus exaltanda, ejusdem unciæ mediæ integram *cantharidum* tritarum drachmam adjicere ſolemus. Qvibus hoc *emplaſtrum* non ſuppetit, *cantharides* ac *ſemen erucæ* contuſa

pauxillo *fermenti panis* commiſceant, aut *tithy malum*, *ranunculum*, vel *flammulam Jovis* recens contuſam, donec in puſtulam elevetur, applicent, cæteraq; ut præcedentia tractentur.

Sollertisſimus *Joannes Conradus Hollander*, medicinæ Doctor apud nos excellentisſimus, ac in ſecretiori pyrotechnia verſatisſimus ſummo cum fructu *ſpiritum cornu cervi aqvis* temperatioribus infractum capiti in *phrenitide* applicare ſolet.

CAP. X.

Qvæ remedia in ſopore gravi, lethargo, & ex adverſo, qvæ in nimiis vigiliis conducant.

QVotqvot autem in hoc morbo *ſopore gravi*, aut *veterno* ſeu *lethargo* corripiuntur, iisdem, uti ſuperiori capite modo diximus, ſtatim in brachiis, pedibus, cervice, aut inter ſcapulas exulcerationes fortiores fiant necesſe eſt: poſtmo-

poſtmodum ſeqventes ſacculi in *vino* & *aceto roſaceo* æqvali menſura junctis calefacti capiti imponantur, & anteqvam refrixerint, mox iterum hiſce liqvoribus calidis immergantur, & tam diu applicentur, usqvedum æger ab hac narcoſi liberetur.

℞. Herbæ betonicæ, cymar. origani, amaraci, flor. ſpicæ hortenſis, roſar. rubear. ſambuci ſingul. Mj. nitri puri, ſulfuris flavi ſingul. ℥j. ſem. cumini, feniculi ſing. ʒij. Inciſa & contuſa duobus ſacculis latis inſuantur.

Hi ſacculi nonnunqvam ita ſicci ſuper fornacem aut operculum alternatim calefacti ſummo cum ægri levamine adhibentur; qvia crebra experientia compertum eſt, humidos ſæpe ſæpius, cum gelidi fierent, majorem noxiam, qvam fructum attuliſſe: hanc igitur cautelam ubiqve in ejusmodi remediorum applicatione, ſi caput aliqvo laboret affectu, cautiores medici obſervent. Nonnunqvam lethargo detentis ſalutare eſt *emplaſtrum, exulceratorium*, deraſis capillis toti capiti impo-

 ſitum:

ſitum: hoc enim modo ſerum in anfractubus cerebri fluctuans potentisſime e latibulo elicitur.

Vertex & tempora freqventer *oleo ſuccini albi*, aut *rorismarini diſtillatis* illinantur; interne de ſeqventi *mixtura antapoplectica* ſæpius interdiu ac noctu unum vel duo cochlearia exhibeantur:

℞. Aqv. flor. lilior. convall. & flor. ſpicæ hortenſis cum vino ſimul diſtillatarum, amaraci ſingul. ℥iſs. ſpir. cochleariæ ℥ſs. ſalis cornu cervi vol. purisſimi, ſpir. ſalis ammoniaci vol. ſing. ʒſs. esſentiæ caſtorei ℈j. Miſce ad vitrum cerato obthurandum.

Naribus qvoqve *ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis*, *ſpiritus fuliginis*, aut *ſal ammoniacum* in *lixivio* fortiori ſolutum, vel ſuperius *ſect.* 11. *cap.* 3. deſcribti noduli admoveantur: interdum *corium antiqvum*, aut *ſchidia ſulfure illita* præ naribus accendi ſolent, donec ægrotantes e ſopore expergiſcantur.

Et qvia in febribus malignis, imprimis cum morbus increſcit, *vigilias* ægri moleſte ferunt, ita ut ab earundem diuturnitate qvandoqve in *delirium* delalabantur, necesſario auxilia ad illas abi-

gendas

gendas in uſum trahi debent: ex qvibus præterito cap. recenſita *epithemata*, *lintea* in *ſpiritu cornu cervi* madefacta, ac capiti impoſita, atqve veſicæ in cute, per *emplaſtrum exulceratorium* excitatæ, valdopere conducunt; præſertim ſi *papaver* aut *opium* extus non deficiat; intus enim *opio* fartis remediis, niſi diaphoreſeos cauſſa, morbo incrementum capesſente, ad *vigilias* arcendas uti velle, esſet certe langventem ad immanes ac deſperabundas mentis aberrationes, præſertim ſi aſtantes torve aſpectent, cogere; at tempora iisdem ſeqventi linimento anodyno ſæpius calide inungantur:

℞. Ungv. de hyoſcamo, vel olei populni ℥ij. olei nucis myriſticæ expresſi ʒij. opii aceto ſoluti ℈j. ol. chamæmeli diſtillati, ſuccini albi diſtill. ſingul. gt. iiij. M. F. absqve igne linimentum, qvod detur in pyxide.

Qvamprimum v. morbus declinare incepit, ut nihilominus *vigiliæ* invalidis magnas adhuc creent moleſtias, ſomni tempore ſeqvens *emulſum anodynum* uno hauſtu epotetur.

℞. Sem.

℞. Sem. peponum vel cucumer. decorticati ℥ſs. lactucæ, papav. albi ſingulor. ʒij. decocti cornu cervi ℥iiij. M. F. lege artis emulſum: cui adde ſacchari diamargaritũ ʒij. antim. diaph. lapid. cancr. præp. ſing. ℈j. Miſce ad vitrum.

Sic etjam tunc proſunt gr. III. vel IV. de *theriaca cœleſti*, aut de noſtris *pilulis bezoardicis anodynis* ad ſomnum capeſſendum, deglutita.

CAP. XI.

Qvomodo oris fauciumqve inflammationi, aphthis ac anginæ proſpiciendum.

QVibus ægris lingva ac os intus tenaci & viſcida cruſta, ab illitu vitiatæ ſalivæ orta, obducta ſunt, iisdem anteqvam ullum cibum, potum vel medicamentum ſumant primo ſpathula vel cochleari eandem defricent, ſimulqve *ſalviæ* folio viridi *fontanæ* innatante lingva a ſordibus curatius detergatur; deinde os atqve fauces *aqva* limpida, in cujus

cujus ſextario *nitri* purisſimi, aut *ſulfure*, aut *ſale ammoniaco* præparati, vel, qvod adhuc efficacius, *nitri vitriolati* ℥ij. ſolutæ ſint, diligenter gargarizent atq; eluant.

Hoc in caſu, anteqvam inflammatio harum partium mortem alicui minitetur, *venas* ſub lingva, *raninas* vulgo appellatas, absqve ulla mora *tundere* proficuum erit: ſed maxime cavendum, ne a chirurgo fortiter ac profunde ſcalpello feriantur; aliâs ſangvis tanta qvantitate profluere posſet, ut ipſius animæ cum ſangvine expuitio metuenda foret; cui mature ſiſtendo nil aliud, qvam *candentis ferri* attactus, fruſtra aliis *iſchæmis* prius applicatis, necesſarius eſt.

Si v. poſt hæc omnia rite applicata nihilominus *lingvæ*, *oris* ac *faucium inflammatio* nimis ingraveſceret, eaqve in *oris ſiccitate*, *lingva arida fisſa* ac *nigra* aut *ſqvalida* cinerea cruſta obducta, inqve *faucium* ac *gulæ exulceratione*, *fisſuris* ac *ardore* furorem ſuum oſtenderet, ab *acribus*, *acidis ſalſisqve*, ac omnibus qvæ *ſpiculis pungentibus* horrent (qvalia ſunt

ſunt *nitrum*, *chalcanthum* ac ejus *ſpiritus*, *ſpiritus ſulfuris*, *alumen*, *acetum*, *diamoron*, *ſirupi acidi*) plane abſtinendum eſſe, ipſa hujus affectus neceſſitas exigit; e contraria autem parte os *lacte tepido*, aut ejusdem *ſero*, aut *hordei cremore*, vel *ſucco e gammaris fluviatilibus*, aut *ſucco raparum* ſæpiſſime detergi ac elui debet.

Seqvens etjam *gargariſmus*, ſeu potius *apozema*, de qvo interdum calide hauſtulum capiat æger, qvam maxime conducit:

℞. Hordei mundati manipulum, cornu cervi raſi ℥ij. herbæ ſolidaginis mediæ, florum malvæ arboreſc. ſing. manip. medium, fol. ſedi major. recent. manipulum, gammarorum fluv. contuſ. No. XII. ſem. cydonior. plantag. ſingul. ʒij. Inciſa & contuſa cum aqv. font. lbiij. vel ſextariis duobus ad tertiæ partis exhalationem coqvantur; dein jure hoc colato os ſæpius eluatur; ac ſubinde ſorbillando ℥j. vel ℥ij. æger lente deglutiat.

Poſt ſingulam *gargariſationem* de ſeqventi *mixtura* medium vel integrum cochlear ſenſim freqventer delingat; cujus deſcribtio ſic ſe habet:

℞. Len-

℞. Lentoris ſem. cydon. aqva roſ. facti, mellis roſacei, vel ſir. de ſiliqvis ſingul. ℥ij. ſucci ſempervivi recent. cochlearia iiij. Miſceantur probe ad fictile.

Vel de hac *butyri* compoſitione interdum fruſtillum fabæ majoris qvantitate capiat:

℞. Butyri rec. probe loti ℥ij. diacod. Mont. ℥j. Pulv. diatragacanthi frig. ℥ſs. boli Armen. præp. ʒij. Miſceantur diligenter ad ollam.

Nonnunqvam in *juſculo* calido *pulveris e creta compoſiti Mynſichti*, aut *diatragacanthi frig.* ʒſs. ſingulis ſex horis hauriat: qvæ egregie *ardori faucium*, *gulæ* ac *ventriculi* medentur.

Sic qvoqve proſunt *radix altheæ ſaccharo condita*, *ſuccus raparum cum pauxillo ſacchari ad ſpiſſitudinem ſirupi decoctus*, ac cochleatim hauſtus; *oleum ſeminis raparum cum ſaccharo cando linctum*; item *oleum amygdalarum dulce cum ſirupo ſempervivi mixtum*, ſæpiusqve deglutitum injurias faucium læſarum abigere ſolet.

Tonſillæ viſcida qvandoqve lymfa ita infarciuntur, faucesq; eadem ſimul oblinuntur, ut collum enormiter inde tume-

tumeſcat, ægerqve vix, ac ne vix qvidem deglutire qvicqvam valeat, (imprimis ſi *phlegmone* easdem prehendat) extus ergo collum circumqvaqve freqventer illinendum erit *oleo chamæmeli* vel *liliorum alborum per infuſionem paratis*, aut etjam ſumme anodyno *oleo e floribus compoſito Cosmæ Slotani*; ab inunctione qvalibet collum ſuperinducto *emplaſtro incognito* ſeu *ſantalino*, *diachylo cum gummi*, ac *cataplasmate de meliloto* cingendum; pariter & bono cum fructu *ungventum Jovis magmate ſuo non ſpoliatum* cataplasmatis inſtar uſurpari hic poterit; *proluviem ventris* calide applicare pauperum ac ruſticorum euporiſton, non tn. contemnendum remedium eſt; aut epithema e *nido hirundinum*, *albo Græco*, *butyro*, *melle & lacte* conficiatur & imponatur; vel *butyrum recens* cum *floribus chamæmeli* aut *hyoſcyamo* in linimentum coctum calide admoveatur: intus os ac fauces qvoqve ſæpius *lacte tepido*, in qvo *ficus* ac *althea radices* aut *folia* bullierint, atqve parum *ſacchari* ſolutum ſit, vel alio *liqvore emolliente* gargarizent. CAP.

Cap. XII.

Qvomodo pleuritidi, aſthmati, peripneumoniæ & tuſſi medendum.

IN ſingulo horum qvatuor *ſymptomatôn* ſemper poſt mediam horam ab aſſumto medicamine *diaphoretico* (in cujus exhibitione nimis calida vitentur) bonus hauſtus ſeqventis *apozematis bechici* calide bibendus, cujus deſcribtio heic ſubjuncta eſt:

℞. Rad. inulæ, tuſſilag. ſingul. ℥j. glycyrrhizæ, irid. Florent. ſingul. ℥ſs. herb. hyſſopi, feronicæ, ſcabioſæ, flor. papav. rhœados ſing. manipulum. paſſular. min. ℥ij. ſem. fenic. ʒij. ficuum pingvium No. X.

Inciſa & contuſa coqvantur in *aqva fontana* ℔ij. ad qvartæ partis conſumtionem, de *colato* dein *jure* ſcyphus mane ac veſperi mox poſt ſumtum *diaphoreticum* ſeu *alexipharmacon*, ac noctu circa nonam horam exhauriatur, usqvedum reſpiratio difficilis & tuſſis ceſſaverint.

Qvod ſi vero lymfa in ipſiſmet bron-

chiis ac veſiculis pulmonum ob ſummum lentorem, obqve ſummam cruditatem, aut inflammationem eandem exiccantem ſtagnet, ex magis incidentibus ac reſolventibus *apozema bechicum* confici, ac eodem, ut ſuperius, modo exhiberi debet; qvod juxta hanc formulam parari poterit:

℞. Rad. imperatoriæ, angelicæ ſing. ℥j. irid. Florent. inulæ, ariſtoloch. veræ ſing. ℥ſs. ſcillæ ſiccatæ ʒij. cort. ligni ſancti ℥j. herb. praſii albi, hysſopi, pulegii, ſalviæ ſing. manipulum, bacc. junip. ℥ij. ſem. fenic. ℥ſs. ficuum pingv. No. xvi. pasſul. maj. ℥iiij. mellis recent. ℥vj. Aqv. font. ℔vj. Coqvantur in caldario, in vaſe exacte clauſo recondita per trihorium, juri per colum trajecto, ſi refrixerit, adde ſirupi de peto ℥iii. ſpiritus ſalis ammoniaci vol. ʒj. Miſce diligenter.

Externe interea ſæpius de die *adipe capi* aut *anſeris*, *oleo chamæmeli per triplam infuſionem parato*, *ungvento de cynoglosſa*, *pectorali Auguſt.* vel *ungvento de hyoſcyamo* pectus calide inungatur; vel *diachylon cum gummi* parti affectæ imponatur,

natur, ſi dolor pungens in alterutro latere ſe prodit. Nonnulli lateri dolenti *lac* tepidum in veſica bubula aut ſuilla incluſum applicant; vel *poma putrida* cum *lacte caprillo* in pultem excoqvunt, *crociqve pulveris* tantillum inſpergunt, qvam linteis exceptam calide parti affectæ ſæpius imponunt.

Alias in principio febrium malignarum, ſi ſtatim hæc ſymptomata in pectore laborem ægro facesſant, *mixtura ſimplex Dan. Ludovici*, *ſpiritus diapente*, *ſeu ſpir. theriacalis*, *ſpir. vini croco ac caſura ſatiatus*, *tinctura bezoardica*, *ſpir. cornu cervi*, *ac ſal ejus vol. purisſimum*, *ſpiritus ac flores ſalis ammoniaci volatiles* largiori doſi exhibita, aut aliis *alexipharmacis* ac bechicis juncta qvam maxime conducunt; qvibus & fixiora, ut *antim. diaph. bezoardicum minerale*, *Joviale*, *flores ſulfuris*, aliaqve ſexcenta, aliorum *diaphoreticorum* loco, ante apozematis bechici uſum asſumta, miram opem præſtant; ſiqve in ſuffocationis periculo verſentur ægri, etjam *ſpiritum cornu cervi* ab integra drachma ad ℥ij. in convenienti

cem ducere, donec *veſania* (connatam hic non intellectam volumus) penitus extincta ſit, mentisqve iterum compotes fiant ægri: qvem effectum ab applicatione *emplaſtri de meliloto*, cui qvarta pars *emplaſtri exulcerantis, veſicatorii* dicti, addatur, obtinebis.

Ad exulcerandam ergo cutim, nobis familiare eſt *emplaſtrum exulceratorium Auguſtanum*, hoc modo a nobis correctum & concretum:

℞. Cantharidum, ceræ flavæ, ſingul. ℥iij. ol. roſacei, reſinæ larignæ ſeu terebinthinæ ſingul. ℥j. thuris, myrrhæ, maſtiches, caſuræ ſingul. ʒj.

Thuris ac myrrhæ pulveres ſubtilisſimi in terebinthina liqventur; maſtiche & caſura in oleo roſaceo ſolvantur; ceræ fuſæ adde terebinthinam, in qva thus & myrrha jam liqvata, dein oleum roſarum cum adjunctis, ac tandem pulverem cantharidum; & ſic conflabitur emplaſtrum efficacisſimum.

Hujus emplaſtri laudes vix ſatis prædicari posſunt, uti plurimis obſervationibus conſtat.

Hoc *emplaſtrum* interdum Imperia-

lis

lis monetæ, nonnunqvam palmæ mediæ latitudine ac cultri dorſi craſsitie alutæ aut linteo ſuperinductum, locisq; debitis applicatum poſt elabſas horas duodecim detrahatur; deinde ulcusculum, niſi ultro rumpatur, forfice aut lanceola incidendum, ſerum proſiliens linteolo rariori ſicco excipiendum, &, qvoties hæc ulcuscula, ut ſupra indicavimus, aperta tenere non opus eſt, mane ac veſperi, donec conſolidentur, *foliis braſsicæ, betæ* aut *hederæ* butyro recenti obductis tegenda ſunt; verno ac æſtivo ſole, dum ſolitæ plantæ recentes non habentur, auctore excellentisſimo *Joanne Ammiano*, percelebri Doctore Medico noſtrate, cuti læſæ *folia calthæ paluſtris* cum *butyro*, maximo ægrorum commodo, imponuntur.

Qvod ſi vero celerior cutis exulceratio in hisce affectibus deſideretur, pro efficacia *emplaſtri* hujus exaltanda, ejusdem unciæ mediæ integram *cantharidum* tritarum drachmam adjicere ſolemus. Qvibus hoc *emplaſtrum* non ſuppetit, *cantharides* ac *ſemen erucæ* contuſa

pauxillo *fermenti panis* commiſceant, aut *tithy malum, ranunculum*, vel *flammulam Jovis* recens contuſam, donec in puſtulam elevetur, applicent, cæteraq; ut præcedentia tractentur.

Sollertisſimus *Joannes Conradus Hollander*, medicinæ Doctor apud nos excellentisſimus, ac in ſecretiori pyrotechnia verſatisſimus ſummo cum fructu *ſpiritum cornu cervi aqvis* temperatioribus infractum capiti in *phrenitide* applicare ſolet.

Cap. X.

Qvæ remedia in ſopore gravi, lethargo, & ex adverſo, qvæ in nimiis vigiliis conducant.

QVotqvot autem in hoc morbo *ſopore gravi*, aut *veterno* ſeu *lethargo* corripiuntur, iisdem, uti ſuperiori capite modo diximus, ſtatim in brachiis, pedibus, cervice, aut inter ſcapulas exulcerationes fortiores fiant neceſſe eſt: poſtmo-

poſtmodum ſeqventes ſacculi in *vino* & *aceto roſaceo* æqvali menſura junctis calefacti capiti imponantur, & anteqvam refrixerint, mox iterum hisce liqvoribus calidis immergantur,& tam diu applicentur, usqvedum æger ab hac narcoſi liberetur.

℞. Herbæ betonicæ, cymar.origani, amaraci, flor. ſpicæ hortenſis, roſar. rubear. ſambuci ſingul. Mj. nitri puri, ſulfuris flavi ſingul. ℥j. ſem. cumini, feniculi ſing. ʒij. Inciſa & contuſa duobus ſacculis latis inſuantur.

Hi ſacculi nonnunqvam ita ſicci ſuper fornacem aut operculum alternatim calefacti ſummo cum ægri levamine adhibentur; qvia crebra experientia compertum eſt, humidos ſæpe ſæpius, cum gelidi fierent, majorem noxiam, qvam fructum attuliſſe: hanc igitur cautelam ubiqve in ejusmodi remediorum applicatione, ſi caput aliqvo laboret affectu, cautiores medici obſervent. Nonnunqvam lethargo detentis ſalutare eſt *emplaſtrum, exulceratorium*, deraſis capillis toti capiti impo-

ſitum: hoc enim modo ſerum in anfractubus cerebri fluctuans potentisſime e latibulo elicitur.

Vertex & tempora freqventer *oleo ſuccini albi*, aut *rorismarini diſtillatis* illinantur; interne de ſeqventi *mixtura antapoplectica* ſæpius interdiu ac noctu unum vel duo cochlearia exhibeantur:

℞. Aqv. flor. lilior. convall. & flor. ſpicæ hortenſis cum vino ſimul diſtillatarum, amaraci ſingul. ℥iſs. ſpir. cochleariæ ℥ſs. ſalis cornu cervi vol. puriſsimi, ſpir. ſalis ammoniaci vol. ſing. ʒſs. esſentiæ caſtorei ℈j. Miſce ad vitrum cerato obthurandum.

Naribus qvoqve *ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis*, *ſpiritus fuliginis*, aut *ſal ammoniacum* in *lixivio* fortiori ſolutum, vel ſuperius *ſect*.11.*cap*.3. deſcribti noduli admoveantur: interdum *corium antiqvum*, aut *ſchidia ſulfure illita* præ naribus accendi ſolent, donec ægrotantes e ſopore expergiſcantur.

Et qvia in febribus malignis, imprimis cum morbus increſcit, *vigilias* ægri moleſte ferunt, ita ut ab earundem diuturnitate qvandoqve in *delirium* delabantur, necesſario auxilia ad illas abi-

gendas

gendas in uſum trahi debent: ex qvibus præterito cap. recenſita *epithemata*, *lintea* in *ſpiritu cornu cervi* madefacta, ac capiti impoſita, atqve veſicæ in cute, per *emplaſtrum exulceratorium* excitatæ, valdopere conducunt; præſertim ſi *papaver* aut *opium* extus non deficiat; intus enim *opio* fartis remediis, niſi diaphoreſeos causſa, morbo incrementum capesſente, ad *vigilias* arcendas uti velle, esſet certe langventem ad immanes ac deſperabundas mentis aberrationes, præſertim ſi aſtantes torve aſpectent, cogere; at tempora iisdem ſeqventi linimento anodyno ſæpius calide inungantur:

℞. Ungv. de hyoſcamo, vel olei populni ℥ij. olei nucis myriſticæ expresſi ʒij. opii aceto ſoluti ʒj. ol. chamæmeli diſtillati, ſuccini albi diſtill. ſingul. gt. iiij. M. F. absqve igne linimentum, qvod detur in pyxide.

Qvamprimum v. morbus declinare incepit, ut nihilominus *vigiliæ* invalidis magnas adhuc creent moleſtias, ſomni tempore ſeqvens *emulſum anodynum* uno hauſtu epotetur.

℞. Sem.

cujus ſextario *nitri* puriſſimi, aut *ſulfure*, aut *ſale ammoniaco* præparati, vel, qvod adhuc efficacius, *nitri vitriolati* ℥ij. ſolutæ ſint, diligenter gargarizent atq; eluant.

Hoc in caſu, anteqvam inflammatio harum partium mortem alicui minitetur, *venas* ſub lingva, *raninas* vulgo appellatas, absqve ulla mora *tundere* proficuum erit: ſed maxime cavendum, ne a chirurgo fortiter ac profunde ſcalpello feriantur; aliâs ſangvis tanta qvantitate profluere poſſet, ut ipſius animæ cum ſangvine expuitio metuenda foret; cui mature ſiſtendo nil aliud, qvam *candentis ferri* attactus, fruſtra aliis *iſchæmis* prius applicatis, neceſſarius eſt.

Si v. poſt hæc omnia rite applicata nihilominus *lingvæ*, *oris* ac *faucium inflammatio* nimis ingraveſceret, eaqve in *oris ſiccitate*, *lingva arida fiſſa* ac *nigra* aut *ſqvalida* cinerea cruſta obducta, inqve *faucium* ac *gulæ exulceratione*, *fiſſuris* ac *ardore* furorem ſuum oſtenderet, ab *acribus*, *acidis ſalſisqve*, ac omnibus qvæ *ſpiculis pungentibus* horrent (qvalia

ſunt

ſunt *nitrum*, *chalcanthum* ac ejus *ſpiritus*, *ſpiritus ſulfuris*, *alumen*, *acetum*, *diamoron*, *ſirupi acidi*) plane abſtinendum eſſe, ipſa hujus affectus neceſſitas exigit; e contraria autem parte os *lacte tepido*, aut ejusdem *ſero*, aut *hordei cremore*, vel *ſucco e gammaris fluviatilibus*, aut *ſucco raparum* ſæpiſſime detergi ac elui debet.

Seqvens etjam *gargariſmus*, ſeu potius *apozema*, de qvo interdum calide hauſtulum capiat æger, qvam maxime conducit:

℞. Hordei mundati manipulum, cornu cervi raſi ℥ij. herbæ ſolidaginis mediæ, florum malvæ arboreſc. ſing. manip. medium, fol. ſedi major. recent. manipulum, gammarorum fluv. contuſ. No. XII. ſem. cydonior. plantag. ſingul. ʒij. Inciſa & contuſa cum aqv. font. lbiij. vel ſextariis duobus ad tertiæ partis exhalationem coqvantur; dein jure hoc colato os ſæpius eluatur; ac ſubinde ſorbillando ℥j. vel ℥ij. æger lente deglutiat.

Poſt ſingulam *gargariſationem* de ſeqventi *mixtura* medium vel integrum cochlear ſenſim freqventer delingat, cujus deſcribtio ſic ſe habet:

℞. Len-

℞. Lentoris ſem. cydon. aqva roſ. facti, mellis roſacei, vel ſir. de ſiliqvis ſingul. ℥ij. ſucci ſempervivi recent. cochlearia iiij. Miſceantur probe ad fictile.

Vel de hac *butyri* compoſitione interdum fruſtillum fabæ majoris qvantitate capiat:

℞. Butyri rec. probe loti ℥ij. diacod. Mont. ℥j. Pulv. diatragacanthi frig. ℥ſs. boli Armen. præp. ʒij. Miſceantur diligenter ad ollam.

Nonnunqvam in *juſculo* calido *pulveris e creta compoſiti Mynſichti*, aut *diatragacanthi frig.* ʒſs. ſingulis ſex horis hauriat: qvæ egregie *ardori faucium*, *gulæ* ac *ventriculi* medentur.

Sic qvoqve proſunt *radix altheæ ſaccharo condita*, *ſuccus raparum cum pauxillo ſacchari ad ſpiſſitudinem ſirupi decoctus*, ac cochleatim hauſtus; *oleum ſeminis raparum cum ſaccharo cando linctum*; item *oleum amygdalarum dulce cum ſirupo ſempervivi mixtum*, ſæpiusqve deglutitum injurias faucium læſarum abigere ſolet.

Tonſillæ viſcida qvandoqve lymfa ita infarciuntur, faucesq; eadem ſimul oblinuntur, ut collum enormiter inde tume-

tumeſcat, ægerqve vix, ac ne vix qvidem deglutire qvicqvam valeat, (imprimis ſi *phlegmone* eaſdem prehendat) extus ergo collum circumqvaqve freqventer illinendum erit *oleo chamameli* vel *liliorum alborum per infuſionem paratis*, aut etjam ſumme anodyno *oleo e floribus compoſito Coſmæ Slotani*; ab inunctione qvalibet collum ſuperinducto *emplaſtro incognito* ſeu *ſantalino*, *diachylo cum gummi*, ac *cataplaſmate de meliloto* cingendum; pariter & bono cum fructu *ungventum Jovis magmate ſuo non ſpoliatum* cataplaſmatis inſtar uſurpari hic poterit; *proluviem ventris* calide applicare pauperum ac ruſticorum euporiſton, non tn. contemnendum remedium eſt; aut epithema e *nido hirundinum*, *albo Græco*, *butyro*, *melle & lacte* conficiatur & imponatur; vel *butyrum recens* cum *floribus chamameli* aut *hyoſcyamo* in linimentum coctum calide admoveatur: intus os ac fauces qvoqve ſæpius *lacte tepido*, in qvo *ficus* ac *althea radices* aut *folia* bullierint, atqve parum *ſacchari* ſolutum ſit, vel alio *liqvore emolliente* gargarizent. CAP.

Cap. XII.

Qvomodo pleuritidi, aſthmati, peripneumoniæ & tusſi medendum.

IN ſingulo horum qvatuor *ſymptomatôn* ſemper poſt mediam horam ab asſumto medicamine *diaphoretico* (in cujus exhibitione nimis calida vitentur) bonus hauſtus ſeqventis *apozematis bechici* calide bibendus, cujus deſcribtio heic ſubjuncta eſt:

℞. Rad. inulæ, tusſilag. ſingul. ℥j. glycyrrhizæ, irid. Florent. ſingul. ℥ſs. herb. hysſopi, feronicæ, ſcabioſæ, flor. papav. rhœados ſing. manipulum. pasſular. min. ℥ij. ſem. fenic. ʒij. ficuum pingvium No. X.

Inciſa & contuſa coqvantur in *aqva fontana* Mij. ad qvartæ partis conſumtionem, de *colato* dein *jure* ſcyphus mane ac veſperi mox poſt ſumtum *diaphoreticum* ſeu *alexipharmacon*, ac noctu circa nonam horam exhauriatur, usqvedum reſpiratio difficilis & tusſis cesſaverint.

Qvod ſi vero lymfa in ipſismet bron-

chiis ac veſiculis pulmonum ob ſummum lentorem, obqve ſummam cruditatem, aut inflammationem eandem exiccantem ſtagnet, ex magis incidentibus ac reſolventibus *apozema bechicum* confici, ac eodem, ut ſuperius, modo exhiberi debet; qvod juxta hanc formulam parari poterit:

℞. Rad. imperatoriæ, angelicæ ſing. ℥j. irid. Florent. inulæ, ariſtoloch. veræ ſing. ℥ſs. ſcillæ ſiccatæ ʒij. cort. ligni ſancti ℥j. herb. praſii albi, hysſopi, pulegii, ſalviæ ſing. manipulum, bacc. junip. ℥ij. ſem. fenic. ℥ſs. ficuum pingv. No. xvi. pasſul. maj. ℥iiij. mellis recent. ℥vj. Aqv. font. lbvj. Coqvantur in caldario, in vaſe exacte clauſo recondita per trihorium, juri per colum trajecto, ſi refrixerit, adde ſirupi de peto ℥iii. ſpiritus ſalis ammoniaci vol. ʒj. Miſce diligenter.

Externe interea ſæpius de die *adipe capi* aut *anſeris*, *oleo chamæmeli per triplam infuſionem parato*, *ungvento de cynoglosſa*, *pectorali Auguſt.* vel *ungvento de hyoſcyamo* pectus calide inungatur; vel *diachylon cum gummi* parti affectæ imponatur,

natur, ſi dolor pungens in alterutro latere ſe prodit. Nonnulli lateri dolenti *lac* tepidum in veſica bubula aut ſuilla incluſum applicant; vel *poma putrida* cum *lacte caprillo* in pultem excoqvunt, *crociqve pulveris* tantillum inſpergunt, qvam linteis exceptam calide parti affectæ ſæpius imponunt.

Alias in principio febrium malignarum, ſi ſtatim hæc ſymptomata in pectore laborem ægro facesſant, *mixtura ſimplex Dan. Ludovici*, *ſpiritus diapente*, *ſeu ſpir. theriacalis*, *ſpir. vini croco ac caſura ſatiatus*, *tinctura bezoardica*, *ſpir. cornu cervi, ac ſal ejus vol. purisſimum*, *ſpiritus ac flores ſalis ammoniaci volatiles* largiori doſi exhibita, aut aliis *alexipharmacis* ac bechicis juncta qvam maxime conducunt; qvibus & fixiora, ut *antim. diaph. bezoardicum minerale*, *Joviale*, *flores ſulfuris*, aliaqve ſexcenta, aliorum *diaphoreticorum* loco, ante apozematis bechici uſum asſumta, miram opem præſtant; ſiqve in ſuffocationis periculo verſentur ægri, etjam *ſpiritum cornu cervi* ab integra drachma ad ℥ij. in convenienti

vehiculo præbere, aut de *mixtura ſimplici Dan. Lud.* vel *ſpir. theriacali Paracelſi* a ʒij. ad ℥ſs. uno hauſtu ebibere; vel etjam *cum albumine duorum ovorum de ſpiritu vini croco & caſura farto* cochlear unum vel duo, ac *florum ſalis ammoniaci cum hæmatite, ſulfure aut chalcantho ſublimatorum* ʒſs. inter ſe mixtis potui dare, eſt qvaſi ægrum ex Erebi faucibus eripere: ſubinde qvoqve hi *ſpiritus*, ſi ægri alto prenſentur veterno, ſoli cochleatim ori infunduntur.

In communi v. thoracis phlegmone, ſi cruentum pus in reſolvendo moram trahit, de ſeqventi *pulvere* ſingulis ſex horis ægri drachm. integram asſumant:

℞. Sangv. hirci juxta Helmontium exiccati, lap. cancr. præparatorum, mandib. lucii piſcis, ſulfur. vivi ſingulor. partes æqvales. M. F. pulv. ſubt. ad ſcatulam.

Interdiu ad ſputi excreationem eo melius promovendam, *pasſulæ Corinthiacæ aqva emollitæ*, vel harum *ſapa*, aut parum *rob baccarum ſambuci* ſumantur; nonnunqvam *ſaccharum candum* in ore disſolutum idem præſtat.

Qvod

Qvod ſi autem febris decreſcat maligna, colluviesqve humorum vitioſorum tamen in pectore magna copia ſtagnet: unde ab eodem infarcto difficultas ſpirandi & alia mala inferuntur: nil igitur melius ſeqventi *linctu* materiam viſcidam reſolvit, attenuat, atqve maturat, ſi ſubinde cochleatim deglutiatur:

℞. Sirupi ſcelotyrbici, de peto olei amygd. dulc. ſingul. ℥ij. ſpir. cochleariæ ℥ſs. ſp. ſalis ammon. vol. ʒj. aqvæ florum acaciæ ℥j. Miſce ad vitrum.

Ruſticis autem, ac pauperculis ſubſeqvens hæc *mixtura* egregia erit:

℞. Ol. lini rec. expreſſi, oxym. helleborati Gesneri utriusqve partes æqvales. Miſce fiat linctus; de utrovis duo cochlearia ſingulis horis æger delingat.

Qvibus hæ formulæ non arrident, hanc ſibi parari curent:

℞. Olei amygd. dulc. recens expreſſi, ſir. de eryſimo Lobelii ſingul. ℥ij. antimonii diaph. ʒj. vel hujus loco diaph. Jov. ʒſs. aqv. hysſopi ℥j. Miſceantur, & ut ſuperiora in uſum vocentur.

Olim tanqvam ſecretisſimum *eupo-*

riſton habitum fuit *ſtercoris caballini ſuccus* expresſus, calide in pleuritide, peripneumonia ac colicis doloribus epotus, & per ſudorem iterum expulſus. Nos eodem pariter ſummo cum fructu hoc modo uti ſolemus:

℞. Hippenterôn, ſeu ſcybalorum recentium ſtercoris eqvini No. V. aqvæ card. bened. flor. acaciæ ſingul. ℥ij.

Stent per trihorium in loco calido, dein ſuccus inde exprimatur, cui adde

Lauk de ſcilla ℥j. ſpir. cornu cervi volat. purisſimi ʒj. Miſce, ut duobus hauſtibus poſt ſex horarum intervallum epotari qveat.

Ne igitur relliqviæ viſcidioris pituitæ in bronchiis hærentes tandem *vomicam* aut *empyema* efficiant, qvod ex perpetua tusſi ſicca divinandum esſet, conducet ſecretum hoc *lac ſulfuris verum*, ſi inde mane ac veſperi integrum qvalibet vice cochlear æger asſumeret: cujus parandi modum nobiscum ultro communicavit celeberrimus *Joh. Henr. Koefferlinus* amicus ſingularis; qvi ſic ſe habet:

℞. Sulfuris vivi aut crudi optimæ notæ P.j. ſalis tartari purisſimi ac ſiccisſimi P.ij.

Miſce-

Miſceantur, ut fiat inde pollen tenuiſſimum; qvod in lebete ferreo ſuper igne carbonum tamdiu agitetur, donec, inſtar hepatis, colorem rufum adipiſcatur: maſſæ huic liqvefactæ, ac in mortario calido tuſæ affundatur ſpiritus vini, ab omni phlegmate liberi, ſufficiens qvantitas, & in leni cinerum balneo mox extrahetur tinctura ſatura; qvæ repetitis vicibus cum vino ſublimato collecta poſtea aqvæ fontanæ affuſione præcipitetur: pulvis dein præcipitatus cis filtrum hærens, probe prius exiccatus, denuo cum ſalis tartari duplo in lebete ferreo urendus, viniq; ſpiritu extrahendus, ac fontana præcipitandus eſt bis aut ter. Ultima autem vice ſpiritus vini ab hac ſulfuris tinctura per alembicum, absqve prævia præcipitatione, ad ſiccitatem abſtrahendus eſt; atqve relicto, in cucurbitæ vitreæ fundo, pulveri mox ſpiritus roris majalis, vel aqva æqvinoctialis pluviæ, aut grandinis putrefactæ diſtillatæ debita qvantitas affundenda: qvæ poſtmodum e maris balneo iterum in vas recipiens evehantur, & videbis ſimul ſulfuris ſcobem tenuiſſimam in oleum transmutari; qvod tamen mox liqvori permiſcebitur, eidemqve turbidum lacteum colorem, ac gratum ſaporem impertietur.

Cap. XIII.

Qvæ remedia in vomitione enormi & ſingultu conveniant.

QVia *vomitus*, licet crebrius ægrum moleſtent, qvandoqve critici fiunt, ſeu in qvib. univerſa colluvies virulenta, ſingularis ſecretionis ope, e toto corpore ad ventriculum e tubulis extillans per ſuperiora, ceu proximam viam largiori imbre ejicitur, non ſtatim ab exortu ſiſtendi ſunt; diutius autem perſeverantes ſeqventibus remediis, linteolo mundo vel corio exceptis, ac extenſis, & ſcrobiculo cordis applicatis compeſcuntur:

℞. Fermenti pro paniſicio nucis juglandis qvantitatem, theriacæ Andromachi ʒj. nucis myriſticæ radula tritæ ʒſs. Miſceantur omnia probe ad emplaſtri ſpisſitudinem.

Similiter etjam ſeqvens *emplaſtrum* ſtomacho extus impoſitum conducit:

℞. Empl. diachalcit. compl. Hildani noſtræ correctionis ʒij. theriacæ Andromachi ʒj. ol. nucis myriſticæ expr. ʒſs. menth.

diſtil-

diſtillati gtt. X. Fiat mollius emplaſtrum alutæ ſuperinducendum.

Sic qvoqve haut contemnendum in vomitu, nauſeante ſtomacho, ac ſingultu, operam præſtare ſolet hoc *balſamum*, præ ſtomachicis aliis, utilisſimum:

℞. Olei roſ. rubr. per triplam infuſionem parati, myrtini comp. noſtræ correctionis ſingulor. ℥ij. tacamahacæ purisſimæ, ſtyracis in lacrumis, maſtiches ſelectæ, aſæ dulcis ſingul. ℥j. Soluta lenibus lignis, ac per linteum colata agitentur, donec pene refrixerint; qvibus dein adde theriacæ Andromachi ℥iii.. balſ. Peruani, olei nucis myriſt. expr. ſingul. ℥j. ol. abſinthii diſtill. caryoph. diſtill. menthæ diſtill. chamæmeli diſtill. ſingul. ʒj. Secundum artis regulas hæc omnia exactisſime commiſceantur, poſtea ſerventur in pyxide aut vitro probe munita; & qvoties opus erit, inde aliqvid alutæ ſuperinducatur, ac ſtomachi cavo extus imponatur: ſi autem plus æqvo liqvidius ſit. hoc balſamum, poteſt roſis rubris, balauſtiis ac bolo Armenate tritis ad deſideratam crasſitiem cogi.

Muſcus pruni ſylveſtris, aut *panis nuce myriſtica frictus*, & *aceto humectatus*; vel *ſacculi abſinthio, mentha criſpa, floribus roſ.*

rubr. repleti, vinoqve madefacti, & cordis ſcrobiculo impoſiti, multum præſtant.

In hisce caſibus (aliter ac in principio vomitus critici) ægri a crebra jusculorum aut aliorum potulentorum ſorbitione ſummopere ſibi temperent; at virium conſervandarum gratia *ceraſa acida, ſirupi ſubacidi, cydonia, meſpila, pruna ſylveſtria condita*, & alia nonnihil *aſtringentia* modice ſumantur: qvæ etjam omnia remedia in ſingultu, per totum praxeos noſtræ tempus ſumme proficua esſe deprehendimus: interne hisce ſymptomatibus præter *theriacam cœleſtem, extractum theriacon noſtrum, pilulas bezoardicas anodynas, anodynas regias, ac hyſtericas* fere nulla alia remedia adhiberi qveunt, cum nauſeans ventriculus tam largiores potus, qvam titillantes res prorſus reſpuat; unde his contenti plura ad horum ſymptomatôn mitigationem addere ſuperſedemus.

CAP.

Cap. XIV.

Qvid in diarrhœa & dyſenteria agendum.

Diarrhœæ criticæ ante triduum non ſiſtendæ ſunt: qvod ſi autem diutius durando ægrotantis vires nimis exhauriant, remediis acidis nullo modo intermisſis, etjam ſeqventia leniter adſtringentia & conſtipantia in uſum trahantur medicamenta:

℞. Theriacæ Andromachi ʒj. terræ ſignatæ ʒſs. ſirupi cydonior. ℥ſs. Fiat cum potu conſveto hauſtulus una vice exhibendus. Vel ℞. condituræ roſ. rubrarum ʒij. terræ ſignatæ ʒj. esſentiæ opii Langelotti gr. j. Miſce fiat cum pauxillo ſacchari bolus, totus ſimul deglutiendus.

Cornu cervi uſtum, *radicis tormentillæ pulvis*, *pulvis coralliorum*, vel *ſemen plantaginis ad* ʒj. ſumta etjam proſunt: præſertim ſi debito tempore, qvo ſudores alias in his ægris provocare ſolemus, ſumantur, ut hydroſin inde expectent.

Si vero profluvia hæc ventris ab ubere colluvie bilioſa ex colliqveſcentibus humo-

humoribus ad ventriculum & inteſtina tendentibus oriatur, *acidi* certe *potus acidæqve mixturæ corroborantes* freqventer exhibendæ; qvarum hæ ſeqventi modo in uſum vocari posſunt:

℞. Aq. flor. acaciæ, ceraſorum nigr. meliſſæ, fragorum ſing. ℥iſs. ſirupi rubi idæi, berberum, ribeſiorum ſingul. ℥j. antim. diaph. ʒiſs. bezoar. min. ʒſs. Miſceantur ad vitrum, & inde æger ſingulis fere horis cochlearia duo ſorbeat.

Si qvis autem lacteo colore magis afficiatur, huic talis compoſitio ut ſupra exhiberi poteſt; cujus parandi modus ſic eſto:

℞. Aqv. card. bened. ſcabioſæ, ſirupi ex toto citro ſing. ℥iiij. ♁ij diaph. ʒiſs. ſmaragdi præp. bezoar. occid. bezoardici min. ʒſs. Miſceantur ad vitrum.

Externe venter ſingulo trihorio elabſo hac *oleorum* miſcela calide totus inungatur neceſſe eſt:

℞. Olei cydoniorum cocti, maſtiches ſing. ℥j. nucis myriſt. expr. ʒj. Soluta dentur ad fictile.

Non minus ſalutare eſt *cataplasma ex diacydonite cum vino rubro in pultem cocto*,

coĉto, ventri calide impoſitum, cui pro re nata *pulverem hæmatitis*, *maſtichen*, *nucem myriſticam*, *ac roſas rubeas* immiſcere poteris.

Dum hæc ita commendamus, tacite omnem volatilium uſum tanqvam ſuſpeĉtum, & ad humorum totam reſolutionem plurimum ſtimulantem rejicimus; qvibus tn. per intervalla carere haut posſumus, cum nil magis ſpirituum penuriam extemplo reſarciat, ac lymfæ coagula impediat, præ hisce *ſalibus* ac *ſpiritibus volatilibus*. Sed *opiata* medicamenta præcedenti capite indicata etjam hic cum emolumento asſumi qveunt.

Pro *potu* ordinario *emulſum amygdalinum* cum decoĉto *radicum biſtortæ* vel *tormentillæ* paratum inſerviet; pauperiores *decoĉtum radicum biſtortæ* vel *tormentillæ* ſolitarie, aut *aqvam ferrariorum*, aut *in qva argilla vel ſilices candentes extincti ſunt*, bibant. In coqvendo *jure bubulo*, *gallinaceo*, *agnino* ſemper *de ichthyocolla* ℥ij. ollæ indantur; de qvo poſtmodum mane hora ſeptima, circa meri-

meridiem, veſperi hora qvarta, ac hora ſeptima, noctu nona hora, ac ſub mediam noctem aliqvot cochlearia præbeantur. In contumaciori profluvio alvi *carduus benedictus* in *aqva* coctus, & interdiu aliqvoties ſorbtus egregium remedium erit; delicatiores vero ſolam *aqvam* ejus *diſtillatam decocti* loco bibere poterunt.

In dyſenteria eadem conveniunt medicamenta; vel de ſeqventi *pulvere* ℈ß. ſingulis ſex horis in *emulſo amygdalino* exhibeatur:

℞. Croci vitrioli ♂tis dulc. ſangv. drac. arboris veri, corall. rubr. præp. unicornu. foſſ. cornu cervi phil. præp. terræ ſignatæ ſingul. ℈j. esſent. opii Langelotti gr. iiij. M. F. pulvis ſubt. ad ſcat.

Huic qvadrat, ut etjam hic inſeratur, uterqve *pulvis*, qvo in difficultate inteſtinorum utimur, & ſic paratur:

Pulvis antidyſentericus.

℞. Sacch. alb. terræ Lemn. ſing. ʒij. unic. foſſ. corall. rubr. præp. ſingul. ʒj. ſangv. drac. veri, ſmaragdi præpar. boli Arm. præp. cornu cervi phil. præp. ſing. ʒß. esſent. opii Langelotti, ol. nuc. myr.

ſing.

ſingul. ʒj. M. F. pulvis ſubt. cujus doſis ʒß. qvæſingulis ſex horis in emulſo amygdalino dulci asſumatur.

Pulvis ſtipticus pro paùperioribus.

℞. Rad. tormentillæ, biſtortæ, conſol. maj. flor. roſ. rubr. balauſt. ſem. papav. alb. ſing. ℥ß. terræ ſignatæ, boli Arm. ſingul. ℥iß. nucis myriſt. ʒij. opii ʒß. ſacch. alb. ℥ij. M. F. pulvis ſubt. ut ſuperior ſumendus.

Durante dyſenteria conveniens *potus* pariter erit qvodlibet ex *decoctis* ſuperioribus; vel *lac bubulum* in qvo *chalybs* extinctus ſit, iisdem ad ſitim inſerviat, vel *ſuberis* aut *prunorum ſilveſtrium decoctum* in *aqva* fontana. *Cydonia, meſpila, cynosbatus, corna, rubi Idæi* fructus, ac *ribeſia condita*, aut eorumdem *gelata coagula* freqventer ſumta proſunt. Venter inungatur *mixtura oleorum* hoc *capite* deſcribta, aut *cataplaſma* illic allegatum imponatur; vel *theriaca Andromachi* ℥ß. cum *vitrioli Martis* ʒj. *robſambuci* commiſceatur, trilici inungatur, ac ventri imponatur.

CAP.

Cap. XV.

Qvibus remediis ventris durities diuturnior, tormina ac flatuum incluſiones tollendæ.

ALvus ad triduum adſtricta externe *glande ex melle, ſapone, ſale gemmæ*, aut *lardi ſaliti fruſtulo* ad officium compellitur; interne idem præſtant *pruna Damaſcena cocta*, *cremor tartari*, *hauſtus aqvæ*, cui *manipulus florum acaciæ noſtratis* aut *florum ceraſi* vel *perſicorum* tantundem incoctum ſit; bonus *ſeri caprilli*, in qvo *nitri* puri ℈j. ſoluta ſit, hauſtus, aut *pilulæ Rufi* aliqvot deglutitæ. Ubi tormina atrocisſima ſimul ventrem infeſtant, ſtatim *clyſter e ſolo jure calido*, cui *oxyſacch. emet.* ℥j. & *but. recent.* ℥ij. commixtæ, vel *lac tepidum*, cui de *oleo lini* cochlearia ſex ac *vitella* duo *ovorum* addita ſint, injiciatur. Venter interea *ungvento de hyoſcyamo*, cujus *unciis duabus antim. diaphor.* ℨij, *oleive aniſi*, vel *ſuccini ſingulorum* ℈ſs. additæ ſint, calide inungantur.

Clyſte-

Clyſteribus nil proficientibus ex *electro metallico antihectici Poterii* globuli, magnitudine piſi, formati deglutiantur; a qvibus ingeſtis ſemper exoptatum obtinebis effectum.

Etjam ventrem laxat *antim. diaph. nitro* non ſpoliatum, ac *flores ſalis ammoniaci*, ſi de qvolibet horum gr. xx. vel xxx. mane ac veſperi in jure inſulſo hauriantur; neqve etjam reticere debemus *ſuccum cochleariæ*, aut *naſturtii aqv.* ſi de utrovis recenti cochlearia tria in *jure* ſalis experte bibantur: a qvorum uſu appetentia ciborum dejecta redit, ſpiritusve omnes agiliores, ſangvisqve ac lymfa ad motum aptiores redduntur; deinde ad aliqvot dies de *tinctura tartari ſtibiata Frider. Hofmanni* gtt. xx. ſumantur.

Contra colicos dolores, pertinaciter affligentes, in hujus morbi declinatione, asſociatis *enematibus* ac *ungvento anodyno* antea deſcribtis, hæc *potio* duobus hauſtibus evacuata ſume proficua eſt:

℞. Hippenter. rec. No. V. aqvæ roſarum, flor. acaciæ ſingul. ℥ß: ſtent per aliqvot

horas in loco calido; ſucco dein expreſſo adde olei amygd. dulc. ſirupi papav. err. ſing. ℥j. ſperm. ceti rec. antim. diaph. ſing. ℈ij. cinnab. antim. ſal. cornu cervi vol. ſingul. ℈ſs. confect. alcherm. compl. ℈ij. Miſceantur probe ad vitrum.

Cap. XVI.

Qvibus remediis exanthemata, anthraces, bubones, morbilli atqve varioli tractandi.

QVocumqve morbi tempore exanthemata cutem fedare incipiant, ſive id paribus ſive imparibus diebus contingat, in diligenti ſupra jam præſcribtorum medicamentorum alexipharmacôn uſu perſeverent neceſſe eſt: iiſdem n. malignitas maximo cum ægri levamine, nobiliora viſcera deſerendo, ab interioribus ad exteriora per ſudorem propellitur. Qvamprimum tn. ſuſpicio de variolis aut morbillis prorupturis adeſt, naturam officio ſuo rite fungentem fortiorib. ſudorem pellentibus

tibus non obruamus; qvod ſi autem veneno huic eliminando impar, & affectibus iſtis qvaſi ſuccumbere, vel ſaltim aliqvo modo opprimi videatur, *remediis* modo ſupra ſect. III. cap. 8. recenſitis utendum erit; *emulſa* qvoqve proſunt e *ſeminibus napi*, *naſturtii*, *cochleariæ*, *melonum*, *violarum*, *urticæ* & ſimil. nec non *decoctum ficuum* cum *ſacch. cando*. At horum ope nullum ſudorem per vim evocare inſtituant: tunc enim ſudo limpidiorem lymfam vitiatam, non autem craſſiorem ac purulentam ejus portionem expellit: unde plus damni, qvam fructus ſudorem magno æſtu ac vi expulſum ſeqvitur; atqve varioli inter ſudandum difficilius, aut ne vix qvidem erumpunt, qvam cute ſicca, attamen molli, uti id qvotidiana experientia compertum eſt. Videatur de hisce affectibus celeberrimus *Th. Sydenham in variis opusculis*.

Bubones, parotides, ac carbunculi apparentes per repellentia, ac jure ſiccantia retro agendi non ſunt; ſed extrorſum, qvo felicius prorumpant, per

optuma remedia alexipharmaca promovendi: externe v. *reſolventibus*, *maturantibus* ſeu *ſuppuratoriis*, ac *emollientibus cataplasmatibus* aut *emplaſtris* conſtanter tractandi: ex qvibus conducunt *ungv. Jovis* una cum *magmate* ſuo *cataplasmatis* inſtar impoſitum; *puls e farina & lacte* cocta, cui *mel crudum* ac *ſuccus chelidonii majoris* addatur; *fermentum* (aut *maſſa* pro panificio) qvod *allium*, *cepas* aut *ſcillam* contuſam immixtam habet; *cataplasma* e *lupino* aut *faba freſſa*, *radice althææ*, *mercuriali*, *malva*, *floribus chamæmeli*, *meliloto*, *ſemine lini*, *fænugræci*, aliisve *maturantibus* cum *lacte* aut *aqva* coctum, cui *butyrum* recens, *ungventum populnum*, aut de *hyoſcyamo* additum ſit; *radix lilii albi* vel *martagi* recens cum *cepis* contuſa, ac pauxillo *fermenti* & *butyro* ſubacta, cui aliqvid, dicis *cauſſa*, de *theriaca* permiſceri poteſt; item *medulla panis ſiliginei*, aut alius albi, ſalſi tamen, cum *lacte vaccino* aut *caprillo* tamdiu excoqvi ſolet, donec in *pulmentum* vertatur, cui ſub finem coctionis *florum chamæmeli* manu tritorum bonam qvantitatem

tatem, & pro lubitu pauxillum *croci* inſpergere poteris: Si vero adhuc fortius hoc cataplasma expetes, adde *allium*, *cepas*, aut *radices lilii albi* recentes contuſas: *emplaſtra* dein poſt uſum *cataplasmatôn* convenientia erunt, *emplaſtrum de meliloto, diachylum cum gummi, magneticum Angeli Salæ*, ac *emplaſtrum de cicuta* noſtræ deſcribtionis, & *exulcerans Auguſtanum*, aliaqve plura.

Emplaſtri de cicuta hæc eſt deſcribtio:

℞. Reſinæ flavæ recentis, ſucci cicutæ ſpisſati ſing. lbj. galbani puri lbſs. olei e lateribus, olei ceræ, vel ol. de cornu cervi ℥ij. M. F. empl. mollius.

Interea ſatis mirari neqveo, doctisſimos alioqvin viros reperiri, qvi *emplaſtrum magneticum* ob *arſenicum* additum tuto in uſum vocari non posſe exiſtimant, cum tamen virulentia *arſenici* a *ſulfuris* ac *ſtimmios acido* penitus fracta & fixata ſit, ita ut ejusdem ſpicula, aliâs luxuriantia, ſchematismum ob horum accesſum jam mutarint, & retuſa ſint.

Horum certe *remediorum* opera cruſtæ putridæ ac corruptæ, una cum pure

bene cocto in anthracibus ac bubonibus facilius ad ſeparationem & exitum disponuntur, ut minori poſtea negotio decidant. Qvamdiu vero materia ad perfectam ſuppurationem nondum pervenit, *ungventum fuſcum Felicis* Würzii, aut *Ægyptiacum Hildani* illinatur, cavumqve dein ulceris *ungvento maturante* repurgetur.

Bubones nonnunqvam profundius intra cutem latentes *lapide cauſtico* ex *argento* vel *ſalibus lixivis* compoſito, aut *ferro candente*, vel *ſcalpello* ad puris effluxum aperiri debent; poſtea ut alia ulcera matura tractandi ſunt: poteſt etjã, ne malignitas latius ſerpat, *magnete arſenicali* dicto ſæpius circum anthraces aut bubones circulus duci.

Cap. XVII.

Qvid in convulſionibus ac morbis ſpaſticis agendum.

VAriæ convulſionum ſpecies febri caſtrenſi epidemia laborantibus, in diver-

diverſis corporis partibus, facie, manibus, pedibus aliisq; erumpentes, qvandoqve ſuperveniunt: qvando itaqve motus ſpaſtici faciem mire distorqvent, vertex, & cervix; qvando brachia, cervix ac ſpina dorſi inter ſcapulas; qvando pedes aut aliæ partes ſpasmo corripiuntur, univerſa ſpina dorſi cum oſſe ſacro ſeqventi *oleorum* mixtura calide inungantur:

℞. Olei vel pingved. caſtorei, e floribus Slotani, lumbric. terreſtr. ſing. ℥ſs. ſuccini albi diſtill. ʒj. Miſce ad fictile.

Interne mane ac veſperi qvotidie ʒſs. vel ℈j. pulveris hujus antiſpasmodici pauxillo conditurae roſarum commixti deglutiatur:

℞. Antim. diaph. unic. foſſ. cornu cervi phil. præp. ſuccini albi præp. ſingul. ʒiſs. cinnab. antim. vel nat. ʒj. ſacchar. albiſſ. ʒij. M. F. pulv. ſubt. ad ſcatulam.

Qvibus res anguſta domi, mane ac veſperi *radicis valerianæ* tritæ ʒj. in aqva aut jusculo ſumant.

Cap. XVIII.

Qvomodo ſitis intenſa reſtingvenda.

QVia *vinum* in febribus continuis malignis cane pejus & angve fugiendum eſt, varii *potus* cocti ex *aqva* parari debent, qvibus ſitim ægrotantes mitigent: interea luxurioſi Bacchi nepotes mutata ſcena *aqva* ſitim reſtingvere coguntur, niſi ſtygias abire ad undas velint. Conducunt itaq; *decoctum hordei, cornu cervi crudi*, vel *uſti*; vel bibatur *aqva*, in qva *ceraſa acida, racemi oxyacanthæ, pruna alba*, aut *paſſulæ Corinthiacæ* aliqvamdiu immerſæ ſint; aut *ſpira*, vel *panis* e ſimila, aliave *cruſta panis toſta nuceq; myriſtica* fricta *aqvæ* injiciatur, ut pro potu ordinario inſerviat; præſente diarrhœa in *aqva fontana ſilices, chalybs, ferrum* aut *argilla* ignita extingvantur: tusſi ſimul affligente in *aqvæ fontanæ* ſextariis qvatuor manipulus *furfuris* vel *avenæ* mundatæ coqvatur: in ſiti intenſisſima, abſente diarrhœa, *nitrum* *præpa-*

præparatum, *nitrum vitriolatum*, vel *pulv. pyrius* in *aqva* ſolutus, aut, qvod in oris fauciumve inflammatione præſtantiſſimum audit remedium, *albumina* aliqvot *ovorum aqvæ fontanæ* exacte commixta bibantur.

Opulentiores ex *ſirupis e ſucco citri*, *rubi Idæi*, *acetoſæ*, *berberum*, *oxytriphylli*, *ribeſiorum*, *cerasorum acidorum* vel *cydoniorum*, refrigerantes & cardiacos ſibi parari curent *potus*, qvibus ad gratum acorem conciliandum *ſpiritus chalcanthi* vel *ſulfuris* guttas aliqvot pro lubitu inſtillare, atqve ſæpius bonum hauſtum pro ſiti extingvenda capere posſunt.

Extemporalis qvoqve potus e *pomis citreis* recentibus ac *ſaccharo* paratus fere omnibus aliis liqvoribus hic, ob ſvavem acorem ac ſummam fragrantiam, a *corticibus* comunicatam, palmam præripit, qvia *acido ſucco* ferociam tumultuantis colluviei bilioſæ in ventriculo fluctuantis, lymfamqve putreſcentem ac colliqveſcentem compeſcit, ſimulqve ob *ſal vol. oleoſum*, excellens ſpiritus reficiens ac cardiacum remedium

 eſt:

eſt: hanc tamen efficaciam aliis qvoq; acidis, qvæ ad guſtum grata exiſtunt, ineſſe, notum eſt: qvibus pleraqve e *cydoniis* ac *rubo Idæo* parata remedia accenſeri posſunt.

℞. Aqvæ fontanæ menſ. 1. cui infunde radula detritum corticem flavum pomi citrei majoris ſucculenti; dein discisſo pomo manu ſuccum fortiter expresſum aqvæ inſtilla, addendo ſacchari integri ℥ij. vel ℥iij. & hic potus ſiti ſedandæ proderit. Vel ℞. Flor. roſ. rub. ℥ſs. vel ʒvj. pom. citrei cum cortice discisſ. No. 1. ſpir. ſulf. q. ſ. ad grat. acor. obtinendum, aqvæ fontanæ ferv. menſ. j. ſtent per 8. vel 12. horas infuſa; deín colentur, addendo ſacchari ℥ij. vel ℥iij. f. tinctura ſapidisſima. Vel ℞. Condit. roſ. rub. ℥ij. vel ℥iij. ſuccum & deraſum corticem pomi citrei, aqvæ fontanæ frig. menſ. j. ex commixtis fiat potus extemporalis. Plures conditurae roſarum rubear. vel oxytriphylli ℥ij. vel ℥iij. in aqva gelida diluunt, ac potant. Ros vitrioli aliorumqve fosſilium, nec non ſtimmios latices acidi cochleatim exhibiti intenſam ſitim reſtingvunt; rarius tamen exhibendi.

Poma,

Poma, pyra, rapæve, cuncta condita, ac a ruſticis comeſta, nulli febri maligna laboranti exitio ſunt, ſitim n. magnam, ardoremqve in faucibus extingvere ſolent; qvare haut absqve ratione Plinius hiſtor. natural. l. XXIII. uvas in aqva cœleſti ſervatas commendat his verbis: *Saluberrimas putant medici uvas in aqva cœleſti ſervatas, etjamſi minime jucundas: ſed voluptatem earum in ſtomachi ardore ſentiri, & in amaritudine jecoris, fellisqve vomitione in choleris, cum ardore febrium ægrotantibus.* Imo declinante jam morbo, ſi alvus adſtricta eſt, uvæ in vino aromatico asſervatæ proſunt.

Cap. XIX.

Qvomodo æger in victûs ratione, decubitu, ac aeris moderamine tractandus.

PRæter juſcula gallinarum aut e carne bubula ac agnina confecta, aliaq; efficaciora vix qvicqvam ciborum ſine mole-

moleſtia ægri ſumunt: diarrhœa vero ægrum infeſtante offæ farinariæ, qvæ tamen ex jure carnis parari posſunt; aut cremor hordei ſucco citri vel aceto auctus; qvibus & proſunt gelu gallinaceum ſucco citri ubertim conditum, qvo & cremor hordei gratior redditur, ſi tantum hujus, qvantum illius commiſceatur; pruna Damaſcena cocta, pulmenta ex pomis, & qvæ ſunt alia facilis digeſtionis eſculenta concedantur; vitandi contra cum piſcibus omnes cibi præpingves, aromatibus vel pipere nimium conditi, flatulenti, ac cruditatum auctores.

In lecto ita æger decumbat, ut aera ambientem proximum excludere, ac facilius ad ſudandum ſe componere qveat; torale autem plumis admodum repletum non ſit, ne propter gravius ſibi impoſitum pondus difficilius æger reſpiret: ab externo aere frigido omnino arcendum eſt ægri corpus; ſicet aeris recentis ſpiritibusqve æthereis turgidi flamen in cubiculum intromisſum conducat; neqve propter ſyncopes aut animi

animi deliqviorum metum langvens crebrius e lecto ſurgat aut allevetur :ſatius ergo erit ægrotanti lectum ante meridiem,dum febrium æſtus aliæqve imbecillitates aliqvantũ remiſerunt, ſternere ; multo enim facilius tunc extra lectum per exiguam moram ſedere poteſt, qvam ſub veſpera, qvando tam æſtus, qvam alia ſymptomata majus incrementũ reſumſere ; vel ſi debilitates majores ſint, qvam ut erectus esſe posſit, mox ex uno lecto in aliũ transferatur; ac qvotiescunqve veſicam aut alvũ exonerare cupit, eidem pelvis ex orichalco, aut ea qvam *Gv. Fabr. Hildanus* deſcribſit, ſupponatur; & hoc modo animi deliqvia eo certius declinabuntur.

Aer in conclavi vel cubiculo ſæpius ſuffumigando accenſis lignis juniperinis aut abiegnis corrigendus eſt, ut ſupra ſect.11.cap.3. jam protulimus.

Cap. XX.

Qvomodo æger in ſtatu convaleſcentiæ tractandus.

QVamprimum morbus declinare incipit, appetentiaqve ciborum ægro redit,

redit, ventriculus non ſtatim multis crudis concoctuq; difficilibus, aut ſupra jam interdictis cibis onerari debet, aliâs perfacile recidivas efficeret febris; ſed de die in diem ita paullatim dimenſus cibus augendus, usqve dum tandem ventriculus liberaliora ingeſta absqve omni moleſtia ferat, nulloqve labore digerat.

Vinum non concedatur, donec ſtomachus modicam ciborum qvantitatem retinere poſſit; qvod ſi fiat, in prandio & cena aqva dilutum modica qvantitate hauriendum; extra autem hoc tempus vitari debet. *Non dandum in febre, niſi veteribus, vinum, nec niſi declinante morbo Plin. hiſtor. nat.* lib. XXIII. cap. 1. memoriæ prodidit.

Si poſt uberem nutritionem ſcrotum intumeſcat inflamatione, *ungventum Jovis cum magmate ſuo* cali de ſæpius imponatur; intus vero proſunt *diaphoretica*, ut in morbo prægresſo.

Si vero decumbenti in ſtatu convaleſcentiæ pedes intumeſcant œdemate, mane ac veſperi hæc *fomentatio* pedibus prodeſt, ſi permediam horam vaporem

porem calidum inde emanantem excipiat, qvæ ſic paratur:

℞. Salviæ, flor. chamæmeli, ſerpilli, origani, ramul. pinaſtri, baccar. junip. ſing. manip. ij. vel iij. decoqvantur in aqva aut vino albo aliqvamdiu; dein omnia ſimul in ſitulam fundantur; utqve vapor fervidus pedes ubertim lambat, ſilices, lateres, aut recrementa ferri ignita per vices immergenda; pedes operculo ſitulæ cancellato mox inſiſtant, ac linteis circum qvaqve muniantur, qvo vapor eo fortior verſus pedes feratur.

Interne, corpore intumeſcente, prodeſt *ſalis polychreſti* ℥ſs. vel *antim. diaph.* ac *flor. ſalis ammoniaci* ſing. ℈j. ſi in jure ſalis experte asſumantur.

Moderatæ corporis motiones inſtituantur; ægerqve diutius ob virium debilitatem extra lectum non ambulet; vires tamen omnes brevi tempore, ubi aere ſimul exteriore iterum frui datur, recolligentur.

Alvus qvotidie ſuum faciat officium, necesſe eſt. Veneri im̃aturius non litent; ira, timor, ac terror vitentur.

Si corpus omni humido ſpoliatum ſit, conducit per iij. hebdomadas ſerum

rum lactis caprilli, mane ac veſperi calide ad ℥xij. potum; in effeto ſpiritibusqve orbo ſangvine, plerosqve ſenſus hebeſcente, appetentiam ſitimqve naturalem ſuspendente, ſuccus naſturtii recens ad cochlearia 3. vel 4. in jure non ſalito, mane ac veſperi, per duas hebdomadas calide potus admodum efficax erit.

Intertrigo *emplaſtro ſaturnino* aut *ſpermatis ranarum* eluditur; ſi vero ſub cute ſphacelus deliteſcat, excindendus, ac *ungvento Ægyptiaco* ſeparandus, & ſicuti aliud ulcus ſanandus eſt.

Qvod reliqvum eſt, ex ſect. 11. ubi vitæ victusqve ratio præſcribitur, hic repetatur.

Faxit D. O. M. ut omnia, qvæ hic propoſuimus, in gloriam ejus ſempiternam, miſerorum ſalutem, medicæqve artis honorem cedant. Cujus ſanctisſimæ voluntati, æviternæ providentiæ, imperſcrutabili ſapientiæ, ac infinitæ miſericordiæ nos, ac noſtra ſtudia, haut fucata mente, ſupplices commendamus.

FINIS.

A01 1467527

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

50.

29.
C.34

Digitized by Google